

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**GENÇ İSTİHDAM POLİTİKALARI:
TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ
UYGULAMALARININ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

MUSTAFA KARAKUŞ

DOKTORA TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
HAZİRAN-2020**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**GENÇ İSTİHDAM POLİTİKALARI:
TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ
UYGULAMALARININ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

**DANIŞMAN : Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK
JÜRİ : Prof.Dr. Hüseyin AĞIR
JÜRİ : Dr. Öğretim Üyesi Mustafa GÜNALAN
JÜRİ : Prof.Dr. İbrahim ARSLAN
JÜRİ : Doç.Dr. Nalan IŞIK**

MUSTAFA KARAKUŞ

DOKTORA TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
HAZİRAN-2020**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ÖZET

DOKTORA TEZİ

**GENÇ İSTİHDAM POLİTİKALARI: TÜRKİYE
VE AVRUPA BİRLİĞİ UYGULAMALARININ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

Mustafa KARAKUŞ

Danışman : Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK

Yıl : 2020, Sayfa: XIII + 185

Jüri : Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK (Başkan)
: Prof.Dr. Hüseyin AĞIR (Üye)
: Dr. Öğretim Üyesi Mustafa GÜNALAN (Üye)
: Prof.Dr. İbrahim ARSLAN (Üye)
: Doç.Dr. Nalan IŞIK (Üye)

Günümüzde tüm dünya ülkelerinin en önemli sorunlarının başında işsizlik sorunu gelmektedir. İşsizlik sorunundan en çok etkilenen yaş grubunun ise, 15-24 yaş aralığında bulunan genç işsiz olarak tanımlanan grubun olduğu görülmektedir. Küresel rekabet artışı, teknolojik gelişmelerde görülen yenilikler işgücü piyasa koşullarını etkilemekte ve işverenler yeterli bilgi donanımına sahip, tecrübeli gençleri istihdam etmek istemektedir. Genç işsizlik olgusu, gelişmiş ve gelişmekte olan her ülke ekonomisi açısından çözülmesi gereken önemli bir sorun haline gelmiştir. Önceleri genç işsizliğin ortaya çıkardığı problemleri ortadan kaldırmak adına pasif istihdam politikaları uygulanmış fakat pasif istihdam politikaları çözüm noktasında yetersiz kalmış ve ülkeler aktif istihdam politikaları üreterek uygulama yolunu tercih etmişlerdir. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ve Türkiye’de özellikle 1990’lardan bu yana işsizliğin giderek arttığı gözlenmekte ve genç işsizliği genel işsizlik oranlarının çok üstünde bir oranda kendini göstermektedir. AB ülkelerinde giderek artış gösteren genç işsizlik sorununun çözümüne yönelik Avrupa İstihdam Stratejisi (AİS) geliştirilmiştir. Türkiye’de ise genç işsizlik sorununun çözümüne yönelik, 2004 yılı sonrası AB’de uygulanan genç istihdam politikaları yakından takip edilerek çeşitli aktif istihdam politikaları geliştirilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Çalışmada seçilmiş 15 AB ülkesi ile Türkiye’de uygulanan genç istihdam politikalarının etkinliğini ölçmek ve analize dâhil edilen ülke ekonomilerindeki genç işsizlik oranları ile ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi adına ekonometrik analizler

yapılmıştır. Bu amaçla 1991-2017 dönemi için ülkelerin ekonomik büyüme oranları bağımsız değişken olmak üzere genç işsizlik oranları verileri kullanılmıştır. Yapılan dinamik panel veri analizi sonucunda ekonomik büyümenin genç işsizlik oranları üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan nedensellik testlerinde ekonomik büyüme ile genç işsizlik arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aktif İstihdam Politikaları, Pasif İstihdam Politikaları, Genç İstihdam Politikaları, Genç İşsizlik, Ekonomik Büyüme, Avrupa İstihdam Stratejisi, Panel Veri Analizi, Nedensellik.

**DEPARTMENT OF ECONOMICS
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

PhD THESIS

**YOUTH EMPLOYMENT POLICIES: A
COMPARATIVE ANALYSIS OF APPLICATION
OF TURKEY AND THE EUROPEAN UNION**

MUSTAFA KARAKUŞ

Supervisor : Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK

Year : 2020 , Pages: XIII + 185

**Jury : Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK (Chairperson)
: Prof.Dr. Hüseyin AĞIR (Member)
: Assoc. Prof. Mustafa GÜNALAN(Member)
: Prof.Dr. İbrahim ARSLAN (Member)
: Assoc. Prof. Nalan İŞİK (Member)**

Unemployment is one of the most important problems of all countries in the world today. The age group most affected by the unemployment problem is the group defined as young unemployed in the range of 15-24. The increase in global competition and the innovations seen in technological developments affect labor market conditions and employers want to employ experienced young people with sufficient knowledge. The phenomenon of young unemployment has become an important problem for every developed and developing country's economy. Previously, passive employment policies have been implemented to eliminate the problems caused by youth unemployment, but passive employment policies have remained inadequate at the point of solution and countries have preferred to implement them by producing active employment policies. The European Union (EU) countries and Turkey in the 1990s, especially since unemployment is observed an increase in the overall unemployment rate and the youth unemployment rate shows a lot on himself. The European Employment Strategy (AIS) has been developed to address the increasing unemployment problem in EU countries. In Turkey, for the solution of the problem of youth unemployment, followed closely after 2004 youth employment policies implemented in the EU and developed a variety of active employment policies have been implemented. The name can be determined relationship between the selected study in 15 EU countries, with youth unemployment rates and economic growth rates in measuring the effectiveness of the youth employment policies in Turkey and

analysis, including the country's economy was conducted econometric analysis. For this purpose, young unemployment rates were used for the period of 1991-2017, with the economic growth rates of the countries being independent variables. As a result of the dynamic panel data analysis, it was concluded that economic growth had a positive and significant effect on youth unemployment rates. In addition, the causality tests showed that there is a two-way relationship between economic growth and youth unemployment.

Key words: Active Employment Policies, Passive Employment Policies, Young Employment Policies, Young Unemployment, Economic Growth, European Employment Strategy, Panel Data Analysis, Causality.

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde ve eğitimim boyunca derin bilgi birikimiyle bana yol gösteren, her konuda yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım Sayın Prof.Dr. İbrahim ÖRNEK'e ve saygıdeğer hocalarım Prof.Dr. Hüseyin AĞIR, Dr. Öğretim Üyesi Enver GÜNAY, Dr. Öğretim Üyesi Mustafa GÜNALAN, Prof.Dr. Seyhan TAŞ, Prof.Dr. İbrahim ARSLAN'a ve Doç. Dr. Nalan IŞIK'a çok teşekkür ederim.

Tez çalışmamın hazırlanmasında, engin görüşleri ve candan yaklaşımlarıyla desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Dr.Öğretim Üyesi Gülferah ERTÜRKMEN, Dr. Sena TÜRKMEN, Sefa ÖZBEK, Gül DERTLİ ve Dr. Aslı ÖZEN'e teşekkür ederim.

Ayrıca dünyaya geldiğim ilk günden bu yana kadar destek ve dualarını esirgemeyen aileme, her daim maddi, manevi destek, sevgi ve hoşgörüsüyle yanımda olan sevgili eşim Songül KARAKUŞ ile biricik oğlum Sinan KARAKUŞ'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Mustafa KARAKUŞ
Kahramanmaraş-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMLAR LİSTESİ.....	XII
1. GİRİŞ.....	1
2. KONUyla İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR.....	5
3. İŞSİZLİK, GENÇ İŞSİZLİK, İSTİHDAM VE BÜYÜME: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	10
3.1. İşsizlik, Genç, Genç İşgücü ve Genç İşsizliği Kavramları.....	10
3.1.1. İşsizlik Kavramı.....	10
3.1.2. Genç Kavramı.....	12
3.1.3. Genç İşgücü ve Genç İşsizliği Kavramı.....	14
3.2. İşsizlik Türleri.....	15
3.2.1. Açık İşsizlik.....	16
3.2.2. Gizli İşsizlik.....	16
3.2.3. Yapısal İşsizlik.....	16
3.2.4. İradî İşsizlik.....	17
3.2.5. Gayri İradî İşsizlik.....	17
3.2.6. Friksiyonel (Arızı) İşsizlik.....	18
3.2.7. Konjonktürel İşsizlik.....	19
3.2.8. Doğal İşsizlik.....	19
3.3. İktisat Okullarında İşsizlik Yaklaşımları.....	20
3.3.1. Klasik Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	20
3.3.2. Keynesyen Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	20
3.3.3. Parasalcı Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	21
3.3.4. Neo-Klasik Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	21
3.4. İstihdam Kavramı.....	22
3.5. İstihdam Teorileri.....	24
3.5.1. Klasik İstihdam Teorisi.....	24
3.5.2. Marksist İstihdam Teorisi.....	25
3.5.3. Keynesyen İstihdam Teorisi.....	25
3.5.4. Neo-Klasik İstihdam Teorisi.....	26
3.5.5. Monetarist İstihdam Teorisi.....	26
3.5.6. Yeni Klasik İstihdam Teorisi.....	27
3.5.7. Reel Konjonktür İstihdam Teorisi.....	27
3.5.8. Yeni Keynesyen İstihdam Teorisi.....	28
3.6. İktisadi Büyüme Kavramı.....	28
3.7. İktisadi Büyümenin Kaynakları.....	29
3.8. İktisat Teorisinde Büyüme Modelleri.....	30
3.8.1. Klasik Büyüme Modeli.....	30
3.8.1.1. Adam Smith Büyüme Teorisi.....	32
3.8.1.2. David Ricardo Büyüme Teorisi.....	33
3.8.1.3. Thomas Malthus Büyüme Teorisi.....	34
3.8.1.4. Karl Marx Büyüme Teorisi.....	35

3.8.1.5. Schumpeter Büyüme Teorisi	36
3.8.1.6. Dışsal Büyüme Modelleri.....	36
3.8.1.6.1. Harrod ve Domar Büyüme Modeli.....	36
3.8.1.6.2. Solow Büyüme Modeli.....	37
3.8.1.7. İçsel Büyüme Modelleri.....	40
3.8.1.7.1. AK Büyüme Modeli	40
3.8.1.7.2. Paul Romer Büyüme Modeli	41
3.8.1.7.3. Lucas Büyüme Modeli.....	41
3.8.1.7.4. Romer Ar-Ge Büyüme Modeli	42
3.8.1.7.5. Barro Büyüme Modeli.....	42
4. TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİNDE UYGULANAN GENÇ İSTİHDAM POLİTİKALARI	43
4.1. Türkiye ve AB Ülkelerinde Genç İşsizliğin Nedenleri.....	43
4.1.1. Mikro Ekonomik Nedenler	44
4.1.1.1. Gençlere Özgü Nitelikler ve Eğitimli İşsizler	44
4.1.1.2. Gençlerin Piyasaya İlk Kez Giriş Yapıyor Olmaları	44
4.1.1.3. Etnik Köken ve Engellilik	44
4.1.2. Makro Ekonomik Nedenler	44
4.1.2.1. Toplam Talep Yetersizliği.....	45
4.1.2.2. Ekonomik Durgunluk ve Krizler	46
4.1.2.3. Demografik Yapı	46
4.1.2.4. İşgücü Piyasası Politikaları	47
4.1.2.5. Eğitim Sistemi	47
4.1.2.6. Ücret Politikası ve Asgari Ücret Uygulaması	48
4.2. Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Önlemler ve Genç İstihdam Politikaları ...	49
4.2.1. İŞKUR’un Görev, Yetki ve Sorumlulukları	49
4.2.2. İŞKUR ve Genç İstihdamının Artırılmasına Yönelik Politikalar	51
4.2.3. Türkiye’de Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı	53
4.3. Türkiye’de Genç İşsizliğinin Çözümüne Yönelik İstihdam Politikaları ve Genel Durumu	56
4.3.1. Türkiye’de Genç İşsizliğinin Çözümüne Yönelik Pasif İstihdam Politikaları	56
4.3.1.1. İşsizlik Sigortası.....	56
4.3.1.2. İşsizlik Yardımı	57
4.3.1.3. Çalışma Paylaşımı.....	58
4.3.1.4. İş Kaybı Tazminatı.....	58
4.3.1.5. İhbar ve Kıdem Tazminatı.....	58
4.3.1.6. Ücret Garanti Fonu	59
4.3.1.7. Kısa Çalışma Ödeneği.....	60
4.3.2. Türkiye’de Genç İşsizliğinin Çözümüne Yönelik Aktif İstihdam Politikaları	60
4.3.2.1. Mesleki Eğitim Programları	62
4.3.2.2. İş ve Meslek Danışmanlığı	63
4.3.2.3. İşbaşı Eğitim Programları.....	64
4.3.2.4. Girişimcilik Eğitim Programları	65
4.3.2.5. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları.....	66
4.3.2.6. Doğrudan Kamu Sektöründe İstihdam Programları	67
4.3.2.7. Engellilere ve Eski Hükümlülere Yönelik Programlar	68
4.3.2.8. Toplum Yararına Çalışma Programları.....	68

4.3.2.9. Meslek Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları.....	68
4.3.2.10. Kamunun Eşleştirme ve Danışmanlık Hizmetleri	69
4.3.3. Türkiye’de Genç İşsizliğin Genel Durumu ve Görünümü	70
4.4. Avrupa Birliği Ülkelerinde Genç İşsizliğin Genel Durumu ve Çözümüne Yönelik İstihdam Politikaları	79
4.4.1. Geçmişten Günümüze Avrupa İstihdam Stratejisi.....	79
4.4.1.1. Avrupa İstihdam Stratejisinin Kurumsal Bileşenleri	85
4.4.1.2. Avrupa İstihdam Stratejisinin Esasları.....	87
4.4.1.3. Avrupa İstihdam Stratejisinin Uygulama Yöntemi	88
4.4.1.4. Avrupa İstihdam Stratejisinin Mali Kaynakları	89
4.4.1.4.1. Avrupa Sosyal Fonu	89
4.4.1.4.2. Küreselleşmeye Bağlı Uyum Fonu	90
4.4.1.4.3. Mikro Finansman Araçları.....	91
4.4.1.4.4. Katılım Öncesi Yardımlar.....	91
4.4.2. Avrupa 2020 Stratejisi.....	91
4.4.2.1. Avrupa 2020 Stratejisinin Öncelikleri	92
4.4.2.1.1. Akıllı Büyüme.....	92
4.4.2.1.2. Sürdürülebilir Büyüme	93
4.4.2.1.3. Kapsayıcı Büyüme	93
4.4.2.2. Avrupa 2020 Stratejisinin Hedefleri.....	93
4.4.3. AB Ülkelerinde Genç İşsizliğin Genel Durumu ve Görünümü	95
4.5. Türkiye ve AB Ülkelerinde Genç İşsizliğin Genel Görünümü ile Karşılaştırmalı Analizi.....	106
4.6. Genç İşsizlik ile Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	120
5. TÜRKİYE VE 15 AB ÜLKESİNDE GENÇ İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: AMPİRİK ANALİZİ	123
5.1. Metodoloji	123
5.2. Panel Veri Analizi.....	124
5.3. Panel Birim Kök Testleri.....	125
5.3.1. Birinci Nesil Birim Kök Testleri.....	126
5.3.1.1. Levin, Lin&Chu (LLC) Testi	126
5.3.1.2. Im, Pesaran&Shin (IPS) Testi	127
5.3.1.3. Breitung Testi	127
5.3.1.4. MW (Maddala-Wu) ve Choi Testi.....	128
5.3.1.5. Hadri Testi (2000).....	129
5.3.2. İkinci Nesil Birim Kök Testleri	129
5.3.2.1. Im, Pesaran ve Shin (2003) Panel Birim Kök Testi.....	130
5.3.2.2. Phillips ve Sul (2003) Panel Birim Kök Testi.....	130
5.3.2.3. SURADF Panel Birim Kök Testi	131
5.3.2.4. Bai ve Ng (2004) Panel Birim Kök Testi.....	132
5.3.2.5. Carrion-i Silvestre (2005) PANKPSS Panel Birim Kök Testi.....	133
5.3.2.6. Pesaran (2007) CADF Panel Birim Kök Testi	134
5.3.2.7. Pesaran (2007) Panel Birim Kök Testi	135
5.3.2.8. Nazlıoğlu ve Karul (2017) Fourier Panel LM	135
5.4. Model ve Veri Seti	137
5.4.1. Katsayı Homojenlik Testi.....	138
5.4.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	138
5.4.3. Panel Birim Kök Testleri.....	139
5.4.4. Panel Yapısal Kırılmalı Eş Bütünleşme Testi.....	141

5.4.5. Panel Eş Bütünleşme Katsayı Tahmincisi	142
5.4.6. Panel Nedensellik Testi	143
5.5. Bulgular	144
5.5.1. Katsayı Homojenlik Test Sonuçları	144
5.5.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları.....	145
5.5.3. Panel Birim Kök Test Sonuçları	146
5.5.4. Panel Yapısal Kırılmalı Eş Bütünleşme Test Sonuçları.....	148
5.5.5. Panel Eş Bütünleşme Katsayı Tahminci Sonuçları.....	149
5.5.6. Panel Nedensellik Test Sonuçları.....	154
6. SONUÇ VE TARTIŞMA	156
KAYNAKLAR	162
ÖZGEÇMİŞ	

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 5.1. Değişkenlerin Tanımlanması	137
Tablo 5.2. Modele Dâhil Edilen Ülkeler	138
Tablo 5.3. Homojenite Delta Test Sonuçları	144
Tablo 5.4. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları.....	145
Tablo 5.5. LG Bağımlı Değişkeni İçin Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları	147
Tablo 5.6. LU Bağımsız Değişkeni İçin Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları.....	147
Tablo 5.7. Yapısal Kırılmalı Panel Eş Bütünleşme Test Sonuçları	148
Tablo 5.8. Eşbütünleşme Katsayıları Tahminci Sonuçları (CCE)	153
Tablo 5.9. Konya (2006) Nedensellik Testi.....	155

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Neoklasik Üretim Fonksiyonu.....	38
Şekil 3.2. Durağan Durum Dengesi	39
Şekil 3.3. AK Tipi İçsel Büyüme Modeli.....	41
Şekil 4.1. Türkiye’de Yıllara Göre Genç İşgücünün Toplam İşgücüne Oranı (%)	70
Şekil 4.2. Türkiye’de Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%)	71
Şekil 4.3. Türkiye’de Yıllara Göre Genç İstihdam Oranları (%).....	72
Şekil 4.4. Türkiye’de Yıllara Göre Toplam İstihdam Oranları (%).....	73
Şekil 4.5. Türkiye’de Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranları (%)	73
Şekil 4.6. Türkiye’de Cinsiyet Durumuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%)	74
Şekil 4.7. Türkiye’de Eğitim Seviyesine Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	75
Şekil 4.8. Türkiye’de Yaş Grubuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	77
Şekil 4.9. Türkiye’de Yıllara Göre Ne İstihdamda, Ne Eğitimde, Ne de Yetiştirmede Yer Almayan Gençler (NEET) (%).....	78
Şekil 4.10. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İşgücünün Toplam İşgücüne Oranı (%)	95
Şekil 4.11. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	96
Şekil 4.12. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İstihdam Oranları (%).....	97
Şekil 4.13. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Toplam İstihdam Oranları (%).....	97
Şekil 4.14. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranları (%).....	98
Şekil 4.15. AB Ülkelerinde Yıllara ve Cinsiyet Durumuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	99
Şekil 4.16. AB Ülkelerinde Eğitim Seviyesine Göre Genç İşsizlik Oranları (%)	100
Şekil 4.17. AB Ülkelerinde Yaş Grubuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	101
Şekil 4.18. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Ne İstihdamda, Ne Eğitimde, Ne de Yetiştirmede Yer Almayan Gençler (NEET) (%).....	102
Şekil 4.19. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)	106
Şekil 4.20. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	107
Şekil 4.21. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İstihdam Oranları (%).....	109
Şekil 4.22. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Toplam İstihdam Oranları (%).....	110
Şekil 4.23. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranları (%).....	111
Şekil 4.24. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç Kadın İşsizlik Oranları (%)	112
Şekil 4.25. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç Erkek İşsizlik Oranları (%)	113
Şekil 4.26. Türkiye ve AB Ülkelerinde (0-2) Eğitim Düzeyinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%)	114
Şekil 4.27. Türkiye ve AB Ülkelerinde (3-4) Eğitim Düzeyinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%)	115
Şekil 4.28. Türkiye ve AB Ülkelerinde (5-8) Eğitim Düzeyinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%)	116
Şekil 4.29. Türkiye ve AB Ülkelerinde 15-19 Yaş Grubunda Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	117
Şekil 4.30. Türkiye ve AB Ülkelerinde 20-24 Yaş Grubunda Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	118
Şekil 4.31. Türkiye ve AB Ülkelerinde Ne Eğitimde, Ne İstihdamda, Ne de Yetiştirmede Olmayan Gençlerin (NEET) Oranları (%).....	119

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİS	: Avrupa İstihdam Stratejisi
AKY	: Açık Koordinasyon Yöntemi
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
ASF	: Avrupa Sosyal Fonu
ASF	: Avrupa Sosyal Fonu
BEPGS	: Geniş Ekonomik Politika Kılavuzları
BM	: Birleşmiş Milletler
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CCM	: Classic Community Method – Klasik Topluluk Metodu
CD	: Cross Section Dependent
CDLM	: Cross Sectionally Dependence Lagrange Multiplier
CV	: Curriculum Vitae – Özgeçmiş
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ECOFIN	: Ekonomik ve Mali İşler Konseyi
EGF	: Küreselleşmeye Bağlı Uyum Fonu
EMU	: Ekonomik ve Parasal Birliği
ETF	: Avrupa Eğitim Vakfı
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Ofisi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: International Labour Organization – Uluslararası Çalışma Örgütü
IPA	: Instrument for Pre-accession Assistance - Katılım Öncesi Yardım Aracı
IPS	: İm, Pesaran&Shin
ISCED	: Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LLC	: Levin, Lin&Chu
LM	: Lagrange Multiplier
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEDAK	: Meslek Danışma Komisyonu
MW	: Maddala-Wu
NAIRU	: Non- Accelerated Inflation Rate of Unemployment – Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı
NEET	: Young People Aged 15-24 Neither in Employment Nor In Education And Training- Ne İstihdamda, Ne Eğitimde, Ne de Yetiştirmede Yer Almayan Gençler
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ : Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNDP : United Nations Development Programme – Birleşmiş Milletler
Kalkınma Programı
UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
ÜFE : Üretici Fiyatları Endeksi
WB : World Bank – Dünya Bankası

1. GİRİŞ

İşsizlik olgusu ve sorunsalı, özellikle 1980 yılından sonraki dönemde yalnızca gelişmekte olan ülke ekonomileriyle sınırlı kalmayıp, gelişmiş ülke ekonomileri açısından da en önemli sosyo-ekonomik problemlerinin başında gelmeye başlamıştır. Batı Avrupa ülkeleri açısından 1945-1975 yılları arası Altın Çağ olarak addedilirken, 1973 ve 1979 yıllarında ortaya çıkan petrol fiyatlarında meydana gelen artıştan kaynaklı ekonomik krizlerin uzun süre etkisi altında kalmışlardır. Batı Avrupa ülkeleri bu süreçte ekonomik ve sosyal hayatta devlet müdahalesinin asgari düzeye indirilmesini içeren yeni ekonomik düzen olan Neo-Liberal sisteme geçmeye başlamışlardır. Bu süreçte emek piyasalarında en dikkat çekici değişim hiç şüphesiz, gelişmiş ekonomiler arasında kabul gören birçok Avrupa ülkelerinde dahi işsizlik sorununun yapısal bir sorun haline dönüşmesi ve artış göstermesi olmuştur.

Gelişmiş birçok ülke ekonomisinde işsizliğin yapısal bir sorun haline dönüşmesinde ve artış göstermesinde, yalnızca yaşanan ekonomik krizlere ve ülke ekonomilerinde yaşanan ekonomik daralmalar sonucu işgücü piyasalarını olumsuz etkilemesine bağlamamak gerekmektedir. Bunların yanında özellikle 1980 yılından sonraki süreçte ortaya çıkan teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve küreselleşmede yaşanan hızlı gelişim neticesinde uluslararası ticaret ulusal piyasalarda sarsıntılara yol açmış ve bunun doğal sonucu olarak ülkelerin yeni istihdam alanları yaratma kapasitelerinde önemli düşümlere sebep olmuştur. Ülke ekonomilerinde işgücü potansiyelleri artış göstermesine karşın, yeterli istihdam alanlarının yaratılmaması da öncelikli olarak çözüm üretilmesi gereken önemli bir sorun haline dönüşmüştür. Bu haliyle işsizlik sorunu bundan sonraki süreçte yalnızca gelişmekte olan ülke ekonomilerinin değil, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün dünya ülkeleri açısından bir küresel sorun haline gelmiştir.

İşsizlik sorunu genel olarak küresel bir sorun olarak kabul görmeye başlanmış ve mevcut veriler de bu durumu doğrular nitelikte olsa da, işsizlik sorunu, gelişmekte olan ve gelişmiş ülke ekonomileri açısından bir takım farklılıklar arz etmektedir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ise bahsi geçen bu problemlerin fazlasıyla yer almasıyla birlikte, yüksek oranlı kayıt dışı ve eksik istihdam, demografik yapıdan kaynaklı genç nüfus fazlalığı, tarım yoğun üretim sisteminin devam etmesi, iyi yapılandırılmamış bir sosyal güvenlik sisteminin varlığı gibi daha geniş kapsamlı problemlerle başa çıkmaya çalışmaktadırlar.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri karşılaşmış oldukları bu büyük sosyo-ekonomik sorunla baş etme noktasında, geçmişten günümüze pek çok istihdam politikası geliştirme ihtiyacı duymuşlardır. Genel olarak ifade edildiğinde, bu mücadele politikalarını aktif ve pasif istihdam politikaları şeklinde ele almak mümkündür. Pasif istihdam politikaları, işsizlik sorunun ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları hafifletmeye ve işsizlere belirli bir ekonomik güvence sağlamaya çalışırken çeşitli argümanları kullanmaya olanak tanımaktadır. Emek talebini artırmak ve emek arzını geliştirerek uzun dönemde işgücü piyasalarının işleyişini düzenleme hedefine sahip olan aktif istihdam politikaları ise, bir taraftan sahip olduğu mesleki eğitim programları, iş arama yardımları, istihdam artırıcı sübvansiyonlar, doğrudan kamu sektöründe istihdam programları, mikro girişimcilere yönelik destekler gibi araçlarla genel olarak etkin politikalar uygulamaya çalışmakta ve diğer taraftan da gençler, kadınlar ve engelliler başta olmak üzere dezavantajlı gruplara yönelik özel düzenlenmiş politikalarla sorunun çözümüne yönelik müdahalelerde bulunmaktadır.

Ekonomik ve sosyal açıdan hayatın hemen hemen her alanında derin izler bırakan işsizlik sorunsalı, dezavantajlı kesimler bakımından daha büyük tehlike ve önem teşkil etmektedir. Bahsedilen dezavantajlı kesimler arasında diğerlerine nazaran daha fazla etkilenen ve ülke ekonomisinin büyümesine de olumsuz etki eden, 15-24 yaş aralığındaki genç işsizler olarak kabul görmektedir. Bu noktada bütün dünya ülkeleri açısından öncelikli olarak çözüme kavuşturulması gereken ve en önemli sorunların başında genç işsizlik sorunu gelmektedir. Bir ülkenin ekonomik büyümesi ve kalkınmasının sürdürülebilir kılınmasının temel koşulu, her toplumun genç nesline yönelik yatırımlardan ve bir fırsat penceresine dönüştürülecek genç nüfusun istihdam edilmesinden geçmektedir.

Genel olarak yapılan literatür taramasında, genç işsizliğine neden olan birçok faktörün olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bazı faktörler ülke ekonomisine doğrudan etki eden makro ölçekli faktörler iken, bazılarıysa genç işgücünün bireysel özelliklerinden kaynaklı mikro ölçekli birtakım nedenlere bağlanmaktadır. Genç işsizliğinin ister mikro, ister makro ölçekli faktörlerden olsun hemen hemen bütün dünya ülkeleri üzerinde sosyo-ekonomik ve psikolojik sonuçları kendini hissettirmektedir ve genç işsizlik sorunsalı artık her ülke tarafından mikro ve makro genç istihdam politikaları araçları ile çözüme kavuşturulması gereken küresel bir sorun haline gelmiştir.

Küresel rekabet artışı ve teknolojik gelişmelerde görülen yenilikler işgücü piyasa koşullarını da etkilemekte ve işverenler yeterli bilgi donanımına sahip, tecrübeli gençleri istihdam etmek istemektedirler. Özellikle eğitilmiş genç nüfus mezun olduktan sonra işgücü piyasa koşulları ile ilk defa tanıştığı için mesleki donanım ve tecrübe konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra çoğu zaman gençlerin maaş beklentileri ile iş hayatının sunduğu imkânlar birbirleriyle uyuşmamaktadır. Genç nüfusun hızlı artışına rağmen yeterli düzeyde yeni iş alanların yaratılamaması, eğitim istihdam arasındaki bağın kurulamaması genç işsizliğini çözümü zor bir durum haline getirmektedir.

Ülkeler, genç işsizliğini önlemek ve genç işsizliğinin ortaya çıkardığı olumsuzlukları önleyebilmek adına çeşitli genç istihdam politikalarını hayata geçirmektedirler. Önceleri genç işsizliğinin ortaya çıkardığı sorunlar, gelir desteği gibi pasif istihdam politikalarıyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmışsa da, pasif istihdam politikalarının yetersizliğinden kaynaklı olarak, ülkeler tarafından aktif istihdam politikalarına yönelim artış göstermiştir. AB ülkelerinde giderek artış gösteren genç istihdam sorunu, Avrupa İstihdam Stratejisi ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. AB ile tam üyelik müzakerelerini devam ettiren Türkiye’de ise, genç işsizlik sorununu giderebilmek adına 2004 yılından buyana birçok aktif istihdam politikası uygulamaya alınmıştır. Her ülke ekonomisinde emek piyasası ve gelişmişlik düzeyi farklılık göstermesinden dolayı, uygulanan istihdam politikaları da ülkeden ülkeye değişkenlik gösterebilmektedir. Genç işsizliğinin mücadele sürecinde ülkelerin uyguladıkları istihdam politikaları farklılık göstermekle birlikte, ülkeler en çok aktif istihdam politikalarından yararlandıkları görülmektedir.

Dünyadaki diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de makroekonomik politikaların en temel hedefi genç işsizliği azaltmayı beraberinde getirecek olan ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Teorik olarak genç işsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin negatif olduğu kabul edilse de son zamanlarda yüksek büyüme hızının işsizliği azaltmadığı konusu da bilimsel araştırmaların konusu olmaktadır.

Demografik özellikler geçmiş yıllara nazaran işgücü piyasası araştırmalarında daha ayrıntılı ele alınması ve incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda genç işsizliği sorunsalı da günümüz dünyasında yaşanan

işsizlik sorununda irdelenen grubun tanımlanması ve ayrıntılı incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Genç işsizliğinin seviyesi yükseldikçe hem bireyler hem de toplumlar refah kaybına uğramakta, ekonomik büyüme ve kalkınmanın da hızı yavaşlamaktadır. Özellikle küreselleşme ve teknolojik gelişmeyle birlikte bir yandan yeni iş imkânları doğarken diğer yandan da özellikle vasıfsız emeğe olan ihtiyaç da azalmaya başlamaktadır. Genç işsizliği ve istihdamını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen pek çok unsur bulunmaktadır. Ülkelerdeki işgücü istihdam maliyetleri, esnek çalışma koşullarına yönelik mevzuat, üretime yönelik sabit sermaye ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları, kamu ve özel istihdam kurumları, bölgesel dengesizlik, konjonktürel hareketler ve kayıt dışı ekonomi bu unsurların başında gelenlerdendir. Ülkelerdeki kamu otoriteleri başta yukarıda belirtilen unsurlar olmak üzere pek çok sahaya doğrudan ve dolaylı politika araçlarıyla müdahale etmektedirler. Bu doğrultuda genç işsizliğini azaltmaya, yeni işsizlerin oluşmasını önlemeye ve vasıfsız işgücüne çağın ve işgücü piyasalarının gerektirdiği vasıfları kazandırmaya yönelik doğrudan ve dolaylı politikaların da etkin olarak uygulanıp uygulanmadığının tespiti büyük önem arz etmektedir. Ülkelerin gerek aktif ve pasif istihdam politikası araçlarıyla gerekse de doğrudan veya dolaylı ekonomik müdahalelerle gerçekleştirdikleri bu eylemlerin istihdam üzerindeki etkinliği parametrik ve nonparametrik çeşitli yöntemlerle analiz edilebilmektedir. Bütün yöntemlerin kendine göre avantaj ve dezavantajları da bulunmaktadır.

Bu çalışmada amaçlanan; genç işsizlik sorununun çözümü için bir çerçeve çizmekten ziyade, Türkiye ve AB ülkelerinde genç işsizlik sorununa yönelik uygulanan genç istihdam politikalarını karşılaştırmak, küresel bir problem haline gelen genç işsizlik sorunun arka planını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymak ve gelecekte hayata geçirilecek genç istihdam politikalarına yön verebilecek bir takım öneriler geliştirmek ve katkı sunmaktır. Ayrıca çalışmamızda Türkiye ve seçilmiş 15 AB ülke ekonomisinde; genç işsizlik oranlarının ekonomik büyümeye etkilerini inceleyebilmek amacıyla panel veri analizi yönteminden yararlanılarak ekonometrik analiz sonuçları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; genç işsizliği, genç istihdam politikaları, genç işsizliği-ekonomik büyüme ilişkisi üzerine daha önce yapılmış bilimsel çalışmalara ve konuyla alakalı kapsamlı bir literatür taramasına yer verilmiştir. Takip eden bölümde ise; işsizlik kavramı, nedenleri, türleri ve iktisat okullarında işsizlik yaklaşımlarına yer verilmekle birlikte, istihdam kavramı ve istihdam teorileri açıklanmıştır. Ayrıca, iktisadi büyüme kavramı, iktisadi büyümenin kaynakları ve iktisat teorisinde büyüme modellerine açıklık getirilmiştir.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde; Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan genç istihdam politikalarına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Bu bölümde genç, genç işgücü ve genç işsizliği kavramları açıklanmakla birlikte, genç işsizliğine neden olan mikro ve makroekonomik faktörlere de değinilmiştir. Ayrıca Türkiye’de ve AB ülkelerinde genç işsizliğin çözümüne yönelik aktif ve pasif istihdam politikaların yanı sıra ülkeler tarafından geliştirilen stratejilerle birlikte diğer politika uygulamaları da ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde genç işsizlik verileri karşılaştırılarak analiz edilmesinin yanı sıra, genç işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye açıklık getirilmiştir.

Çalışmamızın beşinci bölümünde ise; Türkiye ve seçilmiş 15 AB ülke ekonomisinde, 1991-2017 yılları arasındaki genç işsizlik ve ekonomik büyüme verilerinden faydalanılarak, genç işsizlik oranlarının ekonomik büyüme oranları

üzerindeki etkilerini inceleyebilmek amacıyla panel veri analizi yönteminden yararlanılarak ekonometrik analiz sonuçları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda kullanılan değişkenlerin, zaman boyutunun yatay kesit boyutundan ($T > N$) büyük olmasından dolayı analizimizde; katsayı homojenlik testi, yatay kesit bağımlılığı testi, ikinci nesil panel birim kök testi, panel eş bütünleşme testi, panel eşbütünleşme katsayı tahmincisi ve panel nedensellik testleri uygulanarak, ampirik sonuçlar değerlendirilmiş ve bulgular tartışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, genç işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler ilgili ülkeler açısından değerlendirilmiş ve genç işsizliğin çözümüne yönelik genç istihdam politika önerilerinde bulunulmuştur. Ülkeler açısından önemli bir potansiyel olan genç nüfusun, ülke ekonomileri açısından bir sorundan ziyade fırsat penceresine dönüştürülmesine yönelik değerlendirmeler ve öneriler getirilmiştir.

2. KONUyla İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Aghion ve Howitt (1992), yaptıkları çalışmalarında çapraz Eşbütünleşme analizi yönetimi kullanarak, 20 OECD ülkesine ait 1974-1989 verileriyle ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemek üzere analizler yapmışlardır. Çalışmaları sonucunda ortalama işsizlik oranı ile yıllık ortalama büyüme değişkenleri arasında ters U şeklinde bir ilişkinin varlığı sonucuna ulaşmışlardır. Yani düşük veya yüksek büyüme oranlarının gerçekleştiği ülkelerin bu dönemde düşük işsizlik oranlarına sahip olduğu ve orta düzeyde büyüme oranlarının gerçekleştiği ülkelerde ise yüksek işsizlik oranlarına sahip olduklarını sonucunu bulgulamışlardır. Bunun sebebini ise sermayeye ve yaratıcı yıkım etkisine bağlamışlardır.

Barreto ve Howland (1993), yaptıkları çalışmalarında Japonya'da 1953-1982 döneminde Okun yasasında kabul edilen katsayıların geçerliliğini regresyon tahmini yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda Japonya ekonomisi açısından Okun yasasında kabul edilen katsayıların geçerli olmadığı ve Okun yasasında belirtilen katsayıların çok daha üzerinde olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca yapılan ekonometrik analiz sonuçlarına göre Japonya'da belirtilen dönemlerde işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki negatif ilişkinin çok zayıflamış olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Cabellero (1993), yaptığı çalışmasında eşbütünleşme ve Hodrick-Prescott Filtresi'ni kullanarak ABD ve İngiltere için 1966-1989 döneminde ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkinin yönünü incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, ortalama frekansta işsizlik ve ekonomik büyüme arasında zayıf fakat pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ewald Walterskirchen (1999), yaptığı çalışmasında zaman serisi ile çapraz ülke analizi yöntemini kullanarak, Avrupa Birliği ülkelerinde 1988-1998 yılları reel üretim ve işsizlik oranları verileri ile bir analiz yapmıştır. Çalışmanın sonucunda reel üretim ile işsizlik oranlarında meydana gelen değişim arasında zaman serileri ve karşılıklı ülke analizlerinde negatif bir ilişki bulgusuna ulaşmıştır. Çalışmada ayrıca, ekonomik büyüme ile işsizlik arasında negatif bir ilişkinin olmayacağı hipotezi, her iki değişkenin de uzun dönemde artış göstermesi sebebiyle tamamen yanlıştır bulgusu elde edilmiştir.

Mauro ve Carmeci (2000), yaptıkları çalışmalarında 15 OECD ülkesi için 1965-1995 dönemi için panel data GMM yöntemi ile uzun dönemde ekonomik büyüme ile genç işsizliği arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Çalışmalarında işsizlik sebebi ile beşeri sermayenin üretimdeki verimsizliği içeren içsel büyüme modeli önerisi getirilmiştir. Bu önerilerini ise, genç işgücünün okullarda çalıştırılmasıyla beşeri sermayelerini daha üretken hale dönüştürerek, belirli mesleklerde uzmanlaşmaya ihtiyaçları olmasına dayandırmışlardır. Çalışmalarında kurdukları ekonomik model uzun dönemde ekonomik büyüme ile genç işsizliği arasında negatif ilişki üzerine kurulmuş ve çalışma sonucunda ise bu teoriyi destekler nitelikte bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca, genç işsizlik oranlarının ekonomik büyümeden negatif yönde etkilendiği sonucuna ulaşmıştır.

Yılmaz (2005), yaptığı çalışmasında Granger nedensellik testi ile son tahmin hata kriteri (FPE) yöntemleri kullanılarak, Türkiye'de 1978-2004 yılları GSYİH ile işsizlik oranları verilerin analizi ile ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki nedensellik ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, nedenselliğin yönünün tek taraflı olduğu ve yalnızca işsizlik oranından ekonomik büyüme oranına doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu fakat ekonomik büyüme oranından işsizlik oranına doğru bir nedensellik ilişkisinin olmadığı bulgusuna rastlanılmıştır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'de işsizliğin

ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu ancak, ekonomik büyümenin işsizlik üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Akhtar ve Shahnaz (2005), yaptıkları ampirik çalışmalarında Pakistan ekonomisinde 1991-2004 yılları verileri ile genç işsizliğin makroekonomik belirleyicilerini incelemişlerdir. Ampirik çalışmada mikro ve makroekonomik işsizliğin belirleyicileri ile genç işsizlik arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, genç işsizlik ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmekle birlikte, özel sektör yatırımlarının genç işsizliğini azaltma etkisinin, kamu sektörü yatırımlarına nazaran daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Fouquau (2008), 20 OECD ülkesi için yapmış olduğu ampirik çalışmada ekonomik büyüme ve işsizlik verileriyle, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, ekonomik büyüme ile işsizlik arasında asimetric bir ilişkinin var olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Çetinkaya (2008), yaptığı çalışmasında genç işsizliği ile alakalı birtakım teorik incelemelerde bulunmuştur. Çalışmasında genç işsizliğine neden olan faktörleri, yapısal ve konjonktürel faktörler olmak üzere iki farklı başlık doğrultusunda ele almıştır. Ayrıca konjonktürel faktörlerin doğrudan iş yaratma programları ve sübvansiyonlara ihtiyaç duyduğuna; yapısal faktörlerin ise eğitim ve yeniden eğitim programlarına ihtiyaç duyduğuna değinmiştir.

Huang ve Lin (2008), yaptıkları çalışmalarında düzgünleştirilmiş zaman değişkenli parametre (smooth-time-varying-parameter) yaklaşımı ile ABD ekonomisinde ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda, ABD ekonomisinde Okun yasası katsayısının negatif olduğu ve Okun yasasının geçerli olduğu bulgusuna ulaşılmışlardır. ABD ekonomisinde, ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasında güçlü bir negatif ilişkinin olduğu bulgulanmıştır.

Malley ve Molana (2008), yaptıkları çalışmalarında Kalman filtreleme yaklaşımını ile G7 ülkelerinde ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Çalışmalarında ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi açıklamada, sendikalaşma, işsizlik sigortası, etkin ücret gibi emek piyasasında var olan kavramları dikkate alarak, ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasında istikrarlı bir ilişkinin varlığı bulgusuna ulaşılmışlardır. Ayrıca işsizlik oranı ile ekonomik büyüme arasındaki en belirgin ve istikrarlı ilişkinin diğer ülkelere nazaran Almanya'da olduğu sonucuna ulaşılmışlardır.

Ayhan (2008), yaptığı çalışmasında çok değişkenli eşbütünleşme modeli ile Türkiye'de 1970-2006 yıllarında ekonomik büyüme ve verimlilik ile işsizlik oranı arasındaki uzun dönem ilişkisini analiz etmiştir. Çalışmasında ekonomik büyüme ve işsizlik kavramları arasındaki ilişkiyi açıklamakla birlikte, ekonometrik modele göre uzun dönemde ekonomik büyümeden işsizliğe doğru ve verimlilikten de işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır.

Villaverde ve Maza (2009), yaptıkları çalışmalarında Kuadratik, Hodrick-Prescott ve Boxter-King filtreleme yöntemleriyle İspanya'nın alt bölgelerinde ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, İspanya'nın alt bölgelerinden birçok bölgede ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasında negatif bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmışlardır. Ayrıca Okun yasası katsayısının bölgeden bölgeye değişiklik gösterdiği sonucunu elde etmişlerdir.

Uysal ve Alptekin (2009), yaptıklarında çalışmalarında Türkiye'de 1980-2007 dönemi için Granger nedensellik testi ile ekonomik büyüme ve işsizlik oranı arasındaki

nedensellik ilişkisini analiz etmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda, işsizlik oranından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi sonucuna ulaşmışlardır.

Barışık vd. (2010), yaptıkları ampirik çalışmalarında 1988-2008 yılları arası ekonomik büyüme oranı ile işsizlik oranı verileri ve Markov rejim değişimi modeli kullanılarak, Türkiye ekonomisinde işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Okun yasası çerçevesinde incelemişlerdir. Çalışmaları sonucunda, ekonomik genişleme ve daralma dönemlerine bağlı olarak ekonomik büyüme ile işsizlik arasında asimetric bir ilişki olduğu ve Türkiye’de mevcut büyüme oranlarının istihdamı artırmadığı bulgulanmıştır.

Choudhry vd. (2010), yaptıkları çalışmalarında 75 ülkede 1980-2005 yılları arası genç işsizlik ile ekonomik verileri ve GMM panel regresyon modelini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmaları sonucunda, ekonomik kriz değişkeninin genç işsizlik üzerinde pozitif ve ekonometrik olarak anlamlı bir ilişki bulgusuna ulaşmışlardır.

Perugini ve Signorelli (2010), yaptıkları çalışmalarında AB ülkelerinde 1999-2006 yıllarına ait bölgelere göre genç işgücü piyasasının özelliklerinin panel verilerini kullanarak, genç kadın ve genç erkek işsizliğinin belirleyicileri için ampirik olarak incelemişlerdir. Çalışmaları sonucunda, AB ülkelerindeki genç işgücü piyasasındaki bölgesel farklılıklara değinmekle birlikte, ampirik çalışmalarını sonucunda genç erkek ve kadın işsizliği arasında önemli farklılıkların olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Scarpetta vd. (2010), yaptıkları çalışmalarında OECD ülkelerinde genç işsizliğinin çözümüne yönelik genç istihdam politikalarını araştırmışlar ve OECD ülkelerinde genç işsizliğine çözüm olarak genç işgücü maliyetlerinin düşürülmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Torun ve Arıca (2011), yaptıkları çalışmalarında 2008 finansal krizini genç işsizlik özelinde incelemişler ve 2008 finansal krizinin en fazla etkilediği unsurun istihdam olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca genç işsizliği sorununun çözümü açısından, genç işgücüne yatırım yapılması gerekliliğine vurgu yapmışlardır.

Kabaklarlı vd. (2011), yaptıkları çalışmalarında Türkiye’de 2005-2010 dönemi genç işsizlik oranı, reel GSYİH, enflasyon, reel yatırım ve verimlilik verilerini kullanarak, eşbütünleşme analizi yöntemiyle değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisini analiz etmişlerdir. Çalışmaları sonucunda, genç işsizliği ile diğer değişkenler arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır. Ayrıca uzun dönemde, genç işsizlik oranı üzerinde verimlilik ve enflasyonun pozitif etkisi bulgulanırken, sabit sermaye yatırımları ve ekonomik büyümenin negatif etkisi olduğu bulgulanmıştır.

Sayın (2011), yaptığı çalışmasında Türkiye’de 1988-2010 dönemine ait eğitim ve ekonomik büyümenin genç işsizliğine etkisi ve nedensellik ilişkisini analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, genç işsizliğini en fazla etki eden unsurların ekonomik büyüme ile yükseköğretim okullaşma oranlarının olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca genç işsizliğinden yükseköğretim okullaşma oranına doğru bir nedensellik ilişkisi olgusuna rastlanılmıştır.

Kanca (2012), yaptığı çalışmasında Türkiye’de 1970-2010 yılları ekonomik büyüme oranı ile işsizlik verileriyle, Engle-Granger eş bütünleşme testi, HDM ve Granger nedensellik testi yöntemleri kullanılarak, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışma sonucunda ampirik bulgulara göre, uzun dönemde ekonomik büyüme ile işsizlik arasında anlamlı bir ilişkinin varlığına ve işsizlikten ekonomik büyümeye doğru bir nedenselliğin olmadığı ancak, ekonomik büyümeden işsizliğe doğru tek yönlü bir nedenselliğin olduğu bulgulanmıştır.

Amankrah (2012), yaptığı çalışmasında Gana ekonomisinde genç işsizliği ile ekonomik büyüme konuları incelenmiştir. Çalışma sonucunda, genç işsizliği sorununun

çözümü için eğitim ve tarım sektörüne yatırım yapılmasını ve ayrıca sürdürülebilir ekonomik büyümenin gerekliliğine vurgu yapılarak, belirtilen bu hususların dikkate alınarak genç istihdam politikalarının geliştirilmesi önerilmiştir.

İzgi (2012), yaptığı çalışmada genç işsizliğin eğitim ile ilişkisini analiz ederek incelemiştir. Çalışma sonucunda, eğitim düzeyinin yükseldikçe genç işgücünün iş bulma beklentisinin de artış gösterdiği bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca ülkelerdeki eğitim sistemlerinin genç işsizlik sorununun çözümünde önemli bir yeri olduğuna ve genç işgücünün iş hayatına hazırlanmasında önemli bir istihdam politikası olduğuna vurgu yapmıştır.

Bayraktar ve İncekara (2013), yaptıkları çalışmalarında Türkiye'nin genç işsizlik profili ve genç istihdam politikalarını incelemiştir. Çalışmaları sonucunda, Türkiye'de eğitim sistemin işgücü yapısının dikkate alınarak yeniden ele alınması gerekliliğine ve genç işsizliğin çözümünde yalnızca aktif istihdam politikalarının uygulanmasının tek başına çözüm üretmeyeceğine vurgu yapmışlardır.

Çondur ve Bölükbaş (2014), yaptıkları ampirik çalışmalarında Türkiye ekonomisi için 2000-2010 döneminde ekonomik büyüme, ÜFE ve işsizlik oranı verilerini kullanarak değişkenler arasında nedensellik ilişkisini analizi etmişlerdir. Çalışma sonucunda, nedensellik testi sonucuna göre genç işsizlikten ekonomik büyümeye ve ÜFE'ye doğru bir nedensellik ilişkisinin var olduğuna dair bulgulara ulaşmışlardır.

Bayar (2014), yaptığı çalışmada Türkiye ekonomisinde 2000-2013 yılları arasında işsizlik, ekonomik büyüme, doğrudan yabancı sermaye ve ihracat verilerini kullanarak, ARDL sınır testi ve VHDM'ye dayalı Granger nedensellik yaklaşımıyla değişkenler arası ilişkiyi analiz etmiştir. Ampirik çalışmasının sonucunda, uzun dönemde değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulgusunun yanı sıra, ekonomik büyümeyle işsizlik ve ihracat değişkenleri arasında negatif bir nedensellik ilişkisinin olduğu bulgusuna rastlamıştır. Ayrıca, işsizlik ile doğrudan yabancı sermaye değişkenleri arasında pozitif bir nedensellik ilişkisine ulaşmıştır.

Abbas (2014), yaptığı çalışmada Pakistan ekonomisinde 1990-2006 yılları arasında işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ARDL sınır testi yaklaşımıyla analiz etmiştir. Ampirik çalışmanın sonucunda, Pakistan ekonomisi için işsizlik ile ekonomik büyüme değişkenleri arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgusuna rastlanılmıştır. Kısa dönemde ise işsizlik ile ekonomik büyüme değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Banerji vd. (2014), yaptıkları çalışmalarında gelişmiş Avrupa ülkeleri için genç işsizlik ile yetişkin işsizlik oranlarının ekonomik büyüme ile ilişkisini panel veri analizi yöntemiyle analiz etmişlerdir. Ampirik çalışmalarının sonucunda, gelişmiş Avrupa ülke ekonomilerinde ekonomik büyümeye duyarlılık bakımından genç işsizliğin yetişkin işsizliğine nazaran daha yüksek düzeyde duyarlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Günaydın ve Çetin (2015), yaptıkları çalışmalarında Türkiye ekonomisi için 1988-2013 dönemine ait; genç işsizlik, ticari açıklık, doğrudan yabancı sermaye, kişi başı reel gelir ve enflasyon verileri kullanılarak ARDL sınır testi ve Granger nedensellik testi yaklaşımları yardımıyla analiz etmişlerdir. Ampirik çalışmaları sonucunda, genç işsizlik üzerinde doğrudan yabancı sermayenin, kişi başı reel gelirin ve ticari açıklığın kısa ve uzun dönemde negatif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bunun yanında genç işsizlik ile doğrudan yabancı sermaye arasında uzun dönemde çift yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı bulgulanmıştır. Ayrıca enflasyon, kişi başı reel gelir ve ticari açıklıktan genç işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Taş ve Bilen (2014), yaptıkları çalışmada Avrupa Birliği ve Türkiye’de 2000 yılı sonrası genç işsizliğine yönelik sosyal politikaları incelemiştir. Çalışmasında gençliğin homojen bir yapıda olmayışından dolayı genç işsizlik sorununa yönelik ortaya koyulacak politikaların da bu hususu dikkate alarak; ekonomik, sosyal, psikolojik ve kültürel yönleriyle disiplinler arası bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur. Genç istihdam politikalarının geliştirilmesinde bir diğer önemli noktanın ise, konuya sosyal tarafın ve özellikle de işverenlerin aktif katılımının sağlanması gerekliliği üzerinde durmuştur.

Kelleci ve Türk (2016), yaptıkları çalışmalarında Türkiye ekonomisi ve OECD ülke ekonomilerini genç işsizlik özelinde araştırma yaparak incelemiştir. Çalışmalarının sonucunda, genç işsizlik sorunsalının çözümü noktasında öncelikle eğitim politikalarının geliştirilmesi ve genç işgücüne yönelik yeni iş alanlarının yaratılması hususunda öneriler getirmişlerdir.

Sertkaya ve Okur (2016), çalışmalarında 1988-2014 yılları arasında Türkiye’de genç işsizlik oranı ile enflasyon oranı, GSYİH ve yükseköğretim okullaşma oranları arasındaki nedensellik ilişkisini nedensellik testleri ile analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, uzun dönemli ilişkiyi gösteren analize göre, genç işsizlik oranını ekonomik büyüme ile enflasyonun pozitif yönde etkilediği ve yükseköğretim okullaşma oranının ise negatif yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Grenger nedensellik testi sonucuna göre ise, genç işsizlikten enflasyon, ekonomik büyüme ve yükseköğretim okullaşma oranına doğru bir nedensellik ilişkisi olmadığı fakat enflasyon, ekonomik büyüme ve yükseköğretim okullaşma oranından genç işsizliğe doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisine rastlanmıştır.

3. İŞSİZLİK, GENÇ İŞSİZLİK, İSTİHDAM VE BÜYÜME: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. İşsizlik, Genç, Genç İşgücü ve Genç İşsizliği Kavramları

3.1.1. İşsizlik Kavramı

İşsizlik sosyo-ekonomik sorunlara sebep olması bakımından dünya genelinde bütün ülkeler için en önemli ve öncelikli ele alınması gerekli ortak problemlerden biridir.

Birçok ülkenin en önemli toplumsal problemlerinden biri haline gelen işsizlik sorununun çözümü için ülkeler tarafından çeşitli istihdam politikaları üretilmekte, uygulanmakta ve önemli uğraşlar verilmektedir. İşsizlik olgusu aslında sanayi devrimiyle birlikte bütün ülkelerde yaşanmaya başlanmıştır. Sanayi devrimi ile bütün ülkelerde yaşanmaya başlayan işsizlik sorunu, 1945-1980'li yıllara kadar daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için sorun teşkil ederken, neo-liberal politikaların da etkisiyle 1980'li yıllardan itibaren gelişmiş ülkeler için de sosyal ve ekonomik bir problem olarak baş göstermeye başlamıştır. İşsizliğin ülkelerde ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik sorunlar ülkelere göre farklılık arz etse de, bütün ülkeler açısından çözüme kavuşturulması gereken önemli bir problem olarak değerlendirilmektedir (Özdemir vd., 2006: 67-68). Küreselleşme sürecinin dünyada hâkim olmasıyla uygulanmaya başlanan yeni ekonomi politikaları ile özellikle 1980 sonrası dönemde çokuluslu şirketlerin işgücü maliyetlerini azaltabilmek adına ucuz emek arayışına girmeleri, sendikaların eski gücünü yitirerek etkinliklerinin azalması, özelleştirmelerin artması gibi faktörler nedeniyle işsizlik gelişmekte olan ülkelerle birlikte gelişmiş ülkelerin de çözümüne uğraştığı bir soruna dönüşmüştür (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 79).

Dünyada yaşanan ekonomik krizler, ülkeler arası savaşlar, teknolojik gelişmeler vs. gibi olgular işsizlik sorunu üzerinde domino etkisi meydana getirmektedir. Ekonomik buhranlar, krizler veya durgunluklar her ne ad ile bahsedilirse bahsedilsin bu durumların yaşanması; mikro anlamda firmaları olumsuz yönde etkilerken, makro anlamda devleti olumsuz yönde etkilemekle birlikte genel anlamda bütün ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Altaşlı ve Işık, 2017: 573). Bir ülkenin mevcutta sahip olduğu insan kaynağının niteliği ve durumu aynı zamanda o ülkenin ekonomik gelişmişliğinin en temel göstergelerden biridir. Ülkeler önemli derecede sosyo-ekonomik maliyetlere katlanmak zorunda kalmamak için sahip oldukları işgücünü en etkin şekilde üretime sokabilmelidir (Bulut, 2011: 6).

Dünya genelinde bütün ülkeler için en önemli ve öncelikli ele alınması gerekli ortak problemlerden biri olan işsizlik kavramının iktisadi literatürde ve yaklaşımlarda ele alınışına değinmek faydalı olacaktır.

İşsiz kavram olarak; bir ülkede çalışma isteği olan ve ayrıca çalışmasına herhangi bir engeli olmamasına rağmen istihdam edilmemiş kişi veya kişiler olarak tanımlanabilir (Ünsal, 2007: 12).

Bu durumda işsizlik kavramıyla ilgili dikkat edilmesi gereken husus; çalışabilmesi için herhangi bir engeli olmayan bireylerin işsiz olmasının nedeni çalışmak istememesi değil bilakis çalışma isteği olmasına rağmen iş bulamamalarından kaynaklanmasıdır (Bekiroğlu, 2010: 44-45).

İşsizlik kavramını toplum ve birey açısından olmak üzere iki farklı şekilde ele alarak tanımlamak mümkündür. Toplumsal açıdan işsizlik kavramı; ulusal üretim faktörlerinden olan emek faktörünün etkin kullanılmaması veya boşa harcanmasıdır. Bir

toplum açısından ulusal üretim faktörlerinden en önemlisi emek faktörüdür ki bu önemli üretim faktörü ve kaynağının üretim dışı bırakılması, toplum açısından çok önemli bir faktör olmasına rağmen gelir elde edebildiği bir işe sahip olamaması durumu olarak tanımlanabilir (Talas, 1979; 89-90).

İşsizlik; istihdam edilmemiş kişilerin refah düzeylerinin kötüleşmesiyle birlikte psikolojik sorunlar yaşamaları durumu olarak tanımlanır. İşsizlik, hem kişiler hem de bütün ülke toplumları açısından ağır sonuçlar ortaya çıkaran, hayati öneme sahip bir problemdir. Belirtilen bu nedenler dolayısıyla politika yapıcıların işsizlik probleminin çözümüne yönelik politikalar üretmeleri, bu konuda çeşitli vaatlerde bulunmaları ve işsizlik sorununa yönelik yoğun bir şekilde değinmeleri oldukça normal karşılanmalıdır (Mankiw, 2009: 176).

Uluslararası Çalışma Örgütü ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütüne (ILO/OECD) göre işsizliğin belirlenmesi anket uygulamasıyla tespit edilmektedir. Bu tespiti göre bir kişinin işsiz olarak kabul edilebilmesi için; kişinin çalışmaya hazır olmakla beraber, son dört hafta içerisinde iş arıyor olmasına rağmen ücret elde edebildiği bir işe sahip olmaması gerekmektedir (Elliott, 1997: 468). Uluslararası tanımlamalara göre işsizlik; aktif nüfusa dahil olmakla birlikte belirli bir yaşa ulaşmış bireylerin, iş arıyor ve işe başlamaya hazır olmalarına rağmen işi yok olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işsizliği, üç temel kriterin aynı anda ifade edilmesi olarak tanımlamaktadır. Bu üç temel kriter ise; “iş yok”, “iş arıyor” ve “işe başlamaya hazır”dır. Bu kriterlerin açıklamaları ise aşağıdaki gibidir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2005: 65);

İş Yok: Referans dönemi olarak belirlenen süre içerisinde istihdam edilmemiş kişi veya kişileri kapsamaktadır.

İş Arıyor: Son üç aylık zaman dilimi içerisinde iş arama kanallarından birini (iş kurumuna başvuru yapmak, doğrudan işverenlere iş başvurusunda bulunmak veya kendi iş yerini kurmaya yönelik girişimlerde bulunmak gibi) kullanmış olmak gibi eylemleri kapsamaktadır.

İşe Başlamaya Hazır: Referans dönemi olarak belirlenen süre boyunca, kendi hesabına veya ücretli çalışma şeklinde istihdam edilmeye hazır olanların durumunu ifade etmekle birlikte, kişiye işe başlaması teklif edildiğinde, bu işe başlama teklifini kabul edeceğini öngörmektedir.

İktisat literatüründe işsizlik kavramı; çalışma yetkinliğine sahip bireylerin, belirli bir cari ücret düzeyinde çalışmayı isteyerek, çalışmaya razı oldukları halde istihdam edilemeyen bireylerin oluşturduğu istihdam düzeyi olarak ifade edilir. Teknik anlamda işsizlik kavramı; bireyin çalışma isteği ve gücünde olmasıyla birlikte, belirli bir cari ücret düzeyinde çalışmaya rızası olmasına rağmen istihdam edilmemiş işgücü varlığı veya emek arzının emek talebinden fazla olması durumu olarak ifade edilebilir (Yıldırım ve Karaman, 2001: 308).

İşsizlik kavramı ile ilgili birçok tanımlama yapılmıştır. İşsizliğin tanımı yapılırken ve mevcut ekonomik sistemin işlerliği ölçülürken; belirli bir cari ücret karşılığında çalışma arzusunda olanların ne kadarının istihdam edilip edilmediği durumu en önemli kriter olarak değerlendirilmektedir (Muratoğlu, 2011: 20).

Klasik iktisadi görüşe göre işsizliğin sebebi; emek arzının emek talebini aşması veya emek arzının emek talebini karşılamaması durumu olarak kabul edilse de, emek arzı ve talebinin eşit olması durumu da işsizliğin giderilmesi açısından yeterli değildir. Burada önemli olan, emek arz eden bireylerin emek talep edilen işe uygun nitelikleri taşımalarıdır. Başka bir ifade ile mevcut piyasadaki emek talebi, mevcut emek arzı ile karşılanamayabilir. Dolayısıyla bu durumun doğal sonucu olarak, mevcut emek talebine

uygun olmayan emek arzında bulunan bireylerin istihdam edilememesi durumu da işsizliğe sebep olacaktır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 87).

Neo-liberal iktisadi görüşün tezlerine göre işsizliğin sebepleri ise; işgücü ve işten çıkarma maliyetlerinin yüksekliği ile emek piyasası kanunları, emek piyasası katılıklarının yanında güçlü sendika yapılarına dayandırılmaktadır (Ay, 2012: 322).

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde işsizlik olgusu genellikle ağırlıklı olarak tarım ekonomisinden, hizmet ve sanayi ağırlıklı bir ekonomiye geçişte ortaya çıkan değişimlerin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır (Güney, 2009: 150). Gelişmiş ülke ekonomilerinde ise işsizlik olgusu; kimi zaman talep yetersizliği, kimi zaman da üretim fazlalığından kaynaklanan emek talebinde meydana gelen değişimlerden kaynaklanmakla birlikte ayrıca, ekonomik dalgalanmalarla, ekonomik istikrarsızlıklarla veya büyümenin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan kısa ve uzun vadeli dengesizliklerden ortaya çıkan konjonktürel işsizlik olarak da kendini gösterebilmektedir (Bulut, 2011: 9).

Geleneksel iktisadi görüşe göre işsizliğin temel sebebi olarak; para ve maliye politikalarından kaynaklı ekonomik şoklar ile talep şoklarından kaynaklandığını kabul etmektedir. Bu görüşe karşın birçok iktisatçı, İkinci Dünya Savaşı sonrası ülke ekonomilerinde meydana gelen sektörel değişimi işsizliğin en temel sebebi olarak savunmaktadır (Caporale ve Doroodian, 1996:127).

İktisadi görüşlere göre işsizliğin birçok nedeni bulunmakla birlikte, bunlar arasından başlıcaları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Ülker, 2002: 6-7):

- a) Ülke ekonomisindeki istihdam artış hızından nüfus artış hızının fazla olması işsizliğin artmasının en temel nedeni olarak kabul edilmektedir. Artan nüfus, çalışacak yaşa ulaştığında, emek arzını artırarak işsizliğin de artmasına sebep olacaktır.
- b) Emek talebinin emek arzına göre az olması, istihdam imkanlarının artırılmaması ve üretim alanlarının yeterli hızda kurulmaması sonucu işsizliğin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Böylelikle yeni kişilerin işgücüne katılması, mevcut durumda var olan işsizlik düzeyini daha da yükseltecektir.
- c) Gelir dağılımındaki adaletsizlik beraberinde eğitim ve beslenme sorunlarını da meydana getirmektedir. Bu problemlerle karşılaşan birey, emek piyasası açısından vasıfsız işgücü olarak nitelendirilmektedir. Vasıfsız işgücü düzeyinde meydana gelen artış ise doğal olarak işsizliğin de artmasına neden olmaktadır.
- d) Hızlı kentleşmenin sonucu olarak; göçlerin artması, kent yaşamında tek bir bireyin maaşının geçinmede yeterli olmaması, ücretlerin düşük olması ve bütün aile fertlerinin iş araması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum daha fazla bireyin emek arzı sunmasıyla ve bunun doğal sonucu olarak işsizliğin artmasına sebep olmaktadır. Bahsedilen aile bireylerinin vasıfsız olmaları ise işsizliğin artmasına olan etkilerini daha da arttıracaktır.

3.1.2. Genç Kavramı

Literatür araştırmalarında farklı disiplinlere göre, genç veya gençlik dönemi olarak tanımlanmaktadır. Genç kavramının tanımında farklılaşma, yaşam evrelerine geçişte ve kronolojik yaş sınıflandırmalarıyla ortaya çıkmaktadır (Seçer, 2006: 79).

Akademisyenlerin çoğu gençlik kavramını çoğu zaman yetersiz ve karmaşık olan bir yaş grubu değil de bir geçiş evresi şeklinde tanımlamaktadır. Akademisyenler gençlik kavramının tanımında bu geçiş evresini; çekirdek aile yapısından, hedef aile yapısına geçiş; tam zamanlı eğitim-öğretimden, emek piyasasında tam zamanlı işe geçiş

veya aileyle yaşadığı bir konuttan, aileden ayrı kendi başına yaşadığı eve geçiş olarak açıklamışlardır. Gençlerin yetişkinlik evresine geçebilmelerinin ise, bahsedilen geçiş evrelerinden en azından bir kaçını başarılı bir şekilde yerine getirebilmesiyle mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir (Coles, 1995: 8).

Gençlik evresinden yetişkinlik evresine geçişin yolunun, yetişkin sorumluluğu olarak belirtilen iki evrenin başlaması ile mümkün olacağı ifade edilmektedir. Bu sorumluluk süreçlerinden ilki bireyin çalışma sorumluluğu iken, diğeri ise bireyin aile sorumluluğu olmakla birlikte, insanoğlunun hayatını idame ettirebilmesi için bu iki sorumluluğa bağlanmaktadır. Biyolojik açıdan üreme bir tür aile sorumluluğuna bağlanabilirken, bireyin hayatını idame ettirebilmesi için ihtiyacı olan ekonomik geçim ise çalışma sorumluluğuna bağlanmaktadır. Bahsedilen geçiş evresi yalnızca uluslararası süreklilik ön şartına bağlı olmamasının yanında niteliksel olarak yüksek değişkenli ve kapsamı belirli olarak tanımlanmaktadır (Fend, 1994: 77).

Bahsedilen bu dönüşüm evresindeki iki sorumluluğun yüklenme yaşı çağdaş toplumlarda günden güne artış göstermesi yalnızca yeni bir nesil sınıflandırması oluşumunun yanı sıra bu gençlik sınıflandırmasının değişkenlerinin de devamlı bir şekilde değişiklik göstermesine neden olmaktadır (Gür vd., 2012: 14). Genellikle gençlik, nüfus özelliği açısından bir sınıflandırmaya tabi olarak kabul edilse de tanımının problemlili ve kısmen bağlılık ilişkilerine dayandırılıyor olmasından dolayı belirsizlik arz etmektedir (Çelik, 2010: 111).

2005 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan dünya gençlik raporunda, sosyolojik açıdan tanımlanan gençlik kavramının tanımı için bir yaş grubu belirlemenin zorluğuna ve çocukluk evresinden yetişkinlik evresine geçiş evresinin toplumdan topluma hatta aynı toplum içerisinde bile farklılıklar arz edebildiğine değinilmiştir. Yaşam döngüsü içinde gençlik yaşının oldukça erken bir yaş olan 10 gibi bir yaşta başlayabileceken, 30'lu yaşların sonuna değin sürebileceği de ifade edilmiştir (BM, 2005: 23).

Kavram olarak gençliği yaş faktörüyle ifade etmek kısmen kolaylık sağlasa da politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal etkenlere bağlı olarak her ülkede farklılık arz etmektedir. Bundan dolayı her ülke gençlik tanımını yaparken kendi ülke koşullarına göre yapması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır (White ve Kenyon, 2001: 43). Gelişmiş ve gelişmekte olan Avrupa ülkelerinin hepsinde gençlik tanımında kabul gören en küçük yaş sınırı mecburi eğitimden ayrılış yaşı olarak kabul edilmekte iken gençlik için üst yaş sınırı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Seçer, 2006:79).

Gençlik çağı olarak ifade edilen süreç, bireylerin çocukluk sürecinden yetişkinlik sürecine geçişte kendilerine özgü bir yaşam tarzı oluşturdukları, düşünce yapılarını değiştirdikleri ve iletişim biçimi kurdukları bir süreç olarak açıklanmaktadır. Belirtilen fizyolojik değişiklikler sebebiyle genç birey, ani kararsızlıklar ile asi davranışlar ortaya koyabilmektedir. Ancak bununla birlikte genç birey; idealist, creative, üretken, coşku dolu, sağlıklı ve uyum gösteren davranışlar sergileyen bir birey olma yolunda ilerleme kaydetmektedir (Baran, 2013: 10).

Bireyler hayatta çeşitli evrelerden geçmektedir, bunlar; çocukluk evresi, gençlik evresi ve olgunluk evresi olarak ifade edilmektedir. Burada yapılan her bir ayırmadaki farklı evrelerden de anlaşılacağı gibi, her bir evrenin kendine has özellikleri mevcuttur. Fakat her bireyin yaşamındaki en verimli ve en önemli evresini gençlik evresi oluşturmaktadır. Her birey açısından gençlik evresini diğer evrelere göre bir adım öne çıkaran nedenler; birçok biyolojik ve fizyolojik özelliklerin yanında, bireylerin ilgi ve hedeflerinin ortaya çıkması olarak da ifade edilmektedir (Murat ve Şahin, 2011a: 33).

3.1.3. Genç İşgücü ve Genç İşsizliği Kavramı

Uluslararası kuruluşlar (ILO, BM, vb.), gençlik sınıflandırmasında 15-24 yaş aralığındaki kişiler olarak belirtirken, İş Kanununun 71. Maddesine göre 15 yaş altındaki bireylerin çalışmalarına imkân tanımamasından dolayı; genç işgücü, 15-24 yaş aralığındaki, ücret karşılığında ve bir iş sözleşmesine bağlı olarak çalışan kişiler olarak tanımlanabilmektedir (Murat ve Şahin, 2011b: 37).

Gençlik kavramının içeriğini; kültürel kaynaşma, aile içindeki iletişim ve hayat şartlarının değişimi, iktisadi ve kültürel açıdan önemli ölçüde değiştirmiştir. Gençlik çağı fizyolojik bakımdan olmasa da sosyal bakımdan daha uzun bir süreç olarak kabul görmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde bireyin hedeflediği kariyer veya konumu elde etmesi sonraki yıllara sarkmış olsa da bu yıllar “uzatılmış gençlik” olarak da adlandırılmaktadır. Günümüzde gençlerin toplumsal, kültürel ve ekonomik açıdan iş hayatına atılmaları, aile kurmaları ve örgün eğitim sürecini tamamlamaları gibi bazı yaşam şartlarını olduğundan geç bir süreçte tamamlamalarından kaynaklı olarak normal yaşam süreçlerindeki sahip oldukları rolleri daha karmaşık hale getirebilmektedir. Genç bireyler, bahsedilen bu sosyal niteliklerinden dolayı; okuyan-okumayan, kırsalda yaşayan-kentlerde yaşayan, çalışan-işsiz gibi çeşitli sınıflandırmalara maruz kalabilmektedir. Bu sınıflandırmalar aslında homojen olarak kabul edilen genç nüfusun gerçekte heterojen bir yapıda olduğunu; ekonomik, kültürel, toplumsal ve yaşam koşulları bakımından önemli derecede farklılıklara sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Yavaş, 2010: 26-27).

Açıklanan resmi istatistiklere göre, İngiltere ve Amerika’da gençliğin 16-24 yaş aralığındaki nüfus olarak kabul edilirken, öncelikle Avrupa ülkeleri ve birçok dünya ülkesi ile uluslararası kuruluşlar gençliği 15-24 yaş grubunu kapsayan nüfus olarak tanımlamaktadır. Türkiye’de de DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) tarafından hazırlanmış olan 3. ve 4. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında 12-24 yaş grubu genç olarak kabul edilirken; 5., 6 ve 7. daha sonraki Beş Yıllık Kalkınma Planlarında 15-24 yaş grubu genç nüfus olarak kabul görmüştür (Gündoğan, 1999: 65).

Gençlik, bireyin sosyal yaşama dâhil olması ve iş hayatına kazandırılması bakımından en verimli süreç olarak kabul edilmektedir. Günümüzde “çalışma hakkı” gençler bakımından da en önemli sosyal haklardan biri olarak kabul görmektedir. Ülkelerin, yeteneklerine göre çalışma isteği olan bireylere bu konuda rehberlik etmek ve imkan tanımakla yükümlü olduğu ifade edilmektedir. Başka bir deyişle çalışmak, genç bir birey için bir hak olmakla birlikte, bireye bu hakkın sunulması da toplumsal bir görev niteliği taşımaktadır (Gündoğan, 1999: 64).

Hemen hemen her ülke ekonomisi açısından sahip olunan genç nüfus oldukça önem arz etmektedir. Çünkü genç nüfus, kreatif ve dinamik yapısı sayesinde ülke ekonomisinin kalkınmasında dinamo gücü olarak kabul görmektedir. Yeni fikirlere açık, dinamik ve kreatif niteliklere sahip bir genç neslin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu savunulmaktadır. Diğer tüm değişkenlerin sabit olması varsayımının geçerli olduğu durumda genç nüfusa sahip ülkelerin diğer ülkelere nazaran daha avantajlı bir konumda olduğu savunulmaktadır. Fakat bahsedilen bu potansiyelin ekonomik açıdan bir güce dönüştürülebilmesi ise genç nüfusun potansiyelinden faydalanabilmek ve bu gençliği belirli iş guruplarında istihdam edilmesi şartına bağlanmıştır (Günaydın ve Çetin, 2015: 18).

Günümüzde gelişmiş ve özellikle gelişmekte olan birçok ülke ekonomisinde genç işsizlik sorununun, öncelikli olarak çözüme kavuşturulması gerekli sosyal bir problem olduğu yapılan birçok araştırmada ortaya koyulmuştur. Burada genç işsizliği

konusunda genel kabul gören eğilimin, gençlerin yetişkin bireylere kıyasla daha çok sosyal risk altında olmalarına, erken kariyer fırsatlarının gençler bakımından düzensiz ve belirsiz bir süreci ortaya koymasına bağlanmıştır (Murat ve Şahin, 2011a: 33). Genç işsizlik oranlarının genel işsizlik oranlarından ortalama iki kat yüksek olması; özellikle 15-24 yaş gurubu genç nüfusun daha önce bir iş tecrübesi edinmemiş olmasına, bu durumun işverenlere ek maliyetler ortaya çıkarması sebebiyle tercih edilmemelerine, iş gücü piyasasına ilk kez giriş yaşı olmasına, işgücü piyasasını yeterli düzeyde tanımamalarına ve işgücü piyasası ile eğitim sistemi arasında etkin bir bağın kurulmamış olmasına bağlanmaktadır (Taş ve Bilen, 2014: 53).

İşsizlik, ekonomik, psikolojik ve sosyal olmak üzere bir çok maliyeti de ortaya çıkarmaktadır. Psikolojik ve sosyal etkiler işsizliği diğer problemlerden farklı kılmaktadır. İşsizlik sonucunda ortaya çıkan gelir kaybı belirli sürelerde telafi edilebilir bir durum olarak kabul edilebilirken, işsizlik sorunu sonucu ortaya çıkan hayal kırıklığı, umutsuzluk, endişe ve korku gibi duygular sonucu meydana gelen hasarların telafi edilmesinin oldukça zor olduğu ifade edilmektedir. Bahsedilen bu tip sorunların gençlik yaşlarında karşılanması, bireyin yaşamının ilerleyen evrelerinde de önemli davranış bozukluklarına sebebiyet verebilmektedir. Henüz ekonomik bağımsızlığını dahi elde edememiş genç nüfusun, bahsedilen problemlerden ötürü geleceğe yönelik hayat planlamaları yapmada aktif bir rol alamamasına sebep olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte yine hayati bir tehlikenin de, istihdam edilmemiş genç nüfusun, işsizlik durumunu bir yenilgi ve başarısızlık olarak algılayarak kendisini toplumdan soyutlayabileceği, bunun sonucunda ise genç nüfus arasında toplu suçlara doğru bir eğilim, çeteleşme, toplum tarafından kabul edilmeyen davranışların yaygınlık kazanabileceği ifade edilmektedir (Torun ve Arıca, 2011: 170). Bahsedilen bu nedenlerin yanı sıra ekonomik kalkınma bakımından da genç işsizliği olgusunun önemli sakıncaları bulunmaktadır. Yaşamlarının en aktif ve kreatif dönemlerinde üretim sürecine dahil olamayan genç nüfusun milli gelir ve ekonomik kalkınmanın da yeterince hızlı artış gösterememesine sebebiyet verebilmektedir (Erdayı, 2009: 135-136).

3.2. İşsizlik Türleri

Dünya ülkeleri açısından işsizlik sorunu ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle birlikte, işsizlik türleri olarak çeşitlenmekte ve dolayısıyla belirli işsizlik türleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. İşsizliği meydana getiren nedenler, aynı zamanda farklı işsizlik türlerinin de belirleyicileridir (Koray, 2000: 140-145). Aynı zamanda işsizlik türlerinin ortaya çıkmasında ülkelerin ekonomik yapıları da temel nedeler arasındadır. İşsizlik türlerinin tespit edilmesi, uygulanacak ekonomi politikaları açısından da hayati önem taşımaktadır (Talas, 1976: 111). İşsizlik türlerinin ayrıntılı bir şekilde bilinmemesi, işsizlik sorununun doğru bir şekilde tespit edilmesine de engel olmaktadır (Sherraden, 1985: 152).

İşsizlik bireysel bir sorun olarak başlayan ve devam eden süreçte toplumsal bir soruna dönüşen bir yapıya sahip olduğu için, en önemli ekonomik kaynaklardan biri olan emek faktörünün iyi yönetilmesi elzemdir. Dolayısıyla işsizlik türleri belirli kriterlere göre kategorize edilip, emek piyasasında ortaya çıkan bu aksaklıkların kökenine inilmesi ve işsizlik türlerine göre politika yapımcılar tarafından spesifik çözüm politikaları üretilmesi önemli bir gerekliliktir.

Ekonomi literatüründe yer alan işsizlik türlerinin başlıcaları; doğal, yapısal, iradi, gayri iradi, friksiyonel (arızı), açık ve gizli işsizlik olarak ifade edilebilir.

3.2.1. Açık İşsizlik

Açık işsizlik, çalışma isteği ve gücü olmasına rağmen, belirli bir cari ücret düzeyinden iş aramasına rağmen iş bulamayanların oluşturduğu kümülatif toplamdan oluşan istihdam edilmemiş bireyler topluluğu olarak ifade edilmektedir (Bekiroğlu, 2010: 46). Başka bir ifadeyle açık işsizlik, bireyin cari ücret düzeyinde çalışmaya razı olsa dahi bireyin isteği dışında iş bulma olanaklarına ulaşamaması sonucu meydana gelen işsizliktir (Biçerli, 2004: 430).

Klasik ve Neo-klasik iktisadi görüş, üretim faktörlerinin tamamının üretimde yer alacağını ve piyasada her daim tam istihdam durumunun var olacağını kabul eder ve dolayısıyla bu iktisadi görüşlere göre piyasanın her zaman tam istihdam durumunda olmasından dolayı işsizler olmayacağı kabul edilmektedir. Keynesyen iktisadi görüşe göre ise, talep yetersizliğinden kaynaklı ekonomide her zaman tam istihdamın olmayacağı ve doğal olarak işsizliğin olacağı kabul edilmektedir (Dinler, 2004: 452).

3.2.2. Gizli İşsizlik

Bu işsizlik türü diğer işsizlik türlerine göre farklılık arz etmektedir. Bu işsizlik türünde bireyin işi olmaması, iş arayıp bulamamış olma durumları yoktur. Gizli işsizlik türünde hem iş hem de işte çalışma durumları vardır. Ancak bu işsizlik türünde kim oldukları bilinmeyen çalışanların bir kısmı üretim aşamalarında bulunmalarına rağmen üretim süreçlerine hiçbir katkı sunmamaktadırlar (Pekin, 2012: 137). Bu işsizlik türü görünmeyen veya peçeli işsizlik şeklinde de tanımlanmaktadır. Gizli işsizlik türüne genel olarak az gelişmiş ülke ekonomilerinin tarım sektöründe rastlanılmasının yanında kamu kurumları ile diğer sektörlerde de rastlanılmaktadır (Karakayalı, 2005: 358).

Az gelişmiş ülke ekonomilerinde emek fazlası oldukça fazladır. Üretim teknolojileri gelişim kaydettikçe daha az işgücü ile daha fazla üretim düzeyine ulaşma imkanları ortaya çıkarken işsiz birey sayısı artmaktadır. Tarım yoğun bir toplum yapısından endüstri ve hizmet yoğun toplum yapısına geçiş sürecinde işin niteliği de değişiklik göstermektedir. Bu süreçte istihdam olanakları hizmet sektörüne doğru yön değiştirmesine rağmen istihdam olanakları daha az olacak olan nitelikli işgücüne ihtiyaç duyulacaktır Bunun yanında tabii ki tarım sektöründe ve kamuda istihdam edilen fazla kişiler de şüphesiz gizli işsizlerin içerisinde yer almaktadır (Koray, 2000: 143-145). Yani bu durumda marjinal verimliliğin sıfır ve toplam çıktı miktarının aynı kalması olarak da değerlendirilebilir (Törüner ve Lordoğlu, 1991: 212). Çalışmanın var olmasına rağmen yapılan işin verimi çok düşüktür veya üretim sürecine hiçbir katkısı yoktur. Bu durum eksik istihdam olarak da ifade edilmektedir (Zaim, 1997: 157).

3.2.3. Yapısal İşsizlik

Bir ekonomide yapısal değişimlerin gerçekleştiği süreçte bazı bölgelerde, endüstrilerde ve işgücü kategorilerinde gerileme meydana gelirken diğerleri ise gelişim gösterebilmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008: 49). Dünya piyasaları hızlı bir şekilde değişim gösterirken, bazı ülke ekonomileri bu değişime yeterince hızlı ayak uyduramamaktadır. Bu ülke ekonomilerindeki firmalar zamanla denizaşırı ülke ekonomilerinin firmaları ile rekabet gücünü ve piyasalardaki paylarını yitirmektedirler. Şayet bu firmalar gerekli değişimi sağlayamazlar ise piyasadaki varlıklarını sürdürmeyeceklerdir. İşte bu değişim sürecinde meydana gelen işsizlik türü yapısal işsizlik olarak kabul edilir ve

işsizlik türlerinden biri olan yapısal işsizlik emek piyasasında önemli bir dengesizlik meydana getirir (Hart, 1990: 213).

Bir ülkede ekonomik faaliyetler ekonominin farklı katmanlarına bağlı olarak yerine getirilir. Ekonominin birbirinden farklı katmanlarına göre ekonomik faaliyetlerin değişimi sonucunda meydana gelen işsizlik türü ise yapısal işsizlik olarak ifade edilmektedir (Weinberg, 2011: 44). Az gelişmiş ülkelerde yapısal işsizlik sermaye yetersizliği nedeniyle daha yoğun bir şekilde görülmektedir. Emek arzının öteki üretim faktörleriyle uyumsuzluk göstermesi yapısal işsizliği ortaya çıkarmakla birlikte süreklilik arz eden nitelik taşımasına da neden olmaktadır (Bekiroğlu, 2010: 49).

Diğer bir ifadeyle, emek piyasalarında açık işler ile çalışmak isteyenlerin bir araya gelememelerinden kaynaklanan işsizlik de yapısal işsizlik olarak ifade edilmektedir. En sorunlu işsizlik türü olarak kabul edilmektedir (Biçerli, 2004: 439). Gelişmekte olan ülkelerde oldukça sık rastlanan yapısal işsizlik, ülkelerin ekonomik yapılarındaki değişimlerden kaynaklanmaktadır. Tarım ekonomisinden, hizmet ve sanayi ekonomisine geçiş sürecinde artan emek arzı fazlasının istihdam edilmesini sağlamak zor olacaktır. Ekonomik sistemin gelişimi ve kişilerin farklı alanlarda istihdam edilebilmeleri için yeterli yetkinliğe ulaşmaları artan işsiz işgücü açısından zaman alacaktır. Bununla birlikte nüfus artışının, hizmet ve sanayi sektörlerinin gelişiminin önünde seyretmesi de önemli bir sorunu meydana getirecektir (Koray, 2000: 140). Gelişmiş ülke ekonomilerinde ise yapısal işsizlik, teknolojik gelişmeler sonucunda gereksinim duyulan emek talebinin karşılanamaması sebebiyle meydana gelmektedir (Güney, 2009: 138).

3.2.4. İradi İşsizlik

İradi İşsizlik; yetişkin bireylerin belirli bir cari ücret düzeyinden çalışma imkânına sahip olmalarına rağmen, çeşitli sebeplerle çalışmayı tercih etmemeleri sonucunda işsiz duruma düşmeleriyle oluşan bir işsizlik türüdür. İradi işsizliğin nedeni, bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için yeterli güvencelerinin olması sebebiyle, işi, iş yerini veya ücret düzeyini bahane ederek aylaklığı, işsiz kalmayı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır (Dinler, 2009: 481).

Bazı bireyler, en küçük bir nedeni dahi bahane ederek, sadece tembel bir yapıya sahip olmalarından dolayı aylaklığı veya çalışmamayı tercih ederler. İradi işsizliğin bir diğer nedeni de istismar edilme korkusu olabilir. Bu korkuya sahip bireyler, mevcut şartlara uyarak çalışmayı tercih etmeleri durumunda istismar edildiklerine inanırlar ve cari ücret düzeyinde çalışmayı kabul etmezler (Üstünel, 1990: 168). Bu tür işsiz kişilere ekonomide verilecek iş vardır ama bu kişiler ya daha yüksek bir ücret düzeyinde ya da daha iyi çalışma olanaklarına sahip bir iş talep ettikleri veya çalışmayı sevmemelerinden dolayı işsiz kalmaktadırlar (Pekin, 2007: 103-104).

3.2.5. Gayri İradi İşsizlik

Uzmanlaşma ve işbölümünün ileri safhalarda olduğu ülkelerde sıklıkla görülen, ekonomik bakımdan ise asıl üzerinde durulması gerekli olan işsizlik türüdür. Gayri iradi işsizlik türünde bireyler kendi istekleriyle işsiz kalmadıkları gibi, işsizlikten kurtulabilmeleri de yine kendi çabaları ile mümkün olmamaktadır (Üstünel, 1990: 169).

Gayri iradi işsizlik; işsiz bir bireyin mevcut koşullar altında ve cari ücret düzeyinde çalışmaya razı olmasına karşın istihdam edilememesi durumudur. Bu işsizlik türünde iradi işsizliğin aksine istihdam piyasasından kaynaklanan bir nedenden ötürü

işsiz birey istihdam edilememektedir veya işsiz birey iş bulmak istemesine rağmen iş bulamamaktadır. Piyasada bireye uygun bir iş bulunamamasının nedeni emek talebinin eksikliğinden kaynaklanabileceği gibi, friksiyonel veya yapısal sorunlardan da kaynaklanabilir (Dinçer, 1997: 19).

3.2.6. Friksiyonel (Arızı) İşsizlik

Friksiyonun kelime manası uyuşmazlıktır. Bu işsizlik türünde, emek piyasasındaki bazı aksaklıklar sebebiyle iş arayanlar ile mevcut iş arayanların eşleşmelerinde uyuşmazlıklar yaşanmaktadır. Aynı dönem içerisinde işverenler istihdam edecek işçi ararlarken, işçiler de çalışabilecekleri bir iş arayışı içerisindeyler. Ancak bahsedildiği üzere, gerek emek piyasasında gerekse hükümet nezdinde bazı sektörel eksiklikler nedeniyle işverenler mevcut işçiye ulaşamadığı gibi işçiler de mevcut işlere ulaşamamaktadır. Diğer bir ifade ile işverenin işçiye, işçinin de işe ulaşmaları zaman almaktadır. İş arayan bu bireylerin belirli bir zaman sonra iş bulacağı inancına dayanmasından dolayı bu işsizlik türü geçici işsizlik olarak adlandırılabilir (Gediz ve Yalçınkaya, 2000: 3).

Friksiyonel işsizlik hakkındaki genel görüş, bütün ekonomilerde görülmekle birlikte tam istihdam durumunda bile giderilmesi imkansız olan bir işsizlik türü olduğudur. Emek piyasasının sağlıklı bir şekilde işlememesinin sebebi; işçilere göre yer değiştirmenin yorucu ve masraflı bir süreç olmasının yanında, nerede ne iş olduğunu bilmemesidir (Bekiroğlu, 2010: 49). Friksiyonel işsizlik; farklı endüstriler, zamanlar ve şehirler arasında işten ayrılışlar ve işe girişlerin rastgele dalgalanmalar olarak kendini göstermesi durumudur (Simon, 1988: 715).

Faydasını maksimize etmeyi düşünen işçiler, birbirinden farklı iki sektör varsayımında yüksek ücretli sektöre geçme sürecini ücret dengesi sağlanıncaya kadar sürdürürler (Galloway, 1963:695). İşçiler genellikle ücretten dolayı yeni iş arayışına girerler de, işlerin heterojen bir yapıya sahip olmasından dolayı ücret dışındaki çeşitli faktörlerden dolayı da iş arayabilmektedirler. Bahsedilen bu faktörler; çalışılacak iş yerinin fiziki şartları, lokasyonu, iş disiplinine yönelik denetleme mekanizması vb. olarak sıralanabilir. Emek piyasasında işçiler sadece sahip oldukları mesleki yetkinliklerinin imkanı ölçüsünde işini değiştirebilmekte iken, halihazırda almakta olduğu ücret düzeyinden daha yüksek bir ücret kendisine sunulmadıkça veya ücret faktörünün dışında kendisini cezbedici herhangi bir faktör olmadıkça mevcut işini değiştirmeyi tercih etmemektedir. Friksiyonel işsizliğin süresini belirleyen faktörler; toplam işsizlik oranının seviyesi, beklenen cari ücret düzeyi ile bu cari ücret düzeyindeki değişimlerdir. İş arayan kişiler iş aradıkları süre boyunca bu bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar (Gronau, 1971: 290).

Sadece bir tür işin olması ve işçi verimliliklerinin aynı düzeyde olması varsayımında işçilerin mobilitesi diye bir durum imkânsızdır. Ancak hem işçilerin hem de çalışılacak işlerin verimliliklerinin heterojen bir yapıda oluşu, bireylerin eğitim seviyeleri ve yetkinliklerine göre daha verimli olabilecekleri, daha cazip bir işi umarken önerilen başka bir işi reddedebilme durumunu ortaya çıkarmaktadır (Diamond, 1981: 799). Bunun dışında emek piyasasında ortaya çıkabilecek aksaklıklar friksiyonel işsizliğin en önemli sebeplerindedir. İşgücü mevcut işin varlığından haberi olmaması sebebiyle de işsiz kalabilmektedir. Hemen hemen bütün ülke ekonomilerinde friksiyonel işsizlik belirli bir düzeyde süreklilik gösterebilmektedir. Bunun en büyük sebebi ise, iş değiştirenler ile iş gücüne yeni dâhil olanların bir ekonomide sürekli var olacak olmasına bağlanmaktadır. Friksiyonel işsizlik oranının düşürülmesi için; iyi

hazırlanmış bir işgücü politikası ile iş ve işçi bulma kurumlarının etkinliğine önemli derecede ihtiyaç duyulmaktadır (Koray, 2000: 142).

3.2.7. Konjontürel İşsizlik

Konjontürel işsizlik; iktisadi yapıdaki dalgalanmalardan kaynaklanan bir işsizlik türüdür (Özdemir ve diğerleri, 2006: 71). İktisat biliminde fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen iniş ve çıkış hareketleri konjontürel dalgalanmak şeklinde tanımlanmaktadır (Aktan ve Şen, 2001: 3).

Ekonomik daralma ve genişleme süreçlerinde farklılaşan; kriz, durgunluk, refah ve yükseliş aşamalarında ortaya çıkan konjontürel dalgalanmalar mevcuttur. Bir ekonomide yatırımlar ve tüketim harcamalarının hacminin genişleyerek arttığı dönemler yükseliş ve refah dönemlerine işaret ederken; yatırımlar ve tüketim harcamalarının hacminin daralarak azaldığı dönemler ise durgunluk ve kriz dönemlerini işaret etmektedir (Pekin, 2012: 133). Ekonomik refah dönemlerinde ekonomik faaliyetler artarken, işsizlik oranlarında azalış görülmektedir. Ekonomide durgunluğun yaşandığı dönemlerde ise, iktisadi faaliyetler azalarak istihdamın azalmasına sebep olur ve dolayısıyla işsiz sayısında artış meydana getirecektir.

Konjontürel işsizlik toplam talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Talep koşullarına bağlı değişim göstermesinden dolayı, bu işsizlik türünde diğerlerine oranla daha fazla dalgalanmalar gözlemlenmektedir. Ekonomide sadece belirli bir grubu değil ekonominin tamamını kapsayan bir işsizlik türüdür (Biçerli, 2004: 444-453). Bu işsizlik türünde işsizlik seviyesinin düşürülmesi ancak devletin ekonomiye genişletici para ve maliye politikaları uygulamasıyla mümkündür. Burada devlete toplam talebin artırılmasında önemli bir rol düşmekle birlikte, devletin toplam talebi artırabilmek adına kamu harcamalarını artırma yoluna gidebileceği ifade edilmektedir (Koray, 2000: 141-142).

3.2.8. Doğal İşsizlik

Bir ekonomide işgücü piyasalarının doğal seyrine bağlı olarak işsizliğin tamamen giderilmesi mümkün görülmemektedir. Neredeyse bütün ülke ekonomilerinde, belirli düzeyde bir doğal işsizlik oranı normal kabul edilmektedir (Berber, 2013: 60-61).

Başka ifade ile doğal işsizlik; bir ülkede uygulanan ekonomi politikaları vasıtasıyla çözülemeyen işsizlik türü olarak da tanımlanabilmektedir. Doğal işsizlik oranını etkileyen faktörlerin ise; büyüme özellikleri, enflasyon, demografik yapı, işsizlik sigortası uygulamaları, asgari ücret uygulamaları ve sektör farklılıkları olduğu görülmektedir (Unay, 2001: 351).

Sürdürülebilir minimal işsizlik oranına ve enflasyon oranının yükselmesine sebep olmayan işsizlik türüne, doğal işsizlik denir. Doğal işsizlik oranı ise, bir ekonomide yapısal ve geçici işsizler toplamının mevcut işgücüne oranı olarak tanımlanabilir (Karabulut, 2007: 12). Son zamanlarda NAIRU (Non- Accelerated Inflation Rate of Unemployment – Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı) kavramı, doğal işsizlik yerine kullanılmaktadır (Bekiroğlu, 2010: 54).

3.3. İktisat Okullarında İşsizlik Yaklaşımları

3.3.1. Klasik Yaklaşım Göre İşsizlik

19. ve 20. yüzyıllarda klasik iktisadi görüşe göre, devletin ekonomiye müdahalesi olmadığı sürece işsizliğin olmayacağı, işsizlik olsa da arızı veya geçici işsizlik olarak görüleceği, ortaya çıkabilecek bu işsizliğin ise doğal düzen sayesinde kendiliğinden ortadan kalkacağı görüşü hâkimdir. Bu iktisadi görüşün temelinde Say Yasası yani; her arz kendi talebini yaratır düşüncesi yer almasından dolayı piyasada ne arz ne de talep fazlası olma ihtimali söz konusu değildir. Arz veya talep fazlalıklarının geçici ve kısa vadeli olabileceği, ekonomiye devlet müdahalesi olmaması durumunda uzun vadede piyasanın kendiliğinden tam istihdam seviyesinde yeniden dengeye geleceği savunulmaktadır.

1929'da yaşanan Büyük Buhran sonrası işsizlik artış göstermiş ve klasik iktisadi düşünce tezi çürümekle birlikte klasik iktisadi görüşe duyulan güven azalmıştır. Piyasa mekanizmasına devlet müdahalesi olmadan kendi kendine dengeye geleceğine dair inanç zamanla güvenilirliğini yitirerek yerine Keynesyen görüş hakim olmaya başlamıştır (Yılmaz Uçan, 2017: 25).

3.3.2. Keynesyen Yaklaşım Göre İşsizlik

1929 yılında yaşanan Büyük Buhran öncesinde ekonomi tarihi açısından işsizlik, bir problem olarak görülmemiştir. Bu dönemde hâkim olan klasik iktisat anlayışına göre, iradi işsizlik dışında herhangi bir işsizlik söz konusu olmamakla birlikte, ekonomi tam istihdam düzeyinde kabul edilmektedir. Ekonominin herhangi bir sebepten ötürü tam istihdam düzeyinden uzaklaşması durumunda ise ekonominin kendi dinamikleri sayesinde kendiliğinden tam istihdam düzeyine ulaşabileceği savunulmaktadır. I. Dünya Savaşı bütün etkisiyle devam ederken işsizliği önüne geçmek için 1920 yıllarında alınan tedbirler etkili olamamıştır. 1929 yılında ABD'de başlayarak bütün dünya üzerinde etkili olan ekonomik gerileme, bütün ülke ekonomilerinde üretim seviyesi ile milli gelirinin gerilemesine ve aynı zamanda işsizliğin de artmasına neden olmuştur (Özsağır, 2000: 285).

Bahsedilen ekonomik krizden çıkılması için, ekonomiye aktif bir şekilde devlet müdahalesinin gerekliliği görüşü hakim olmuştur. 1936 yılında yayımlanan J.M. Keynes'in, "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" adlı eserinde vücut bulan bu görüş, 1940'lardan 1970'lerde yaşanan yeni ekonomik krizlere kadarki süreçte bir çok ülkede uygulanmıştır. Bu görüşün uygulandığı ülke ekonomilerinde ise bu dönem refah seviyesinin yükselmesini sağlayan Altın Çağ (1945-1975) olarak adlandırılmıştır. Keynesyenlere göre devletin ekonomiye müdahalesi ve görevlerinin artmasını savunan bu görüş, "Fonksiyonel Devlet Teorisi" olarak adlandırılmıştır (Özdemir, 2006: 696).

J.M. Keynes'e göre kitlesel işsizlik sorunu; işgücü arzı problemi olmaktan çok bilakis işgücü talebi sorunu olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla, devletin istihdam yaratıcı yatırımları artırması ve işsiz bireylere yönelik işsizlik ödeneklerini maksimum düzeyde artırması ile kitlesel işsizlik sorununa köklü bir çözüm getirileceği savunulmuştur. Keynesyen iktisadi görüşe göre, aktif devlet müdahaleleriyle ekonomiyi tam istidam seviyesine getirebilmek amaçlanmıştır (Özdemir, 2007: 194-195). Ekonomide devlet müdahalesi ve makroekonomik politikaların geçerli olduğu; bahsedilen bu politikalar ile büyümenin sürdürülebileceği, iç piyasada yüksek bir talep seviyesine ulaşabilmek için istihdam ve alım gücünün de yüksek olmasının esas olduğu

varsayılmıştır. Bahsedilen bu politikalar, dönemin sosyal taleplerine uygunluk göstermekte ve hemen hemen bütün ülkelerde uygulama alanı bulan bu politikalar sayesinde devletlerin sosyal niteliklerinin gelişim gösterdiği görülmüştür. Ancak Keynesyen ekonomi politikaları, 1970’li yıllardan sonra ve özellikle 1980’li yıllarda batılı ülkelerde ekonomik büyümenin güvencesi olmaktan çıkarak, geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Bu dönemden sonra ise ülke ekonomilerde kendisine uygulama alanı bulan politikaların “Neo-Klasik Politikalar” olduğu görülmüştür (Koray, 2005: 216).

3.3.3. Parasalcı Yaklaşımına Göre İşsizlik

Parasalcı yaklaşıma göre, liberal piyasa ekonomisi sahip olduğu iç dinamikler vasıtasıyla istikrarlı bir model ortaya koymaktadır. Ayrıca bununla birlikte klasik iktisadi görüşün tersine ekonominin daima tam istihdam düzeyinde olmadığını savunmaktadırlar. İşgücünün işsiz kalmaları dolayısıyla sosyal yardımlardan faydalanmaları ve kendisi için daha fazla fayda elde edeceği bir iş araması sonucunda, bireyin belirli bir süreliğine işsiz kalabileceğini öne sürmektedirler. Bu görüşe göre ekonomide sürekli olarak doğal işsizlik olgusunun olabileceği savunusunun altında yatan ana dayanak bahsedilen durumlar olarak değerlendirilmektedir (Parasız, 2000: 550-551).

Milton Friedman, Keynesyen iktisadi kuramında savunulan; “emek arzı nominal ücretin bir fonksiyonudur” görüşüne katılmamaktadır. Friedman’a göre, işgücü arzı beklenen reel ücretin bir fonksiyonu olmakla birlikte, fiyatlar genel düzeyinde esnekliğin olduğu varsayılmaktadır. Bunun yanında Friedman, liberal piyasa mekanizmasında kısa dönemde eksik istihdam söz konusu olsa bile, uzun dönemde tam istihdam denge düzeyinin yakalanacağını savunmaktadır. Kısa vadede gerçekleşen fiyatlarla beklenen fiyatlar arasında farklılık söz konusu olabileceği, bunun sonucunda siyasi iktidarın genişletici maliye politika uygulamaları ile işsizlik haddini kısa vadede düşürebileceğini savunmaktadır. Ancak siyasi iktidarın işsizlik haddini düşürmek adına uygulayacağı genişletici maliye politikaları, uzun vadede beklenen fiyatlarla gerçekleşen fiyatların eşitlenmesi durumunda işsizlik haddi üzerindeki etkinliğini yitirecek ve işsizlik haddini düşüremeyecektir görüşü hâkimdir (Öcal, 2007: 12).

3.3.4. Neo-Klasik Yaklaşıma Göre İşsizlik

Petrol fiyatlarında 1973-1979 yıllarında meydana gelen artışlardan kaynaklanan ekonomik bunalım, ekonomiye devlet müdahalelerinin azaltılarak, devletin küçültülmesi taleplerini de beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu ekonomik buhran, öncelikle Avrupa ülkeleri ile birlikte bütün OECD ülkelerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun doğal sonucu olarak ülke ekonomilerinde, ekonomik büyüme yavaşlamış, enflasyon oranları artış göstermiş, yüksek oranda yapısal işsizlik ortaya çıkmış, kronik bütçe açıkları yaşanmış ve kamu harcamalarının artış gösterdiği bir ekonomik durum ortaya çıkmıştır. Bu yeni dönemde takip edilen ekonomik ve politik felsefe “Yeni Sağ” olarak isimlendirilen Neo-Klasik ekonomi politikalarıdır. Klasik liberal düşüncenin çağdaş bir yorumu ve Keynesyen politikalara alternatif olarak ortaya çıkan politikaları temsil etmektedir (Özdemir, 2007: 254).

Neo-Klasik iktisadi yaklaşım, klasik iktisadın temsilcisi olarak işsizlik sorununa yönelik günümüzdeki temel iktisadi yaklaşımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Neo-Klasik iktisadi yaklaşımın temel prensipleri özetle; arz, talep ve piyasanın kendi

dinamikleri sayesinde kendiliğinden dengeye geleceği, bireyin rasyonel olarak kendi çıkarlarına yönelik seçimlerine olan güven, dolayısıyla bireyin bu tutumunun toplumsal gelişmeyi ve refahı da ortaya çıkaracağına olan inanç olarak ifade edilebilir. Bu yaklaşıma göre işgücü piyasası dengesi işgücü arzı ve işgücü talebi arasındaki ilişki sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla emek piyasasında ortaya çıkan dengesizlikler genellikle ücret seviyesinin aşırı yükselmesine bağlanmakla birlikte, bunun sonucunda işsiz kalan bireylerin daha düşük ücret düzeylerinde çalışmaya rıza göstermeleriyle emek piyasasında optimal dengenin yeniden sağlanacağı varsayımı ortaya koyulmuştur. Özet olarak bu iktisadi yaklaşıma göre, bütün ekonomilerde doğal işsizlik sürekli olacaktır ve bu işsizlik düzeyinin korunabilmesi için de piyasanın etkin bir şekilde işleyerek büyümenin de sürdürülebilir kılınması gerekmektedir. İşsizliği önleyebilmek amacıyla kamu müdahalelerine başvurulması işsizliği azaltmayacağı gibi, bilakis fiyatlar genel düzeyinin artmasına, işçilerin işten çıkarılmasına ve yatırımların duraklama noktasına gelmesi gibi olumsuzluklar nedeniyle işsizliğin daha da artmasına sebep olacağı savunulmuştur. Belirtilen bu sebepler dolayısıyla bu yaklaşıma göre, işgücü piyasasını kendi işleyişine bırakmanın en doğru yaklaşım olacağı kabul edilmiştir (Koray, 2005: 214-215).

Bu yeni ekonomik yaklaşımın öncülüğü, ABD’de Reagan ve İngiltere’de Thatcher tarafından kendi dönemlerinde, bu isimler tarafından yapılmıştır. ABD’de 1992 yılı sonrasında pozitif sonuçlar ortaya koyan bu yeni düzen, serbest piyasayı, özelleştirmeyi ve küreselleşmeyi öngörmüştür. Gelişmiş ülke ekonomileri içerisinde ABD’nin en yüksek büyüme hızının yanı sıra, en düşük enflasyon ile en düşük işsizlik oranına sahip ülke konumunda olması en önemli göstergelerden biri olarak gösterilmiştir. Bu yeni ekonomik düzen, devletin temel görevleri dışında faaliyette bulunmamasını isteyen, refah devleti modelinin hemen hemen yok olacak derece küçüldüğü, dünya ekonomisinde serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde özel teşebbüsün en önemli yerde konumlandırıldığı bir ekonomik düzeni ortaya koymaktadır (Özdemir, 2007: 262-263).

ABD’deki bahsedilen örnekleri her ne kadar olumlu bir hava yansıtırsa da, Neo-Klasik politikaların ekonomik sistem olarak kabul edildiği ülke ekonomilerinin, sosyal boyuttan yoksun bir gelişim gösterdiğini savunan görüşler de mevcuttur. Gelişmiş ülke ekonomilerinde dahi kaldırımlarda yaşayan ve işsiz bireylerin giderek sayısının artması bu ekonomik sistemin tartışılabilirliğini gün geçtikçe daha da artırmaktadır (Kazgan, 1997: 71-72).

3.4. İstihdam Kavramı

Her ülke ekonomisinin yapısı farklılık gösterse de, her ekonomi, emek, girişimci, sermaye ve doğal kaynaklar olmak üzere bu üretim faktörlerine sahiptir. Bu unsurların özellikleri ile birlikte, bu unsurların üretim sürecinde verimli ve aktif şekilde fayda sağlamaları da ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin belirlenmesinde esas göstergeler olarak yer almaktadır. Bunun da ötesinde üretim faktörlerinden verimli şekilde faydalanma, ülkelerin en büyük problemlerinden birini meydana getirmektedir. Zira kaynaklarından verimli şekilde yararlanabilen ülkelerin refah seviyesi, yararlanamayan ülkelere kıyasla daha yüksek olacaktır. Bu verimliliğin yolu da, “hizmet ve mallar ne şekilde üretilecek” “üretilenler ne şekilde paylaşılacak” gibi sorulara doğru yanıtlar verilmesiyle mümkün olmaktadır. Her ekonomide yaşanan bu problemler, bu soruların yanıtlandırılması ve çözümü ile ilgili olarak istihdam kavramına önem atfetmektedir (Çoban, 2009: 81-82).

İstihdam, gündelik kullanımda; çalıştırmak ve hizmet almak anlamlarına gelmektedir. İktisadi literatürde ise istihdam; üretim faktörlerinin kazanç elde etmek üzere çalışması veya çalıştırılması olarak tanımlanmaktadır. Tanımda da ifade edildiği üzere, istihdam kavramı sadece işgücü unsurunun çalışması ile ilgili değil, bununla birlikte bütün üretim faktörlerinden üretim sürecinde faydalanılmasıyla alakalıdır. İstihdam kavramından çoğunlukla sadece işgücü unsurunun çalışması ya da çalışmaması problemleri anlaşıldığından, iktisadi açıdan da istihdam probleminin en önemli bileşeni işgücü unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni işgücünün beşeri bir unsur olmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle bu faktörü doğrudan insan meydana getirmektedir. Buna bağlı olarak diğer unsurlardan daha farklı bir önem ifade etmektedir. Çünkü bir ekonomide üretim faktörlerinin gerektiği gibi kullanılmaması durumunda yalnızca iktisadi bir problem oluşmaktayken, işgücü faktörünün kullanılmaması durumunda, iktisadi kayıp ile birlikte siyasi ve toplumsal problemler de ortaya çıkmaktadır. İşsiz kişinin sosyal açıdan oluşturacağı huzursuzluk ve işsizliğin toplumsal ve iktisadi bakımdan ortaya çıkaracağı diğer olumsuz sonuçlar, işgücü unsurunun kullanılmamasını ve diğer faktörlere oranla istihdamı daha önemli bir soruna dönüştürmektedir (Pekin, 2007: 92-93).

İstihdam bu bağlamda, geniş ve dar manada olmak üzere iki farklı şekilde ifade edilmektedir. Dar manada istihdam; yalnızca işgücü unsurundan üretimde yararlanılması iken, geniş anlamda istihdam ise; işgücü ile birlikte diğer üretim faktörlerinin tamamından da üretim sürecinde yararlanılması olarak tanımlanabilmektedir (Unay, 1996: 203).

İstihdam bütün üretim faktörlerinin üretim sürecin dâhil olması anlamına gelmekle birlikte, daha ziyade işgücü faktörünün üretime dâhil edilmesi anlamına gelmektedir (Yıldırım vd., 2010: 21).

Dünya genelinde hemen hemen bütün ülke ekonomilerinin karşılaştığı ve çözmek için çeşitli ekonomik politikalar ürettikleri en önemli makroekonomik problemlerin başında tam istihdam sorunu gelmektedir. Ülkeler tarafından tam istihdamı sağlamak üzere uyguladıkları ekonomi politikaları her zaman etkin olmayabilir ve bunun sonucunda her ülkede farklı istihdam durumları ortaya çıkabilmektedir. Bu farklı istihdam durumları kısaca; aşırı, tam ve eksik istihdam olarak ifade edilebilir.

- a) Aşırı İstihdam; Bir ülkede tam istihdama ulaşılmışken, emeğe olan talep düşmüyorsa aşırı istihdamdan söz edilebilmektedir. Diğer bir ifadeyle tam istihdam olmasına ve işgücü unsurunun iş aramamasına rağmen hala emeğe talep bulunmaktaysa, bu durum aşırı istihdamı işaret etmektedir (Eyüboğlu, 2003: 12).
- b) Tam İstihdam: Üretim faktörlerinin tamamının üretime dahil olması ve çalışmaya istekli bireylere iş imkanı sunulması, iş aramasına karşın bulamayan işgücünün mevcut olmaması anlamına gelmektedir. Geniş manada ise, ülke ekonomisinde bulunan üretim faktörlerinin hiç birinin boşta kalmayacak şekilde üretim sürecine dahil edilmesi anlamına gelmektedir (Çelik, 2001: 142).
- c) Eksik İstihdam: Geniş ve dar anlamda eksik istihdamın iki farklı tanımı bulunmaktadır. Dar manada eksik istihdam; sadece işgücü faktörünün tamamının üretime koşulmamasını ifade ederken, geniş manada ise; bir ekonomide aktif nüfusta yer almasına ve çalışma isteği olmasına rağmen, herhangi bir şekilde istihdam edilememesi durumu olarak ifade edilmektedir (Yıldırım vd., 2010: 21).

3.5. İstihdam Teorileri

İktisat literatüründe, istihdam kavramıyla alakalı farklı görüşler tarafından çeşitli istihdam teorileri ortaya atılmıştır. Bu farklı istihdam teorileri kısaca; Klasik, Marksist, Keynesyen, Neo-Klasik, Monetarist, Yeni Klasik, Reel Konjonktür ve Yeni Keynesyen İstihdam Teorisi olarak ifade edilmektedir.

3.5.1. Klasik İstihdam Teorisi

Klasik iktisadi görüşe göre, bir ekonomide kendi çıkarlarını düşünen bir birey aslında toplumdaki tüm bireylerin çıkarlarını düşünmüş olmakta olduğu savunulmaktadır. Bu bağlamda karını düşünen bir üreticinin, ihtiyaçlarını karşılamak isteyen bir tüketicinin ve ücret elde etmek isteyen bir işçinin bu amaçlara ulaşma çabaları toplumun menfaati ile ilgili sonuçların ortaya çıkmasına neden olacağı görüşü hâkimdir. Bu sebeple tüm kaynakların kullanıldığı ekonomilerde tam istihdam kendiliğinden meydana gelecektir. Ekonomide piyasa dengesinin herhangi bir nedenden dolayı bozulması durumunda ise görünmeyen bir el tarafından dengenin tekrar kurulacağı savunulmuştur. Yani toplam arz ve toplam talep arasındaki denge yeniden kendiliğinden meydana gelecektir. Klasik iktisatçılar ekonomide tam istihdam düzeyini sağlayan bir mekanizmanın olduğunu varsaydıklarından istihdam sorunu ile ilgili doğrudan varsayımları bulunmamaktadır. Fakat arz-talep, faiz haddi, ücret düzeylerinin belirlenmesi ile ilgili görüşleri mevcuttur. Klasik istihdam teorileri de klasik iktisatçıların bahsedilen görüşlerinden çıkarılan sonuçlarla türetilmiş ve incelenmiştir (Eser, 2012: 30).

Jean-Baptiste Say tarafından geliştirilen Say Yasasına göre her arz kendi talebini yaratmaktadır. Say'e göre, malların piyasaya arz edilmesi ile birlikte kendi talebi de ortaya çıkmaktadır. Yani piyasada üretilen tüm mallar birileri tarafından satın alınmaktadır (Özdurak, 2015: 32). Bu kanun kaynakların yanlış dağılabileceği olasılığını ve belirli mallarda da fazlalık olabileceği ihtimalini geçici bir durum olarak kabul etmektedir. Say'e göre piyasadaki bütün mallar için arz fazlası söz konusu olmayacaktır (Snowdon ve Vane, 2012: 41). Klasik istihdam teorisine göre, emek piyasasında emek arz edenler (işçiler) ve emek talep edenler (işverenler) reel ücretlere göre emek arz ve talebini gerçekleştirdikleri savunulmuştur. Bu sebeple Klasik istihdam teorisine göre, emek arzı ve emek talebi reel ücretin bir fonksiyonu olarak kabul edilmiştir (Özdurak, 2015: 32).

Bu istihdam teorisine göre, emek piyasasında reel ücretlerin tam esnek olduğu kabul edilmiştir. Bu durum işgücü arzının işgücü talebini aşması durumunda reel ücretlerin düşmesi anlamına gelmektedir. Tam tersi, işgücü talebinin işgücü arzını aşması durumunda ise reel ücretlerin yükselmesi anlamına gelmektedir (Eser, 2012: 33). Klasik iktisatçılara göre, emek piyasasında geçerli (cari) ücretleri kabul edenler iş bulabilmektedir. Başka bir ifadeyle gayri iradi işsizlik söz konusu değildir. Klasiklere göre emek piyasasında geçerli ücretleri kabul etmeyip işsiz kalanlar ise iradi işsizliği oluşturmaktadır ki, bu durumun klasik istihdam teorisinde söz konusu olmayacağı varsayılmıştır (Özdurak, 2015: 32). Bazı bireylerin işsiz kalmasının sebebini de bireylerin olması gerekenden daha yüksek ücret talep etmelerine bağlanmıştır. Yani işsizliğin nedeni piyasada iş olmamasından değil, bireylerin yeterli seviyede düşük ücretlerden çalışmak istememelerine bağlanmıştır (Eser, 2012: 33).

Klasik teoride istihdam, ücret ve faiz esnekliğine dayanmaktadır (Aren, 2008: 51). Klasik istihdam teorisine göre emek arzındaki fazlalık ücret düzeyini düşürdükçe,

sermaye arzındaki artış da faiz oranlarını aşağıya doğru çektikçe, girişimciler işgücü ve kapital fazlalığını rahatlıkla massedebilecekler ve dolayısıyla işsiz diye bir şey kalmayacaktır görüşü hâkimdir (Aren, 2008: 54).

3.5.2. Marksist İstihdam Teorisi

Marksist istihdam teorisine göre, piyasada işsizliğin olduğu savunulmakla birlikte, bu işsizler ise yedek sanayi ordusu olarak adlandırılmaktadır. Marksist'e göre piyasada işsizlik vardır. Bu işsizlere de yedek sanayi ordusu denir. Bahsedilen bu işsizler- yedek sanayi ordusu kanununun gerçekleşmesi iki temel etkene bağlanmaktadır. Bunlardan birincisi; proleterleşmiş tabakaların büyüme hızı ile sanayinin gelişim hızı arasındaki ilişki iken, ikincisi ise; istihdam edilmiş işçiler ile geçici işsizlik ilişkisi etkenleri olarak belirtilmiştir (Satlıgan, 2008: 45-46).

Yani kapitalist sistem, teknolojik değişim sonucunda sistem içerisinde daha fazla işsiz nüfusun ortaya çıkmasına sebep olacağı varsayımının yanı sıra, aşırı üretim dönemlerinde de iş arayan işsiz nüfusun sayısının piyasada bulunan mevcut iş sayısından fazla olacağı görüşü ile ilişkilendirilmektedir. Ekonomideki genişleme dönemlerinde ise bu durumun tam tersi söz konusu olabilmektedir. Yani ekonomik dalgalanmalar sonucunda yedek sanayi ordusu da hareket ederek durum değiştirebilmekte iken, bu durum ikinci etken ile ilişkili olarak ifade edilebilmektedir (Bekiroğlu, 2010: 20).

Ayrıca Marksist istihdam teorisine göre, işgücü piyasasının arz fazlası içeren bir piyasa yapısına sahip olduğu varsayımını kabul etmekle birlikte, işsizliğin kapitalist sistemin doğasından kaynaklandığı savunulmaktadır (Bekiroğlu, 2010: 23).

3.5.3. Keynesyen İstihdam Teorisi

Modern istihdam teorisinin temelleri John Maynard Keynes tarafından ortaya atılmıştır. Keynesyen istihdam teorisine göre, klasik iktisadi görüşün aksine ücret, fiyat ve faiz mekanizmasının esnek değil rijit işleyişi varsayımı hâkim olmakla birlikte, ekonominin kendiliğinden tam istihdam denge düzeyine gelemeyeceği kabul edilmektedir. Bunun en temel sebebi ise, toplam talep yetersizliği ile ekonomideki ücret, fiyat ve faizin esnek olmayışı varsayımına dayandırılmaktadır. Belirtilen bu nedenlerden dolayı ekonominin herhangi bir sebepten dolayı tam istihdam denge düzeyinden uzaklaşması durumunda, kendiliğinden ve hızlı bir şekilde yeniden tam istihdam denge düzeyine gelemeyeceği, yani serbest piyasa ekonomisinin kendiliğinden tam istihdam denge düzeyine dönmeyi başaramayacağı savunulmaktadır. Keynesyen istihdam teorisine göre, ekonominin herhangi bir sebeple tam istihdam denge düzeyinden uzaklaşması durumunda, ekonominin tekrar tam istihdam denge düzeyine gelebilmesinin ancak devlet müdahalesi ile mümkün olacağı yani; devletin ekonomiye müdahale ederek toplam talebi canlandırarak artırması sonucu ekonominin yeniden tam istihdam denge düzeyine ulaşabileceği savunulmaktadır (Özdurak, 2015: 34-35).

Keynesyen istihdam teorisinin en temel katkısı, ekonominin eksik istihdam durumunda da dengeye gelebileceği varsayımdır. Bu varsayımına göre, bireylerin cari ücret düzeyinden çalışmaya rıza göstermelerine rağmen işsiz kalmaları ve işverenlerin de talep yetersizliğinden kaynaklı olarak eksik istihdam kapasitesinde çalışmalarından dolayı eksik istihdam düzeyinde yeni bir ekonomi dengesinin oluşabileceği savunulmuştur. Bununla birlikte Keynesyen istihdam teorisine göre; milli geliri ve dolayısıyla istihdam düzeyini belirleyen en temel faktörün “efektif talep” olduğu kabul

edilmektedir. Keynesyen görüşün ilgilendiği esas konu, Neo-Klasik iktisadi görüş gibi alternatif kullanım alanları arasında kaynakların nasıl dağıtılacağından ziyade, kaynakların tamamının kullanımının mümkünlüğü durumu olmuştur (Savaş, 2007: 757).

3.5.4. Neo-Klasik İstihdam Teorisi

Neo-Klasik istihdam teorisi, klasik iktisadi görüşün “emek değer teorisi”ni ve bu teorinin ortaya çıkardığı problemleri görmezden gelerek, kendi teorisi içerisinde daha tutarlı matematikselleştirmeye ve soyutlaştırmaya oldukça uygun “fayda değer teorisi”ni alternatif olarak kabul etmiştir. Neo-Klasik istihdam teorisinin temeli marjinalistler olarak isimlendirilen, maksimum fayda ve rasyonalite üzerine kurulmuştur. İktisat bilimi açısından, klasik iktisadi görüşün ortaya attığı bölüşüm tezinden, Neo-Klasik iktisadi görüşün seçim tezine geçiş yapılmasında; sınırsız insan ihtiyaçlarının maksimum faydayı temin etmesinde rasyonel tercihlerin yapılmasına geçişin yapılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte klasik iktisadi görüşün uzun dönemli ve makro ölçekli analizlerinin; kısa dönemli ve mikro analizlere doğru kaymasına olanak sağlamıştır. Özetle, Neo-Klasik istihdam teorisinin temel varsayımları, klasik istihdam teorisine dayanmakla birlikte, istihdama yönelik varsayımların tanımlamalarında çeşitli farklılıklar ortaya koymuşlardır (Bekiroğlu, 2010: 21).

Neo-klasik istihdam teorisine göre aynı klasik istihdam teorisinde olduğu gibi; cari ücret düzeyinde iş arayan herkesin istihdam edilebileceği varsayımına dayanması sebebiyle ekonomide tam istihdam denge düzeyi sağlanmış olmaktadır. Şayet sistemin sunduğu cari ücret düzeyinde sadece bir işçi çalışıyor olsa bile, bu durum tam istihdam denge düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Öyle ki bu durumda, çalışmayan diğer işçilerin tam istihdam denge ücret düzeyinde kendi emeklerini arz etmedikleri varsayımı kabul edilmektedir (Aren, 2008: 58).

3.5.5. Monetarist İstihdam Teorisi

Monetarist istihdam teorisi, 1960’lı yıllarda Keynesyen istihdam teorisine karşı bir teori olarak M. Friedman tarafından ortaya atılmıştır. Keynesyen istihdam teorisi temelde toplam talebin belirlenmesi iken, monetarist istihdam teorisi ise; toplam talebin dahi para arzındaki değişimler sonucu belirlenebileceği varsayımına dayanmaktadır (Bekiroğlu, 2010: 34).

Monetarist istihdam teorisyenleri, klasik istihdam teorisyenlerinden farklı olarak ekonominin daima tam istihdam denge düzeyinde olmayacağını savunmalarının yanı sıra, serbest piyasa ekonomisinin de kendi iç dinamikleriyle istikrarlı bir iktisadi model olduğunu ve ekonomide bireylerin daha iyi imkânlar sunan bir iş arayışında olmaları veya işsizlik yardımı gibi imkânlardan faydalanmaları sonucunda piyasada doğal işsizliğin her an ortaya çıkabileceği görüşünü ortaya atmışlardır (Aktan, 2001: 16).

Bu iktisadi görüşe göre, özel kesimi “dışlama etkisi” nedeniyle maliye politikasının kısa ve uzun dönemlerde de etkin olmadığı savunulmuştur. Devletin ekonomide daha fazla yer alması, özel kesimin piyasanın dışlanmasına neden olmakla birlikte, finansman gereği faiz oranlarının yükselmesine ve özel kesimin piyasada yatırım olanaklarını zorlaştıracağı görüşü kabul edilmiştir (Haliloğlu, 2011: 35).

Açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, monetarist istihdam teorisine göre doğal işsizlik oranının belirli bir ölçümü olmamakla birlikte, zaman içerisinde yükselme eğiliminde olduğu düşünülmesinin yanı sıra, doğal işsizlik oranının üzerindeki işsizliğin ise iradi işsizlik olduğu kabul edilmektedir (Abel ve Bermanke, 1994: 97).

3.5.6. Yeni Klasik İstihdam Teorisi

Yeni klasik istihdam teorisine göre, emek arzı beklenen reel ücretin bir fonksiyonu ve emek talebi ise reel cari ücretin bir fonksiyonu olarak kabul edilmektedir (Bulutay, 1995: 28).

Yeni klasik istihdam teorisinde devletin uygulamak istediği politikaları daha önceden açıklama yapmasının, kısa ve uzun dönem işsizlik hadleri üzerinde etkin olmadığı savunulmaktadır. Başka bir ifadeyle, hükümet tarafından önceden açıklanan politikaların Phillips eğrisi üzerinde kısa ve uzun vadede etkinliğinin olmayacağı savunulmaktadır (Ünsal, 2007: 37).

Cari ve beklenen reel ücret düzeyi, hem istihdam dengesini hem de reel ücret dengesini etkilemektedir. Yeni klasik istihdam teorisyenlerini, klasik istihdam teorisyenlerinden ayıran temel nokta, cari reel ücret düzeyi ile beklenen reel ücret düzeyi arasındaki farklılığın emek piyasası üzerinde bir dengesizliği ortaya çıkaracağı görüşü olmuştur. Fakat emek piyasasında ortaya çıkan bu dengesizliği açıklayan nedenler klasik istihdam teorisi ile birçok benzerlik arz etmektedir (Bekiroğlu, 2010: 35).

3.5.7. Reel Konjonktür İstihdam Teorisi

Reel konjonktür istihdam teorisi son yıllarda adından oldukça sık söz edilen bir teori olmuştur. Bu istihdam teorisine göre ekonomik dalgalanmaların ana kaynağı verimlilikte meydana gelen rassal dalgalanmalar olarak kabul edilmektedir. Teknolojik değişimlerde meydana gelen bu dalgalanmalar aynı zamanda verimlilikte meydana gelen dalgalanmaların temel kaynağı olarak da kabul edilmektedir. Bunlarla birlikte, bu ekonomik dalgalanmaların nedenleri arasında; uluslararası sorunlar, iklim koşullarındaki değişiklikler ve doğal afetler gibi diğer nedenler de değerlendirilebilmektedir. Bu teoriye göre, ekonomik dalgalanmaların asıl sebebinin, üretim faktörlerinin toplam verimliliklerinde ortaya çıkan şoklara ekonomi birimlerinin en uygun düzeyde cevap vermelerine bağlı olduğuna inanılmaktadır.

Bu teoriye göre, teknolojik değişim sonucu ortaya çıkacak bir dalgalanmanın mevcut bazı sermayelerin aşağı yönlü seyir izlemesine ve dolayısıyla işgücü verimliliğinin düşmesine neden olacağı görüşü hâkimdir. Firmalarda ise işgücü verimliliğinin ve kazanacakları kar düzeyinin düşmesi beklentisi hâkim olmakla birlikte, daha düşük seviyede kar beklentisi oluşan firmaların da sermaye satın alımlarını kısacakları ve işgücünün verimliliğinin düşmesinden dolayı da istihdam seviyelerini düşürecekleri savunulmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da verimlilikte ortaya çıkacak geçici bir düşüşün, öncelikle yatırım ve işgücü talebinde bir azalış etkisi olarak ortaya çıkacağı savunulmaktadır.

Reel konjonktür istihdam teorisinde, bireyler ne zaman çalışacaklarına ve ne kadar çalışacaklarına fayda maliyet analizi yaparak karar vermektedirler. Bireyler içinde buldukları dönemle, gelecekte çalışarak kazanmayı bekledikleri gelir seviyesi arasında karşılaştırma yaparak karar vermektedirler. Reel ücret düzeyi geçici olarak daha aşağı düzeylerde olması durumlarında, işgücü daha az çalışmayı ya da hiç çalışmamayı tercih etmektedir. Reel ücret düzeyinin daha yukarı seviyelerde olduğu dönemlerde ise işgücü daha çok çalışmayı tercih etmektedir. Fakat, mevcut ücreti ile gelecekte beklediği ücret karşılaştırmasını yapabilmesi için, çalışanlar tarafından reel faiz oranının kullanılması gerekmektedir (Parasız ve Bildirici, 2002: 107).

3.5.8. Yeni Keynesyen İstihdam Teorisi

Yeni Keynesyen istihdam teorisi 1980'li yıllar itibariyle, rasyonel beklentiler teorisinin etkisi altında kalarak ortaya çıkmıştır. Yeni Keynesyen istihdam teorisyenleri ücret ve fiyat yapışkanlıklarının mikro ekonomik nedenlerine yönelik çalışmalar gerçekleştirerek, makroekonominin mikro temellerine dikkat çekmeye çalışmışlardır. Bu iktisadi görüşe göre fiyatlar ve ücretler kısa dönemde yapışkanlık arz etmektedirler ve bu durum bir çok nedenden kaynaklanmaktadır. Özellikle bu durum kısa dönem arz eğrisinde biçimsel olarak etki etmektedir (Parasız ve Bildirici, 2002: 368).

Yeni Keynesyen istihdam teorisyenleri ücretlerin rasyonel beklentilerden kaynaklı fiyatlar genel düzeyi üzerinde etkinliğe sahip olduğunu savunmaktadırlar. Fakat yapılan mali ücret sözleşmelerinin uzun dönemli olmasına dikkat çekmektedirler. Durum böyle olunca, yeni Keynesyen istihdam teorisyenleri, bugünkü nominal ücretlerin daha önceki rasyonel beklentilerden etkilendiğini öne sürmektedirler. Daha önceki dönemlerde ortaya çıkan bu beklentiler bugün yanlış olarak bilinen önceki bilgilere dayanmaktadır. Firmalar ve çalışanların toplam talepte fiyatlara etki edebilecek bir değişimi öngörebilmeleri ancak uzun dönemli iş sözleşmesinin yapılmasından sonra mümkün olsa da artık bu süreçte iş sözleşmesinin mani olmasından dolayı mali ücretlerin değiştirilmesi mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla yeni Keynesyen istihdam teorisinde ücretlerin yapışkan olduğu varsayılmaktadır. Bunun sonucunda, toplam talep miktarındaki ön görülen bir değişim, doğal olarak reel GSYİH'nın da değişmesine sebep olmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2002: 369).

3.6. İktisadi Büyüme Kavramı

Ekonomik büyüme oranı, reel GSYİH ve reel GSMH oranlarında meydana gelen artış anlamına gelmektedir. Ekonomik büyüme, üretilen mal ve hizmet miktarlarında artışın ortaya çıkması sonucu gerçekleşmektedir. Reel GSYİH'daki artış sonucu ortaya çıkan ekonomik büyüme aynı zamanda toplumsal refahın artması anlamına da gelmektedir. Ekonomik büyüme sonucu üretim miktarında artış olmakla birlikte, bu durum sonucu tüketim miktarı da artış göstermektedir. Tüketim miktarının artması ise ülke vatandaşlarının refah seviyesindeki artışa işaret etmektedir (Eğilmez, 2013: 194).

Ekonomideki mal ve hizmetlerin miktarlarında meydana gelen reel artışın, ekonomik büyüme olarak kabul edilebilmesi için bu artışın geçici değil, tam aksine süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Bu nedenle ekonomik büyüme kısa dönemli değil bilakis uzun dönemli düşünülmesi gerekli bir kavram olarak ifade edilmektedir (Eser, 2012: 28).

Bir ülke ekonomisinde ekonomik büyüme, üretim faktörlerinin kullanım oranı ve verimliliğine bağlı olarak belirlenmektedir. Avrupa'daki ekonomik büyüme geleneksel olarak, emeğe göre sermayenin artan kullanımı ve verimliliğindeki artış ile karakterize edilmektedir (Sardadvar, 2011: 19).

Ekonomistlere göre ekonomik büyüme çeşitli anlamlara gelmekte ve bu nedenle bazı ekonomistler için ekonomik büyüme kavramı gelişmiş ülkelerin büyümesi anlamında ifade edilirken, Schumpeter'e göre ekonomik büyüme terimi ise; dinamik bir ekonomide büyüme anlamına gelmekle birlikte, uzun vadede istikrarlı ve kademeli bir şekilde tasarruf ve nüfus oranlarında genel bir artış anlamına gelmektedir (Somashekar, 2003: 8). Ekonomik büyüme kavramı başka bir tanıma göre ise, ihtiyaç duyulan mal ve hizmet miktarının üretimini artırabilmek amacıyla üretim kapasitesinin artırılması olarak tanımlanmaktadır (Saçık, 2009: 163). Bu nedenle ekonomik büyüme en genel

anlamda, üretilen mal ve hizmet miktarının bir önceki döneme oranla artış göstermesi olarak ifade edilebilmektedir (Eğilmez, 2013: 194).

Kindleberger'e göre ekonomik büyüme, daha fazla çıktı, aynı zamanda daha fazla girdi ve daha fazla verim anlamına gelmektedir. Yani ekonomik büyüme, girdi birimi başına çıktı miktarındaki artış olarak da ifade edilebilmektedir. Diğer taraftan ekonomik büyüme, bir takım ekonomik koşulların uyarılması ile birlikte ekonominin ilerleyişi olarak da tanımlanabilmektedir. Buna örnek olarak Sanayi Devrimi döneminde Birleşik Krallık'ın elde ettiği ekonomik ilerleyiş verilebilmektedir. A. Maddison'a göre ekonomik büyüme, gelişmiş yani zengin ülkelerin gelir düzeylerinin yükselmesi anlamına gelmektedir. Fakat Mehta'ya göre ekonomik büyüme terimi niceliksel bir öneme sahiptir. Büyüme bir şeyin miktarında veya hacminde artış anlamına gelmektedir. Bu sebeple bir ülkenin nüfusunda, milli gelirinde, kişi başına düşen gelirinde, tüketiminde, tasarrufunda, yatırımda, dış ticaretinde vb. durumlarında artış, ekonomik büyümeyi ifade etmektedir. Bunun yanı sıra ekonomide büyümede kesinlikle brüt ve kişi başına düşen reel gelirden artış şeklinde olması gerektiği belirtilmektedir (Somashekar, 2003: 9).

Açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, bir ekonominin büyüyüp büyümediği durumu ancak dönemsel olarak üretimini arttırıp arttırmadığına bakılarak ölçülebilmektedir. Yani bir ekonominin gerçek anlamda büyüyüp büyümediği, ekonominin ürettiği mal ve hizmetlerin fiziksel miktarında artış olup olmadığına bağlı olmaktadır (Eğilmez, 2013: 80-81).

3.7. İktisadi Büyümenin Kaynakları

İktisadi büyümenin kaynaklarını ana başlıklar altında toplarsak;

- a) Beşeri sermaye,
- b) Fiziksel Sermeye
- c) Ar-Ge
- d) Doğrudan Yabancı Sermaye

Beşeri Sermaye: Kavram olarak, bir ekonomideki nitelikli, bilgi ve beceri donanımlarına sahip emek faktörünü ifade etmektedir (Şimşek ve Kadılar, 2010: 115).

Fiziksel Sermaye: Fiziksel sermaye şüphesiz üretimin temel belirleyicilerinden birini oluşturmaktadır. Kişi başına düşen sermaye miktarındaki artış aynı zamanda her bir çalışanın ortalama verimliliğinin de artmasına neden olmaktadır. Fiziksel sermaye, emeğin verimliliğini arttırmakla birlikte üretimde kullanılan sermaye miktarının da artmasına olanak sağlayabilmektedir (Eser, 2012: 9).

Ar-Ge: P. Romer'e göre, teknolojik ilerleme ile firmaların bilinçli araştırma geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri sonucu, iktisadi büyüme artış gösterecektir. Buna göre, teknolojik ilerlemenin kaynağı olan "yeni bilgi" ya da "yaratıcı fikir", rakip olmama ve kısmi dışlanabilirlik özelliklerine sahiptir ve özel firmalar tarafından, ancak eksik rekabet durumunda üretilmektedirler. Yeni bilginin, sadece ilk üretimi sırasında bir maliyeti söz konusudur ve bilgi, bir kez üretildikten sonra çok düşük maliyetlerle üretilmektedir (Haliloğlu, 2011: 39).

Yabancı Sermaye: Yabancı sermaye ile yapılan yatırımlar, bir ülke ekonomisinin tasarruf yetersizliği sorununun çözümlenmesine, sermaye birikimine katkı sağlamasına ve mevcut ileri düzey yönetim bilgisini ve üretim teknolojilerini de beraberinde götürerek

yatırım yapılan ülkenin iktisadi büyümesine olumlu katkı yapmakta ve ekonomik büyümenin önemli bir kaynağını oluşturmaktadır (Ağayev, 2010: 163).

3.8. İktisat Teorisinde Büyüme Modelleri

Tarihsel gelişim sürecine bakıldığında iktisat okullarının doğrudan büyüme teorileri ile ilişkileri söz konusudur. Adam Smith ile başlayan iktisadi büyüme modelleri, sermaye birikimi ve teknolojik gelişme ile açıklanabilmektedir. Smith'in ekonomik büyüme ile ilgili görüşleri dönemin diğer klasik iktisatçıları tarafından da benimsenmiştir. David Ricardo büyüme üzerine azalan verimler kanunu ile ilgili katkılar sağlarken, Thomas R. Malthus ise nüfus etkisi üzerinde durarak ekonomik büyüme modellerine katkı sağlamıştır (Taşar, 2015: 1).

P.M. Romer ve R.E. Lucas gibi iktisatçılar ise büyüme teorisi çalışmalarında fiziksel ve beşeri sermayeyi, araştırma ve geliştirmeyi (AR-GE), dışsallıklar ve aksak rekabet konularını ön plana çıkarmışlardır. İçsel Büyüme Teorileri olarak adlandırılan bu durum teknolojiyi, AR-GE ve beşeri sermaye aracılığı ile içselleştirmişlerdir. Dışsal büyüme modellerinde beşeri sermayeye yer verilmemiş veya teknolojiyi dışsal bir olgu olarak ele almışlardır. Bu iktisatçıların bu noktaya karşı çıkışı içsel büyüme modellerini Neo-Klasik iktisadi yaklaşımdan ayırmıştır (Ateş, 1998: 9).

Çalışmamızın bu bölümünde ekonomik büyümenin dinamiklerini ortaya koyabilmek adına öncelikle ekonomik büyüme teorileri ele alınarak, klasik iktisatçıların ekonomik büyüme teorileri açıklanmaktadır. Daha sonra ise, dışsal ve içsel ekonomik büyüme modellerine yer verilmektedir.

3.8.1. Klasik Büyüme Modeli

Dünya ülkelerinin ekonomik büyümelerinin artması ve bu ekonomik büyümenin süreklilik arz edebilmesi için çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Ekonomik büyüme teorileri, XVIII. yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarında Adam Smith ile birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Klasik iktisadi büyüme modeli; Adam Smith, Thomas R.Malthus, D.Ricardo ve J.S.Mill gibi klasik iktisat teorisyenleri tarafından geliştirilmiştir (Ünen, 2015: 42).

Merkantilizm, ekonominin bilim olarak değil, sistematik sezgisel yaklaşımlar seti olarak ortaya çıkması olarak ifade edilebilmektedir (Eğilmez, 2013: 32). Merkantilizm, yeni ticaret kapitalist sınıfın ideolojisini yansıtan bir politik iktisat sistemini benimsemiş ve ulusal devletlerin iktisat politikası ilkelerini kabul etmiştir. Politik iktisat kavramını ilk defa merkantilist iktisadi yaklaşımda kullanılmıştır (Kazgan, 2012: 43).

Merkantilist iktisadi yaklaşıma göre, ülkenin zenginliği paradan ya da altın ve gümüşten oluşmaktadır. Bir ülkenin zenginliği, ülkede bol miktarda değerli madenlerin bulunmasına bağlı olmaktadır. Merkantilist sistemin ileri sürdüğü düşünceye göre, her bir ülkenin zengin olabilmesi için ihracatın özendirilip ithalata kota getirilmesi gerekmektedir (Smith, 2011: 455-446). Merkantilist ekonomik yaklaşıma göre, zenginliğin kaynağı değerli maden stokları olarak kabul edilmektedir. Zenginliğin kaynağını değerli maden stokları ile ölçen ve merkantilizmin öncülüğünü yapan ülkeler İspanya, Portekiz, Hollanda ve İngiltere olarak belirtilmiştir (Eğilmez, 2013: 32).

Merkantilist görüşün temel varsayımları aşağıdaki şekildedir:

- Değerli madenler ülkelere zenginlik sağlamaktadır. Bu nedenle ülkelerin değerli maden stoklarını ele geçirmek için çabalamaları gerekmektedir. Bunun için ülke ekonomisi açısından dış ticaret hayatı önem taşımaktadır.
- Devletin ülke ekonomisine müdahale etmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak devlet dış ticarete sınırlamalar getirilmeli ve yurtiçinde üretilen malların diğer ülkelere satın alınmaması gerekmektedir. Şayet bir ülkenin ithalatı desteklemesi durumunda, ülke içindeki değerli maden stokları ülkeden çıkacak ve dolayısıyla ülkenin fakirleşmesine neden olacaktır. Bu durumun önüne geçebilmek adına devlet ülke ekonomisine müdahale ederek, işlenmiş ürünlerin ihracatını kolaylaştırarak, hammadde ihracatını yasaklaması gerekliliği varsayımı kabul edilmiştir.
- Nüfus artışının özendirilmesi varsayımı savunulmaktadır. Bunun nedeni ise ülke içerisinde emek faktörünü artırmak ve ücret haddini aşağıya çekmek olarak ifade edilmektedir. Böylelikle daha fazla üretimin yolu açılarak, ihracatı artırıp ithalatı azaltmak hedeflenmektedir. Bu durumun ise ülkeye daha fazla değerli madenin girişine imkân tanıyarak, ekonomik refah seviyesinin artmasına olanak tanıyacağı savunulmaktadır (Doyar, 2015: 46).

Merkantilist politika ve düşüncenin çöküşünü hızlandırmasında etkin olan birçok neden söz konusudur. Bunlardan ilki sınai kapitalizmin ortaya çıkması ile birlikte üretimde makinelerin ve yeni yöntemlerin kullanılmasıyla, XVIII. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan teknolojik icatlar, ticariden sınai kapitalizme doğru geçişe hazırlayan ilk neden olmuştur. İkinci önemli etken ise, gelişen dış ticaret ile birlikte gümüş stokunun artmasına bağlı olarak uzun dönemli fiyat artışlarının gerçekleşmesini, burjuva sınıfını aşırı derecede zenginleştirmesine bağlamaktadır. Diğer bir etken ise, devletin ekonomiye müdahalesinin olumlu bir etki ortaya çıkarmaması olarak kabul edilmektedir. Sanayi kapitalizminin başlangıç aşamasında devletin ihracatı teşvik edici müdahaleci politikaları sanayinin güçlenmesini sağlamıştır. Ancak süreç içerisinde sanayi kapitalizminin yerini ticari kapitalizminin alması merkantilizmin tarihe karışmasına neden olmuştur (Kazgan, 2012: 47-48).

Fizyokrazi ise Merkantilist iktisadi görüşün tersine, bir ülke ekonomisinde zenginlik kaynağı olarak sadece ticari faaliyetleri değil bunun yanında, balıkçılık, madencilik ve çiftçilik gibi çeşitli faaliyetler aracılığıyla da mümkün olabileceğini savunmuşlardır. Bu iktisadi görüşe göre, topraktan faydalanarak üretilen mallarda önemli derecede büyük üretimler sağlanmaktadır. Bu nedenle bu iktisadi görüşe göre servetin kaynağının üretimden geçtiği savunulmaktadır (Özsağır, 2008: 3).

Fizyokrazi düşünce okulunun kurucusu olan Francois Quesnay’e göre, ekonomide artık ürün yaratan tek sektör tarım olarak kabul edilmektedir. Buna göre ekonomi üç sınıftan oluşmaktadır: ilki toprak sahipleri, ikincisi çiftçiler ve üçüncüsü ise üretken olmayan sınıf olarak belirtilmiştir. Toprak sahipleri toprağın mülkiyetini elinde tutmakta ve üretken sınıf olan çiftçilere kiralamaktadırlar. Kendi geçimlerine yetecek olandan fazlasını üreten çiftçiler net ürün (prodüit net) oluşturmuş olmaktadır. Net ürünü elde etmek ise, üretimde kullanılan malzemelerden daha fazlasının elde edilmesi olarak ifade edilmektedir. Üretken olmayan sınıfı ise, hammaddesini tarımdan elde eden esnaf ve zanaatkarlar oluşturmaktadır. Fizyokratlara göre dış ticaret, sadece başka ülkelere mal alıp başka ülkelere mal satmak olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle fizyokratlara göre dış ticaret fayda sağlamamaktadır, çünkü bir değer yaratmamaktadır. Bu nedenle ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi için tarımsal üretimin arttırılması gereklilik arz etmektedir (Çiftçi, 2015: 10).

Turgot, azalan getiri kanununa dikkat çeken ilk isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Turgot'a göre örneğin, üretim sürecinde emeğin eklenmesiyle birlikte başlangıçta üretim miktarında artış meydana gelmektedir. Ancak bu işleme devam edildiğinde üretim miktarında bir düşüş ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple fizyokratlara göre toplumsal zenginlik arttırılabilir bir durum iken, sonsuz olmadığı savunulmaktadır. Fizyokratlar bu görüşleri ile kendilerinden sonra gelen Adam Smith ve diğer klasik iktisatçılar üzerinde etki bırakmışlardır (Eğilmez, 2013: 47).

Klasik iktisatçılar, önemli ölçüde fizyokratlardan etkilenecek bunu destekleyen iktisat teorisini ortaya çıkarmışlardır (Kazgan, 2012: 69). Klasiklere göre liberal anlayıştaki ekonomik sistem, görünmez bir el vasıtasıyla ekonomik dengenin sağlanmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle devletin ekonomiye müdahale etmesi durumunda piyasaların işleyiş düzeninin bozulması ve bu durumun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi söz konusu olmaktadır. Klasikler ekonomide istihdam ve sermaye stokunu arttırmanın yolunun ise özel sektörden geçtiği savunulmaktadır. Devletin görevi ise sadece; adalet, güvenlik, savunma gibi vatandaşların sosyal ihtiyaçlarını karşılamak olarak belirlenmiştir. Devletin vermiş olduğu bu kamu hizmetleri dışsal faydalar sağlamaktadır ve bu durum ise ekonomik büyümeyi olumlu etkileyebilmektedir (Demir, 2015: 90).

Klasik büyüme modeli; A.Smith, D.Ricardo, T.R.Malthus, K.Marx ve Schumpeter'in büyüme teorileri yardımıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

3.8.1.1. Adam Smith Büyüme Teorisi

Adam Smith, Klasik iktisadın kurucusu olmakla birlikte, 1776'da "Milletlerin Zenginliğinin Niteliği ve Nedenleri Hakkında Bir İnceleme" isimli eserini yazmıştır. Bu eserde A.Smith, ekonomik büyümeye ilişkin görüşlerini açıklamıştır. A.Smith'e göre milletlerin zenginliği, yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gereken mal ve hizmetlerin arzının azlık veya çokluğuna bağlı olarak belirlenmektedir. Bu mal ve hizmet arzını ortaya koyan kaynağın ise insan emeği olduğu ifade edilmektedir (Çiftçi, 2015: 10-11).

A.Smith eserinde, ekonomik büyümeyi; uzmanlaşma, uluslararası ticaret, iş bölüşümü, nüfus artışı, sermaye birikimi ile görünmez el yardımıyla açıklamaya çalışmıştır. A.Smith'e göre, mevcut işgücünün diğerlerinden farklı olarak daha özel bir konuda uzmanlaşmasıyla, bahsedilen işgücünün ilgili işte diğerlerinden daha fazla birikim ve bilgiye sahip olacağı varsayılmaktadır. Bu nedenle bu işte uzmanlaşma sağlayan işgücünün, işini diğer işçilere nazaran daha iyi yapmasıyla verimliliğin artacağı savunulmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak toplumun yaşam kalitesinin ve refah düzeyinin artmasının aynı zamanda ekonomik büyüme üzerinde de olumlu etki meydana getireceği savunulmasına rağmen, ekonomik büyümenin süreklilik arz etmeyeceği, belirli bir süreden sonra durgunluğa gireceği ifade edilmiştir (Ünen, 2015: 42).

A.Smith, ekonomik büyüme sürecini incelerken doğal kaynak açısından zengin ülke varsayımı altında, ekonomik büyüme ile gerçekleşen kâr oranı ve ücret oranı arasındaki bağlantıyı incelemiştir. İlk olarak, kaynak oranlarına kıyasla sermaye stokunun küçük olmasından dolayı kâr oranlarının yüksek olacağını savunmuştur. Kâr oranlarının yüksek olmasının ise sermaye stokunun arttıracağını savunmuştur. Sermaye stokundaki bu artışlar ise işgücü talebini de arttıracağından işçi ücretlerinin de yüksek olacağını ifade etmiştir. Eğer sermaye stokundaki artış nüfus artış oranı ile başa baş giderse ücret oranlarının da yüksek kalmaya devam edeceğini savunmuştur. Sonuç olarak A.Smith'e göre, sermaye stoku büyüyeceği ve ücretlerin yüksek olmasına bağlı

olarak nüfus oranlarının artacağı, ekonominin ise tam zenginlik aşamasına erişeceği ifade edilmiştir. Ekonominin bu sınıra ulaştığında ise ekonomik büyümenin duracağını ve ekonominin durgunluğa gireceğini savunmuştur (Apaydın, 2013: 23).

3.8.1.2. David Ricardo Büyüme Teorisi

David Ricardo, Ekonomi Politik ve Vergilendirmenin İlkeleri isimli eserini yazmıştır. Ricardo, Adam Smith'in yakın takipçisi olmasından dolayı aslında eserinde Smith'in kitabını yorumlayarak, hemen hemen bütün Smith modellerini kabul etmiştir. Ricardo, Smith'in mutlak üstünlükler teorisinin tersine, tüm ulusların serbest dış ticaretten fayda sağlayacağını gösteren karşılaştırmalı üstünlükler teorisini ortaya atmıştır. David Ricardo'nun bu teorisine göre, bir ülke diğer ülkelere kıyasla düşük maliyet ile ürettiği malları ihraç ederek, diğer ülkelere göre kıyasla daha yüksek bir üretim maliyeti ile ürettiği malları ise ithal etmesi gerektiğini savunmuştur (Berhani, 2015: 426).

D.Ricardo bahsedilen eserinde, üretimde üretim faktörlerinin üretim sonucunda alacağı paylar üzerine odaklanmıştır. Burada gelirin paylaşımını temel inceleme konusu olarak belirlemiştir. D.Ricardo'ya göre, üretimin üç gelir grubu üzerinde paylaşılacağı savunulmaktadır (Ünen, 2015: 43-44). Bunlar; gelir grupları veya kapitalizmin çöküş modelinin önemli yapı taşları haline gelen çeşitli ekonomik sınıflar, toprak ağaları (toprak sahipleri), toprağın işlenebilmesi için gerekli stokun sahipleri (kapitalistler) ve toprağı ekip biçen emekçiler yani işçiler olarak ifade edilmiştir (Saeed, 2008: 12-13). Bu teoriye göre, bu üç gelir grubu sırayla rant, kâr ve ücret elde etmektedir. Gelirin, bu gelir grubuna dağılımı uzun dönemde, toprağın verimliliğine, sermayenin birikimine, nüfusa, işgücü becerisine bağlı olarak değişiklik göstereceği ifade edilmiştir (Çiftçi, 2015: 12). Bu açıdan bakıldığında ise D.Ricardo, kârların zamanla azalacağını, rant payının zamanla artış göstereceğini, ücretlerin ise zaman içinde kişi başına sabit kalacağını ancak, kümülatif olarak toplam hasıla içindeki payının artış göstereceğini öne sürmektedir (Özsağır, 2008: 4).

D.Ricardo, ekonomik büyüme sürecinde üretim faktörleri arasında bölümü ortaya koyan yasaları araştırırken bunun yanı sıra, ekonomik sürecin uzun dönemde nasıl durgunluğa girebileceğini incelemiştir. Ekonominin durgunluğa uzun dönemde ne şekilde girdiğini ise kapsamlı ve dinamik olacak şekilde geniş bir yaklaşımla açıklamıştır (Apaydın, 2013: 26). Ricardo ekonomik büyüme sürecini şu şekilde açıklamıştır: Kâr hadlerinin kapitalistleri tasarruf yaparak kapital birikimine özendirceğini ve öncelikle ücret hadleri normal düzeyinde ise tasarruflar sebebiyle ücret fonlarının büyümesinin ücret hadlerini bu normal düzeyinden çıkaracağını savunmuştur. Fakat nüfus artış düzeyinin ücrete bağlı olarak değişkenlik göstermesinden dolayı normal ücret haddinin üzerindeki ücret düzeyinin nüfus artış hızını uyaracağını ifade etmiştir. Ücret fonunun sabit olması varsayımı altında, nüfus artış oranının emek arzını artıracak olmasından dolayı ücret haddinin de normal seviyeye ineceğini, ancak gıda maddelerinin fiyatlarının yükselmesinden dolayı nakdi ücretlerin de aynı oranda yükselmesi bekleneceğini ifade etmiştir (Kazgan, 2012: 96).

D.Ricardo'nun ekonomik büyüme teorisini özetleyecek olursak; ekonomik durgunluğun kaçınılmaz olduğu, böyle mevcut bir ekonomide kazançlı çıkanın toprak sahibi olduğu, birikim ve yatırım yapan kapitalist ve her ücret seviyesi artışından sonra nüfusu arttıran bir durumun olduğu, bu sebeple geçimlik ücrete mahkum olan işçinin kaybedeceği bir süreç olacağı şeklinde ifade edilebilmektedir. D.Ricardo ekonominin bu sürecinin kırabilmesi için serbest ticaretin şart olduğunu savunmuştur (Çiftçi, 2015: 13).

D.Ricardo, her ülke diğer ülkelere kıyasla karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu malların üretiminde uzmanlaşma sağlaması gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu durumun ise, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları mallarda uzmanlaşmaları sonucunda, ticaret yapan her iki ülkenin de yapılan ticaretten karlı çıkacağını savunmuştur (Dinler, 2006: 518). Yani, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları malları ihraç edeceklerini; karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadıkları malları ise ithal edeceklerini ve bu durumun doğal sonucu olarak, dış ticaretten dolayı ortaya çıkacak maliyetlerin azalacağını ve ülkelerin maliyet avantajı elde edeceklerini savunmuştur. Böylelikle bu durumun, ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için gerekli yatırımların oluşmasını sağlamanın yanı sıra kar oranlarının da yükselesine olanak tanıyacağını ifade etmiştir (Çiftçi, 2015: 13).

3.8.1.3. Thomas Malthus Büyüme Teorisi

T.Malthus 1798 tarihli yayınlanana eserinde, sınırlı kıt kaynakların hızlı nüfus artışı karşısında yetersiz olması hususuyla ilgilenmiştir. Daha sonrası ise D.Ricardo'nun ekonomik büyüme modelindeki, kaynakların tüketimi ve nüfus artış hızının fazla olması gibi konulara değinmekle birlikte, D.Ricardo ile hemen hemen yakın görüşleri ifade etmiştir (Saeed, 2008: 19).

T.Malthus eserlerinde daime nüfus artış hızının gelecek dönemlerde gıda yetersizliğine sebebiyet vereceğini belirtmiştir. Bunun doğal sonucu olarak ise, insanlık refah seviyesi açısından önemli bir tehdit unsuru olacağını savunmuştur. T.Malthus, nüfus artış hızının kontrol altına alınmaması durumunda, nüfusun geometrik bir dizi şeklinde artış göstermeye devam edeceğini savunmuştur (Kar ve Taban, 2006: 120-121). Nüfus artış hızının bahsedilen şekilde geometrik bir dizi şeklinde artış göstermesine karşılık, gıda üretim artış hızının ise aritmetik bir dizi şeklinde ortaya çıkacağı ifade edilmiştir (Yakubu, 2012: 197). Bahsedilen bu artış gösteren iki dizi arasındaki farkın günden güne artış göstereceği savunulmuştur (Kar ve Taban, 2006: 120-121). Şayet bu durum kontrol altına alınmadığı takdirde dünyada yoksulluk ve sefaletin ortaya çıkacağı ifade edilmiştir (Yakubu, 2012: 197). Gıdanın, insanın hayatını idame edebilmesi noktasında vazgeçilmez bir etken olması sebebiyle, nüfus artış hızının kontrol altına alınmamasının doğal sonucunun açlık olacağı, yani nüfus artış hızının aşırılığı kişi başı gıda miktarını azaltacağı savunulmuştur (Obasaju vd., 2013: 19). Dolayısıyla Malthus, nüfus artış hızını ekonomik büyüme açısından tek başına yeterli görmemekle birlikte, ekonomik büyüme sürecinde de nüfus artış hızını bir araç olmaktan ziyade nihai bir ürün olarak görmüştür (Saeed, 2008: 19).

Malthus, reel çıktı düzeyinin emek ve toprak faktörlerinin kullanımına bağlı olarak değişebileceğini ifade etmiştir. Toprağın sabit kabul edilmesinden dolayı, reel çıktı düzeyinin emeğe yani nüfusa bağlı olarak değişiklik gösterebileceği kabul edilmiştir. Malthus'a göre, toprak ve teknolojik ilerlemenin sabit olması varsayımı altında, reel çıktı düzeyindeki artışın nüfus artışı karşısında daha düşük seviyede olacağı ve üretimin emek girdisine göre azalan verimler kanununun geçerli olacağı kabul edilmiştir. Dolayısıyla kişi başı düşen reel çıktı düzeyinin azalacağı kabul edilmiştir (Apaydın, 2013: 23-24). Böylelikle teoride eşitliğin arz tarafının yani gıda üretiminin kontrolü kadar, talep tarafının da yani nüfus artış hızının da kontrol altında tutulması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Çiftçi, 2015: 13). Hatta bahsedilen kontrolün sağlanabilmesi adına, nüfus artış hızının önlenebilmesi için ahlaki sınırlamaların uygulanmasını, insanlığın da buna bağlı olarak rasyonel hareket etmelerini, bilinçli olarak çocuk artışını sınırlamalarının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu durumun

sağlanabilmesi adına Malthus'un teorisinde, insanların bekâr yaşamaları ve nazarın evliliğin daha geç olması gerekliliği vurgulanmıştır (Taban ve Kar, 2014: 121).

3.8.1.4. Karl Marx Büyüme Teorisi

Karl Marx, Capital isimli eserinde ekonomik büyümeyi sosyal ve politik etkenlere bağlayarak yeni bir yorumun katmıştır. Marx, gelir dağılımı adaletsizliği ile buna bağlı bir şekilde toplumsal çatışmalara dikkat çekmiştir. Dolayısıyla ekonomik büyüme kavramını sömürücü bir bakış açısıyla ele almıştır. Bu şekilde gerçekleşen bir ekonomik sömürünün büyük bir işsizlik topluluğunu ortaya çıkarmasıyla birlikte, kapitalist sınıfın işçi sınıfının yerine koymuş olduğu teknolojik gelişmeler sayesinde belirli seviyede bir üretim miktarını elde edebileceğini savunmuştur. Kapitalist kesimin elde ettiği bu üretim miktarı için, işçiler ile yalnızca asgari ücret konusunda pazarlık yapabildiği sürece mümkün olabileceğini savunmuştur (Saeed, 2008: 22).

Karl Marx'a göre kapitalizm, fakirlerin zayıf kaldığı ve zenginlerin zengin olmaya devam ettikleri bir sistem olarak ifade edilmiştir. Marx, A.Smith ve Ricardo tarafından ortaya atılan emeğin ücretler ile ilgili içsel olduğu varsayımına karşı çıkmaktadır. Marx'a göre ücretler, zorunluluk veya faktörler ile belirlenmemektedir. Burjuvazi, orta sınıf, işçi sınıfı arasında pazarlık yolu ile ücretler belirlenmekte ve ayrıca ücretleri belirleme sürecinin, ekonomideki işsizlik miktarından etkilenebileceği savunulmaktadır. Marx, tasarrufların ve sermaye birikiminin ise kâr ve hammaddeye bağlı olduğunu da belirtmekle birlikte, bu noktada Marx'ın Smith'e karşı olarak azalan bir kâr oranının sermaye birikimini azaltmayacağını, ancak kapitalistin ücretleri düşürme yönündeki teşviklerinin işçi sınıfını olumsuz etkileyeceğini ifade etmiştir (Berhani, 2015: 426). Aynı zamanda Karl Marx Marksist kapitalist ekonomiye en önemli katkıyı emek-değer ve artık değer teorileri katkı sağlamıştır (Özsağır, 2008: 5).

Marx, emek-değer teorisinin temel taşı olarak, işgücünün değeri ile emeğin yarattığı değer arasındaki farkın (artık-değer) oluşturduğunu belirtmektedir. Bu teorisinin bir diğer temelini ise, üretimde kullanılan üretim araçları mülkiyetine sahip olan sermayedarların bunlara el koyduğunu ortaya koymaktadır. Marx'a göre, kapitalizmin yarattığı bu olumsuz etkinin sona ermesi için işçi sınıfın sermayedarlara karşı mücadele etmesi gerektiğini açıklamıştır. Çözüm için ise, üretim araçları mülkiyetinin toplumsallaştırılması gerektiğini öne sürmüştür. Tüm bu iktisadi, toplumsal ve siyasal gelişmelerin işçi kesiminin mücadelesi yönünde olacağını savunmuştur (Koç, 2014: 3).

Marksist kapitalist modelde, büyüme sürecini belirleyen ana unsurun sermaye (kapital) birikimi olduğu kabul edilmiştir (Özsağır, 2008: 5). Bu modelde, sermaye birikimi gerçekleştikçe, üretim sürecinde sermaye birikiminin artış göstereceği ve beşeri sermaye oranı yüksek olan emek ile beraber üretimin yapılmaya başlanacağı savunulmuştur. Böylelikle üretim sürecinde emek faktörünün veriminin artmasıyla, emek talebi azalırken, emeğin artan verimliliği sebebiyle üretim maliyetlerinin azalması sonucunun ortaya çıkacağı ifade edilmiştir. Bu sebeple girişimcinin kar oranı artış gösterecek ve ekonomideki işsizlik oranının da doğal olarak artacağı görüşü ortaya atılmıştır. Modele göre işsizlik oranındaki bu artışın, istihdam edilmiş olan emeğin karının yükselmesine yol açmakla birlikte, sermaye birikimi oranının da giderek daha az kişide toplanmasına yol açacağı savunulmuştur. Uzun dönemde ise bu durumun ekonomik ve sosyal açıdan önemli sorunlar ortaya çıkaracağı ifade edilmiştir (Demir, 2015: 91).

Sonuç olarak Marksist emek-değer teorisi, malların fiyatlarının belirlenmesinde ve/veya malların değerlerini ortaya koymaya çalışmada kullanılacak bir araç olarak

görülmemektedir. Marksist emek-değer teorisi, sömürüye karşı işçi sınıfının mücadelesinin bir aracı olarak görülmüş ve bu açıdan bakıldığında, kapitalizmde kâr kaynağının analizinin, kapitalizmin yol açtığı sınıf çelişkisinin anlaşılmasında büyük önem taşıdığı öne sürülmüştür. Kâr kaynağının belirlenmesinde kullanılan yöntemin ise, emek-değer teorisi olduğu belirtilmiştir (Koç, 2014: 6).

3.8.1.5. Schumpeter Büyüme Teorisi

Schumpeter, ekonomik dalgalanmalar ile toplumların gelişimini; girişimcinin rolünü ve yenilikleri ele alarak açıklamıştır (Olgun, 2012: 33). Schumpeter, ekonominin başlangıçta durgun bir yapıda olduğunu savunmuştur. Girişimcinin, faiz veya kârın düşmesi durumunda yeni bir ürün ve üretim tekniği bularak ekonomide hareketlilik yaratacağını öne sürmüştür. Schumpeter, yenilikler ve yatırımlar üzerinde odaklanarak ekonomik dalgalanmaları açıklamaya çalışmıştır (Demir, 2015: 92). Bu büyüme modelinde ekonomik değişim mekanizmasını sağlayan temel faktörün yenilik olduğu ifade edilmiştir (Basılğan, 2011: 40).

Schumpeter büyüme teorisinde, ekonomik büyüme girişimcilerin ortaya koydukları yenilikler ile ortaya çıkan "yaratıcı yıkım" sayesinde gerçekleşmektedir (Eş, 2014: 14). Yaratıcı yıkım kavramı, eskisini sürekli yıkmak ve yenisini ortaya koymak suretiyle ekonomik yapıyı içten değiştirmek olarak ifade edilmiştir (Basılğan, 2011: 41). Ekonomik büyümede teknolojinin önemi anlaşılmaya çalışılmış olsa da bu modelde teknolojik gelişme yeterince açıklanamamış ve teknolojinin büyümeye katkısı içsel büyüme modelleriyle birlikte açıklık getirilmiştir (Eş, 2011: 14).

3.8.1.6. Dışsal Büyüme Modelleri

3.8.1.6.1. Harrod ve Domar Büyüme Modeli

Harrod-Domar ekonomik büyüme modeli, yatırımların kapasite yaratma ve talep yönlerinin birlikte ele alınmasıyla ortaya çıkan bir model olmuştur (Şiriner ve Doğru, 2005: 164). Bu ekonomik büyüme modeli, toplam üretim fonksiyonu kullanarak ekonomik büyüme ve sermaye stoku arasındaki ilişkinin yönünü incelemektedir. Bu sebeple, Harrod-Domar büyüme modelinde, büyümenin motoru olarak sermaye birikimini ekonomik büyümenin merkezine koyulmuştur (Aydın, 2008: 14-15).

Harrod-Domar ekonomik büyüme modelinde iki önemli varsayım yer almaktadır. Bunlar (Aydın, 2008: 15):

- Toplam üretim, sermaye birikiminin bir fonksiyonudur ve buna göre, toplam üretimde meydana gelen bir artış (ΔY), sermaye stokunda meydana gelen artış (ΔK) ile marjinal sermaye hasıla oranının (v) çarpımı olarak ifade edilmektedir:

$$\begin{aligned} \Delta Y &= (1/v) \Delta K \\ v &= \Delta K / \Delta Y \end{aligned} \quad (3.1)$$

- Sermaye birikimi ise, toplam gelir ve tasarruf oranına bağlı olarak değişim göstermektedir:

$$S = s.Y \quad (3.2)$$

Bu denklemde yer alan “s” tasarruf oranını, “Y” toplam geliri ve “S” toplam tasarrufları ifade etmektedir.

İlk varsayıma göre, bir ekonomide ortaya çıkan sermaye artışı, sermaye hasıla oranı ölçümüne konu olan sermaye etkinlik oranına göre toplam üretim miktarını artırmaktadır. Sermaye hasıla oranının düşük olduğu ekonomilerde küçük bir sermaye artışı ile yüksek hasıla elde edilebileceği varsayılmıştır. İkinci varsayımda ise, sermaye birikiminin iç tasarrufa bağlı olarak gerçekleşeceği varsayılmıştır. Dışa kapalı bir ekonomide toplam yurtiçi tasarrufların (S), toplam yurtiçi yatırımlara (I) ve bunun da toplam sermaye artışına (ΔK) eşit olacağı savunulmaktadır. İfade edilen bu duruma göre (3.1)’deki denklem yeniden yazılacak olursa (3.3)’deki denklem elde edilecektir (Aydın, 2008: 15):

$$\Delta Y = (1/v) s \cdot Y \quad (3.3)$$

$$\Delta Y/Y = s/v$$

Yukarıda gösterilen (3.3)’deki denkleme göre, bir ekonominin büyüme oranı ($\Delta Y/Y$), tasarruf oranı (s), ile sermaye-hâsıla katsayısına (v) bağlı olarak değişim göstermektedir.

Roy Harrod, 1939 yılında yayımlanan makalesinde ekonomik büyümenin kaynaklarından bahsetmiştir. Harrod’a göre, gerekli büyüme hızının (Gw) doğal nüfus artış hızına (n) ve nüfus artış hızının ise, marjinal tasarruf eğiliminin (s), sermaye hasıla katsayısına (v) oranına eşit olması gerekmektedir (Aydın, 2008: 16):

$$Gw = n = s/v \quad (3.4)$$

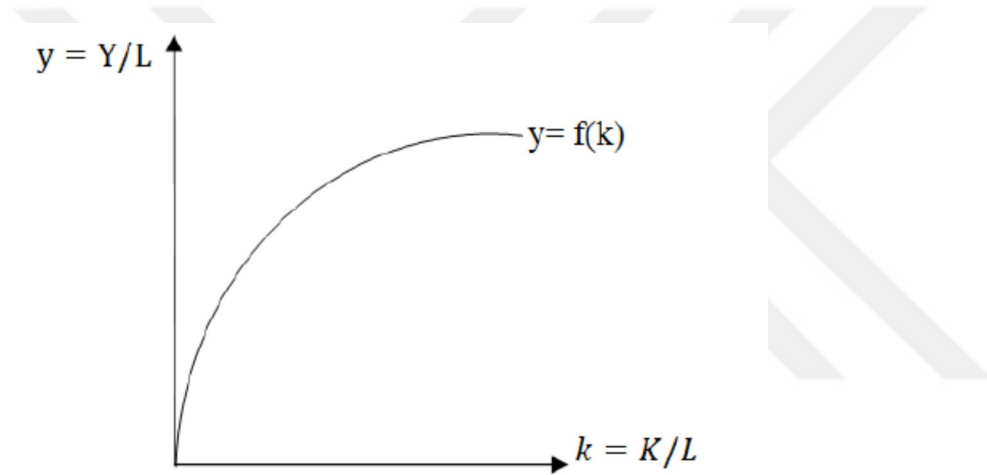
Harrod büyüme modelinde, gerekli ekonomik büyümenin sağlanması için bu eşitliğin sağlanmasının şart olduğu belirtilmiştir. Ancak modeldeki nüfus artışı ile sermaye hâsıla katsayısı değişkenleri birbirinden bağımsız olduğu için, gerekli büyüme oranına ulaşmanın zorluğuna dikkat çekilmiştir. Başka bir ifadeyle, Harrod büyüme modeli dengesiz bir büyüme öngörmektedir. Ekonomik büyüme tam istihdamın üzerine çıktığında veya yüksek işsizlik sınırına ulaştığında, dengeyi sağlayacak piyasa mekanizması bulunmamaktadır. Bu büyüme modelinin öngördüğü durağan durum seviyesi dengeye ulaşmak yerine bıçak sırtında olmak gibi tehlikeli bir durumu içermektedir. Ekonominin kararlı durum dengesinden bir kez sapması durumunda, tekrar kendiliğinden dengeye gelemeyeceği, bu sapmanın daha büyük sapmalara neden olarak ekonomiyi içinden çıkılmaz hallere sürükleyeceği ve bu durumu çözebilecek piyasa mekanizmasının oluşturulamayacağı belirtilmiştir. Bu ekonomik büyüme modeli, ekonomik büyüme ile sermaye birikimi arasındaki ilişkiyi irdelemek amacıyla geliştirilmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde oldukça sık uygulanmıştır (Aydın, 2008: 16).

3.8.1.6.2. Solow Büyüme Modeli

Solow, klasik üretim fonksiyonundan hareketle matematiksel ve ekonomik varsayımlarla toplamsal üretim faktörlerinin yardımıyla büyüme sürecinin anlaşılması kolaylaştıran bir ekonomik büyüme modeli ortaya koymuştur (Güvercin, 2007: 27). Robert M. Solow, 1956’da yayınladığı makalesinde açıkladığı büyüme modeli “Solow Büyüme Modeli” olarak ifade edilmektedir. Solow’un ekonomik büyüme modelinde, tasarruf ve nüfus oranlarındaki artış oranları ile teknolojik gelişmelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır (Hepkarşı, 2013: 9).

Harrod Domar ekonomik büyüme modeli ile Keynes'in ekonomik büyüme modeline eleştirileri Solow büyüme modelinin temel çıkış noktası olmuştur. Harrod Domar büyüme modeli; üretim faktörlerinin ikame edilememesi ve üretim faktörleri arasında sabit bileşim oranının düşünülmesi noktalarında bu ekonomik büyüme modeli tarafından eleştiri konusu olmuştur. İkinci eleştiri noktası ise, Harrod Domar büyüme modelinde kısa dönem analiz araçlarının kullanılmış olmasına rağmen, uzun dönem büyüme analizi yapılmamış olması olarak belirtilmiştir. Ayrıca Harrod Domar büyüme modeli talep yönlü analizlere önem verilmekle birlikte üretim fonksiyonunun özellikleri arka plana atılmıştır. Solow ekonomik büyüme modeli ise, Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna önem vermiş ancak, talep analizini arka plana atmıştır (İnce, 2006: 27).

Solow ekonomik büyüme modeli, sermaye birikimi ve üretim fonksiyonu olmak üzere bu iki denklemden oluşmaktadır. Ölçeğe göre sabit getirinin söz konusu olduğu Cobb-Douglas üretim fonksiyonundaki ($Y = F(K,L) = K^\alpha L^{1-\alpha}$) eşitliğin her iki tarafının da işgücüne (L) bölünmesi sonucunda $y = k^\alpha (1 - \alpha)$ eşitliği elde edilmektedir (Köksal, 2016: 36):

Şekil 3.1. Neoklasik Üretim Fonksiyonu (Hepkarşı, 2013: 11)

Şekil 3.1'de gösterilen neoklasik üretim fonksiyonunda işgücü başına sermayedeki bir birimlik artışın işgücü başına gelirdeki artışı azaltmasından dolayı azalan verimler yasasının geçerli olduğu belirtilmiştir. Üretime katılan sermaye artış gösterdikçe, sermayenin katkısı giderek azalması ve uzun dönemde işgücü başına sermaye artışının durması durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun sebebi ise işgücü başına sermaye miktarının sabit kalmasına bağlanılmıştır (Hepkarşı, 2013: 11-12).

Solow büyüme modelinde yer alan ikinci denklem olan sermaye birikimi denklemi ise aşağıdaki gösterilmiştir (Akbulut, 2013: 15):

$$\Delta k = sy - (d+n)k \quad (3.5)$$

Yukarıdaki (3.5)'deki denklemde yer alan işçi başına yatırımın (sy), işçi başına sermayeyi arttırdığı mevcut sermaye stokundaki yıpranma ve işgücü artışının işçi başına sermayeyi azalttığı görülmektedir. Denklemde belirtilen bu durumda, bir ülke ekonomisinde tasarruf miktarı ne derece yüksekse, durağan durum gelir düzeyinin de o derece yüksek olacağı ifade edilmiştir (Akbulut, 2013: 15).

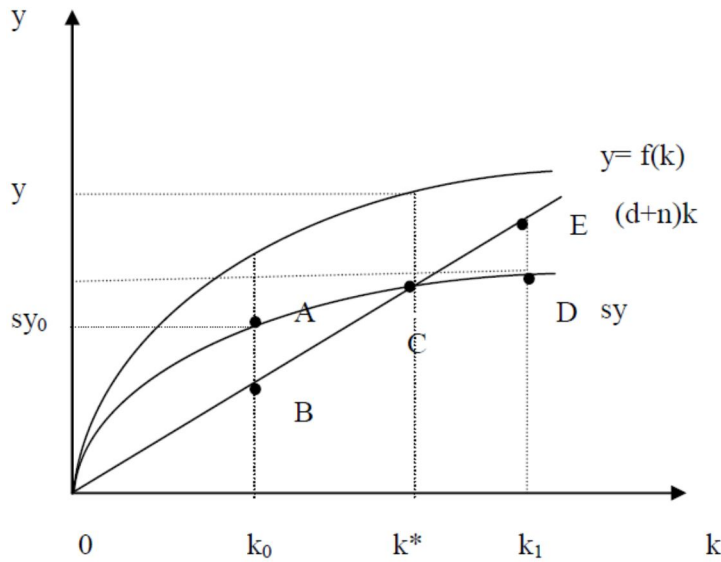
Solow ekonomik büyüme modelinde birbirinden farklı ekonomilerde gelir düzeylerinin birbirlerine karşı yakınsama eğiliminde olup olmaması durumuna da yer verilmiştir. Bu ekonomik büyüme modelinde, fakir ülke veya bölge ekonomilerinin

daha hızlı büyüme kaydederek zaman içerisinde kişi başına düşen gelir seviyelerinin birbirlerine yaklaşma göstereceğini öngörmüşlerdir. Bu durumdan hareketle sermaye birikiminin az olduğu ülkelerde, sermaye birikiminin fazla olan ülkelere nazaran daha hızlı bir ekonomik büyüme kaydedeceği ifade edilmiştir. Bunun doğal sonucu olarak ise, gelişmiş ülkelere doğru sermaye akışlarının olacağı ve sonuç itibarıyla ülkelerin gelir düzeylerinin zaman içerisinde birbirine yaklaşma göstereceği bu büyüme modelinde üzerinde durulan önemli bir nokta olmuştur (Gürcan, 2010: 30-31).

Durağan Durum Dengesi:

İşçi başına düşen hâsılanın (y) ve işçi başına düşen sermayenin (k) değişmediği durum durağan durum ($\Delta k = \Delta y = 0$) olarak ifade edilmiştir. Durağan durumun sağlanabilmesi için sermayenin, nüfus artış hızı ve yıpranmayla birlikte artış göstermesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Durağan durum şartı olarak söz edilen $\Delta k = 0$ eşitliği olması durumunda, aşağıda gösterilen (3.6)'daki denkleme ulaşılmaktadır (Akbulut, 2013: 15):

$$sy = (d+n)k \quad (3.6)$$

Şekil 3.2. Durağan Durum Dengesi (Akbulut, 2013: 16)

Şekil 3.2'de görüldüğü üzere başlangıçta sermaye miktarı k_0 seviyesinde iken, ekonomide işçi başına yapılan yatırım miktarını (sy) ve işçi başına sermayeyi sabit tutabilmek için gereken iş başına yatırım düzeyini gösteren $(d+n)k$ doğrusunu aştığı görülmektedir. Bu durumda, sermaye düzeyindeki değişimin (k) pozitif olacak olmasından dolayı işçi başına sermaye miktarının artış göstereceği, işçi başına büyümenin de gerçekleşerek sermaye derinleşmesini oluşturacağı ve sermaye değerini $sy = (n+d)k$ olana kadar artıracacağı ifade edilmiştir. $sy = (d+n)k$ şartının sağlandığı C noktasında ise, sermayedeki (k) değişimin sıfıra eşit olacağı ve durağan durum denge koşulunun yerine getirileceği belirtilmiştir. Sermaye hasıla oranının k^* 'ın üzerinde olması durumunda, işçi başına yapılan yatırım (sy) ve işçi başına sermayenin sabit tutulabilmesi adına gerekli olan işçi başı yatırım düzeyini gösteren $(d+n)k$ doğrusunun altında kalacağı ifade edilmiştir. Bunun sonucunda ise sermayedeki (k) değişimin negatif yönde olacak olmasından dolayı, durağan durum denge düzeyini göstermekte

olan k^* düzeyine kadar işçi başı sermaye miktarında azalış olacağı belirtilmiştir. Durağan durum şartı sağlanması durumunda, işçi başı hasıla (y) ve işçi başı sermaye miktarında (k) değişim olmamaktadır. İşçi başı sermaye miktarında (k) değişim olmamasının sebebi ise, sermayenin (K) ve işgücünün (L) büyüme oranlarının, nüfus artış hızına eşit olması durumuna bağlanmıştır. Aynı zamanda işçi başına hasılanın (y) da nüfus artış hızı kadar artış göstereceği belirtilmiştir. Yani ekonomik büyümenin nüfus artış hızı oranında artış göstereceği savunulmuştur (Akbulut, 2013: 16).

3.8.1.7. İçsel Büyüme Modelleri

İçsel büyüme teorilerinin ortaya çıkmasına asıl neden olan faktör, Neo-klasik büyüme modelinde dışsal olarak kabul edilen teknolojik gelişmenin ekonomik büyümenin nasıl meydana geldiğini yeterince açıklayamamasına bağlanmıştır. İçsel büyüme modeli ilk olarak 1986'da P.Romer'in makalesinde ele alınmış ve daha sonraki süreçte ise Romer ve Lucas tarafından geliştirilmiştir (Yanpar, 2007: 14).

Neo-klasik büyüme kuramından hareketle geliştirilen içsel büyüme modelinde teknolojik gelişme içselleştirilmiştir. Neo-klasik büyüme modeli varsayımları değiştirilerek, iktisat literatürüne önemli bir katkı sağlanmıştır (Yılmaz, 2008: 62).

Özetle ifade edilecek olursa, içsel büyüme modelleri ekonomik büyümeyi etkileyen unsurları sistem içerisinde aramasında ötürü, sisteme dışarıdan etki eden unsurların olmadığı varsayımından hareket etmektedir (Kutlu, 2013: 31). İçsel büyüme modelleri, AK büyüme modeli, Paul Romer büyüme modeli ve Lucas büyüme modeli olarak ifade edilmektedir (Çiftçi, 2015: 25).

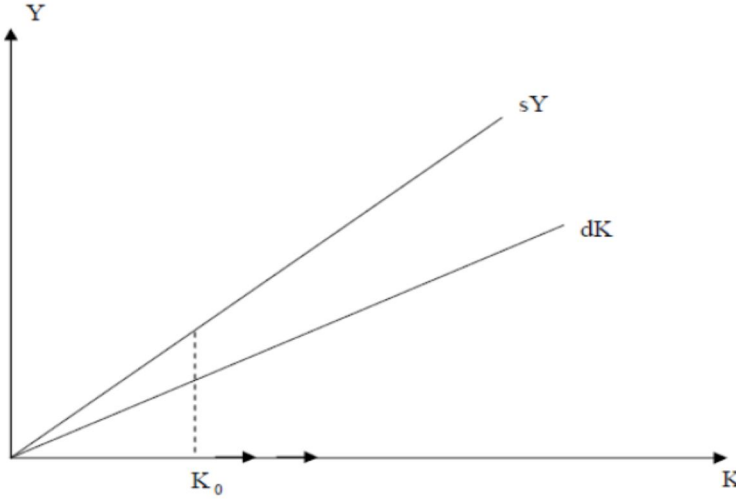
3.8.1.7.1. AK Büyüme Modeli

İçsel büyüme modellerinden ilki olan AK büyüme modelinde, sermaye stoku artış gösterirken sermayenin marjinal getirisinin azaldığı varsayılmıştır. Bu büyüme modelinde teknolojinin sabit ve dışsal olduğu durumlarda dahi uzun dönemde kişi başına büyümenin sürdürülebileceği savunulmaktadır (Abdou Baoua, 2016: 27). Rebelo tarafından 1991 yılında geliştirilen bu modelde tek sektör ve tek üretim faktöründen oluşan bir ekonomi varsayımını kabul edilmiştir (Taşar, 2015: 6).

$$Y=AK \quad (3.7)$$

Yukarıdaki (3.7)'deki denklemde sermaye faktörü ile çıktı arasında doğru yönlü bir ilişki varsayımına dayandırılmaktadır. Bu büyüme modelinde sermaye faktörü içerisinde beşeri sermaye faktörüne de yer verilmiş ve k ile gösterilmiştir (Yardımcı, 2006: 50). Ölçeğe göre sabit getiri varsayımından hareketle Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan elde edilen bu denklemdeki A parametresi, teknolojik gelişme seviyesini gösteren pozitif bir sayı olarak kabul edilmiştir. Bu büyüme modelinde üretim fonksiyonunun bu şekilde yazılmasından dolayı AK tipi model olarak adlandırılmıştır. Büyüme modelinde yer alan sermaye birikimi ise aşağıdaki (3.8) numaralı denklemde gösterilmiştir. (3.8) numaralı denklemde yer alan ifadeler kişi başına tekabül eden değerleri göstermektedir (Çöğürçü, 2013: 107).

$$K= sY - dK \quad (3.8)$$

Şekil 3.3. AK Tipi İçsel Büyüme Modeli (Çöğür, 2013: 108)

Şekil 3.3'te yer alan dK doğrusu, gerekli yatırım miktarını gösterirken, sY doğrusu ise, toplam yatırımı göstermektedir. K_0 Noktasından harekete başlayan bir ekonominin ele alınması varsayımında, toplam yatırımların toplam amortismanlardan büyük olacağı ve buna bağlı olarak sermaye stokunun büyüyeceği savunulmuştur. Bu ekonomik büyümenin süreklilik arz edeceğinden hareketle K_0 'ın sağ tarafında yer alan noktalarda ise yatırımların toplam amortismanlardan fazla olacağı, dolayısıyla sermayenin sürekli artış göstereceği ifade edilmiştir (Çöğür, 2013: 107).

3.8.1.7.2. Paul Romer Büyüme Modeli

İçsel büyüme modellerinden biri olan Romer büyüme modeli, Arrow'un öne sürdüğü "yaparak öğrenme" fikrine dayandırılarak ortaya çıkmıştır (Muratoğlu, 2011: 15). Romer bu fikirden yola çıkarak, üretim ve yatırım süreci sonucunda ortaya çıkan teknik bilgi artışlarından diğer firmaların da yararlanarak kullanması öngörüsüne dayandırmaktadır (Üçler, 2011: 85). Başka bir ifadeyle, ekonomide teknik bilgi birikimi artış gösterdikçe, firmaların piyasadaki bu dışsallıkları kullanmaları ve faydalanmaları sonucunda teknik bilgi birikiminin içselleştirilmesine neden olacak ve bunun doğal sonucu olarak bu durumdan bütün ekonomilerin fayda sağlayacağı ifade edilmiştir. Burada bahsi geçen bilginin göstergesi olarak sermaye stoku kabul edilmesinden dolayı gerçekleşen yatırımlardaki artış miktarı kadar teknolojik bilginin de artış göstereceği ileri sürülmüştür. Bu durumun ise sermayenin artan verimliliğinin ortaya çıkmasına sebep olacağı savunulmuştur (Kar ve Taban, 2006: 162). Diğer bir ifadeyle, gerçekleşen yatırım miktarı artış gösterdikçe, ortaya çıkan yatırım veriminin önceki yatırıma nazaran daha fazla olacağı ortaya atılmıştır (Yülek, 1997: 8).

3.8.1.7.3. Lucas Büyüme Modeli

Beşeri sermaye öncülerinden biri olan R.E.Lucas, 1988'de yayımlanan "Ekonomik Kalkınmanın Mekaniği" adlı makalesinde ekonomik büyüme modelini beşeri sermaye üzerine kurgulamıştır (İnci, 2009: 56). Bir ülke ekonomisinde beşeri sermaye birikiminin fazla olması, o ülkedeki bireylerin daha hızlı öğrenerek daha verimli olmasına olanak sağlamakla birlikte, beşeri sermayenin artması fiziki sermayenin de artmasına olanak sağlamaktadır (Yediparmak, 2014: 75).

Bu ekonomik büyüme modelinde beşeri sermaye, fiziki sermaye faktöründen ayrı tutularak, beşeri sermaye birikiminin ekonomik büyümeyi doğrudan etkilediği ifade edilmiştir. Ayrıca Lucas'a göre, bireyin bilgi ve beceri seviyesinde ortaya çıkan artışın beşeri sermayeyi artıracığı ve bu durumun diğer üretim faktörlerinin de verimliliğini artıracığı, büyüme modeline göre ise beşeri sermayenin eğitim yoluyla artırılacağı ortaya konulmuştur. Devletin ise beşeri sermayeyi artırıcı politika uygulamaları ile ekonomik büyümenin hızını artırabileceği ifade edilmiştir (Çetin, 2010: 68-69).

3.8.1.7.4. Romer Ar-Ge Büyüme Modeli

1990 yılında Romer tarafından ortaya atılan Ar-Ge'ye dayalı ekonomik büyüme modeli, Grosman&Helpman(1991), Aghion&Howitt (1992) ve Rivera-Betiz & P.M.Romer (1991) tarafından da geliştirilmiştir (Kaya ve Altın, 2009: 252). Bu ekonomik büyüme modelinde araştırmacılar, yeni buluşlar yaparak kar elde etme amacıyla yeni fikir arayışlarını modellemişler ve teknolojik gelişme değişkenini içselleştirmişlerdir (Alan, 2008: 27).

Romer ekonomik büyüme modelinde, firmaların fiyatlar genel düzeyini belirleyici olduğu tekeli rekabet piyasaları esas alınmıştır. Tekeli rekabet piyasası şartlarında firmalarca belirlenen fiyatlar ar-ge harcamalarını veya maliyetlerini kapsamına alacak şekilde belirlenmiştir. Kar maksimizasyonunu amaçlayan firmaların, yeni fikirler, ürün ve teknik bilgi geliştirebilmek adına ar-ge yatırımları yapacakları ve tekelleşmeye gidecekleri savunulmuştur. Dolayısıyla kar maksimizasyonunu sağlayan firmaların üretim düzeylerini artırarak ekonomik büyümeyi teşvik edecekleri ifade edilmiştir. Romer'e göre ar-ge faaliyetlerinde ortaya çıkan gelişmelerin yeni ürün veya süreçleri ortaya çıkararak, sektördeki diğer firmalar tarafından ortaya çıkan ürünlerin kullanılmasyla "yayılma etkisi"nin ortaya çıkacağı savunulmuştur. Bu durumun ise ekonomik büyümeyi teşvik ederek hızlandıracağı ifade edilmiştir (Taban ve Sengür, 2014: 357).

3.8.1.7.5. Barro Büyüme Modeli

1990 yılında Barro tarafından geliştirilen ekonomik büyüme modelinde, vergilerle finansmanı sağlanan kamu harcamalarının üretim faktörü olarak üretim fonksiyonuna dahil edilmesi sağlanmıştır (Konya, 2012: 22). Bu ekonomik büyüme modelinde, üretim faktörleri artan marjinal getiri ve ölçeğe göre artan getiri varsayımlarına dayandırılmaktadır. Bu varsayımlardan dolayı, kamu tarafından üretilen mal ve hizmetler de üretim faktörü olarak ele alınmaktadır. Bu ekonomik büyüme modeline göre yapılan yatırımların hem sermaye stokunu hem de devletin vergi hasılatını artıracığı, üretim artışına bağlı olarak artan vergi hasılatının üretim sebebiyle ortaya çıkan bir dışsallık olacağı değerlendirilmiştir. Vergi hasılatına bağlı olarak artan kamu harcamalarının büyüme modelinde bağımlı değişken olarak dahil edilmesiyle dışsallık içselleştirilmiştir. Bu ekonomik büyüme modelinin amacı devletin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olup olmadığını ortaya koymak olarak ifade edilmiştir. Devletin ekonomik büyümeyi hızlandırılması noktasında uygulayabileceği politikaların bulunduğu ve devletin vergi gelirlerini artırıcı kamu politikalarını uygulamaması durumunda ekonomideki üretim düzeyinin etkin üretim düzeyinin altında gerçekleşeceği, dolayısıyla bu durumun ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği savunulmuştur. Be sebeple ekonomide etkinliğin sağlanabilmesi adına ekonomiye devlet müdahalesinin gerekliliği şart koşulmuştur (Yıldırım Bayraktar, 2009: 48).

4. TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİNDE UYGULANAN GENÇ İSTİHDAM POLİTİKALARI

4.1. Türkiye ve AB Ülkelerinde Genç İşsizliğinin Nedenleri

İşsizlik, yaş aralıkları bakımından incelendiğinde, işsizlik olgusunun en çok gençler açısından risk oluşturduğu görülmektedir. OECD ülkelerinde işsizlik oranları genel anlamda incelendiğinde, 15-24 yaş grubu genç erkek ve kadınlarda işsizlik rakamlarının birbirine yakın olduğu gözlenirken, toplam işsizlik içerisinde genç işsizlik oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Kavak, 1997: 23).

Genç işsizliğinin ortaya çıkmasına neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar mikro ve makro faktörler şeklinde incelenebilmektedir. Genç işsizliğinin ortaya çıkmasına neden olan mikroekonomik faktörler; gençlere özgü nitelikler ve eğitilmiş işsizler, gençlerin çalışma eğilimleri, gençlerin piyasaya ilk kez giriş yapıyor olmaları ile etnik köken ve engellilik olarak sayılabilmektedir. Makro faktörler ise; toplam talep yetersizliği, ekonomik durgunluk ve krizler, demografik faktörler, işgücü politikalarının yetersizliği, eğitim politikalarının yetersizliği, asgari ücret uygulaması ve gençlere yönelik ücret politikaları olarak ifade edilmektedir (Murat ve Şahin, 2011a: 21).

Gençlerin işsizlik oranları her ne kadar mikro ve makro faktörlere dayandırılmış olsa da, işsizliğin genelde makroekonomik faktörler tarafından belirlendiği bilinmektedir. Bazı ülkelerin genç işsizlik oranlarını düşük seviyelerde tutabilme ve bunu sürdürülebilir kılma noktasında diğer ülkelere nazaran daha başarılı olduğu görülmektedir. İşsizliğin en önemli nedenlerinden biri olan eğitim sistemi ve verilen eğitimin niteliği hayati önem arz etmektedir. Ülkeler eğitim sistemlerinde önemli yatırım ve yapılanmaları gerçekleştirmeleri sayesinde genç işsizlik oranlarında önemli derecede ve sürdürülebilir bir azalmayı sağlayabilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke ekonomisinde; bireylerin almış oldukları eğitim düzeyinin, genç işsizlik oranı üzerinde doğrudan etkili olduğu belirtilmektedir (Taş ve Bilen, 2014: 55).

Bugüne kadar yapılan bilimsel çalışmalarda, genç işsizliğinin nedenleri birçok görüş tarafından değişik şekilde gruplandırılarak ifade edilmiştir. Bu görüşler kısaca; demografik, yapısal ve konjonktürel yaklaşımlar olmak üzere üç başlıkta toplanmaktadır. Demografik yaklaşıma göre genç işsizliği, işgücüne dâhil olan genç bireylerin sayısına oranla genç nüfus adına yaratılan işlerin daha düşük düzeyde olmasıyla açıklanmaktadır. Yapısal yaklaşıma göre genç işsizliği; iktisadi gelişmelerle ilişkili olarak genç nüfusta yaşanan işsizlik rakamlarının yüksek olacağı görüşüne dayandırılmaktadır. Konjonktürel yaklaşıma göre genç işsizliği ise; iktisadi faaliyetlerin eksikliğinden kaynaklandığına dayandırılmaktadır (Basmacı, 2011: 30).

Genç yaş gruplarındaki yüksek işsizlik sebeplerinin açıklanması, diğer yaş gruplarına nazaran daha güç ve karmaşık olduğu görülmektedir. Genel olarak işsizlik; geçici, konjonktürel ve yapısal işsizlik olarak üç kategoride ele alınmaktadır. Birçok yaş grubunda geçici ve konjonktürel işsizlik türleri görülürken, yapısal işsizlik temel bir faktör olarak görülmemektedir. Genç yaş grubunda ise, konjonktürel, geçici ve yapısal olmak üzere bu üç işsizlik türü de görülmekte ve önem arz etmektedir. Bu sebeple genç işsizliğini sınıflandırmak diğer yaş gruplarına nazaran çok daha zor olmaktadır.

Genç işsizliğine neden olan faktörler; mikro ve makroekonomik nedenler şeklinde sınıflandırılarak ele almak mümkündür. Genç işsizliğine neden olan mikro ekonomik nedenler; gençlere özgü nitelikler ve eğitilmiş işsizler, gençlerin piyasaya ilk kez giriş yapıyor olmaları, etnik köken ve engellilik iken, makroekonomik nedenler ise; toplam talep yetersizliği, ekonomik durgunluk ve krizler, demografik yapı, işgücü

piyasası politikaları, eğitim sistemi, ücret politikası ve asgari ücret uygulaması olarak ifade edilmektedir.

4.1.1. Mikro Ekonomik Nedenler

Genç işsizliğine neden olan mikro ekonomik faktörler olarak; gençlere özgü nitelikler ve eğitilmiş işsizler, gençlerin piyasaya ilk kez giriş yapıyor olmaları ile engellilik ve etnik köken faktörleri gösterilmektedir.

4.1.1.1. Gençlere Özgü Nitelikler ve Eğitilmiş İşsizler

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde üniversite eğitimi gerçekte bağdaşmayacak derecede çok yüksek istihdam beklentilerini ortaya çıkarmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerin bu beklentilere cevap veremeyecek ekonomik yapıları sebebiyle bu istihdam beklentileri hayal kırıklıkları ile sonuçlanmakta ve eğitilmiş bireylerin de istihdam ümitleri kalmamaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı eğitilmiş gençlerin diğer ülkelerde transferi, diğer bir ifadeyle beyin göçü olarak adlandırılan bu durum nitelikli genç işgücünün gelişmiş ülkelere, özellikle ABD, İngiltere, Kanada gibi ülkelerde istihdam edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Gelişmiş ülke ekonomilerindeki ekonomik imkanlar, eğitim koşulları nitelikli işgücü açısından daha cazip gelmektedir (İncekara, 2010: 19).

4.1.1.2. Gençlerin Piyasaya İlk Kez Giriş Yapıyor Olmaları

Genç nüfus, ülke ekonomisi açısından gelecekteki rekabet gücünü artıracak insan kaynaklarını oluşturmaktadır. Fakat genç nüfusun ihtiyaçları karşılanmaması durumunda, örneğin eğitimlerini sürdürme fırsatı veya istihdam edilmek isteyecekleri iyi bir iş bulamamaları durumunda, ülke için hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli bir baskı unsuru olabilmektedirler. Her ne sebeple olursa olsun gençlerin iş hayatına geçiş sürecinin uzaması, gençlerin yetişkinlik dönemlerinin de daha geç başlaması manasına gelmektedir. Bu durum ise, gençlerin evlilik ve çocuk sahibi olma gibi bir dizi kararını da etkilemekle birlikte, dolaylı yoldan yetişkin yaşlardaki işgücü piyasa davranışları üzerinde de olumsuz etki yaratarak istihdam piyasasını da etkileyecek bir durumu meydana getirmektedir (Tunalı ve İlhan, 2009: 1).

4.1.1.3. Etnik Köken ve Engellilik

Genç işsizliği rakamlarını etkileyen kişisel özelliklerden bir tanesi de etnik kökendir. Türkiye’de ve Avrupa Birliği ülkelerinde bu madde oldukça önemli nedenler arasında gösterilmektedir. Bunlara ilave olarak, engelli, yoksul ailelerden gelen toplumun işsizlik oranı genel olarak yüksek olan kesimlerinde yaşayan ve düzensiz bir aile geçmişi bulunan gençlerin işsizlik riskine maruz kalan gençler olduğu söylenebilmektedir (Gündoğan, 2001: 28).

4.1.2. Makro Ekonomik Nedenler

Genç işsizliğinin meydana gelmesinde makro anlamda sebep olan birçok unsur belirtilebilir. Özetle genç işsizliğine neden olan makroekonomik faktörler ise; toplam talep yetersizliği, ekonomik durgunluk ve krizler, demografik yapı, işgücü piyasası

politikaları, eğitim sistemi, ücret politikası ve asgari ücret uygulaması olarak ifade edilmektedir.

4.1.2.1. Toplam Talep Yetersizliği

Toplam talepte ortaya çıkacak herhangi bir değişim, genel işsizlik oranı ile birlikte genç işsizlik oranını da etkilemektedir. Toplam talepte meydana gelecek bir azalmanın yaşanması, emek talebinde de bir daralmayı beraberinde meydana getirmektedir. Genel işsizlik oranındaki bu değişim, yetişkin çalışanların yanında genç çalışanlara da etki ederek işsizlik sorununu ortaya çıkarmaktadır. Toplam talepte ortaya çıkan bu değişimler karşısında yetişkin işsizliğine nazaran genç işsizliğinin daha duyarlı olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, talep daralması sonucunda genç bireyler yetişkin bireylere göre daha yüksek düzeylerde işsiz kalma sonucuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumun arz ve talep yönlü olmak üzere birçok sebebi söz konusudur. Arz yönlü nedenlerin başında genç bireylerin işten ayrılmaya daha meyilli oldukları öne sürülmektedir. Bu durum ise genç bireylere olan işgücü talebinin daha çok kısa vadeli, geçici ve düşük ücretli işlerde yoğunlaşması sonucunu ortaya koymaktadır. Talep yönlü nedenlerin başında ise, işten çıkarma maliyetleri hususunda yetişkin işgücünün genç işgücüne kıyasla işveren açısından fırsat maliyetinin yüksek olması gösterilmektedir. Bunun yanında genç işgücünün tecrübesiz olması ve işveren tarafından yetişkin işgücüne oranla genç işgücüne daha az eğitim yatırımı yapılmış olması da bu konuda önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (O'Higgins, 1997: 27).

Genç işsizliğine neden olan faktörlerin önem derecesinin ifade edilmesinde toplam talep yetersizliği önemli bir konudur. Bu hususta yapılan araştırmaların geneli, toplam talep yetersizliğinin genç işsizliğinin nedenleri arasında en güçlü ve etkili unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Toplam talep nasıl ki genel işsizlik oranı üzerinde etkin ise aynı şekilde genç işsizlik oranı üzerinde de önemli derecede etkinlik göstermektedir. Toplam talepteki bir daralma, genel anlamda işgücü talebinin düşmesine neden olmakla birlikte, aynı şekilde genç işgücü talebinde de bir düşüşe neden olmaktadır. Ancak bu noktada, toplam talepteki daralma karşısında, genç işsizlik oranının genel işsizlik oranına nazaran daha fazla artış göstermesi durumunu ortaya çıkarmaktadır (Gündoğan, 1999: 19).

Beklentilere göre, genel işsizlik oranında meydana gelen %1'lik bir artış, genç işsizlik oranının %2 artmasına neden olmakta ve bu durumun sonucunda işverenlerin işten çıkarma hususunda öncelikli olarak gençleri hedef almaları sonucunu ortaya koymaktadır. İstihdam dönemlerinde ortaya çıkan "son giren ilk çıkar – LIFO" yaklaşımı, özellikle ekonomik durgunluk dönemlerinde daha da belirginleştiği görülmektedir. Konu emek talebi bakımından ele alındığında ise, işveren açısından genç işgücünü gözden çıkarmanın, yetişkin ve uzun süredir çalışan işgücünü işten çıkarmaktan daha az maliyetli olduğunu ortaya koymaktadır. İşveren açısından genç işgücünü işten çıkarmanın fırsat maliyeti daha düşük olmakla birlikte, genç işgücünün genellikle bir ev geçindirme gibi sorumluluğu olmaması ile kendisine daha uygun ve yeni bir iş bulabilmek adına işten çıkarılma maliyetine katlanma hususunda yetişkin işgücüne kıyasla daha kabullenici olduğu görülmektedir (Yavaş, 2010: 32).

4.1.2.2. Ekonomik Durgunluk ve Krizler

Bir ekonominin iki çeyrek süreçte üst üste daralması ekonomik durgunluk; bu durgunluk sürecinin daha uzun sürmesi ise ekonomik kriz olarak adlandırılmasına rağmen ekonomik kriz kavramının genel bir tanımı olmadığı, fakat ortaya çıktığında tespit edilebildiği öne sürülmektedir. Ekonomik durgunluk dönemlerinde birçok ülke ekonomisinde genç işgücünün iş bulma konusunda ciddi problemler yaşadığı su götürmez bir gerçektir. Ekonomik durgunluk dönemlerinde işverenler yeni işgücü istihdam etmekten kaçınmanın yanı sıra, işçi sayısını azaltma gerekliliği durumlarında da tercihlerini genellikle genç işgücünü işten çıkarmaktan yana kullandıkları görülmektedir. Bunun yanında günlük çalışma sürelerinin kısaltılmasının da genç işsizlik oranlarının yükselmesinde önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Ekonomik durgunluk sürecinin uzun süre süreklilik göstermesi sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik kriz dönemlerinde meydana gelen talep daralması ile birlikte bireyler harcamalarını azaltmakta, bunun yanında zarar etmeye başlayan firmalarda da üretim neredeyse durma noktasına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, bu durum istihdamın daralması ya da tamamen ortadan kalması anlamı taşımaktadır. Piyasalarda hali hazırda var olan talep daralmasına ek olarak işini kaybeden bireylerin sayısındaki artış ile ortaya çıkan talep daralmasının da eklenmesi ile ekonomik krizin etkileri daha derin bir şekilde hissedilmeye başlanmaktadır (Murat ve Şahin, 2011a: 44-45).

4.1.2.3. Demografik Yapı

Bir ülkede genç işsizliği olgusunun görülmesine neden olan etkenlerin en önemlilerinden biri de o ülkenin demografik yapısıdır. Demografik yapı içerisinde; genç nüfusun büyüklük oranı, cinsiyet ve yaş gibi faktörler yer almaktadır (Ghose vd., 2010: 17).

İş hayatına dâhil olma isteği bulunan, nitelik ve eğitim düzeyi düşük olan gençler, işverenler tarafından tercih edilmezken; diğer taraftan eğitim düzeyi yüksek olan gençler ise aldıkları eğitim ışığında kendileri için en iyi işi edinene kadarki süreçte işsiz kalmayı tercih edebilmektedirler. Bu sebeple iyi eğitim görmüş genç işgücü ile bu genç işgücüne kıyasla daha az niteliğe sahip genç işgücü işsiz kalabilmektedir. Cinsiyet faktörü de yaş faktörü gibi genç işsizliğine etki eden önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar, genç erkeklere göre genç kızların istihdam edilme noktasında daha büyük zorluklarla karşılaştığını ortaya koymaktadır. Özellikle geleneksel sistemlerin uygulama bulduğu ülke ekonomilerinde bu durumun daha dikkat çekici boyutlarda görülmektedir (Murat ve Şahin, 2011a: 49).

2. Dünya savaşı sonrası dönemde doğum oranlarında ortaya çıkan hızlı artışın sonucunda dünyada genç nüfusun önemli derecede artmasıyla birlikte, genç işgücü arzının genç işgücü talebini aşmaya başlamış ve işgücü piyasası bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir. Bunun yanında ev kadınlarının da düşük ücret seviyelerinden çalışmaya razı olmalarından dolayı işgücüne dahil olmaları da genç işgücüne olan işgücü talebine olumsuz yönde etki etmiştir. İşverenler açısından, kadın çalışanların genç işgücüne oranla daha düşük maliyetli olması, daha olgun bir yaş düzeyinde olmalarının yanı sıra daha az disiplin sorunu oluşturmaları sebebiyle tercih edildiği görülmüştür (Gündoğan, 1999: 70).

4.1.2.4. İşgücü Piyasası Politikaları

İşgücü piyasası politikalarının genç işsizliği üzerindeki etkileri üzerine çalışmalar yapan Caroleo ve Pastore (2007) çalışmalarında ülke ekonomilerinin yürüttüğü işgücü piyasası politikalarından genç işgücünün etkilendiğini ve bunun yanında katı işgücü piyasası politikalarına sahip olan AB ülkelerinin bu durumdan kaynaklı önemli bir genç işsizliği oranı ile karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadırlar. Ayrıca çalışmalarında, genç işsizliğinin azaltılması hususunda politika yapıcılar için en iyi seçeneğin genç işgücünün iş deneyimi eksikliklerini tamamlama noktasında harcanan çabanın asgari düzeye indirilmesi gerekliliği önerisini getirmektedirler. Bu doğrultuda gençlerin daha iyi bir iş bulabilme şanslarının artırılabilmesi ve iş deneyimi kazanabilmeleri adına esnek çalışma koşullarının sunulması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Piyasada geçici iş imkânlarının sunulması durumunda genç işgücü bu geçici işlerde istihdam edilerek iş deneyimi eksikliklerini giderebileceklerdir. Geçici işlere yer veren bir istihdam politikası; genç işgücünün kendileri için en uygun işi bulana kadarki süreçte bir basamak rolü görmesine, işverenler açısından ise düşük performans karşılık düşük ücretlendirme ve işverenlerin genç işgücünü deneme imkânı sunmasında avantaj sağlamaktadır (Caroleo ve Pastore, 2007: 39).

Politika beklenen hedeflere ulaşabilmek adına benimsenecek yöntemi belirleyen bir araç şeklinde ifade edilebilmektedir. Politika, ne amaç edindiğimizi ve bu amaçları ne şekilde elde edeceğimiz hususu ile ilgilenmektedir. Politika, bazen bir belge olabilirken, bazen de sadece aklımızda bulunan fikirlerin tamamı olarak ifade edilebilmektedir. Politika incelemesinde iki sorunun cevaplanma çabası söz konusudur; “Ulaşılabilecek en iyi sonuç nedir?” ve “Yapılması gereken en iyi uygulama nedir?”. Genç işsizliği olgusunda da bu sorular sorularak sağlıklı ve doğru politikaların incelenmesi gerekmektedir (Acar, 2008: 9).

4.1.2.5. Eğitim Sistemi

Eğitimin topluma katkısının yalnızca iktisadi açıdan görülmemesi gerekmektedir. Eğitim seviyesinde ortaya çıkacak bir yükselme, toplumsal yaşam kalitesinin de yükselmesine neden olmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olan toplumlarda sanayi bağı ile iş kalitesi daha yüksek düzeylerde gerçekleşmektedir. Eğitimli toplumlarda demokrasi daha başarılı uygulama örnekleri sunmakta ve daha demokratik bir yapıya sahip olmalarına olanak tanımaktadır. Eğitimli bireyler yasal haklarının farkında olmakla birlikte, sosyal ve politik anlamda daha etkin olmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek düzeyde olan toplumlarda gelir dağılımının daha adil, bölgesel farklılıkların daha az, sosyal sermayenin daha yüksek ve bütünleşmenin daha güçlü olduğu görülmektedir. Bahsedilen bütün bu unsurlar, bir ülkenin iktisadi büyüme sağlamasında gerekli olan insani, iktisadi ve sosyal altyapıyı güçlü kılmakla birlikte, o ülkeyi iç ve dış yatırımların çekilmesi noktasında cazibe merkezi haline getirmektedir. Dolayısıyla yatırımların artması ise genç işgücüne olan talebin de artmasına olanak sağlamaktadır. Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasında aktif bir bağın kurulamamış olması, eğitim sisteminin iktisadi ihtiyaçları karşılayacak beceri ve bilgiye sahip işgücü yetiştirmede yetersiz kalmasına neden olmaktadır. 15-24 yaş aralığındaki genç işgücünün iş hayatına ilk kez giriş yapıyor olmaları, piyasayla alakalı yeterli bilgi birikimine sahip olmamaları, deneyim eksiklikleri ve bu manada işverene ekstra maliyet çıkartmaları nedeniyle tercih edilmemeleri; genç bireylerin ev ve aile yükümlülüklerinin olmamasından dolayı yetişkin bireylere kıyasla işten ayrılmaya daha yatkın olmaları ile

genç bireylerin benimsediği esnek yaşam biçiminin ortaya çıkardığı olumsuzluklar genç işsizlik oranlarının artmasına sebep olmaktadır (Karabıyık, 2009: 294).

Eğitim, genel manada bireyin hayattan beklentilerini, özel manada ise istihdam edilebilirliği ile uzun dönemde işsizliğe maruz kalma süresini belirleyen en önemli faktörlerden biri olarak ifade edilmektedir. Bir ülke ekonomisinde eğitim seviyesinde ortaya çıkacak bir artış, ekonomik performansı üzerinde de gelişme sağlamasına olanak tanımaktadır. Eğitim sistemine yapılacak olumlu bir katkı aynı zamanda, beşeri sermaye birikimini, ekonomik büyümeyi ve gelir seviyesinde artışı da beraberinde ortaya çıkarmaktadır. Eğitim sistemi sayesinde elde edilen bilgi ve beceriler, bireylerin işgücüne dâhil edilebilme olasılığını artırmakla birlikte, işsizlik üzerinde de pozitif etkiler meydana getirmektedir. Günümüz dünyasında genç işsizliği sorununa yönelik çözümlerin başında genç bireylerin eğitim seviyesi ve kalitesinin artırılması gelmektedir. Genç işsizlik sorununun çözümünde her ülke kendi sosyo-ekonomik, kültürel ve emek piyasası özelliklerini dikkate alarak, genç bireylere yönelik, emek piyasasının ve ekonominin gereksinim duyduğu işgücünü yetiştirmeye imkân tanıyabilecek eğitim sistemini benimseyerek çözüm yolları üretmesi gerekmektedir (Murat ve Şahin, 2011a: 51-52).

4.1.2.6. Ücret Politikası ve Asgari Ücret Uygulaması

Genç işsizliği ve ücretler hakkında ortaya çıkan tartışmalar zaman içerisinde, asgari ücret uygulamasının genç istihdamı üzerindeki etkisi tartışmaları şeklini almıştır. İlgili asgari ücret ve istihdam maliyetlerinin yüksek olması, genç işgücünün işverene yüklediği maliyetlerde belirleyici olmakta ve genç istihdam imkânlarının daralmasına neden olmaktadır. Bu sebeple, istihdam maliyetlerinin ve asgari ücretin yüksek olması da genç işsizlik oranlarının artmasında önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır (Yavaş, 2010: 33).

Yetişkin işgücünün, genç işgücüne nazaran mükemmel ya da mükemmele yakın düzeyde olmaları varsayımında, geçerli ücret seviyesinin genç istihdamı üzerinde negatif bir etkisi söz konusudur. Bunun asıl gerekçesi ise, genç işgücünün yetişkin işgücüne göre daha yüksek bir ücret haddinde olması durumunda işverenlerin yetişkin istihdamını teşvik etmesine ve bundan dolayı da genç işsizlik oranlarının artmasına yol açmasıdır. Bazı istisnai durumlarda, örneğin nitelikli işgücü konusunda bu durum geçerliliğini yitirebilmektedir. Şayet genç işgücü ile yetişkin işgücü birbirinden farklı beceri nitelikleri sebebiyle aynı firmada birbirlerinin tamamlayıcısı ise genç işgücü ücretlerinin yetişkin işgücü ücretleri üzerinde herhangi bir etkisi söz konusu olmayacaktır (O'Higgins, 1997: 28).

Asgari ücret politikası ve uygulamasının genç işsizliğine etkisi açısından gerçekleştirilen çalışmalarda ortaya çıkan farklı yaklaşımlardan dolayı birbirinden farklı sonuçlar neticeler elde edilmektedir. Örnek olarak 1970'li yıllarda ABD ekonomisinde asgari ücret uygulamaları ile genç istihdamı arasında negatif bir ilişkinin olduğu tespit edilirken, 1980 sonları ve 1990 yılı başlarında gerçekleştirilen çalışmalarda ise asgari ücret uygulamaları ile genç istihdamı arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kanada ekonomisi için yapılan ampirik çalışmalarda asgari ücret uygulamalarının genç istihdamı üzerinde negatif bir etki bulgulanırken, İngiltere ekonomisi için yapılan aynı ampirik çalışma sonucunda ise asgari ücret uygulamalarının genç istihdamı üzerinde herhangi bir negatif etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır (Ghellab, 1998: 9).

4.2. Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Önlemler ve Genç İstihdam Politikaları

Türkiye, genç nüfus açısından dünyada çok az ülkede görülen farklı bir durumla karşı karşıya olduğunu belirtmek gerekmektedir. Söz konusu durum, Türkiye’nin, genç nüfus açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu anlamına gelen demografik fırsat penceresinde bulunması olarak ifade edilebilmektedir. Fırsat penceresinin 2040 yılında kapanacağı, bu yıla kadar genç işgücünün iyi eğitilerek üretime kanalize edildiği takdirde, Türkiye’nin ciddi bir ekonomik büyüme gerçekleştirebileceği ve genç işsizlik sorununun çözülebileceği belirtilmektedir (UNDP, 2008: 2). Çünkü 2023 tarihine kadar, Türkiye’nin çalışma çağındaki nüfusunun artarak yaklaşık %70’e ulaşacağı ve bu tarihten sonra 2040 yılına kadar azalan bir hızla artmaya devam edeceği öngörülmektedir. 2040 yılından sonra ise, nüfusun yaşlanma eğiliminde olacağı, yani demografik fırsat penceresinin kapanacağı beklenmektedir (UNDP, 2008: 87).

Bahsedilen bu husular, Türkiye açısından gençlerin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Eğer Türkiye, gençlere yönelik özel politikalar izlemezse, genç nüfusun sahip olduğu potansiyeli avantaja çeviremediği gibi, yakın gelecekte önemli sorunlarla karşı karşıya kalması öngörülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de, 2023 yılına kadar artacak olan çalışma çağındaki nüfusta daha büyük bir genç işsizliği ile karşılaşılması ve genç nüfusun sahip olduğu potansiyelin kullanılmamasının sonuçlarının, 2040 yılından sonra yaşanan nüfusun sosyal güvenlik maliyetlerindeki artış gibi sorunları ile daha da ağırlaştırması muhtemel görülmektedir.

Türkiye’de işgücü piyasasının yapısal sorunları yıllar itibarıyla önemli gelişmeler göstermiş ancak tamamen iyileşme ortaya koyamamıştır. Türkiye’de işgücüne katılma oranı uzun yıllardan beri izlenen aktif istihdam politikaları neticesinde % 50 seviyesine kadar indirilmiştir. İşsizlik oranları 2001 krizi ile birlikte çift haneli rakamlara ulaşmış, bu yüksek rakamlar 2009 yılından sonra tek haneli rakamlara düşürülmüştür. Tarım dışı işsizliğin yüksek olmasının temel sebebi olarak işgücü piyasasında tarım sektörünün ağırlığının devam etmesi ile açıklanabilmektedir. 2009 yılında genç işsiz kategorisinde değerlendirdiğimiz 15-24 yaş grubundaki işsizlik oranlarının artmasının temel sebebi ise, 2008 yılında yaşanan ekonomik krize dayandırılmaktadır. Bu yıldan sonra hem ekonomik krizin etkilerinin asgari seviyeye indirilmesi hem de 2008 yılından itibaren uygulanan istihdam teşviklerinin genç işsizlik oranlarının düşüş göstermesinde etkili olmuştur (Özaydın, 2013: 130).

Türkiye’de genç işsizliğin eğitim durumuna göre, işgücü durumu değerlendirildiğinde; yeni mezun, lise ve üzeri eğitim alanlarda istihdam olanaklarının az olduğu görülmektedir. 2000 Kasım, 2001 Şubat ve 2008 küresel ekonomik krizlerinin yaşanması ile birlikte işsizlik oranları da artış kaydetmiştir. Bu artış eğiliminin özellikle 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinden sonra yükseköğretim seviyesinde, 2008 küresel ekonomik krizinin ardından ise lise altı eğitimliler ile lise ve dengi meslek okullarında olduğu görülmektedir (Sayın, 2012: 38).

4.2.1. İŞKUR’un Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Ülkemizde kamu istihdam hizmetlerine ilişkin ilk yasal düzenleme, iş ve işçi bulma aracılığı yapan özel büroların yasaklanmasını ve istihdam hizmetlerinin kamu tekelinde yürütülmesini öngören 1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanunu’dur. Bu kanun hükümleri doğrultusunda 1946 yılında 4837 sayılı Kanun ile İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) kurulmuştur. İlgili kanunda Kurumun görevi, “işçilere vasıflarına uygun işler bulmak ve işverenlere de işlerine uygun vasıfta işçi bulmak” olarak belirlenmiştir. İİBK,

1960'lı yıllarda başta Almanya olmak üzere sanayileşmiş ülkelerin artan işgücü ihtiyacı ve bu ihtiyacı yabancı işçiler yoluyla da karşılamaları üzerine yurt dışına işçi gönderme faaliyetlerine ağırlık vermiştir. 1970'li yıllarda ise birçok ülkede görülmeye başlanan ekonomik sorunlar ve işsizliğin artmasıyla birlikte, istihdam geliştirme konusundaki rol ve sorumlulukları artmış, istihdam politikalarının oluşturulup uygulamasında merkezi role sahip olmaya başlamıştır. Petrol krizinden sonra sanayileşmiş ülkelerde yaşanan durgunluk ve bununla birlikte artan işsizlik, yurt dışından gelen işgücü talebinin durmasına neden olmuştur. Bu gelişme ve 1980'li yıllarda uygulanmaya başlanan liberal politikalar, yurt dışına işçi gönderme faaliyetine odaklanan İİBK ve kamu istihdam hizmetleri için gerileme sürecinin başlangıcı olmuştur. Özellikle 1980'lerden itibaren hızla değişen işgücü piyasasının ihtiyacı olan hizmetleri sunmada yetersiz kalarak işgücü piyasasında etkinliğini kaybetmeye başlayan İİBK, 1999 yılında yürürlüğe giren 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile işsizlik sigortası primlerinin toplanmasının dışında kalan her türlü hizmet ve işlemlerin yapılmasından görevli, yetkili ve sorumlu kılınmıştır. Kurumun etkinliğini artırmayı amaçlayan bu düzenleme sonrasında Kurumda önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem başlamıştır (İŞKUR, 2011: 12).

Son dönemde, klasik iş ve işçi bulma hizmetlerinin yanı sıra işgücü piyasasını sürekli izleyen, uyguladıkları aktif ve pasif istihdam politikaları ile işgücü piyasasına yön veren kurumlar haline gelen kamu istihdam kurumlarında yaşanan değişime paralel olarak; değişen işgücü piyasaları, artan görev ve sorumluluklar ile Avrupa Birliğine uyum süreci kurum için yeniden yapılanmayı zorunlu kılmıştır. Bu nedenle, İŞKUR 5 Temmuz 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 4904 sayılı Kanunla klasik iş ve işçi bulma hizmetlerinin yanı sıra, işgücü piyasasını sürekli izleyerek, aktif ve pasif işgücü politikalarını etkin bir şekilde uygulayabilecek bir yapıya dönüştürülmüştür. Diğer taraftan, yasa sonrası yaşanan gelişmeler kapsamında özellikle küresel krizin reel ekonomide yarattığı tahribatı azaltmak, istihdamı korumak ve işsizlikle mücadele etmek amacıyla 5763, 5838 ve 5921 sayılı kanunlarla ülkemizde çok önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiş, ayrıca 2011 yılı Kasım ayında yürürlüğe giren 665 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile İŞKUR yeniden yapılanma sürecine girmiş; görev ve fonksiyonlarını daha iyi ve etkin bir biçimde yerine getirebilmek adına merkez ve taşra teşkilatlanmasında bir dizi değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu KHK ile İŞKUR'un merkez teşkilatı, görev ve fonksiyonları ile genişleyen iş hacmi de dikkate alınarak yeniden oluşturulmuş, bu kapsamda bazı yeni hizmet birimleri kurulmuş, bazı hizmet birimlerinin adları değiştirilmiş; taşra teşkilatı da yeniden düzenlenerek il düzeyindeki birimler "Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü", daha alt düzeydeki birimler ise "Hizmet Merkezi" olmak üzere yeniden yapılandırılmıştır. Ayrıca, Çalışma Bölge Müdürlüklerinin tüm hak ve yetkileri de İŞKUR'a devredilmiştir. Geline nokta itibarıyla her geçen gün daha da gelişen, kurumsal yapısını ve etkinliğini güçlendiren İŞKUR, gelecekte daha etkin bir Kamu İstihdam Kurumu olma gayreti içine girmiştir (İŞKUR, 2011: 12).

İŞKUR; Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Kurumu Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olup, özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliğe haiz, idari ve mali bakımdan özerk bir kamu kuruluşudur (İŞKUR, 2009: 36).

- ❖ İŞKUR'un görev, yetki ve sorumlulukları kısaca aşağıdaki gibidir;
- Ulusal istihdam politikasının oluşturulmasına ve istihdamın korunmasına, geliştirilmesine ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak, işsizlik sigortası işlemlerini yürütmek,
- İşgücü piyasası verilerini, yerel ve ulusal bazda derlemek, analiz etmek, yorumlamak ve yayınlamak, İşgücü Piyasası Bilgi Danışma Kurulunu oluşturmak ve Kurul çalışmalarını koordine etmek, işgücü arz ve talebinin belirlenmesine yönelik işgücü ihtiyaç analizlerini yapmak, yaptırmak,
- İş ve meslek analizleri yapmak, yaptırmak, iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri vermek, verdirmek, işgücünün istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik işgücü yetiştirme, mesleki eğitim ve işgücü uyum programları geliştirmek ve uygulamak, istihdamdaki işgücüne eğitim seminerleri düzenlemek,
- İşçi isteme ve iş aramanın düzene bağlanmasına ilişkin çalışmalar yapmak, işgücünün yurt içinde ve yurt dışında uygun oldukları işlere yerleştirilmelerine ve çeşitli işler için uygun işgücü bulunmasına ve yurt dışı hizmet akitlerinin yapılmasına aracılık etmek, istihdamında güçlük çekilen işgücü ile işyerlerinin yasal olarak çalıştırmak zorunda oldukları işgücünün istihdamlarına katkıda bulunmak, özel istihdam bürolarına ilişkin kuruma verilen görevleri yerine getirmek, işverenlerin yurt dışında kendi iş ve faaliyetlerinde çalıştıracığı işçileri temin etmesi ile tarım işlerinde ücretli iş ve işçi bulma aracılığına izin verilmesi ve kaldırılmasına ilişkin işlemleri yapmak,
- Gerekliğinde Kurum faaliyet alanı ile ilgili ihalelere katılmak suretiyle, yurt içinde veya uluslararası düzeyde kurum ve kuruluşlara eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek,
- Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşların işgücü, istihdam ve çalışma hayatına ilişkin olarak aldıkları kararları izlemek, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin taraf olduğu Kurumun görev alanına giren ikili ve çok taraflı anlaşma, sözleşme ve tavsiye kararlarını uygulamak,
- Bakanlığın mevzuattan kaynaklanan ve taşrada yürütülmesi gereken görevlerini yapmak ile görevlidir (İŞKUR, 2011: 13).

4.2.2. İŞKUR ve Genç İstihdamının Artırılmasına Yönelik Politikalar

Gelişmekte olan ülkelerdeki gençler, işgücü piyasasına yeni girenlerin her geçen yıl daha da büyüyen sayısına yetecek kadar iş yaratılamamasından dolayı, yoksulluk gerçeğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü iş yaratma politikaları bütün ülke ekonomileri için, insan onuruna yakışır ve verimli iş olanaklarının geliştirilmesi bakımından son derece önem arz etmektedir. Ancak bu şekilde iyi hedeflenmiş politikalar ile gençlerin istihdam olanakları doğrudan arttırılabilecektir (Basmacı, 2011: 79-109).

Ülkemizde uygulanan genç istihdam politikalarının; düşük istihdam yaratma kapasitesi, okullaşma oranının düşük olması, okuldan çalışma hayatına geçişte yaşanan sıkıntılar, eğitim ve işgücü piyasası talepleri arasındaki uyumsuzluk, genç nüfus arasında girişimcilik düzeyinin yetersizliği ve gençlerin kamu istihdam hizmetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması gibi sorunlarla mücadele edebilmek ve genç istihdamını sağlayabilmek için ilgili tarafların işbirliği ve katkılarıyla yürütülmesi gerekmektedir. Ancak gençlere yönelik istihdam imkânlarının artırılması tek başına yeterli olmayıp, istihdamın kalitesinin yükseltilmesi ile çalışan genç yoksulların

oluşmasını engelleyecek düzenlemeler de gerekmektedir (Bülbül ve Kılıç, 2012: 40-63). Bu noktada; üniversitelerin, işletmelerin ve sivil toplum kuruluşlarının nitelikli işgücü yetiştirmeye yönelik faaliyetlerin desteklenmesinin, genç istihdamına uzun vadede ciddi katkılar sağlayacağı öngörülmektedir (Atay ve Erdoğan, 2011: 7-22).

Danışmanlık hizmetleri ile mesleki eğitim hizmetlerinin ilk muhatabının genç işsizler olduğu görülmektedir. Çünkü günden güne kentleşmenin artmasıyla Türkiye’de şehirler ve özellikle metropoller, gençler için daha iyi bir yaşam tarzı ve iş fırsatları ile cazibe merkezi haline gelmiştir. Bununla beraber, eğitim düzeyi artan genç kadınlar da iş piyasasında hızla yer edinmeye başlamıştır. Bu nedenle, özellikle eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi yönünde çalışmalar daha çok önem kazanmıştır. Bu mesleki eğitim sisteminin bir parçası olarak İŞKUR, istihdam garantili işgücü yetiştirme kursları ile kendi işini kuracaklara yönelik girişimcilik kursları düzenleyerek, işgücü ve işveren arasında önemli bir köprü olma misyonunu yerine getirmektedir (Orhan, 2013: 190-194).

Genç istihdamına yönelik olarak İŞKUR özellikle Avrupa Birliği İstihdam Stratejisi’ne uygun aktif istihdam tedbirlerinin uygulanması bağlamında, gençlerin işgücü piyasasına girişte yaşadığı sorunları ortadan kaldırmaya ve genç istihdamını arttırmaya yönelik projelere imza atmaktadır. Örneğin bunlardan biri olan Genç Girişimci Yetiştirme Programı’nın amacı, özellikle üniversite mezunlarını kendi işlerini kurmaya yönlendirmektir (Atay ve Erdoğan, 2011: 7-22).

Türkiye’nin kamu istihdam kurumu olarak İŞKUR, işe yerleştirme hizmetleri ile gençleri en kısa zamanda kendilerine en uygun işlere yönlendirirken, son dönemlerde ağırlık verdiği danışmanlık hizmetleri ile bireylerin yetenek ve kapasitelerinin ortaya çıkmasını sağlayarak iş ve meslek seçimlerine yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda aktif istihdam politikaları ile gençlere işgücü piyasası gereklerine uygun vasıflar kazandırılmakta, pasif istihdam politikaları ile de sosyal devlet olmanın gereği olarak işgücü piyasasından kopan gençlere geçici gelir destekleri sunulmaktadır. Ayrıca ulusal ve uluslararası ortaklarla İŞKUR koordinatörlüğünde yürütülen projelerle, deneyim ve uygulamalar paylaşmakta; daha çok genç, istihdam amaçlı hibe ve desteklerden yararlandırılmaktadır (Bülbül ve Kılıç, 2012: 40-63).

Avrupa Birliği (AB) ortak finansmanı ile hayata geçirilen ve İŞKUR’un operasyon faydalanıcısı olarak yürüttüğü Sektörel Yatırım Alanlarında Genç İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu Hibe Programı kapsamında, gençlerin istihdam edilebilirliğinin geliştirilmesi, girişimcilik becerilerinin artırılması ve gençler için bu yönde sunulan rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, üniversite, lise mezunu veya daha düşük öğrenim düzeyine sahip işsiz gençlerin, okulu terk edenlerin, eğitimine devam edemeyen gençlerin ve engelli gençlerin istihdamlarını ve istihdamda kalmalarını sağlayacak çalışmalar yürütülmektedir (Güneri, 2013: 90-95).

Hibe programı çerçevesinde; arz-talep arasındaki uyuma katkı sağlanmasına, ilgili aktörler arasında işbirliğinin geliştirilmesine, aktif işgücü piyasası politikaları oluşturulmasına, gençler için uyum, profil çıkarma, danışmanlık, staj, eşleştirme gibi hizmetlerin sağlanmasına, okul sonrası işe geçişin kolaylaştırılmasına, üniversite ve sanayi arasında daha güçlü işbirliği bağlarının oluşturulmasına yönelik projeler desteklenerek uygulamaları başlatılmıştır. İŞKUR, oluşturulan bu aktif işgücü piyasası politikaları çerçevesinde gençlerin istihdamını kolaylaştırmak ve istihdam edilebilirliklerini artırmak amacıyla;

- İş ve meslek analizlerinin yapılması, mesleklerin tanımlanması ve sınıflandırılması,
- Meslek ya da alan seçme aşamasında olan öğrencilere mesleki rehberlik hizmetlerinin sunulması,
- İlgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak; meslek edindirme, meslek geliştirme ve meslek değiştirme kurslarının düzenlenmesi,
- Gençlerin istihdamını kolaylaştırıcı mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyon hizmetlerinin verilmesi,
- İşsizliğin yoğun olduğu dönemlerde ve yerlerde toplum yararına çalışma programları düzenlenmesi,
- İstihdamdaki işgücüne eğitim seminerlerinin verilmesi, faaliyetlerini yürütmektedir (Basmacı, 2011: 79-109).

4.2.3. Türkiye’de Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı

Birleşmiş Milletler Ortak Programı olan “Herkes İçin İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması” çerçevesinde 2010 yılında oluşturulan Ulusal Teknik Ekib tarafından hazırlanan Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı, 2011 yılında kamuoyuna açıklanmıştır. İŞKUR koordinatörlüğünde Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Gençlik İstihdamı Derneği temsilcileri ve akademisyenlerden oluşturulan Ulusal Teknik Ekib tarafından hazırlanan Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı, ülkemiz gençlerinin istihdam sorunlarını bütünlüklü bir anlayışla ele alarak somut politika hedefleri üzerine çalışmışlardır (İŞKUR, 2011: 24-39).

Genç işsizliğini azaltmak hedefiyle 16 Kasım 2011 tarihinde hazırlanan Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı çerçevesinde işgücü piyasasında dezavantajlı gruplar arasında yer alan gençlerin istihdamının artırılarak ekonomik ve sosyal hayata entegrasyonunun sağlanması hedeflenmiştir. Bu eylem planıyla, Türkiye’de daha fazla sayıda genç kadın ve erkeğin insana yakışır işlerde istihdam edilmeleri amaçlanmıştır. Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı raporunda da dikkat çekildiği üzere, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de gençler, insana yakışır iş olanaklarından yoksun kalmaktadır. Gençler çeşitli sebeplere bağlı olarak işgücü piyasasına girişte ve çalışma hayatında dezavantajlı durumda olup, bu durum Türkiye’de genç işsizliğinin yapısal bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu noktada her işsizi bir danışman sloganıyla yola çıkan İŞKUR, Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı çerçevesinde 4000 iş ve meslek danışmanı istihdam etmiştir. İstihdam edilen bu iş ve meslek danışmanları, genel olarak işgücü piyasasında faaliyet gösteren her sektördeki işyerlerine ziyaretler düzenleyip görüşerek açık işleri (işçi taleplerini) tespit etmekte ve işsiz gençleri niteliklerine uygun bu açık işlere yönlendirmektedir (Bülbül ve Kılıç, 2012: 40-63).

Türkiye’deki gençler arasındaki işsizlik sorununa Birleşmiş Milletler (BM) sisteminin ortak bir cevabı olarak, Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve BM Kalkınma Programı (UNDP) tarafından bu ortak program başlatılmıştır. Projenin odak noktası ulusal düzeyde, İŞKUR ve İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının kapasite ve hizmet alanlarının geliştirilmesi ve Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı’nın ilgili kurumlarca benimsenmesini ve uygulanmasını sağlamaktır. Yerel düzeyde ise işgücü arz ve talebi

arasındaki uyumsuzluğun giderilmesini, işgücü piyasasında genç gruplar yararına istihdam, gençlik ve göç yönetimi önlemlerinin etkin biçimde uygulanmasını sağlamaktır. Programın temel amacı, gençler arasında işsizliğin azaltılması ve özellikle genç kadınların işgücüne katılımının artırılmasıdır. Dolayısıyla BM Ortak Programı'nı uygulayarak genç işsizlerin işe yerleştirilme oranının artırılması hedeflenmiştir (Şahin, 2014: 64-80).

İŞKUR, ulusal program uygulayıcısı olarak bu ortaklıkta rol üstlenmiştir. 2009 yılı sonunda başlayan ve 2012'de sona eren BM Ortak Programı, genç işsiz nüfusun insana yakışır işlere yerleştirilmesine yaptığı katkılar anlamında son derece etkili olmuştur (Bülbül ve Kılıç, 2012: 40-63). Binyıl Kalkınma Hedefleri Fonu tarafından desteklenen bu program, insana yakışır iş fırsatlarını arttırmayı hedeflemesi dolayısıyla, 2011 yılında yayımlanan Gençliğin İstihdamına Yönelik Ulusal Eylem Planı'nda da görüleceği üzere, İŞKUR'a kayıtlı ve işe yerleştirdiği genç sayısının her yıl % 10 oranında artırılması da yeni bir hedef olarak faaliyetlere yerleştirilmiştir (Atay ve Erdoğan, 2011: 7-22).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) verilerine göre 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranı Türkiye'de yaklaşık %6 iken OECD ülkeleri ortalaması yaklaşık %15'tir. Yani genç istihdamında karşı karşıya kalınan güçlükler karşın Türkiye gelişmiş ekonomilere göre avantajlı bir demografik yapıya sahiptir. Sahip olduğu bu demografik yapıyı önümüzdeki zamanlarda daha verimli bir şekilde kullanarak ekonomik ve sosyal gelişme ivmesini artırma imkânına sahiptir (Toksöz, 2012: 36-48).

Gençlerin istihdamında ortaya çıkan ekonomik kayıplar bir tarafa bırakılsa bile, gençler arasında işsizliğin yaygınlaşması, toplumsal yapı içinde ciddi sorunlar yaratmaktadır (Ekin, 2011: 40-49). Bu sorunları en aza indirebilmek için ülkelerin çoğunda hükümetler bunun önlenmesinde mesleki ve teknik eğitimi, gençlerin istihdam edilmesini öngören bazı özel teşvik programlarını bir vasıta olarak düşünmektedirler. Ülkemizde ise genç istihdamına ilişkin olarak getirilen en kapsamlı ve önemli teşvik çalışması, 25.02.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 6111 sayılı yasa ile getirilen düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu yasa ile 18-29 yaş arası erkekleri ve 18 yaşından büyük kadınları işe alımlarda geçerli olmak üzere sigorta prim teşviki getirilmiştir. Belirtilen cinsiyet ve yaş şartlarının yanında, çalışacağı işte mesleki yeterlilik belgesi veya işgücü yetiştirme kurslarını tamamladıktan sonra ilgili meslekte sertifika sahibi olarak işe girenler için, sigorta prim teşvikinin süresi daha da artırılmaktadır. Dolayısıyla istihdamı artırmak, gençlerin, kadınların istihdamı ile mesleki eğitimi teşvik etmek üzere 54 aya varan süreyle Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) işveren primlerinin İşsizlik Sigortası Fonu'ndan ödenmesi doğrultusunda teşvikler getirilmiştir.

Buna göre; 18-29 yaş arası erkekler veya 18 yaşından büyük kadınlardan;

- Mesleki yeterlilik belgesi sahibi olanlar için 48 ay süreyle,
- Meslek lisesi, meslek yüksekokulu veya İŞKUR kurslarından mezun olanlar için 36 ay süreyle,
- Meslek belgesi olmayanlar için 24 ay süreyle,
- Meslek belgesi sahibi olup da 29 yaşından büyük olan erkekler için 24 ay süreyle ve işe alınan kişilerin İŞKUR'a kayıtlı işsizler arasından seçilmesi halinde ilave olarak altı aylık bir sürenin de eklenmesiyle, işveren prim tutarlarının Fon'dan karşılanması sağlanmaktadır (Bülbül ve Kılıç, 2012: 40-63).

Genel olarak bakıldığında gençler, düşük istihdam yaratma kapasitesinden kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar sahip olunan genç potansiyelin, verimli bir şekilde ülke ekonomilerine katılmasını zorlaştırmakta, ayrıca sosyolojik ve psikolojik açıdan daha güçlü toplumların şekillenmesi önünde yavaşlatıcı bir etki oluşturmaktadır. Bu sebeplerden ötürü, gençlerin karşılaştığı engellerin ve sorunların ortadan kaldırılması, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise gençlerin bu engellerle ve sorunlarla mücadele edebilir şekilde donanımlı hale getirilmesi, gençlerin işgücü piyasalarına dâhil edilebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı kapsamında planlanan ve İŞKUR tarafından yürütülecek olan Genç İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu'nun hedef grubunda, işgücü piyasasına dâhil olamayan bu kitle ve eğitim seviyesine bakılmaksızın tüm işsiz gençler ile eğitimine devam eden gençler yer almıştır (İŞKUR, 2015: 40-41).

Operasyon kapsamında genç istihdamının artırılması yöntemlerinden biri olarak, hibe projelerinin desteklenmesi yoluyla, illerin kendi işgücü piyasası özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenecek mesleklerde girişimcilik eğitimlerinin düzenlenmesi ve bu amaçla kendi işini kuracak genç girişimcilere rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi de söz konusudur. Bunun yanında gençler için okuldan işe geçişi kolaylaştırmanın bir yolu olarak staj imkanlarının artırılması, bunun mesleki bilgi ve yeterliliklerini kazanabilmeleri yolunda etkili olacağı düşünülmekte ve bu nedenle çıraklık programlarından yararlanan gençlerin sayısının artırılması faydalı olacaktır (Bülbül ve Kılıç, 2012: 40-63).

Yukarıda bahsedilen hibe programı kapsamında 33 ilde uygulanan 56 hibe projesi kapsamında 15-29 yaş arasındaki;

- 4.800 gencin mesleki eğitimlerden,
- 4.400 gencin genel beceri eğitimlerinden,
- 15.000 gencin yönlendirme ve danışmanlık hizmetlerinden,
- 1.400 gencin istihdam garantili kurslardan,
- 2.700 gencin girişimcilik eğitimlerinden,
- 3.000 gencin staj ve çıraklık programlarından yararlanması sağlanmıştır (İŞKUR, 2016: 46-48).

Aynı zamanda uygulanan bazı hibe projeleri ile gençlere istihdam konusunda dünyadaki güncel eğilimleri takip edebilme fırsatları da sunulmuştur. Çevreye duyarlı Eko-İnovasyon ve Yeşil Meslekler İçin Gençlerin Eğitimi gibi projeler, dünyada ve ülkemizde gündemde olan Sürdürülebilir Yeşil Büyüme ile ilgili istihdam olanaklarını gençlerimiz için ulaşabilir hale getirmektedir (İŞKUR, 2011: 24-39).

İşgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda hareket ederek işçi ile işvereni buluşturmak, aktif istihdam politikalarıyla işgücünün vasıf düzeyini yükselterek istihdam edilebilirliği arttırmak ve mevcut işi olanların işte devamını sağlamak, herhangi bir işi olmayanlara ise belli bir gelir desteği sağlamak İŞKUR'un misyonunu oluşturmaktadır (İŞKUR, 2017: 1). Bu kapsamda İŞKUR, kanunla belirlenmiş olan yetkilerini kullanarak, genç işsizliğini azaltmaya yönelik aktif ve pasif istihdam politikaları düzenlemekle birlikte, genç işgücünün niteliğini ve istihdam edilebilirliğini artırıcı birçok uygulamaları da hayata geçirerek, işgücü ve işveren arasında önemli bir köprü olma misyonunu da yerine getirmektedir.

4.3. Türkiye’de Genç İşsizliğin Çözümüne Yönelik İstihdam Politikaları ve Genel Durumu

4.3.1. Türkiye’de Genç İşsizliğin Çözümüne Yönelik Pasif İstihdam Politikaları

Pasif istihdam politikalarının asıl amacı, istihdamı artırıp işsizliği azaltmak yerine, işsiz kalan işgücüne maddi yönden katkı sağlayarak işsizlikten kaynaklanabilecek bireysel ve toplumsal açıdan muhtemel zararların asgari seviyeye indirilmesi olarak ifade edilmektedir (Biçerli, 2011: 492). Pasif istihdam politikaları aynı zamanda işinden olan veya istihdam edilemeyen bireylere gelir desteği sağlayarak satın alma güçlerini muhafaza etmelerini sağlamayı da amaçlamaktadır (Varçın, 2004: 10).

Pasif istihdam politikaları, genellikle gelişmiş ülkelerde işsizlik sebebiyle bireylerin satın alma gününün muhafaza edilmesini sağlayarak, işsizliğin ortaya çıkarabileceği toplam talep daralmalarından kaynaklı işsizliği de önlemeyi amaçlayan politika niteliği taşımaktadır (Güney, 2009: 154). Bilhassa Akdeniz ülkelerinde pasif istihdam politikalarının asıl gerekçesi bireysel asgari gelir garantisi olmasına rağmen, pasif istihdam politikaların altında yatan asıl sebep, bireylerin olası gelir kayıplarına karşı garanti altına almaktır (Ende vd., 2012: 229). Ekonomik kriz dönemlerinde ise pasif istihdam politikaları bir nevi otomatik stabilizatör görevi de görmektedir (Karaduman, 2006: 131).

Pasif istihdam politikalarının 20. Yüzyılın son çeyreğinde işsizliği önlemede etkin bir politika olmadığı ve ülke bütçelerine büyük yükler neden olduğu görülmüştür. İşsizliği önlemede veya sınırlayıcı olma noktasında aktif istihdam politikalarının pasif istihdam politikalarına nazaran daha etkin olduğunun görülmesi üzerine, ülke ekonomilerinde aktif istihdam politikalarının uygulanmasına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Ancak günümüz uygulamalarında sadece tek başına aktif veya pasif istihdam politikaları uygulamanın yerine işsizliğin ve işsizliğin ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçları önleyebilmek adına aktif ve pasif istihdam politikalarının birlikte uygulanmasının çözümler sunabileceği savunulmaktadır. Pasif istihdam politikalarının dezavantajlı yönlerinden biri ise ülke ekonomilerinde işsizlik tuzağına neden olabilmesidir. Bu durum, pasif istihdam politikalarından dolayı gelir yardımı alan bir bireyin istediği ücret düzeyinin, işverenlerin vermeye razı oldukları ücret düzeyinin üzerinde kalmasından kaynaklanmaktadır. Bahsedilen işsizlik tuzağı riski düşük vasıf gerektiren işlerde daha yüksek düzeyde görülebilmektedir (Ende vd., 2012: 232).

Pasif istihdam politikaları ülkeden ülkeye uygulama farklılıkları ile karşımıza çıkabilmektedir. Türkiye’de genç işsizliğin çözümüne yönelik uygulanan başlıca pasif istihdam politikaları; işsizlik sigortası, işsizlik yardımı, çalışma paylaşımı, iş kaybı tazminatı, kısa çalışma ödeneği, ücret garanti fonu, ihbar ve kıdem tazminatı olarak ifade edilebilir.

4.3.1.1. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortasının amacı, mevcut işsizlere istihdam sağlamaktan ziyade, çalışanların işini kaybetmeleri halinde gelir desteği sağlamaktır. Ayrıca, sigortalı işgücünün belirli bir süreliğine kısmen de olsa gelir kayıplarına karşı zor duruma düşmelerinin önüne geçmektir. İşsizlik sigortası ve işsizlik ödeneğinden faydalanılabilmesi için bazı ön şartların yerine getirilmesi gerekmele birlikte, mevcut işgücünü çalışmaktan vazgeçmeye teşvik etmemek adına önemli bir takım sınırlamalar

da getirilmektedir. İşsizlik sigortasından sağlanan ödeneğin sınırlaması, işsiz kalan sigortalı bireyin asgari geçimini sağlayabilecek miktar ve sürede olacak şekilde verilerek asgari hayat standardı sunmak amaçlanmaktadır. İşsizlik sigortasından sağlanan ödenek, işsiz kalan bireyin kendisine yeni bir iş bulana kadarki süreçte imkân sunmak ancak, işsiz kalmayı da tercih etmemesi adına bahsedilen yardım ödeneği süresine sınırlama getirilmektedir (Saat, 2011: 100). İşsizlik sigortası; geliri sosyo-ekonomik sebeplerle kendi istemi dışında kesilmekle birlikte, çalışma arzusu ve yetkinliğine sahip bağımlı işgücünün geçim ve hayati ihtiyaçlarını karşılayabilmesi adına, katılımın zorunlu olduğu ve devlet tarafından oluşturulan pasif istihdam politikalarından biridir (Andaç, 2010: 57). İşsizlik sigortası, sigortalı kişilerin işsiz kaldıkları belirli bir zaman içinde yaşayacakları gelir kaybını karşılayarak, karşılaşılabilecekleri güçlükleri önlemeyi amaçlamaktadır (Uğur, 2011: 100). Bahsedilen işsizlik sigortası ise genel olarak, işveren, işçi ve devlet tarafından ödenen primler ile finanse edilmektedir (Biçerli, 2011: 493).

İşsizlik sigortası, işsiz kalacak birey bakımından gelir güvencesi anlamına gelmekle birlikte, işsizlik süresinin uzayabilmesine, bireysel bir tercihe dönüşebilmesine, işsizlik rakamlarında artışa neden olmasına, çalışan bireyler açısından işlerinden kolayca vazgeçebilmelerine ve ülke ekonomisinde kaynak israfına neden olabileceğini ortaya koyan görüşler bulunmaktadır (Özkaplan, 1994: 66).

Türkiye’de ilk işsizlik ödeneği 2002 yılının Mart ayı içerisinde ödenmeye başlamış olup, bu tarihten 2017 yılı Eylül ayına kadar geçen süreçte toplam 5 milyon 647 bin kişi işsizlik ödeneği almıştır (İŞKUR, 2017: 116).

4.3.1.2. İşsizlik Yardımı

İşsizlik yardımı; işsizlik sigortası şartlarını sağlayamaması sebebiyle işsizlik sigortasından yararlanamamakla birlikte işsizlik ödeneği de alamayan ve işsizlik sigortası kapsamının dışında kalan işsiz bireylere veya maddi yönden yoksul ailelere birtakım yardımları içeren pasif istihdam politikalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Varçın, 2004: 94). Diğer bir ifadeyle, işsiz kalan bireylere, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gelir sağlayan bir pasif istihdam politikasıdır (Moffitt, 2014: 1). İşsizlik yardımının finansmanı devlet tarafından genel bütçeden sağlanan devlet yardımlarından sağlanmaktadır. Birçok ekonomik olarak güçlü ülkede sosyal devlet ilkesi gereği olarak işsizlikle mücadelede uygulandığı gibi, yoksullukla mücadelede de uygulama alanı bulabilmektedir (Sürücü, 2014: 42). Birtakım ülkelerde işsizlik sigortası sona eren bireylere de işsizlik yardımı yapılmaktadır (Koray, 2000: 156). İşsizlik yardımı uygulaması bu yönüyle de, bir diğer pasif istihdam politikası olan işsizlik sigortasının tamamlayıcısı niteliği taşımaktadır.

Birçok araştırmacı işsizlik yardımı konusuna eleştiriler getirmektedir. Bunlardan bazıları; işsizlerin işsizlik yardımı aldıkları süreçte yeni bir iş aramaktan uzak durabilecekleri, daha iyi şartlarda iş arayışına girebileceklerine ve piyasadaki mevcut işlerin işgücü tarafından beğenilmemesi gibi yaşanabilecek durumlara yönelik eleştirileri ileri sürmektedir (Beranek ve Kamerschen, 2011: 29).

Devletler işsizlik yardımı hususunda daha hassas davranmalılardır. İşsizlik yardımlarının; miktarı, süresi ve uygulama şartları olarak üç mühim etkisinden bahsedilebilir. Miktar ve süre bakımından işsizlik yardımlarının, işsiz bireyleri iş aramamaya sevk edecek derecede fazla olmaması uygulama açısından hayati önem taşımaktadır (Moffitt, 2014: 2).

4.3.1.3. Çalışma Paylaşımı

İşgücü arzının azaltılarak işsizliğin azaltılmasının hedeflendiği bir pasif istihdam politikasıdır. Bu politikada amaçlanan, mevcut işgücünün piyasadan ayrılışını hızlandırması yoluyla genç işsizlere yeni istihdam alanları oluşturabilmektedir. Çalışma paylaşımı politikası genellikle erken emeklilik uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken emeklilik uygulaması sonucunda, yaşlı işgücünün erken emekli edilmesiyle genç işsiz bireylere istihdam alanı açılmakta ve bu durum da işsizlik oranları üzerinde azaltıcı bir etki yaratabilmektedir. Tabi bu uygulama ilk etapta genç istihdamını artırma yönünde etki etse de, uzun dönemde erken emekliliğe ayrılan bireylerin bilgi, tecrübe ve beceri düzeyi yüksek olanların birçoğunun yeniden istihdam edilmesi şeklinde sonuçlanmasından dolayı, işsizlik oranlarının yeniden artış göstermesine neden olabilmektedir. Çalışma paylaşımı politikası uygulaması olan erken emekliliğin amacı, yaşlı işgücü ile genç işsizlerin birbirleri yerine ikame edilmesidir. Akdeniz ülkelerinde genellikle, erken emekli edilen işgücü ile işsizlerin yer değiştirmesi veya genç işsizlere yeniden yapılanma ile iş sağlama esasına dayandırılarak uygulama alanı bulmak (Taş ve Bozkaya, 2012: 167).

4.3.1.4. İş Kaybı Tazminatı

İş kaybı tazminatı, özelleştirme nedeniyle işinden olan çalışanlara ödenmesi gereken tazminat şeklinde uygulanan bir pasif istihdam politikasıdır. Bu nedenle özelleştirme içerisinde kabul edilen kuruluşların küçültülmesi, özelleştirilmesi veya çalışmalarının bir ölçüde veya tam anlamıyla durdurma kararı alınması, süreli ya da süresiz kapatılma kararı alınması veya tasfiyeye tabi tutulması suretiyle; bu işletmelerde iş akdi çerçevesinde belirli bir ücret karşılığında çalışmaktayken söz konusu iş akitlerine dayanarak tazminat alma hakkı kazanacak biçimde işlerini kaybetmiş olanlara ilgili kanun maddeleri ve toplu iş sözleşmeleri haricinde bir ek olarak iş kaybı tazminatı ödemesi yapılmaktadır. Diğer taraftan artık işsiz duruma gelen işçilere mesleki alandaki kabiliyetlerinin artırılmasına, ya da herhangi bir mesleği yoksa meslek kazandırılmasıyla alakalı eğitim masrafları ve daha kolay iş bulabilmelerini sağlamak amacıyla yapılan harcamalar iş kaybı tazminatı aracılığıyla karşılanmaktadır. Bu konuda engelli çalışan personele, ilgili kanun maddesinde açıklanan miktarın iki katı biçiminde iş kaybı tazminatı ödemesi yapılmaktadır. Bu konudaki iş ve işlemler Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü aracılığıyla idare edilmektedir (Mütevellioğlu ve Aksoy, 2010: 19-22).

Pasif istihdam politikaları kapsamında iş kaybı tazminatının yanında; yeni bir iş bulunması, mesleki yeterliliğin ilerletilmesi, işini kaybeden kişinin yeni bir meslek edinmesinin sağlanması, sosyal güvenlik kuruluşlarının yaptığı kesintilerin hak sahiplerinin adına ilgili kurumlara ödenmesi gibi yardım faaliyetleri de yapılmaktadır. (Sayın, 2005: 410-412).

2017 yılında iş kaybı tazminatı olarak 233 kişiye 3.854.000 TL ödeme gerçekleştirilmiştir (İŞKUR, 2018: 79).

4.3.1.5. İhbar ve Kıdem Tazminatı

Pasif istihdam politikaları arasında en yaygın kullanılan ihbar ve kıdem tazminatı uygulamaları, işsizliği önlemede ve işsizlikten kaynaklı ekonomik daralmalara da önlem niteliği taşımaktadırlar.

İhbar tazminatı farklı nedenlerden dolayı işine son verilen kişilerin çalıştıkları süre dikkate alınarak verilen tazminat olarak tanımlanmaktadır. Bu tazminat işçilerin yanı sıra işverenlere de verilebilmektedir. İhbar tazminatındaki amaç, işgücünün mevcut işini bırakma veya işverenin işçisinin işine son verme gibi bir düşüncesi varsa, gerekli iş kanunu kapsamında bu durumun belirtilmiş sürede karşı taraftaki muhataba bildirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece işçi ile işveren arasında ortaya çıkabilecek muhtemel uyuşmazlıkların önüne geçilmesi sağlanmaktadır (Kirpik, 2011: 1).

Kıdem tazminatının farklı özelliklerini öne çıkaran birçok görüş mevcuttur. Bunlardan bazıları özetle; işgücünün emeği karşılığında tazminat hakkına sahip olmasıyla birlikte, iş akdinin sona ermesi sonucu geciken ücreti olarak ifade edilirken, diğer bir görüşe göre; iş akdinin sona ermesinden kaynaklanan ödee olduğunda tazminat olduğu ve iş akdinin işçi açısından iş kanununda eltilen haklı sebeplerden dolayı sona ermesi halinde işveren tarafından ödenmesi zorunlu olması gelir sağlaması hasebinden işsizlik sigortası olarak ifade edilmektedir (Parlakkaya, 2010: 271)

Kıdem tazminatı, işten çıkarılan çalışanların tazminat ile mükafatlandırılması anlamına gelmemekte, genellikle işletme sahiplerinin çalışanın hemen işine son vermesini engellemek için oluşturulmuş iş güvence sistemi olarak nitelendirilmektedir. Kıdem tazminatı uygulaması iki önemli hedef içermektedir. Birinci hedefi, hizmet akdi fesih olan çalışanların yeni bir iş sahibi olana kadarki süreçte oluşabilecek gelir kaybını telafi etmektir. İkinci hedefi ise çalışanın işine son vermek yerine onun işgücü piyasasının istediği nitelikleri karşılayacak duruma gelebilmesi için eğitime yönlendirilmesi veya görevinde değişikliğe gidilerek işçinin istihdam edilebilirliğinin güvence altına alınması şeklinde açıklanmaktadır (Sürücü, 2014: 44-97).

İşgücü açısından yasal bir hak olan kıdem tazminatı, asgari bir yıl çalışan işgücünün iş kanununda ortaya koyulan birtakım şartların yerine getirilmesi ve işçinin işten ayrılması durumunda işveren tarafından işçiye ödeme yükümlülüğü miktarını ifade etmektedir (Aygün ve Kaya, 2013: 153). Kıdem tazminatı, işverenler bakımından gider niteliği taşırken, işçiler bakımından gelir niteliği göstermektedir. Kıdem tazminatının hesaplanmasında işçinin ücreti, çalışma süresiyle birlikte tavan kıdem tazminatı dikkate alınarak hesaplama yapılmaktadır (Parlakkaya, 2010: 270-273).

4.3.1.6. Ücret Garanti Fonu

İşsizlik sigortası fonu kapsamında olan ücret garanti fonu, pasif istihdam politikaları içerisinde yer almaktadır. Ücret garanti fonu, işverenin iflası, konkordato ilanı, iflası ertelemesi veya ödemelerde yaşayabileceği zorlukların önüne geçilmesi ve belirtilen hususlara karşı işverenleri korumayı amaçlamakla birlikte, hizmet sözleşmesine bağlı şekilde çalışan işgücüne bahsedilen durumlardan dolayı üç aylık süreçte ödenemeyen ücretlerinin ödenebilmesi amacıyla da oluşturulmuş fonlar olarak tanımlanabilmektedir (Sürücü, 2014: 104).

Ücret garanti fonu aracılığıyla işçilerin çalıştıkları süre sonucunda ortaya çıkan ücret alacakları karşılanmakta, bu kişilerin ücretsiz çalışması önlenmekte ve hakları muhafaza edilmektedir (Sayın, 2005: 410-411).

Bu fondan yararlanan sayısının en çok arttığı dönemler kriz dönemleri olmaktadır. Küresel ekonomik krizin ülkemiz üzerinde yarattığı olumsuz etkilerden dolayı 2009 ve 2010 yıllarında bu fonlardan yararlanan bireylerin sayısı oldukça yüksek olmakla birlikte, 2005 yılından 30 Eylül 2017 tarihine kadar geçen süre zarfında toplam 68.307 kişiye ücret garanti fonu kapsamında 158,2 milyon TL ödeme yapıldığı görülmektedir (İŞKUR, 2017: 120).

4.3.1.7. Kısa Çalışma Ödeneği

Pasif istihdam politikalarından bir diğeri olan kısa çalışma ödeneği uygulaması, ücret garanti fonu ve işsizlik sigortası ile birlikte Türkiye’de uygulanmakta olan bir başka pasif istihdam politikası olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı ücret garanti fonundaki gibi kısa çalışma ödeneği uygulaması da işçilerin güvenliği, korunması amacıyla uygulanan bir önlem niteliği taşımaktadır. Herhangi bir nedene bağlı olarak üretimini azaltan ya da üretime bir süre ara veren firmaların, işçilerini işten çıkarmalarını engellemeyi hedeflemektedir. İşverenin zorlayıcı birtakım nedenler ve dünyada ortaya çıkabilecek ekonomik krizler sebebiyle çalışma saatlerini bir süreliğine azaltması ya da işyerindeki faaliyet ölçüsü fark etmeksizin geçici bir süre durdurması durumlarında ortaya çıkmaktadır (Eraydın vd., 2012: 9).

Kısa çalışma ödeneğinin bir diğer amacı da işçilerin çalışma hayatını güvence altına alarak kendi istekleri ve haklı sebepler dışında işten çıkarılmalarının, bu sebepler sonucunda işsiz kalmalarının önüne geçmektir. Türkiye’de kısa çalışma ödeneği 2009 yılından itibaren yoğun bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. 2009 yılı olmasının sebebi; ekonomik krizin baş göstermiş olmasına bağlanmaktadır. Ekonomik krize karşı bir önlem olarak işçilerin kısa çalışma ödeneğinden faydalanma süresi ilk etapta azami 6 aya yükseltilmiş ve zamanla bu süre 12 ay seviyesine çıkartılmıştır (Yılmaz, 2005: 53). Kısa çalışma ödeneği uygulaması sayesinde çalışanların işsiz kalması engellenmekte ve işveren ile işçiye de zaman kazandırılmaktadır (Diriöz Çapar, 2012: 120).

Ekonomik kriz ya da zorlayıcı olarak nitelendirilen durumlar görüldüğünde, haftalık çalışma saatlerinin geçici sürelik büyük ölçüde azaltılması ya da işyeri içindeki faaliyetlerin bütünüyle ya da kısmi şekilde durdurulması durumunda işçilere çalışmadıkları zamanlar için kısa çalışma ödeneği ödenmektedir. Bu ödenek vasıtasıyla işini kaybetme durumuyla karşı karşıya olan kimselerin mevcut durumunu koruması sağlanarak, istihdam edilebilirliği korunmakta, işsizliğin artış göstermesi engellenmekte, çalışmamasından dolayı ücret kaybıyla karşılaşan çalışanlara gelir imkânı sağlanmaktadır (İŞKUR, 2017: 117).

Literatürde pasif politikalar arasında da adı geçen kısa çalışma ödeneğinin temel amacı işsiz kalmayı önlemek, işçiyi istihdamda tutmak için işverenin sosyal maliyetine katkı sağlayarak işten çıkarmanın önüne geçmektir. Bu destek sayesinde işveren işçiyi işten çıkarmayacak, kriz atlatıldıktan sonra normal çalışma şartlarına geri dönecektir. Bu nedenle kısa çalışma ödeneği aktif istihdam politika uygulamalarından biri olarak da kabul edilmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 108).

4.3.2. Türkiye’de Genç İşsizliğin Çözümüne Yönelik Aktif İstihdam Politikaları

Aktif istihdam politikaları; eğitim yolu ile mesleki hareketliliği sağlamayı, işsizlerin cesareti kırılmadan önce mali teşvikler ile yeniden işgücü piyasasına girişleri kolaylaştırmayı ya da düzenli işlere uyum sorunu yaşayan genç işsizleri toplumsal açıdan yararlı işlere yönlendirme yoluyla işgücünü güçlendirerek işgücü piyasasındaki verimsizlik ile mücadele etmeyi amaçlamaktadır (Ende vd., 2012: 230).

Aktif istihdam politikaları ile pasif istihdam politikaları farklı amaçlara ulaşmak için uygulanmaktadır. Pasif istihdam politikaları; işsizlere gelir desteği ve koruma sağlamak amaçlanırken; aktif istihdam politikalarında ise, işsizlere istihdam olanakları oluşturmak ve geliştirmek amaçlanmaktadır. Aktif istihdam politikaları, pasif istihdam

politikaları uygulanmadan tek başına uygulandıklarında, gelir güvencesi ile işgücünü koruma işlevini yerine getirememektedir (Kapar, 2006: 344).

Aktif istihdam politikaları; bireylerin işsizlik sürelerinin kısalmasını sağlayarak, daha hızlı istihdam edilmelerini ve aktif istihdam politika programlarına katılan işgücünün verimliliğinin artmasını sağlayarak daha etkili iş aramalarına olanak tanımaktadır. Aktif istihdam politikaları işgücü piyasası açısından birçok avantaj sunmaktadır. Örneğin, işsizlik sigortası uygulamasında karşılaşılan en önemli sorun, uygulamadan yararlananların bir kısmının kötü niyetli olarak gerçekte çalışmak istememelerine rağmen işsizlik sigortası fonundan faydalanmak adına çalışmak istiyormuş gibi görünmeleri suiistimaline yol açmaktayken, suiistimal yapan işsiz bireylerin belirlenmesini de çok zorlaştırmaktadır. Oysaki işsiz bireylerin aktif istihdam politikalarına katılım zorunluluğu olması nedeniyle çalışmak istemeyen işgücü kolaylıkla belirlenebilmekte ve bahsedilen suiistimal kolaylıkla önlenebilmektedir. İşverenler, genç işsizleri, uzun süreli işsizlere nazaran daha fazla tercih etmektedir. Bunun gerekçesini ise, uzun süreli işsizlerin çalışma disiplini, becerisi ve deneyimi açısından genç işsizlerden daha üstün olması olarak göstermektedir. Aktif istihdam politikaları; genç işsizlerin iş deneyimini ikame ederek veya uzun süreli işsizlerin becerilerinin kaybetmelerini önleyerek, piyasadaki ayrımcılığı engelleyebilmektedir (Biçerli, 2011: 497).

Aktif istihdam politikaları çoğunlukla uzun süreli işsizleri, genç bireyleri, işgücü piyasasında iş bulma ümidi kırılan kadınları, dezavantajlı grup olarak nitelendirilen gençleri, engelli işsizleri ve göçmenleri ilgilendirmektedir. Söz konusu aktif istihdam politikaları kapsamında emeğin kalite düzeyini arttıran eğitim programları, genç bireylerin okuldan iş yaşamına geçişte görülen güçlüklerle yönelik deneyim kazandırıcı bilgi veren programların yapılması, istihdam oluşturmaya yönelik programlar, işsizliğin fazla olduğu alanlarda bölgesel olarak iş yerlerinde finansal destek sağlanması ve girişimciliğin teşvik edilmesi gibi önlemler bulunmaktadır (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 47-60).

Aktif istihdam politikalarının gençler üzerindeki başarısı ülke gelişmişlik düzeyi, genç işsiz sayısı ve programa katılanlar ile yakından ilişkili olmakla birlikte, ülkeden ülkeye değişkenlik gösterebilmektedir (Işık Erol, 2013: 26-40).

Sosyal yönden aktif istihdam politikalarının başlıca dört olumsuz etkisinden bahsetmek mümkündür. Bunlar; ikame etkisi, etkinlik kaybı etkisi, kilitleme etkisi ve damgalanma etkisi olarak özetlenebilir.

- a) İkame etkisi: Mevcutta istihdam edilmiş olan işgücünün aktif istihdam programlarına katılan işgücü ile ikame edilmesi etkisine neden olması olarak tanımlanmaktadır. Bu etki, bu gibi durumlarda aktif istihdam politikaları etkinliğini yitirirken, bu etkinin yoğun yaşandığı işgücü piyasalarında istihdam artmak yerine işsizlik kompozisyonunun değişim göstermesi olmaktadır. Bu durum ayrıca, işverenin hali hazırdaki işçisini devlet destekli çalıştırabilmek adına veya nitelik kazandırılmış işgücünü istihdam edebilmeleri için mevcut işgücünü işten çıkarma yoluna gitmeleri sonucunu da beraberinde getirebilmektedir (Uşen, 2007: 67). Aktif istihdam politikaları ile amaçlanan işgücünün sübvansede edilerek, işgücü maliyetlerinin düşürülmesidir. İşveren firmalar ise, dezavantajlı kesimde yer alan işsiz işgücünü aktif istihdam politikaları sayesinde rakiplerine nazaran daha düşük ücretlerle çalıştırmakta ve bu durum ise ilgili firmalara rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. Bu durumun sonucunda ise bahsi geçen firmaların piyasa payları gereğinden fazla artmakta ve rekabetçi piyasa yapısını olumsuz etkilemektedir. Bu süreç ise, piyasa payları

küçülen firmaların küçülme yoluna giderek işçi çıkarması ile sonuçlanmaktadır (Biçerli, 2005: 7).

- b) Etkinlik kaybı etkisi: Aktif istihdam politikaları oluşturulma aşamasında hedef grupların yanlış belirlenmesi durumunda ortaya çıkan etki olarak tanımlanmaktadır. Mevcut piyasada zaten istihdam edilebilecek işgücünün aktif istihdam politikaları kapsamındaki hedef gruplara dâhil edilmesi sonucu, kaynakların gereksiz kullanılarak israf edilmesine neden olabilmektedir (Uşen, 2007: 67).
- c) Kilitlenme etkisi: Aktif istihdam politikası programlarına katılan işgücünün yeterli iş arama zamanına sahip olmamalarına ve işgücü hareketliliğinin azalmasına neden olan etki olarak tanımlanmaktadır. Bu etkiye göre aktif istihdam politikası programları uygulanmamış olsa buldukları bölgeyi terk edecek olan işgücünün programa katılım göstermelerinden dolayı buldukları bölgede kalmaya devam ettikleri ve bunun sonucunda hem işsizlik süresi uzayabilmekte hem de gelir kaybına sebep olabilmektedir. Fakat aktif istihdam politikası programlarını tamamlayan işgücünün diğer sektörlerde istihdam edilebilirliklerinin artacağı ve böylelikle bölgeler arası işgücü hareketliliğinin de artabileceği öngörülmektedir (Biçerli, 2005: 6).
- d) Damgalanma etkisi: İşgücünün aktif istihdam politikaları kapsamında, istihdam ve ücret sübvansiyonları ile desteklendiği bazı durumlarda, bireyin herhangi bir destek olmadan istihdam edilemeyecek vasıfsız bir işgücü olarak nitelendirilerek değerlendirilmesine neden olmakta ve bu durum damgalanma etkisi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bazı durumlarda aktif istihdam politikası programlarına katılan işsizlerin karşılıklarına çıkan istihdam fırsatlarını geliştirmek yerine istihdam imkânlarını daha da kötüleştirmelerine neden olabilmektedir (Biçerli, 2005: 10).

Türkiye’de genç işsizliğin çözümüne yönelik başlıca aktif istihdam politikaları özetle; mesleki eğitim programları, işbaşı eğitim programları, girişimcilik eğitim programları, ücret istihdam sübvansiyonları, doğrudan kamu sektöründe istihdam programları, toplum yararına çalışma programları, engellilere ve eski hükümlülere yönelik programlar ile meslek araştırma ve geliştirme programları şeklinde ifade edilebilir.

4.3.2.1. Mesleki Eğitim Programları

Aktif istihdam politikalarından biri olan mesleki eğitim programları; genç işsizlerin, uzun süredir işsiz olanların, işsiz kalma riskiyle çalışanlar ile yeterli düzeyde kalifiye işgücü niteliği taşımayan çalışanların, mesleki bilgi ve yetkinlik düzeylerini iyileştirerek istihdam edilebilirliklerini artırmak amacıyla düzenlenmektedir. Küreselleşme sonrası üretim süreçlerinde teknoloji yoğun üretim sistemlerine geçişle birlikte, eğitilmiş işgücüne olan talep artması sebebiyle, işgücü yetiştirilmesi hususunda mesleki eğitim programları hayati önem arz etmektedir (Kapar, 2006: 351). Mesleki eğitim programları genç işsizliğin azaltılmasına yardımcı olmakla birlikte, genç işgücünün niteliklerini de yükselterek aynı zamanda işgücü piyasası içerisinde mobilitelerinin artmasına da olanak tanımaktadır (Biçerli, 2004: 141). Mesleki eğitim programının başarılı olabilmesi; katılımcıların ihtiyaçlarına uygun ve onları gelişen piyasa koşullarına hazırlayabilen nitelikte olmalarına bağlanmaktadır. Mesleki eğitim programlarının hedef grupları; genç işsizler, uzun süredir işsiz olanlar ile toplu olarak

işten çıkarılanlar ve engelliler olmak üzere dezavantajlı işgücü grupları olarak ifade edilebilir (Kapar, 2006: 351).

Aktif istihdam politikalarının en etkin uygulamalarından biri olan mesleki eğitim programları, işgücü piyasalarında gerekli olan niteliğe sahip olmayan ve eğitim düzeyi yeterli olmayan bireyler için hazırlanan programlar olarak da tanımlanabilmektedir. Bu programlar sayesinde işgücünün, işin niteliğini değiştiren teknolojik gelişmelere ayak uydurmasını kolaylaştırmakla birlikte, kısıtlı imkânlarla sahip oldukları için eğitimlerini tamamlayamamış işgücüne uygulanması açısından da fırsat eşitliği sağlamaktadır (Yüceol, 2005: 507). Bilhassa eğitim programlarının hayati önemi, uzun süreli işsizlik durumlarında daha da öne çıkmaktadır. Birçok sosyal kurum/kuruluşa göre, uzun süreli işsiz kalan işgücünün netliklerinin geliştirilerek, tekrardan istihdam edilebilmelerinin sağlanabilmesi sadece mesleki eğitim programları sayesinde sağlanabileceği ileri sürülmektedir (Duruel, 2007: 397-398).

Açık işler için aranan nitelikler ile iş arayanların niteliklerinin uyuşmaması sonucu oluşan yapısal işsizlik ile mücadelenin temel araçlarından biri bireylerin niteliklerini arttıran mesleki eğitim programları olarak karşımıza çıkmaktadır (Uşen, 2007: 71). Bu durum özellikle günün koşullarına ve teknolojik değişimlere uyum sağlayamamaktan kaynaklı işsiz kalan işgücüne mahsus, özel sektör ve kamu tarafından açılacak nitelik kazandırıcı ve geliştirici mesleki kurslar, bahsedilen kesimin istihdamına önemli bir katkı sunabilmektedir (Biçerli, 2011: 506).

Genç işsizler açısından değerlendirildiğinde, bu programlar daha çok eğitim sürecini tamamlayamayan, iyi sosyo-ekonomik koşullara sahip olamayan ailelerde yetişen 20 yaşın altındaki gençleri ele almakta ve bu gençlerin işgücü piyasasına dâhil edilerek, onların iş bulma sürecini hızlandıracak mesleki nitelik kazandırılmasına yönelik okulda veya iş başında eğitim programları ve buna yönelik çeşitli çalışmalarda uygulanmaktadır (Dar ve Tzannatos, 1999: 25). Mesleki eğitim programları, aktif istihdam politikaları içinde en pahalı uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu nedenle genelde dezavantajlı hedef gruplar içinde yer alan genç işsizlere yönelik uygulanmaktadır (Biçerli, 2009: 507).

4.3.2.2. İş ve Meslek Danışmanlığı

Günümüzde aktif istihdam politikaları kapsamında, kamu ve özel istihdam büroları tarafından uygulanan iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri, hem yapısal işsizliği hem de geçici işsizliği azaltmada hayati bir role sahiptir. Bu aktif istihdam politikası uygulaması sayesinde, istihdam büroları tarafınca kayıt altına alınmış iş ilanları ile iş arayanlar bir araya gelebilmektedir (Meager, 2009: 3).

Türkiye’de İŞKUR tarafından uygulanan aktif istihdam politikası uygulamalarından biri de iş ve meslek danışmanlığı uygulamasıdır. Bu uygulama, genç işgücünün seçmiş olduğu veya tercih edeceği iş/meslek niteliği ve şartlarını kendi nitelikleri ile karşılaştırarak, genç bireyin talebine en uygun iş/mesleğin seçiminde, seçilen meslekle ilgili sorunlara çözüm getirilmesinde, kişisel mesleki beceri geliştirme hizmetlerinin sunulmasının yanı sıra, işverenlerin de iş kanunu mevzuatı konusunda bilgilendirilip, taleplerinin yerine getirilmesine yönelik hizmetleri kapsamaktadır (İŞKUR, 2018: 55).

Türkiye’de 1991 itibariyle başlayan iş ve meslek danışmanlığı programı; işsiz veya mevcut mesleğini değiştirmek isteyen işgücünün istediği nitelik veya kişisel özelliklerine uygun iş/meslek seçimi konusunda yardımcı olmanın yanında, bireylerin bir işe yerleşmesine yardımcı olmak, kariyer basamaklarında yükselmeleri için gerekli

eğitim imkânlarını sunmak, mevcut iş/meslek sahibi olarak çalışan işgücünün işgücü piyasasıyla uyumlu çalışmalarının sürdürülebilir kılınması adına profesyonel destek sağlamayı hedeflemektedir. Aynı zamanda bu danışmanlık alanında daha etkin ve başarılı faaliyetlerde bulunabilmek ve daha geniş kitlelerle irtibata geçebilmek amacıyla, 2012 yılından bütün okulların, işverenlerin ve iş arayan işgücünün tamamının iş ve meslek danışmanı olmalarına olanak tanınmıştır. 2017 Eylül ayı itibarıyla iş ve meslek danışmanlığı adı altında 3.302.474 kişi ile bireysel görüşme yapılmış, 473.396 işyerine ziyarete gidilmiş ve 812.523 öğrenciye de danışmanlık hizmeti sunulmuştur (İŞKUR, 2017: 89-90).

Türkiye’de öğrencilere yönelik danışmanlık hizmetleri adı altında önemli çalışmalar da yapılmaktadır. İş ve meslek danışmanlığı ile meslek seçimi, karşılaşılabilecek eğitim fırsatları konusunda gençler ile bireysel görüşmeler yapılmakta, meslekler hakkında bilgi edinilmesi, meslek seçiminin hayattaki önemi ve seçim aşamasında dikkat edilmesi gerekenler konusunda grup görüşmeleri yapılmaktadır. Aynı zamanda gençleri ve velileri meslek seçimi konusunda bilinçlendirebilmek için 2013 yılında Meslek Seçimine Destek dergisi basılmış ve 2017 yılında 1 milyon adet dağıtımı yapılmıştır. Okul ziyareti kapsamında iş ve meslek danışmanları tarafından çeşitli seminerler düzenlenerek, mesleki anlamda çeşitli bilgiler verilmekte ve basılan dergiler öğrencilere dağıtılmaktadır. Üniversite tercih dönemi öncesinde gençleri meslek seçimi konusunda bilinçlendirmek ve kurumların tanınırlığına katkı sağlamak için illerde Meslek Tanıtım Günleri düzenlenmektedir. Bunların yanı sıra 2017 yılı itibarıyla 88 üniversitede hizmet veren İŞKUR İrtibat Noktaları ile gerek kişisel gerek de grup şeklinde gençlere yüz yüze danışmanlık hizmeti sunulmakta, işgücü piyasası, kurum faaliyetleri, iş arama becerileri, işverenle mülakat teknikleri, özgeçmiş hazırlama, Europass CV oluşturma ve benzeri konularda bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (İŞKUR, 2018: 57-58).

İş ve meslek danışmanlığı hizmetleri, ekonomik yönden gelişmiş ülkelerde eğitim sisteminin içinde yer almakla birlikte kamu istihdam ofisleri vasıtasıyla da işgücü piyasalarında uygulama alanı bulmaktadır. Dünya Bankası tarafından, iş ve meslek danışmanlığı uygulamasının Türkiye’de tam ve etkin bir şekilde uygulanmadığı belirtilmiştir. Türkiye’de bilhassa genç işsizliğinin çözümü noktasında hayati önem arz etmesi ile birlikte uygulama maliyetlerinin görece düşük olması hasebiyle iş ve meslek danışmanlığı uygulamasının, özellikle eğitim sistemi ile uyum içinde bir bütün olarak kurgulanmasına, yaygınlık kazandırılmasına ve işlevsellik kazandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Erdayı, 2009: 153-154).

Türkiye’de 2017 yılı sonu itibarıyla 3.740 iş ve meslek danışmanı ile birlikte bu hizmet etkin bir şekilde sunulmaktadır. İş ve meslek danışmanlarının görev alanı hâlihazırda iş arayanlar, işverenler ve öğrenciler olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırılmıştır (İŞKUR, 2018: 55).

4.3.2.3. İşbaşı Eğitim Programları

Türkiye’de genç işsizliğinin çözümü açısından uygulanan aktif istihdam politikası uygulamalarından biri de iş başı eğitim programlarıdır. Türkiye’de iş başı eğitim programları 2009 yılında uygulanmaya başlanmış, işgücü piyasası koşullarını hiç tanımamış tecrübesiz gençlerin iş ortamına uyum sağlamasını ve tecrübe kazanmasını sağlamasının yanı sıra onlara yeni iş fırsatları sunulmasını da kolaylaştırmaktadır. İşgücü piyasasında nitelikli eleman bulma konusunda zorluk çeken işverenler işe yeni alacakları bireyleri daha önceden bu programlar vasıtasıyla tanıma fırsatına

erişebildikleri için bu programlar, hem işveren hem de genç işsizler açısından önemli avantajlar sağlamaktadır (Taş, 2011: 168).

İşbaşı eğitim programları, en az iki sigortalı çalışanı olan İŞKUR'a kayıtlı işyerlerinde uygulanmaktadır. Kurslara katılan bireylere katılım sağladıkları her gün için 27 ile 54 TL kursiyer zaruri bedeli sağlanmaktadır. 2009 yılında işbaşı eğitim programlarından yararlanan kişi sayısı 1.285 iken, 2014 yılının bitiminde görülen mevzuat değişiklikleri sonucunda uygulamaların basitleştirilmesi yoluna gidilmesinin ve işletmelere verilen teşviklerin payının etkisi oldukça büyüktür. İşbaşı eğitim programları kapsamında en çok satış danışmanlığı, garson (servis elemanı), satış elemanı (perakende), büro memuru (genel), konfeksiyon işçisi, çağrı merkezi müşteri temsilcisi, ön muhasebeci, makineci (dikiş), reyon görevlisi ve perakende satış elemanı (gıda) meslekleri alanında programlar düzenlenmektedir. İlkokul ve ortaokul mezunları programlara yoğun ilgi gösterirken, yaş grupları açısından değerlendirildiğinde ise 2017 yılı itibariyle işbaşı eğitim programlarından yararlananların %74,27'sinin 15-29 yaş aralığından oluştuğu görülmektedir (İŞKUR, 2017: 81-82)

2017 yılında düzenlenen işbaşı eğitim programlarına toplamda 117.580 kişi katılım göstermiştir. Katılımcıların yaklaşık %70'i kadın iken, %45'i 15-29 yaş grubunda, %58'i ilköğretim mezunu, %22'si ortaöğretim mezunu, %8'i ise ön lisans ve üstü eğitim mezunundan oluşmaktadır (İŞKUR, 2018: 51).

4.3.2.4. Girişimcilik Eğitim Programları

Aktif istihdam politikalarının başarılı bir uygulaması olan girişimcilik eğitim programları, genç işsizlikle mücadele kapsamında genç işsizliğini tamamıyla ortadan kaldıracak nitelikte olmamakla birlikte tamamlayıcı özellikte bir programdır (İslamoğlu ve Namal, 2014: 28).

Etkin bir aktif istihdam politikası olan girişimcilik eğitim programı aracılığıyla bireylere girişimcilik kültürü aşılacak teşvik edilmekle birlikte, girişimcilik faaliyetleri bütün dünyada önemli bir olgu haline dönüşmektedir. Girişimcilik faaliyetleri Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise, ülkemizin genç nüfus bakımından oldukça yüksek orandan bir genç nüfusa sahip olması bakımından girişimcilik faaliyetleri yönünde de önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Maalesef bahsedilen bu potansiyelin etkin kullanımından söz etmek pek mümkün görülmemektedir. Ülkemizdeki bu genç potansiyelinin bir fırsat penceresine çevrilerek, daha etkin bir şekilde değerlendirilmesi adına daha fazla genç girişimcinin yetiştirilmesi ve desteklenmesi hayati önem taşımaktadır. Ayrıca bu aktif istihdam politikası programı sayesinde bireyler düşük ücret ve kaliteden yoksun istihdam ortamından uzaklaşarak, program uygulamaları sonrasında yeni iş alanlarının oluşmasıyla bu istihdam alanlarından faydalanabilmeleri açısından önemli bir fırsat sunmaktadır (Biçerli, 2005: 6-7).

Girişimcilik eğitim programı her ne kadar öncelikli olarak genç işsizliğine yönelik bir program olsa da, Türkiye'de bu programdan daha çok 25-39 yaş aralığında olan bireylerin yararlandığı görülmektedir. İlk ve ortaöğretim mezunlarının yanı sıra lisans mezunu gençler de diğer eğitim programlarına nazaran daha yüksek katılım göstermektedir. Bu eğitim programları genellikle eğitimleri verebilecek yeterli bilgiye sahip olan üniversite, meslek birliği, özel eğitim kurumu ve odalar gibi kurumlarla işbirliğiyle uygulanmaktadır (İŞKUR, 2017: 844).

Türkiye'de girişimci bireylere İŞKUR ve KOSGEB gibi iki önemli kurum tarafından destekler sağlanmaktadır. Bu kurumlar tarafından KOBİ'lere hibe ve kredi

fırsatları sunulurken, devletin işçi ücretlerini ödemesi yoluyla da istihdam gücü sağlanmaktadır (Ören ve Şahverdioğlu, 2016: 27). Bunun yanında 2010 yılı itibariyle KOSGEB tarafından “Yeni Girişimcilik Programı” aracılığıyla girişimcilik faaliyetlerinin yaygınlık kazandırılması çalışmaları yürütülmeye başlanmıştır (İslamoğlu ve Namal, 2014: 30).

Başlangıçta girişimcilik eğitim programına katılım gösteren genç girişimcilere devlet tarafından 30.000,00 TL hibe desteği ve 70.000,00 TL’ye kadar faizsiz kredi desteği sağlanırken, 2017 yılı itibariyle 50.000,00 TL hibe desteği ile 100.000,00 TL’ye kadar faizsiz kredi desteği sağlanmaya başlanmıştır. Girişimcilik destek programından yararlanılabilmesi için bireyin öncelikle girişimcilik eğitim programına katılım göstermiş olmasının yanı sıra işletmesini kurmuş olması gerekmektedir.

4.3.2.5. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları

Genç işsizliğe çözüm noktasında oldukça önemli bir yeri olan aktif istihdam politikalarından biri olan ücret ve istihdam sübvansiyonları uygulanabilirlik açısından ülkelerin zenginlikleri ile doğru orantılı bir ilişki söz konusudur (Erdayı, 2009: 151). Ücret ve istihdam sübvansiyonları talep yanlı aktif istihdam programlarından olmakla birlikte, bu uygulama genellikle gelişmiş ülke ekonomilerinin büyük bir bölümünde uygulama alanı bulmaktadır (Karabulut, 2007: 45). Yüksek genç işsizliğinin veya uzun süreli işsizliğin görüldüğü dezavantajlı bölgelerde, işgücü piyasalarını canlandırmak amacıyla bu programlar uygulanarak işsizlerin istihdamı desteklenmektedir. Doğal olarak bu programlar sayesinde dezavantajlı grupların dışlanması önlenip istihdamı teşvik edilmekte ve toplumsal bir amaca önemli derecede katkı sağlanmaktadır (Betcherman vd., 1999: 1-6). Ücret ve istihdam sübvansiyonlarının amacı işgücü maliyetlerinin düşürülerek istihdamın artırılması şeklinde özetlenebilmektedir. Bu aktif istihdam programlarının uygulanması sonucunda işgücü maliyetleri düşerken, firmalar üzerindeki fiyat baskısının azalmasına ve fiyatlar genel düzeyinin de düşmesine neden olmaktadır. Böylelikle mal ve hizmet talebinin artış göstermesiyle birlikte, istihdam artışı da mümkün olmaktadır. Bu aktif istihdam programları genellikle ekonomik daralma veya gerileme dönemlerinde, işverenlerin işçi çıkarmalarının önlenmesi ve hatta yeni işgücü istihdam etmelerinin sağlanması amacıyla uygulanabilmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 109).

Ücret ve istihdam sübvansiyonları kapsamında desteklenenler; gençler, kadınlar, engelliler ve uzun süreli işsizlerden oluşan dezavantajlı gruplar olarak ifade edilmektedir. Bu programlar sayesinde işverenlerin işgücü maliyetleri azaltılarak, bahsedilen dezavantajlı grupların istihdam edilmeleri sağlanmaktadır (Yüceol, 2005: 507). Hükümetler bu programları uzun süreli işsiz dezavantajlı grupların istihdamını sağlamanın yanında, kendi işlerini kurmaları durumunda da desteklemek amacıyla uygulamaya koyabilmektedirler (Duruel, 2007: 408). Özelleştirme politikaları veya başka ekonomik sebeplerle işletmelerini kapatma durumuna gelmiş, istihdam ettiği işgücünün nitelik ve becerisinin günümüz teknolojisine uyum sağlayamadığı kanaatinden dolayı iş akdini sonlandırmak isteyen işverenlere yönelik uygulamaya alınacak ücret ve istihdam destekleri özellikle genç işsizlik artışının önüne geçebilecek önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. İşverenlere devlet tarafından yapılan bu sübvansiyonlar yanında da bir takım yükümlülüğü de beraberinde getirmektedir. Örneğin bu yükümlülükler; belirli bir süre ücretini sübvansiyonla aldığı işgücünün, ücret desteği bittikten sonra işveren tarafından belirli bir süre daha istihdamının yanı sıra,

yeni işgücü istihdamı gibi yükümlülükleri de zorunlu kılabilmektedir (Varçın, 2004: 40).

Bu sübvansiyon programları genellikle iyi planlandıklarında başarılı neticeler verebilmektedir. Fakat sübvansiyon programları bazı durumlarda; etkinlik kaybı, ikame, damgalanma ve işten çıkarılma etkileri nedeniyle işgücünün istihdam imkânlarını artırmaktan ziyade daha da kötüleştirebilmektedir (Biçerli, 2005: 10). Ayrıca bu sübvansiyon programları, istihdamın artırılmasında maliyetli olması bakımından olumsuz karşılanabilmektedir (O'Higgins, 2004: 31). İşe alım süreçlerinde işverenler, sübvansiyonlar çerçevesinde daha çok düşük maliyete sebebiyet verebilecek grupları işgücüne dâhil etmekte ve hatta mevcut olan çalışanları işten çıkararak, onların yerine teşvik sağlamadan gençleri çalıştırma eğiliminde olmaktadır. Bu durumda işsizler ve diğer çalışanlar dezavantajlı grup olabilmektedir (World Bank, 2007: 109).

Sübvansiyon uygulamalarının yeni istihdam alanı oluşturup oluşturmaması bakımından tartışmaya açık iki olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, işverenlerin toplam istihdamı artırmak yerine sübvansiyon edilen gençlerle yetişkin işgücünü değiştirme yolunu tercih etmesi olarak ifade edilmektedir. Böyle bir durumda sübvansiyon uygulamaları istihdamı artırmak yerine mevcut işsizliğin türünde değişikliğe neden olmaktadır. İkinci olumsuz etkisi ise; bahsedilen sübvansiyon programlarının maliyetli olmasının yanı sıra, uygulamadan kaldırılmak istenmesi durumunda bazı grupların baskı unsuru oluşturabileceği ifade edilmektedir (Basmacı, 2011: 145).

4.3.2.6. Doğrudan Kamu Sektöründe İstihdam Programları

Aktif istihdam politikalarından olan doğrudan kamu sektöründe istihdam programları, uzun dönem işsizlik sonucunda öncelikle genç ve diğer yetişkin işsizlerin işgücü piyasasından bağlantılarının tamamıyla kopmasını engellemenin yanı sıra işsiz bireylere gelir desteği sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. Fakat genellikle bu aktif istihdam programları, kısa dönemli ve geçici olarak uygulanmakla birlikte, düşük nitelikli işlerde istihdamı kapsamaktadır. Bu yüzden bu aktif istihdam politikalarının genç işsiz bireylerin uzun dönemli istihdamı ve işgücü piyasası ile bütünleşmesi konularında diğer aktif istihdam politikalarına nazaran daha az etkin olduğu belirtilmektedir (Erdayı, 2009: 150).

Aktif istihdam politikalarından olan bu programlar; doğrudan kamu istihdamı, istihdam yoğun programlar ve iş yaratma programları şeklinde farklı isimlerle de anılmaktadır. Kısa dönemli istihdam sağlayan bu programlar bazı ülkelerde sürekli istihdam sağlayan politika aracı işlevi de görmektedir. Bahsedilen programlara katılan bireylere düşük miktarlarda gelir desteği sağlanmaktadır. Bunun nedeni ise, bu aktif istihdam programlarına en fazla ihtiyacı olan bireylerin katılımının sağlanması istenmesine bağlanmaktadır (Bayraktar ve İncekara, 2013: 29). Aynı zamanda bu programlar, bireylerin çalışma hayatına katılımlarını kolaylaştırmakla birlikte, ülkedeki işsizlik oranlarını da azaltıcı etki sağlamaktadır (Yüceol, 2005: 507).

İşsiz bireylere genelde kamu kurumlarında kısa vadeli çözümler sunmakla birlikte, çalışma imkânı da sunan bu aktif istihdam politikası programlarından daha çok genç, engelli ve fakir bireyler yararlanmaktadır. Bu programlar, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve gönüllü oluşumlar aracılığıyla desteklenmektedir. Söz konusu programa katılanlar için aynı ya da nakdi yardım biçiminde düşük seviyede ödemeler yapılarak ek gelir desteği sağlanmaktadır (Bayraktar ve İncekara, 2013: 28-29). Bu programlardan genellikle ekonomik daralma ve durgunluk dönemlerinde

faaydalanılmakla birlikte, programa dâhil olan bireylere ise daha çok; sağlık, belediye ve inŒaat gibi sektörlerde istihdam imkânı sunulmaktadır (Dar ve Tzannatos, 1999: 17). Alt yapı geliŒimi açısından fiziki ve sosyal alanda geliŒmelerin sağlanması, kamu bakımından mal ve hizmet üretiminin gerçekleştirilmesi, gençlerin işgücü piyasası ile iletişiminin sağlanması ve onların tecrübe kazanması bakımından bu programların olumlu bir çok etkisi de bulunmaktadır (Betcherman vd., 1999: 5-6).

4.3.2.7. Engellilere ve Eski Hükümlülere Yönelik Programlar

Aktif istihdam politikalarından biri de engellilere ve eski hükümlülere yönelik programlardır. Türkiye’de İŒKUR tarafından, engelli ve eski hükümlü olarak nitelendirilen bireylere yoğunlaŒtıkları meslek dalıyla ilgili bilgi ve kabiliyet geliŒtiren faaliyetler sunulmakta ve onların işgücü piyasasına dâhil edilip, istihdam edilebilirliklerine katkı sağlanmaktadır. Bu faaliyetlerin gerçekleşmesi için İŒKUR, mevcut kaynaklarını kullanmakta ve bunun yanı sıra eski hükümlü ve engelli olarak nitelendirilen kişilerin işgücü piyasasında çalışmasına izin vermeyen işletmelerden alınan idari para cezaları fonu kaynaklarından yararlanmaktadır. Bu kapsamda engellilerin ve eski hükümlülerin; kendi işlerini kurmalarına ve iş bulmalarını kolaylaŒtıracak destek teknolojilere yönelik projelerin yanı sıra, engelli bireylerin istihdam edilebilirliğini artırmayı hedefleyen mesleki eğitim ve iyileŒtirme projeleri de yürütülmektedir (İŒKUR, 2017: 85).

İŒKUR, engelliler arasında kendi işini kurmak isteyen, iş kuracağı alanda mesleki eğitim sertifikası veya girişimcilik eğitim sertifikası bulunan engelli bireylere toplam 50 Bin TL’ye kadar hibe yardımında da bulunmaktadır (İŒKUR, 2018: 54).

4.3.2.8. Toplum Yararına alışma Programları

Aktif istihdam politikalarından bir diğeri olan toplum yararına çalışma programları; yüksek işsizliğin görüldüğü zamanlarda işsiz kalan bireylerin kısa vadeli istihdam edilebilirliklerini sağlayan ve ilgili alanlarda işsizlere eğitim veren programlar olarak nitelendirilmektedir. Bu programlar vasıtasıyla mağdur insanların işgücü piyasası dışına itilmeleri engellenmekte, işsizliğin yarattığı bireysel ve toplumsal alandaki olumsuz etkiler düşürülmekte ve bölgesel gelişmişlik ve işsizlik oranındaki farklar en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte söz konusu programlarla özellikle gençlerin mesleki anlamda bilgi ve tecrübe edinmelerinin yanı sıra kamu faydasına da önemli çalışmalarda bulunmaları sağlanmaktadır. Programa katılım sağlayanlar asgari ücret almakta ve İŒKUR tarafından da sigorta primleri karşılanmaktadır (İŒKUR, 2013: 38).

İşsizlerin programa katılım sağlayabilmesi için İŒKUR’a kayıtlı olması, 18 yaşını doldurmuş olması, herhangi bir emekli ve malul aylığı almamış olması, açık lise veya açık öğretim öğrencileri dışında öğrenci olmaması gerekmektedir (İŒKUR, 2017: 86-87).

4.3.2.9. Meslek Araştırma ve GeliŒtirme alışmaları

Türk Meslekler Sözlüğü ile, işgücü piyasasına yeni giren mesleklerin sözlüklerde yer alması veya güncellenmesi yoluyla sözlüğün zenginleştirilmesi sağlanmakta, böylelikle bu sözlük günümüzün değişen koşullarına uyum sağlayabilen, içerik ve kullanımı zengin bir sözlük haline gelmektedir. Türk Meslekler Sözlüğü, hem

istihdam hizmetleri hem de kamusal uygulamalar için veri tabanı işlevi sunmaktadır. Aynı zamanda mesleklerle alakalı ayrıntılı bilgiye erişmek isteyen herkes tarafından önemli bir kaynaktır. Sözlük içerisinde çoğunlukla 14-18 yaş diliminden oluşan gençlerin meslek seçimine rehberlik edebilmek, iş piyasası koşullarında kalıcı bir yer edinebilmelerini sağlamak amaçlı mesleklerle ilgili ayrıntılı bilgilerin yer aldığı Meslek Bilgi Dosyaları bulunmaktadır. Bu dosyalar Meslek Danışma Komisyonu (MEDAK)'nın onayından geçtikten sonra internet ortamında ve İŞKUR Meslek Bilgi Merkezlerinde hizmete sunulmaktadır (İŞKUR, 2017: 95).

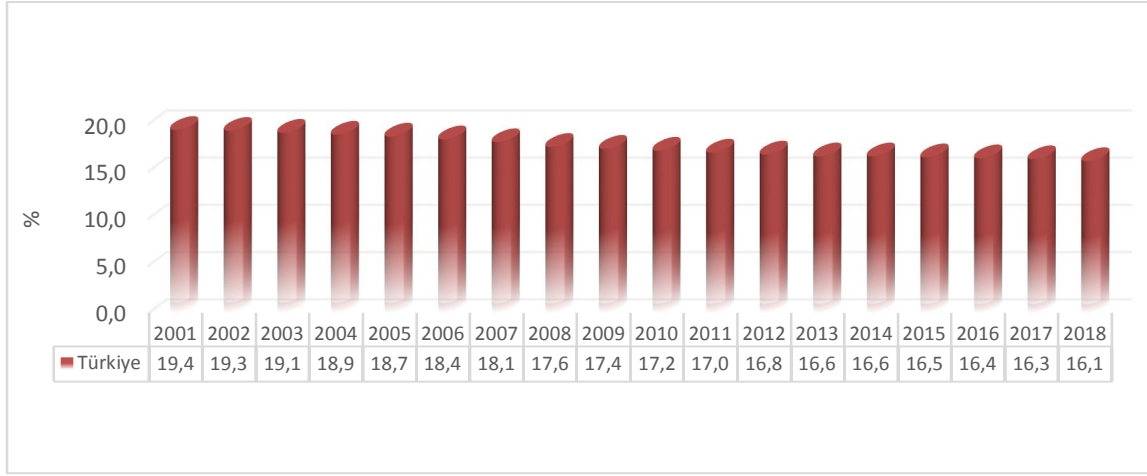
2017 yılı itibarıyla yeni olarak belirlenen 130 meslek Türk Meslekler Sözlüğü'ne aktarılmış ve sözlükteki meslek sayısı 6980'e çıkarılmıştır (İŞKUR, 2018: 59).

4.3.2.10. Kamunun Eşleştirme ve Danışmanlık Hizmetleri

Genç işsiz bireylerin ve bilhassa da uzun dönemli işsizlerin istihdam edilebilmeleri hususunda kamunun eşleştirme ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanmaları hayati önem taşımaktadır. Bu hizmetler, işsiz bireylere iş başvurusu konusunda yardımda bulunma, işe yönlendirme hizmetleri ve işsizlik durumuyla karşılaşmaları sonucunda oluşan sosyo-psikolojik problemlere çözümler sunmaktadır. Bu programlar genellikle şu konulara yoğunlaşmaktadır. Bunlar; işverenler ile işsiz bireylerin aynı platformda buluşturması, işsiz bireylerin iş arama yetilerinin geliştirilmesi ile benzer problemlerle karşı karşıya kalanları aynı platformda buluşturarak çözüm önerileri geliştirme hizmetleri olarak ifade edilebilmektedir (Duruel, 2007: 399).

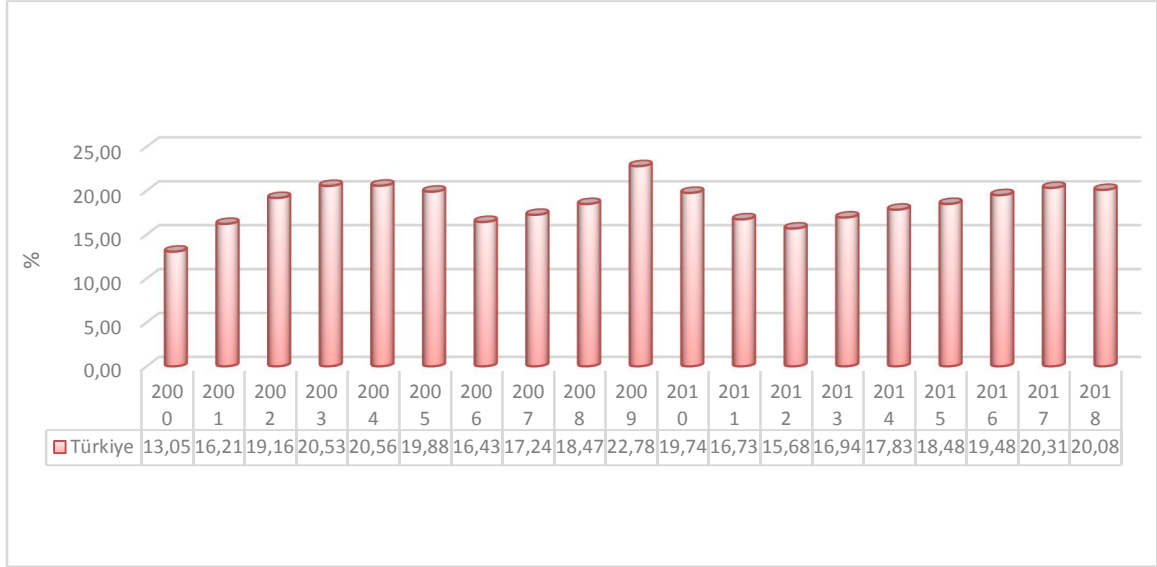
Aktif istihdam politikaları içerisinde önemli bir yer tutan bu hizmetler, genç işsizliği ile mücadelede de işsiz gençlerin işgücü piyasasında işverenlerle buluşmasını sağlamanın yanı sıra iş bulma sürelerini de kısaltmaktadır. İşgücü piyasaları işçiler ve işverenler açısından heterojen bir yapıya sahip olmasından dolayı doğru bilgiye ulaşmayı da zorlaştırmaktadır. Bu sebeple işçi arzı ile talebinin eşleşme ihtimali güçleşmektedir. Bu kapsamdaki hizmetlerin ilk aşamasında, işsiz bireylere ulaşılmakta ve çeşitli danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Öncelikle işsiz bireylere işgücü piyasası tanıtılmakla birlikte, kendi niteliklerine uygun istihdam alanları hakkında bilgilendirmeler yapılmaktadır. Ayrıca, iş görüşmesi ve iş arama yöntemleri hususlarında eğitimler sunulmasının yanı sıra, işsiz bireylerin bir araya gelmesini sağlayıcı kulüpler de kurulmaktadır. Bahsedilen programlara katılım genellikle gönüllülük esasına dayalı olsa da bazı durumlarda zorunluluk gösterebilmektedir (Gürsel ve Gökçe, 2010: 30).

4.3.3. Türkiye’de Genç İşsizliğin Genel Durumu ve Görünümü

Şekil 4.1. Türkiye’de Yıllara Göre Genç İşgücünün Toplam İşgücüne Oranı (%) (WB, 17.02.2019, <https://data.worldbank.org/>).

Şekil 4.1, Dünya Bankası 2001-2018 yılları verilerinden derlenen, Türkiye’de yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç işgücünün toplam işgücüne oranını göstermektedir. Dünya Bankası verilerine göre Türkiye’de genç işgücüne katılım oranı 2001 yılında %19,4’lük oranla en yüksek seviyede iken, 2018 yılında %16,1 seviyesine gerilediği görülmektedir. Şekil 4.1’e göre, Türkiye’de genç işgücünün toplam işgücüne oranı 2001 yılından itibaren 2018 yılına kadar sürekli azalan bir ivme içerisinde seyrettiği gözlenmektedir. Türkiye’de genç işgücünün toplam işgücü içerisindeki payının azalması, genç işsizliğin artış göstermesi veya genç işgücüne yeteri kadar istihdam alanının oluşturulamadığı anlamı taşımaktadır. 2008 küresel finansal krize kadarki süreçte genç işgücünün toplam işgücü içerisindeki payı korunabilse de küresel krizin de etkisiyle genç işgücünün toplam işgücü içerisindeki payında yaklaşık 3 puanlık bir azalışın önlenemediği görülmektedir. Ancak, Türkiye’nin son yıllarda gerçekleştirdiği yapısal ekonomik reformlar sayesinde, genç işgücünün toplam işgücüne katılımı noktasında da mevcut durumu koruyabildiği ve istikrarlı bir yapı sergilediği görülebilmektedir. Bunun en temel göstergesi ise belirtilen süreçte küresel ekonomik krizlerin yanı sıra Türkiye birçok badireleri başarılı bir şekilde yönetebilmesidir. Örneğin 15 Temmuz 2016 yılında hain darbe girişimi gibi kalkışmalar karşısında dahi, birçok ülke ekonomilerinde önemli derecede zararlar görülürken, Türkiye bu durum karşısında dahi dünyaya demokrasi ve milli dayanışma dersi vermekle birlikte, süreci başarılı bir şekilde yönetebilme becerisini ortaya koymaktadır.

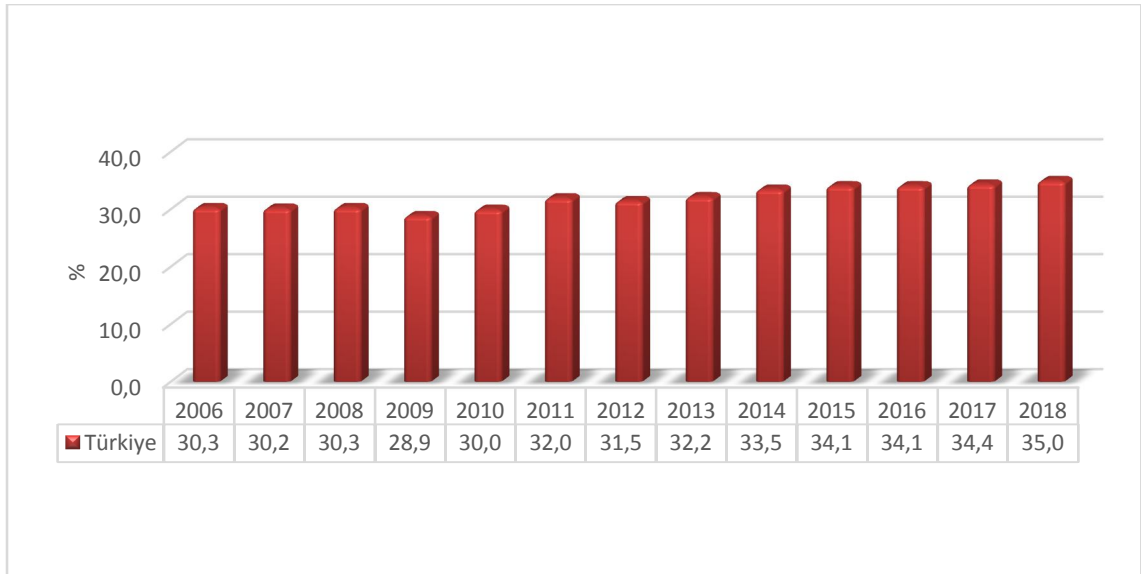

Şekil 4.2. Türkiye’de Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (WB, 17.02.2019, <https://data.worldbank.org/>).

Şekil 4.2, Dünya Bankası 2000-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye’de yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının seyrini göstermektedir. Genç işsizlik oranı 2000 yılından 2004 yılına kadarki süreçte artan bir seyir izlemekle birlikte, 2000 yılında %13,05 olan genç işsizlik oranının yaklaşık 7 puanlık artışla 2004 yılında %20,56’ya yükseldiği görülmektedir. Bu süreçteki genç işsizlik oranında ortaya çıkan genç artış, 1999-2000 yıllarında yaşanan ekonomik krizin etkilerine ve yapısal reformlara olan ihtiyaca bağlanabilir. Şekil 4.2’ye göre 2000-2018 yılları arası genç işsizlik oranlarının en yüksek olduğu dönem, %22,78’lik oranla 2004 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye 2002 yılına kadarki süreçte uzun yıllar koalisyon hükümetleri ile ekonomik ve siyasi açıdan istikrarsız bir süreçten geçmiştir. 2002 yılından itibaren Ak Parti hükümetinin tek başına iktidarı ile Türkiye koalisyon hükümeti dönemini geride bırakarak ekonomik ve siyasi istikrarı sağlayarak başarılı reformlara da imza atmıştır. 2002 yılından itibaren alınan ekonomik tedbirlerin ve yapısal reformların etkinliğini 2004 yılından itibaren gösterdiği, 2004 yılından 2006 yılına kadarki süreçte genç işsizlik oranlarında yaklaşık 4 puanlık bir düşüşle %16,43’e gerilediği görülmektedir.

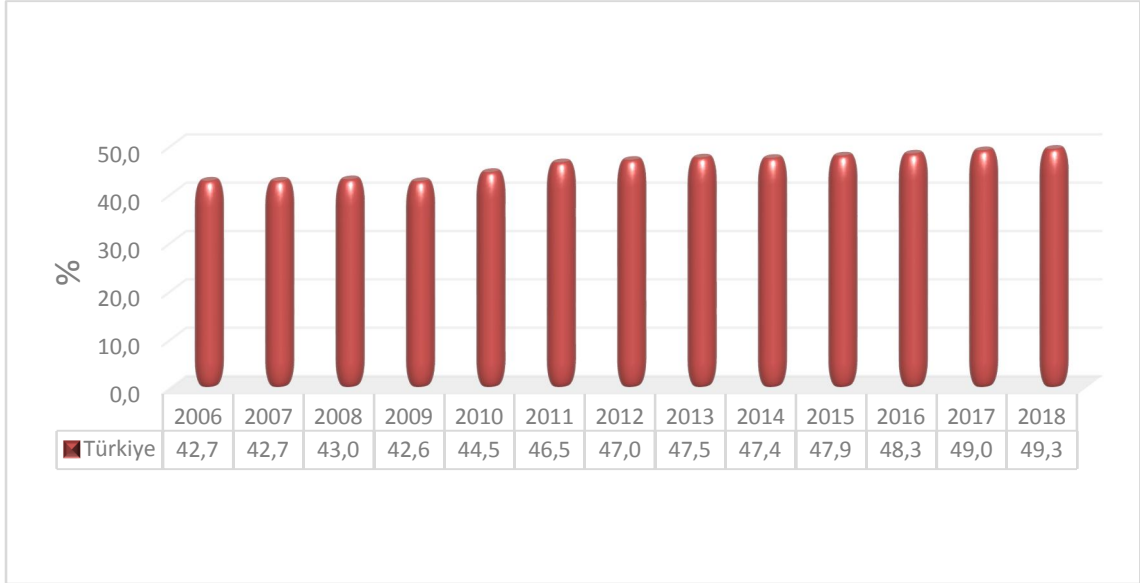
2007-2008 yıllarında yaşanan küresel finansal kriz, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve AB ülkeleri kadar olmasa da Türkiye’yi de olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye’de genç işsizlik oranları, 2007 yılında baş gösteren küresel finansal krizin etkisiyle 2009 yılına kadar artış göstererek %22,78’ yükselmiştir. Ancak Türkiye artık 2002 öncesi ekonomik görünümünden uzaklaşıp, güçlü ve istikrarlı bir yapıya kavuşmuş olması sayesinde bu krizi de fırsata çevirmeyi bilmiştir. Bunun en temel göstergesinin ise, şekil 4.2’den de görüleceği üzere; 2009 yılından itibaren 2012 yılına kadarki süreçte genç işsizlik oranının yaklaşık 7 puanlık azalış ile %15,68’e indirmeyi başararak gösterilebilir. Özellikle 2009 yılından itibaren Türkiye İş Kurumu’nun (İŞKUR) daha etkin politikalar üretip, uygulamaya koyması (özellikle aktif istihdam politikalarını çeşitlendirip uygulamaya koyması, örneğin; işbaşı eğitim programları, meslek edindirme kursları vb.) genç işsizliğinin azaltılmasında etkili olduğu söylenebilir.

2012 yılında derinleşen Avro bölgesi krizi ile birlikte birçok AB ülkesi teknik olarak resesyona girmiş, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda borçluluk ile işsizlik artış göstermiştir. Avro bölgesinde yaşanan 2012 yılındaki ekonomik krizin yol açtığı dış talep daralması Türkiye'nin de bölgeye yaptığı ihracatın azalmasına neden olmakla birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek ekonomik büyüme hızları yerini düşük ekonomik büyüme oranlarına bırakmıştır. Türkiye'nin ekonomik büyümesinde net ihracat etkili olurken, iç tüketimde de ciddi bir düşüş görülmüştür. Dolayısıyla bu ekonomik daralmanın ve 2016 yılında gerçekleşen hain darbe girişimi gibi badirelerin de etkisiyle, şekil 4.2'de görüldüğü üzere genç işsizlik oranları 2012 yılından itibaren artan bir seyir izlemiş ve 2018 yılında da %20,08 olarak gerçekleşmiştir.

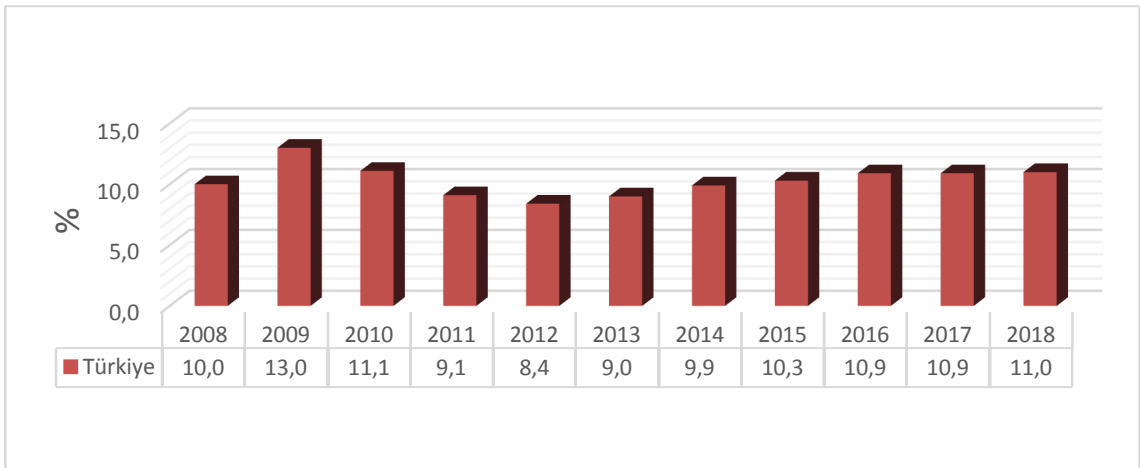
Şekil 4.3. Türkiye’de Yıllara Göre Genç İstihdam Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.3, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye’de yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç istihdam oranlarının seyrini göstermektedir. Türkiye genç istihdam verilerine bakıldığında genel olarak istikrarlı ve artan bir seyrde olduğu görülmektedir. Ancak 2008 küresel finansal krizinin etkisi sonucu, Türkiye’de genç istihdam oranının önceki yıllara nazaran 2009 yılında %28,9’a gerilediği ve bir diğer küresel ekonomik kriz olan 2012 yılında yaşanan ekonomik krizin sonucunda önceki yıla göre %31,5’e gerileme kaydettiği görülmektedir. Türkiye’de genç istihdam oranlarının 2012 yılından itibaren sürekli artan bir ivme kazandığını ve hatta 2006-2018 periyodunda en yüksek genç istihdam oranına %35,0’lik oranla 2018 yılında ulaşıldığı görülmektedir. Şekil 4.3’ten de anlaşılacağı üzere, Türkiye’de uygulanan aktif ve pasif istihdam politikalarının, genç istihdamının artış göstermesinde etkinlik sağladığı sonucuna ortaya koymaktadır.

Şekil 4.4. Türkiye’de Yıllara Göre Toplam İstihdam Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.4, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye’de yıllara göre toplam istihdam oranlarının seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre Türkiye’de toplam istihdam oranı, grafikteki yıllar içerisinde 2009 yılında %42,6’lık oranla en düşük seviyede iken, 2018 yılında %49,3’lük oranla en yüksek seviyede gerçekleştiği görülmektedir. 2009 yılında toplam istihdamda meydana gelen düşüşün, 2008 yılında gerçekleşen küresel ekonomik krizden kaynaklandığı söylenebilir. Burada asıl dikkat çekici nokta, 2012 küresel ekonomik kriz ve 2016 hain darbe girişimine rağmen Türkiye’de toplam istihdam oranlarının 2009 yılından itibaren sürekli artış göstermesi hayati önem taşımaktadır. Öyle ki, bu veriler ışığında Türkiye ekonomisi; güçlü, istikrarlı ve uluslararası yatırımcıya güven veren bir tablo da ortaya koymaktadır.

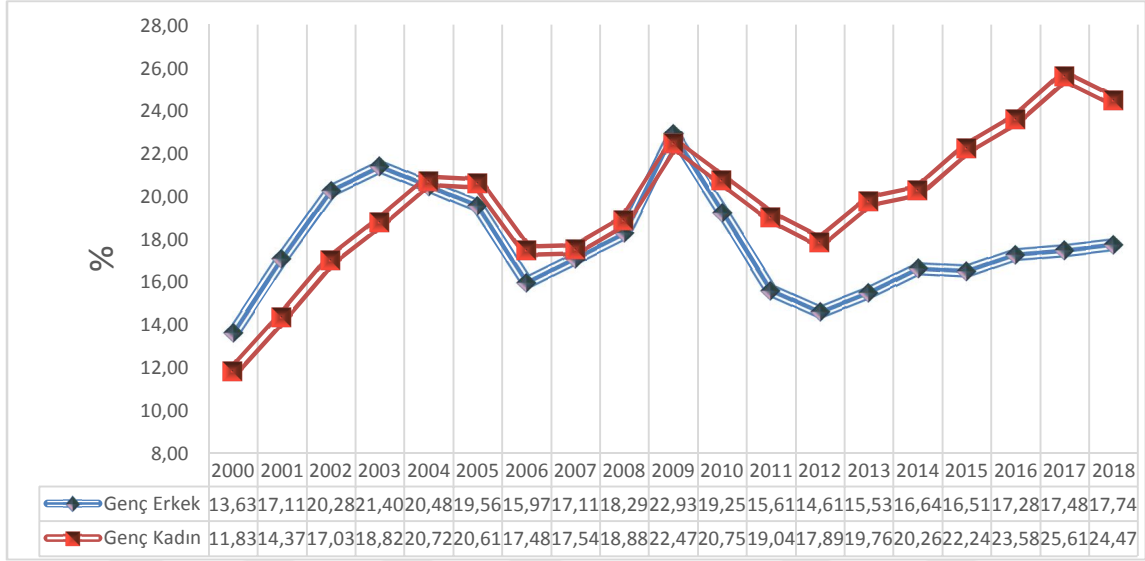

Şekil 4.5. Türkiye’de Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.5., Eurostat 2008-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye’de yıllara göre toplam işsizlik oranlarının seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre Türkiye’de toplam işsizlik oranı, grafikteki yıllar içerisinde 2009 yılında %13’lük

oranla en yüksek seviyede iken, 2012 yılında %8,4'lük oranla en düşük seviyede gerçekleştiği görülmektedir. Grafikteki yıllara göre, Türkiye'de toplam işsizlik oranının 2009 yılında en yüksek seviyede olmasının sebebi, 2008 yılında gerçekleşen küresel ekonomik krizin etkilerinden kaynaklanmasına bağlanabilir. 2009 yılında %13 olan toplam işsizlik oranının, 2012 yılına kadar yaklaşık 5 puanlık bir azalış kaydederek %8,4'e gerilediği görülmektedir. 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkileri sonrası ise Türkiye'de toplam işsizlik oranının artan bir seyir halinde olduğu görülmektedir. Ancak her ne kadar toplam işsizlik oranları artış gösteriyor olsa da yüksek derecede bir artış gözlenmediği söylenebilir.

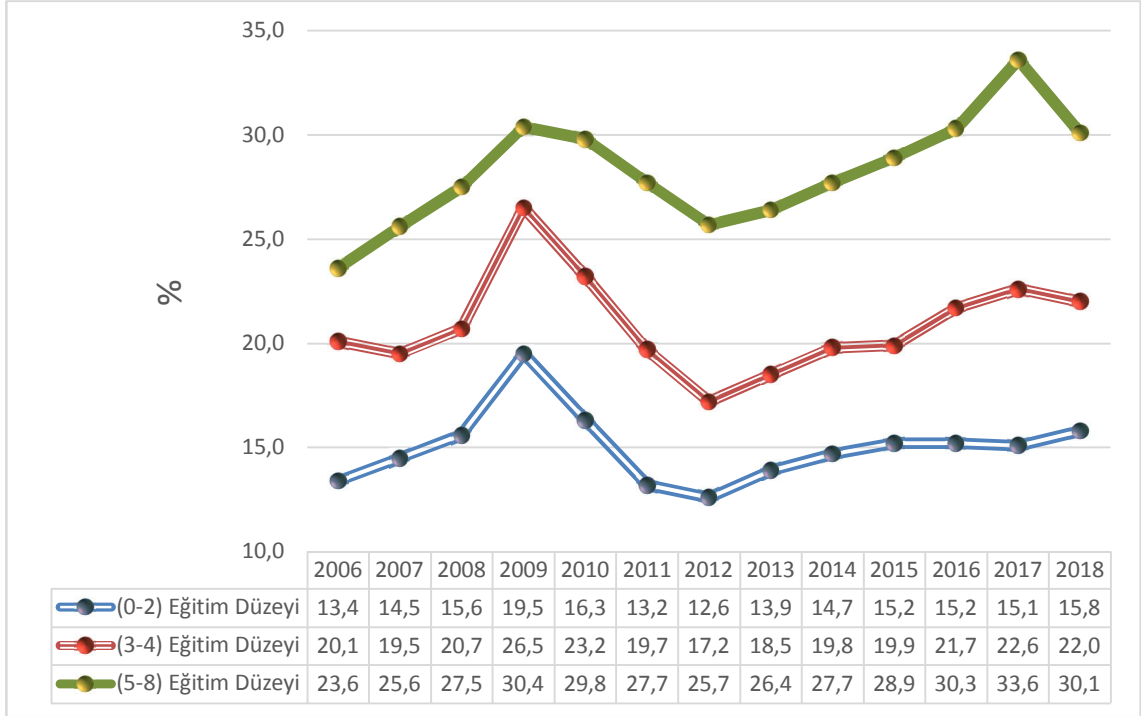
Şekil 4.6. Türkiye'de Cinsiyet Durumuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (WB, 17.02.2019, <https://data.worldbank.org/>).

Şekil 4.6, Dünya Bankası 2000-2018 yılları verilerinden derlenen, Türkiye'de yıllara ve cinsiyet durumuna göre 15-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının seyrini göstermektedir. Şekil 4.6'ya göre; 15-24 yaş grubundaki genç erkeklerdeki işsizlik oranı, 2000 yılından 2004 yılına kadar genç kadın işsizlik oranından daha yüksek iken, 2004 yılından itibaren 2018 yılına kadar bu durumun tam tersi bir hal alarak, genç erkek işsizlik oranlarının genç kadın işsizlik oranlarının altında seyrettiği görülmektedir. 2004 yılında genç erkek işsizlik oranı %20,48 ve genç kadın işsizlik oranı %20,72'lik oranla birbirlerine çok yakın oldukları görülmektedir. Yine 2009 yılında genç erkek işsizlik oranı %22,93 ve genç kadın işsizlik oranı %22,47'lik oranla birbirlerine çok yakın oldukları görülmektedir.

Şekil 4.6'dan görüldüğü üzere, Türkiye'de 2000-2018 yılları arasında genç kadın ve genç erkek işsizlik oranlarındaki değişimin paralellik arz ettikleri ifade edilebilir. 2004 yılından 2006 yılına kadar hem genç erkek hem de genç kadın işsizlik oranlarında azalış gözlenirken, 2007 yılından 2009 yılı sonuna kadar bir artış gözlenmektedir. 2009 yılından itibaren 2012 yılına kadar her iki cinsiyet grubu için genç işsizlik oranlarında önemli derecede bir azalış gözlenirken, 2012 küresel ekonomik krizin de etkisiyle yine her iki cinsiyet grubunda genç işsizlik oranlarının artan bir seyir halinde oldukları görülmektedir.

Şekil 4.6'daki periyotta genç erkek işsizlik oranının en düşük olduğu dönem, %13,63'lük oran ile 2000 yılı iken, en yüksek olduğu dönem %22,93'lük oran ile 2009

yılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda, genç kadın işsizlik oranının en düşük olduğu dönem, %11,83'lük oran ile 2000 yılı iken, en yüksek olduğu dönem %24,47'lik oran ile 2018 yılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Grafikte gösterilen yıllar itibari ile genç kadın ve genç erkek işsizlik oranları arasındaki en yüksek farkın; 8,12 puanlık fark ile 2017 yılında gerçekleştiği ve en yakın aralığın ise 0,24 puanlık fark ile 2004 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 4.7. Türkiye’de Eğitim Seviyesine Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Genç işsizliğinin ortaya çıkmasında önemli bir faktör olan eğitim düzeyi hususunda Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması 2011 (ISCED, 2011) standartları ve sınıflandırılması kullanılmaktadır. ISCED, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından eğitim istatistiklerinin ve karşılaştırılabilir göstergelerin toplanması, derlenmesi ve bu bilgilerle hem ulusal hem de uluslararası düzeyde standart kavram, tanım ve sınıflandırmaların sunulması açısından bir araç olarak tasarlanmıştır (www.yok.gov.tr).

UNESCO’nun 2012 yılında yayınladığı ISCED 2011 dokümanlarına göre eğitim düzeyleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (UNESCO, 2012);

- 0-2 Eğitim Seviyesi: Temel eğitimden az, temel eğitimin (ilköğretim) ilk aşaması ve temel eğitimin ikinci aşamasındaki eğitim seviyesi (okul öncesi eğitim, ilkokul ve ortaokul eğitimi)
- 3-4 Eğitim Seviyesi: İleri ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası üniversite derecesinde olmayan eğitim seviyesi (lise, lise sonrası yükseköğretim olmayan eğitim seviyesi)
- 5-8 Eğitim Seviyesi: Yükseköğretimin ilk ve ikinci aşamasındaki eğitim seviyesi (kısa süreli yükseköğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora) olarak belirlenmiştir.

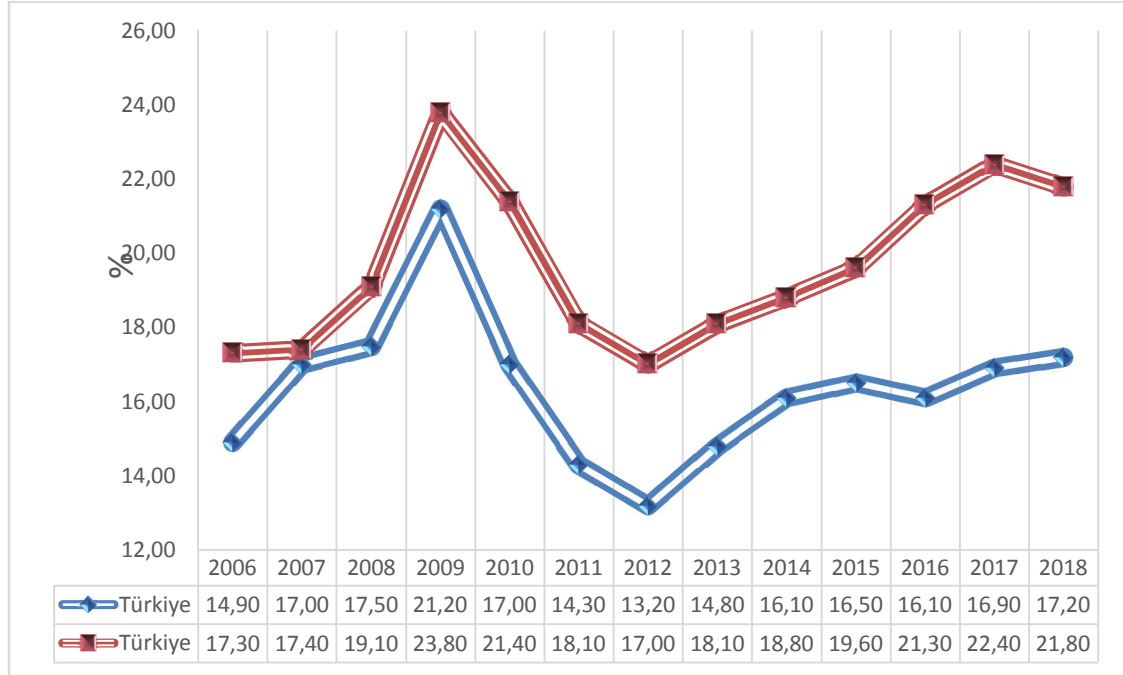
Şekil 4.7, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen, Türkiye’de yıllara ve Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması (ISCED 2011) eğitim düzeylerine göre genç işsizlik oranlarının seyrini göstermektedir. Türkiye’de eğitim düzeylerine göre genç işsizlik oranlarını gösteren Şekil 4.7’den de görüldüğü üzere, 2006-2018 periyodunda gençler arasında eğitim düzeyi arttıkça genç işsizlik oranlarının da artış gösterdiği görülmektedir. Gençlerin eğitim düzeylerine göre işsizlik oranlarının gösterildiği Şekil 4.7’ye göre; eğitim düzeyleri arasında en yüksek genç işsizlik oranının yükseköğretim mezunları arasında (5-8 eğitim düzeyinde) yaşandığı, onu sırasıyla lise ve dengi mezunu gençler arasında (3-4 eğitim düzeyinde) yaşandığı ve okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen gençlerin (0-2 eğitim düzeyi) takip ettiği görülmektedir. Eğitim düzeyleri içerisinde en yüksek genç işsizliğinin 5-8 eğitim düzeyinde gerçekleşmiş olması, Türkiye’de yükseköğretim düzeyindeki gençlerde diğer eğitim düzeylerine nazaran işsizliğin daha yaygın olduğu anlamını taşımaktadır. Özet olarak ifade edecek olursak, Türkiye’de 15-24 yaş grubundaki genç işgücü açısından eğitim seviyesi arttıkça, genç işsizliğinin de arttığı gözlenmektedir.

Şekil 4.7’deki veriler ışığında, 2006-2018 dönemi içerisinde 0-2 eğitim düzeyinde en yüksek genç işsizlik oranı %19,5 ile 2009 yılında gerçekleşirken, en düşük genç işsizlik oranının ise %12,6 ile 2012 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 3-4 eğitim düzeyinde yıllar itibariyle genç işsizlik oranında en yüksek olduğu dönemin %26,5 ile 2009 yılında ve en düşük olduğu dönemin %17,2 ile 2012 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 5-8 eğitim düzeyinde ise, genç işsizlik oranının en yüksek olduğu dönemin %33,6 ile 2017 yılında ve en düşük olduğu dönemin de %23,6 ile 2006 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 0-2 eğitim düzeyindeki genç işsizlik oranları ile 3-4 eğitim düzeyindeki genç işsizlik oranlarının yıllara göre birbirine paralel şekilde seyrettiği gözlemlenirken, 5-8 eğitim düzeyinde genç işsizlik oranlarının farklı şekilde seyrettiği gözlemlenmektedir. Şekil 4.7’ye göre, 2007 yılında baş gösteren küresel ekonomik krizin etkisiyle bütün eğitim düzeylerinde genç işsizlik oranları 2007 yılından 2009 yılına kadarki periyotta artış gösterirken, gerekli ekonomik ve yapısal tedbirlerin uygulamaya alınmasıyla 2009 yılından 2012 yılına kadarki periyotta bütün eğitim düzeylerinde genç işsizlik oranlarının azalış trendinde seyrettiği görülmektedir. Ancak, 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkisiyle genç işsizlik oranlarının bütün eğitim düzeylerinde artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Bu durumda dikkat çekilmesi gereken nokta, genç işsizliği konusunda yetersiz ekonomik büyüme, eğitim-istihdam arasındaki ilişkinin yetersiz olması veya başka bir deyişle eşgüdümsüz olması önemli bir etkenken, iş arayan gençlerin de işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu niteliklere göre geleceğe hazırlanması önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuçlara bakıldığında işgücü piyasası açısından eğitim düzeyi düşük işgücünün ağırlıkta olması, büyüme ve verimlilik açısından da olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Bugün birçok dünya ülkesinde toplam işsizliğe göre genç işsizliğinin daha yüksek olmasının nesnel nedenleri var olmakla birlikte, en önemli sebeplerinden biri de gençlerin büyük bir kısmının ilk kez iş arıyor olmaları olarak kabul edilmektedir. İşverenler açısından bakıldığında; askerlik, tecrübe, düşük ücretle işe başlama gibi işe alım kriterleri gençlerin işgücü piyasasına giriş sürelerini uzatabilmekle birlikte, firmalara yansıyan kriz dönemlerinde tecrübeli ve uzun süredir çalışan işgücünü işten çıkarma maliyetlerinin genç işgücünü işten çıkarma maliyetlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye açısından eğitim düzeyi arttıkça genç işsizlik oranlarının da yükselmesi, eğitim ile genç istihdamı arasındaki uyumsuzluğu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla hiç zaman kaybetmeden genç işgücünün istihdam edilmesine engel olan problemlerin

çözüme kavuşturulmasına yardımcı eğitim-istihdam ilişkisinin uyum temelinde reformlar ve sürdürülebilir ekonomik büyüme gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

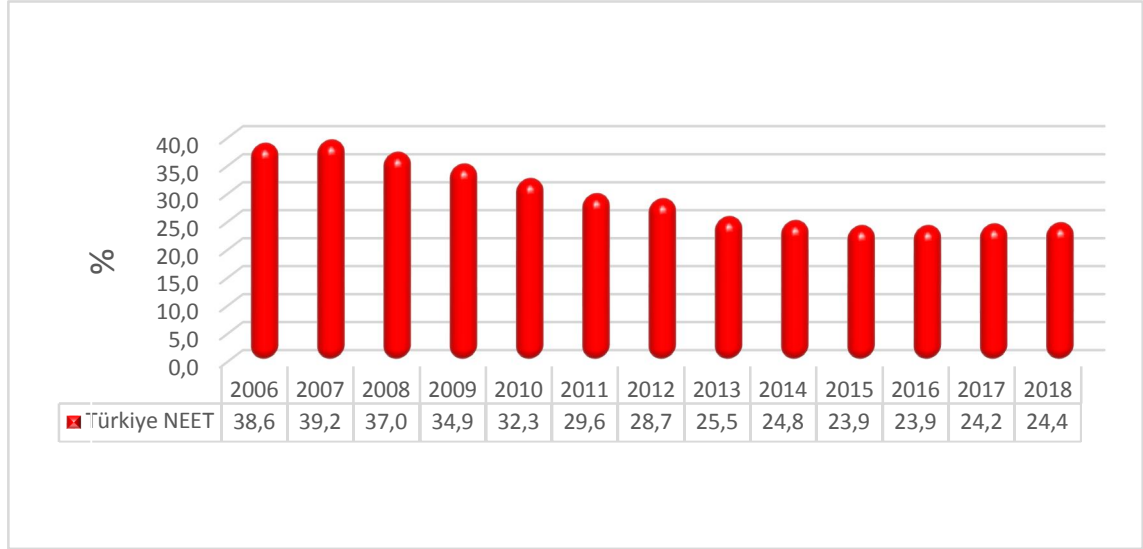

Şekil 4.8. Türkiye’de Yaş Grubuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.8, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye’de yıllara ve yaş grubuna göre genç işsizlik oranlarının seyrini göstermektedir. Grafığe göre 2006-2018 periyodunda yaş grupları açısından, 20-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının, 15-19 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarına nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi ise, Türkiye’de üniversite mezuniyet yaşının ortalama 23 olmasıyla birlikte, üniversite eğitimini tamamlayan genç işgücünün istihdam edilme sürelerinin uzamasına bağlanmaktadır. Üniversite öğrenimini ortalama 23 yaşında tamamlayan bir genç birey, iş gücüne dâhil olmak istemesine rağmen birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, genç bireyin üniversite mezuniyetine kadarki süreçte herhangi bir iş tecrübesi edinmemiş olması, işverenler tarafından tercih edilmemelerine ve dolayısıyla işgücü piyasasına dâhil olmasında gecikmelere neden olabilmektedir. Bu durumun nihai bir sonucu olarak, 15-19 yaş grubuna göre 20-24 yaş grubundaki genç işsizliği oranları Şekil 4.8’de de görüldüğü üzere yüksek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.8’e göre; 2006-2018 dönemi içerisinde, 15-19 yaş grubunda genç işsizlik oranlarının en yüksek olduğu dönem %17,50 ile 2008 yılında iken, en düşük olduğu dönem ise %13,20 ile 2012 yılında olduğu görülmektedir. 20-24 yaş grubunda genç işsizlik oranlarına bakıldığında ise, bu periyotta en yüksek olduğu dönem %23,80 ile 2009 yılında iken, en düşük olduğu dönemin ise %17,00 ile 2012 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Her iki yaş grubunda da genç işsizlik oranlarının en yüksek olduğu dönemlerin 2008 ve 2009 yıllarında gerçekleşmiş olması, 2007 yılında baş gösteren küresel ekonomik krizin etkisi sonucuna bağlanabilir. Burada asıl dikkat çekici nokta ise, her iki yaş grubunda da genç işsizlik oranlarının en düşük oranda gerçekleştiği dönemin 2012 yılı olmasıdır. 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krize rağmen, her iki yaş grubunda da genç işsizlik oranının en düşük seviyede gerçekleşmiş olması, genç

istihdam politikalarının etkinliğinin ve başarılı neticesinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca, her iki yaş grubunda da 2008 yılından 2012 yılına kadar genç işsizlik oranları azalan bir seyir izlerken, 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkisiyle maalesef 2013 yılı itibariyle artan bir görünüme dönüşmüştür. Genç işsizliğini azaltıcı genç istihdam politikalarının 2008-2012 periyotunda daha etkinken, 2013 yılı sonrası aynı etkinliği sağlayamadığı görülmektedir.

Şekil 4.9. Türkiye’de Yıllara Göre Ne İstihdamda, Ne Eğitimde, Ne de Yetiştirmede Yer Almayan Gençler (NEET) (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.9, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen, Türkiye’de yıllara göre ne istihdamda, ne eğitimde, ne de yetiştirmede yer almayan gençlerin (NEET) aktif işgücü içerisindeki oranlarının seyrini göstermektedir. Gelişmekte olan ülke ekonomileri içerisinde yer alan Türkiye açısından genç işgücünün gerekli eğitimleri almaları sağlanarak, iş kollarına uygun, nitelikli ve kalifiye bireylere dönüştürülebilmesi, ekonomik açıdan olduğu kadar toplumsal açıdan da hayati önem arz etmektedir. Dolayısıyla 15-24 yaş grubundaki genç nüfusun bu süreçte ya eğitim alıyor olması ya mesleki kurslarda yetiştiriliyor olması ya da istihdam ediliyor olması gerekmektedir. Maalesef ki aktif nüfus içerisinde yer alan bu yaş grubunda, ne eğitimde, ne yetiştirmede ne de istihdamda yer almayanların payının ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir.

Şekil 4.9’da, 2006-2018 periyodu içerisinde Türkiye’de NEET oranlarının en yüksek olduğu dönemin %39,2 ile 2007 yılında iken, en düşük olduğu dönemlerin ise %23,9 ile 2015-2016 yılları olduğu görülmektedir. Bahsedilen süreçte NEET oranlarının genel olarak yıllar itibariyle azalan bir seyir halinde olduğu görülmektedir. Her ne kadar 2016 yılından sonraki süreçte Türkiye’deki NEET oranları %23,9’dan 2017 yılında %24,2’ye ve 2018 yılında %24,4’e yükselmiş olsa da, 2006-2018 dönemi ele alındığında nihai sonuç olarak yaklaşık 14 puanlık bir gerilemenin olduğu karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’de NEET oranlarında azalmanın genç istihdamı ve ekonomik gelişmeler açısından olumlu olarak değerlendirilebileceği ancak, halen yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

4.4. Avrupa Birliği Ülkelerinde Genç İşsizliğin Genel Durumu ve Çözümüne Yönelik İstihdam Politikaları

4.4.1. Geçmişten Günümüze Avrupa İstihdam Stratejisi

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile aday ülkelerin işgücü piyasası ile ilgili ulaşması gereken hedefler Avrupa İstihdam Stratejisinde (AİS) belirtilmiştir. Ayrıca AİS, işsizlik stratejisi gibi pasif istihdam politikalarının yanı sıra, niteliksiz işgücünün niteliklerinin artırılması ve nitelikli işgücünün ise çağın gereksinimine göre kalitesini artırmayı amaçlayan aktif istihdam politikalarını öne çıkardığı bir strateji olarak ortaya koymuştur (Yavuz, 2017: 105).

1985 yılında Jacques Delors'un Avrupa Komisyonu başkanı olmasıyla birlikte istihdam ve sosyal politika Avrupa Birliği'nin en önemli konuları arasına girmiştir. Bu süreçten sonra ise AB ülkeleri arasında işsizlik sorununun çözümü ve yeni istihdam alanlarının oluşturulması adına birçok antlaşma, çalışma ve zirvelerin sonucunda Avrupa İstihdam Stratejisi şekillenmiştir (Sele Öz ve Karagöz, 2015: 100). Geçmişten günümüze AİS'nin tarihsel gelişiminde AB üye ülkeleri arasında yapılan çalışmalar kronolojik sıralamaya göre aşağıdaki şekildedir. Bunlar;

- Maastricht Antlaşması (1992)
- Beyaz Kitap (1993)
- Essen Zirvesi (1994)
- Madrid Zirvesi (1995)
- Dublin Zirvesi (1996)
- Amsterdam Antlaşması (1997)
- Lüksemburg Zirvesi (1997)
- Lizbon Zirvesi (2000)
- Stockholm Zirvesi (2001)
- Barcelona Zirvesi (2002) şeklinde özetlenebilir.

Maastricht antlaşması 1992 yılında AB üye ülkeleri arasında Maastricht şehrinde imzalanmıştır. Bu antlaşma istihdam politikalarına önem veren bir nitelik taşımaktadır. Antlaşmanın 2., 118., 123. Ve 127. maddelerinde doğrudan istihdam ve sosyal konulardan bahsedilmekle birlikte, Avrupa Sosyal Fonu (ASF)'nin en büyük hedefinin istihdamın artırılması ve işgücü piyasasına yeniden entegrasyonu kolaylaştırmak amacıyla mesleki eğitimin bir araç olarak kullanılması hususlarından bahsedilmiştir (Goetschy, 2001: 119).

Beyaz Kitap 1993 yılı Haziran ayında yayınlanmıştır. Jacques Delors ve ekibi tarafından hazırlanan "Büyüme, Rekabet ve İstihdam" konularını içermektedir. 1990 yılına kadar AB'nin istihdam politikalarını düzenleme yetkisi olmamış ve Beyaz Kitap ile birlikte AB'de istihdam birlik düzeyinde ilk defa ele alınmıştır (Alpagut, 2008: 8). Aynı zamanda, Beyaz Kitapla birlikte Avrupa Komisyonu daha sonraki sosyal politikasının da çerçevesini çizmiştir (Goetschy, 2001: 120). Beyaz Kitabın hazırlanması; Avrupa ekonomisindeki büyüme hızındaki düşüşe, işsizliğin giderek artış göstermesine, yatırımların düşmesine ve Avrupa'nın rekabet gücünün Amerika ve Japonya'ya karşı düşüş göstermesi gerekçelerine bağlanmaktadır (European Commission, 2010: 9). Beyaz Kitapta ilk hedef olarak, artış gösteren işsizlik oranlarına karşı yeni iş alanlarının oluşturulmasının yanı sıra, insan kaynakları ile sosyal diyaloga vurgu yapılmıştır (Özcüre, 2014: 162).

Beyaz Kitapta birlik düzeyinde üç işsizlik tipi tanımlanmıştır. Bunlar; döngüsel işsizlik, yapısal işsizlik ve teknolojik işsizlik olarak ifade edilmiştir. Beyaz Kitap işsizlik problemini, istihdam yaratmayı artırarak, eğitim ve yetiştirme sistemlerini geliştirerek ve aktif istihdam politikalarıyla esneklik artışını sağlayarak çözmeyi önermiştir (Günlü, 2003: 13-14). Bunların yanında AB’de yüksek işsizliğin kabul edildiği Beyaz Kitapta, iş yaratan önlemler olarak; çalışma saatlerinin azaltılması, ücretlerin kısıtlanması, işverenler için düşük sosyal güvenlik primleri ve eğitim teşvikleri sunulmuştur (Walsh, 2009: 9). Beyaz Kitap, AB’de istihdam konusuna ilginin artması için önemli bir referans ve başlangıç noktası olmuştur (Goetschy, 2001: 120). Ayrıca Beyaz Kitap, AB düzeyinde istihdam politikaları için ortak bir amacın oluşumuna olanak tanımış ve bir izleme çerçevesinin yolunu açmıştır (Weishaupt ve Lack, 2011: 12). Özetle, Beyaz Kitap AİS’in başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Selek Öz ve Karagöz, 2015: 102).

Essen Zirvesi, AB ülkeleri arasında Beyaz Kitaptan yola çıkılarak, 1994 yılında istihdam konusundaki çalışmalarını hızlandıran ve istihdamın ortak kaygı unsuru olmasını ön plana çıkaran bir zirve olarak karşımıza çıkmaktadır (Gençler, 2011: 4). Bu zirvede Essen Stratejisi kabul edilerek, daimi bir istihdam ve emek piyasası komitesi oluşturulmakla birlikte, istihdam konusunda politik taahhütler de ilan edilmiştir (Taymaz ve Özler, 2004: 13). Essen Zirvesinde; Avrupa ekonomisindeki ekonomik büyümenin işsizlik probleminin çözümünde yetersiz kaldığından, bu yapısal problemlerin çözümünde daha fazla çaba sarf edilmesi gerekliliğinden ve bu süreçte sosyal taraflar arasında diyalogun geliştirilmenin önemi ile gerekliliğinden bahsedilmiştir (European Commission, 1994: 8). Ekonomik büyümenin işsizlik probleminin çözüm üretmemesi ise, ekonomik büyümenin yeni iş ve istihdam alanları yaratamamasına bağlanmıştır (Walsh, 2009: 9). Essen zirvesinde alınan kararların, AB’ne üye ülkelerin istihdam politikalarına rehberlik edeceği ve kendi istihdam stratejilerini oluştururken zirve kararlarına öncelik vereceklerine vurgu yapılmıştır (Canbey Özgüler, 2013: 85). 15-16 Aralık 1995’te İspanyanın Madrid şehrinde yapılan zirvede istihdam konusunda alınan kararlar şunlardır (European Commission, 1995):

- Özellikle işsizler için mesleki eğitim programlarının düzenlenmesi,
- Çalışma zamanı ve iş organizasyonu gibi alanlarda daha esnek stratejiler belirlenmesi,
- İşsizliği azaltmak için ücret dışı işgücü maliyetlerinin düzenlenmesi,
- Emek yoğun istihdamı teşvik etmek için gerekli bir unsur olan verimliliğe dayalı ücretin devam ettirilmesi,
- İş aramayı engellemeyecek şekilde sosyal koruma sistemlerinin etkinliğini maksimum düzeye çıkarmak,
- İşsizleri koruyan pasif politikalardan, iş yaratan aktif politikalara geçişte daha baskın olunması,
- İş arayanlar ve sağlayanlar arasındaki bilgi mekanizmasının büyük ölçüde geliştirilmesi,
- Yerel istihdam girişimlerinin teşvik edilmesidir.

13-14 Aralık 1996 tarihinde İrlanda’nın Dublin şehrinde yapılan zirvede istihdam konusunda alınan kararlar ise şunlardır (European Commission, 1996):

- Ekonomi politikasında, ekonomik büyüme ve istihdam için makroekonomik stratejinin devam ettirilmesi,
- Mal ve hizmet piyasalarının modernize edilmesi için gayretlerin artırılması ve yeni istihdam kaynakları kullanılması,
- İşgücü piyasasının verimliliği ve insan kaynakları yatırımlarına odaklanması,

- Vergilendirme ve sosyal koruma sistemlerinin daha fazla istihdam dostu olması,
- Üye ülkelerin hazırladıkları istihdam programlarında yapısal ve makroekonomik politikalar arasındaki etkileşimin güçlendirilmesidir.

Dublin Zirvesinde ise genel olarak Essen ve Madrid zirvelerinde istihdam konusunda alınan kararları destekler nitelikte kararlar alınmıştır.

AB'de 1970'li yıllardan itibaren gündemden düşmeyen işsizliğin, 1990'lı yılların ilk yarısında büyük artışlar göstermesiyle birlikte, AB ülkeleri tarafından imzaya alınan 1977 yılındaki Amsterdam Antlaşması ile işsizlik sorunsalına karşı yaklaşımda büyük ölçüde değişim olmasının yanı sıra, birlik ülkeleri açısından işsizlik genel bir sorun olarak kabul görmeye başlamıştır. İşsizlik konusunda değişen bakış açısı başta AB'yi kuran antlaşma olmanın yanında, birçok yeni alanlarda da düzenlemeler yapılmasına vesile olmuştur (Uşun, 2004: 69). Amsterdam Antlaşması, 16-17 Haziran 1997'de Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da düzenlenen toplantıda imzalanmış, bu antlaşmada istihdam konusu için ayrı bir başlık açılmıştır. İlk defa istihdam politikasının ortak bir Avrupa görevi olduğu kabul edilmiş ve duyurulmuştur (Canbey Özgüler, 2013: 86).

Amsterdam Antlaşmasıyla, AB'de istihdam konusunda ilk kez birlik düzeyinde eşgüdüm sağlanmış ve koordineli bir istihdam stratejisi yapılması hedef olarak belirlenmiştir. Antlaşmada pasif tedbirlerden ziyade aktif tedbirlerden bahsedilmiştir (Canbey Özgüler, 2013: 88). Amsterdam Antlaşması yüksek istihdamı birlik düzeyinde bir sorun olarak belirlemesinin yanında, bir öncelik haline de getirmiştir (Goetschy, 2001: 124-125). Amsterdam Antlaşması'ndan önce AB işgücü piyasası düzenlemeleri dağınıktır. Bunun yanında üye ülkeler arasında koordinasyon eksikliği de vardır. Amsterdam Antlaşması'yla başlayan süreçte ve ilerleyen zamanlarda AB'nin işgücü piyasası düzenlemelerinde daha aktif olduğu gözlemlenmiştir (Kesici ve Selamoğlu, 2005: 33).

20-21 Kasım 1997'de Lüksemburg'da düzenlenen olağanüstü İstihdam Zirvesi'yle birlikte, birlik düzeyinde istihdam sorununun çözülebilmesi için yeni bir dönem başlamıştır (Ceylan Ataman, 2010: 91). Gerçekleştirilen bu Zirvede, işsizlikle mücadelede üye devletlerin başarılı politikaları incelenmiş, AB'nin gelecekteki istihdam politikalarını oluşturacak Lüksemburg Süreci başlatılmış ve üye ülkelerin istihdam politikaları arasında eşgüdüm sağlanabilmesi için "girişimcilik, istihdam edilebilirlik, uyarılma ve eşit olanaklar" başlıkları altında dört temel esas oluşturulmuştur (Öztan ve Akay, 2005: 135).

Lüksemburg sürecinin başlamasıyla, üye ülkelerin istihdam politikalarının uygulanmasının ve takip edilmesinin yıllık olarak yapılacağı bir sisteme geçilmesi kararı alınmıştır. Böylelikle, üye ülkelerin istihdam politikaları açısından izlemeleri gereken yöntemi belirleyecek istihdam ilkeleri, yıllık olarak belirlenmiştir (Kılıç, 2005: 2). Buna göre; AB her yıl istihdam rehberleri yayınlayacak, bu rehberlere göre üye ülkeler ulusal eylem planlarını hazırlayıp Komisyona sunacak ve Komisyon bu planları değerlendirdikten sonra da ortak istihdam politikası belirlenecektir (Tümerdem, 2007: 39). Lüksemburg Zirvesinde ilk İstihdam Rehberleri kabul edilmiş ve istihdam konusunda "yakınsama süreci" başlamıştır (Kesici ve Selamoğlu, 2005: 34). Lüksemburg Zirvesi'nde, Amsterdam Antlaşması'yla kurucu antlaşmaya eklenen İstihdam başlığı esas alınarak, dört ayrı başlıktan ve 19 rehber ilkeden oluşan Avrupa İstihdam Stratejisi oluşturulmuştur (Uşun, 2004: 75).

23-24 Mart 2000'de Portekiz'in başkenti Lizbon'da gerçekleştirilen zirvede Lizbon Stratejisi ortaya çıkmıştır. Bu stratejiyle AB'nin, 1990'larda ekonomik büyüme, istihdam, işgücü verimliliği, AR-GE, eğitim, yatırım gibi alanlarda ABD ve

Japonya'nın gerisinde kaldığı düşüncesiyle (Çapanoğlu, 2010: 1), gelecek 10 yıl içinde AB ekonomisini, dünyanın en yüksek rekabet gücüne sahip, dinamik ve bilgiye dayalı, istihdamın nitelik ve miktarını artıran sürdürülebilir ekonomik büyüme ve geniş bir sosyal bütünleşme içeren ekonomiye dönüştürmek hedeflenmiştir (Uşun, 2004: 77). İstihdamla ilgili somut hedeflerin koyulduğu bu zirve, AİS içinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Kesici, 2011: 86).

Lizbon Zirvesinde işsizlik ve istihdamın asıl hedef olduğunu ve Lizbon Zirvesinin asıl alanının, AİS olduğunu söylemek mümkündür. Lizbon Zirvesinde, AB politikasının yönünü ve eylemlerini belirleyecek hayati kararlar alınmıştır. AB'nin kültürel, ekonomik ve sosyal yaşam bakımından bilgi çağına girdiği net olarak belirtilmiştir. Lizbon zirvesinde alınan kararlar şunlardır (Canbey Özgüler, 2013: 94):

- Rekabetçi, dinamik ve bilgiye dayalı ekonomiye geçiş: Bu başlık kapsamında e-Avrupa eylem planı hazırlanması, bilgiden dışlanma sorunu ile mücadele, internet hizmetlerinin ucuzlatılması, bilgi ekonomisine yönelik alt yapı çalışmalarının Avrupa Yatırım Bankası aracılığıyla desteklenmesi kararlaştırılmıştır.
- Avrupa araştırma ve teknoloji yenilik alanının oluşturulması: Bu başlık kapsamında ulusal ve AB düzeyinde gerçekleştirilen araştırma faaliyetlerinin bütünleştirilmesi, ulusal ve ortak çalışma ağlarının kurulması, Avrupa Teknolojik Yenilik Karnesinin oluşturulması kararlaştırılmıştır.
- Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) yönelik eylemler: Girişimciliğin teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır.
- Etkin ve bütünleştirilmiş mali piyasalar: Bu başlık kapsamında makroekonomik politikalarla birlikte öne çıkan yapısal politikaların ilgili tüm taraflar arasında işbirliği ve güven ortamı yaratması için girişimde bulunulması kararlaştırılmıştır.
- Avrupa toplum modeli ve refah toplumu: Bu başlık kapsamında bilgi toplumu modeline uygun eğitim-öğretim ve mesleki eğitim ortamının yaratılması, sosyal güvenliğin modernizasyonunun gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

23-24 Mart 2001'de İsveç'in başkenti Stockholm'de düzenlenen zirvede Lizbon hedefleri gözden geçirilmiş ve yeni hedefler belirlenmiştir. Buna göre; 2005 yılına kadar genel istihdam oranının yüzde 67'ye çıkarılması, kadın istihdam oranının ise yüzde 57'ye çıkarılması hedeflenmiştir (Özcüre, 2014: 172).

Stockholm Zirvesinde AB'nin demografik değişimi göz önüne alınarak yaşlı istihdamına ilişkin yeni bir hedef belirtilmiştir. Bu hedef 2010 yılına kadar yaşlı istihdamının yüzde 50'ye çıkarılmasıdır. Yaşlı istihdamının artırılmasıyla, yaşlıların aktif yaşama kazandırılması, işgücüne katılım oranının artırılması ve sosyal güvenlik ödemeleri açısından olumlu etkilerinin olması hedeflenmiştir (Canbey Özgüler, 2013: 96). Stockholm Zirvesinde yapılan değerlendirmeler sonucunda şu kararlar alınmıştır (Goetschy, 2001: 412):

- AB'de daha fazla ve daha iyi iş yaratma,
- Yeni bir Avrupa işgücü piyasaları oluşturma,
- Mal ve hizmetler için ekonomik reformların hızlandırılması,
- Mali piyasaların entegrasyonu,
- e-Avrupa 2002'nin hızlandırılması,
- İnternet teknolojisi alanında eksiklikleri giderme,
- Araştırma ve inovasyon bakımından Avrupa kapasitesini güçlendirme,
- Biyoteknoloji gibi önde olan teknolojileri geliştirme,

- Sosyal içermenin artırılması ve yaşlanan nüfusa yönelik sosyal korumanın modernizasyonunun sağlanmasıdır.

15-16 Mart 2002'de İspanya'nın Barcelona şehrinde düzenlenen zirvede, AİS'in ara değerlendirmeleri yapılmış, stratejinin uygulanması üzerine odaklanması ve stratejinin daha da basitleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Öztaş ve Akay, 2005: 137). Ayrıca zirvede, aktif istihdam politikaları ve mesleki eğitimin önemi vurgulanmış, farklı süreç ve politikalar ile araçlarda bütünlüçlük ve tamamlayıcılık, sürece sahip çıkma, etkin izleme, her aşamada şeffaflık, koordinasyonun ve işbirliğinin geliştirilmesi kararları alınmıştır (Öztaş, 2014: 175).

Barcelona Zirvesinde, AİS'in uygulanmasında 2003-2006 arası dönem için üç temel amaç belirlenmiştir. Buna göre öncelik tam istihdamın sağlanmasıdır. Daha sonra işte kalite ve verimliliğin artırılması ve son olarak da sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Ceylan Ataman, 2010: 94). 2003 yılında Avrupa İstihdam Kurumu (European Employment Takforce) kurulmuş ve yukarıda bahsettiğimiz amaçlara ulaşmak için şu gereklilikleri benimsemiştir (Kesici ve Selamoğlu, 2005: 42):

- Girişimciler ile çalışan işgücünün motivasyonu ve adaptasyonunun artırılması,
- İş gücü piyasasında daha fazla insanın yer almasını sağlamak,
- İş gücünün etkinliğini artırmak adına, beşeri sermaye yatırımlarının daha etkin ve fazla olmasını sağlamak,
- Profesyonel yönetim anlayışını hâkim kılarak, reformların daha etkin ve garantiye alınmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.

2003 yılında Avrupa Komisyonu tarafından "Avrupa İstihdam Stratejisi'nin Geleceği: Tam İstihdam ve Herkese İyi İşler İçin Bir Strateji" bildirisini deklare edilmiştir. Bu kapsamda üç yeni kılavuz tespit edilerek, bunlar; işte kalite ve üretkenliğin artırılması, tam istihdam ile bütünleştirici ve kapsayıcı emek piyasalarının teşvik edilmesi olarak belirlenmiştir. Bahsedilen bu üç kılavuzun uygulamalarının her yıl gözden geçirilerek, üçer yıllık periyotta değişiklik yapılmamasına Avrupa Komisyonu tarafından karar verilmiştir (Gündoğan, 2006: 21-23).

Lizbon Zirvesinde belirlenen hedeflere 2010 yılına gelindiğinde halen ulaşamaması nedeniyle 3 Mart 2010 tarihinde; Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi raporu deklare edilmiştir. Açıklanan bu rapora göre 2020 yılına kadar AB ekonomisinde gerçekleştirilecek hedeflerin belirlenmesinin yanında, ekonomik dönüşümün sağlanması da amaçlanmıştır (Akbaş ve Apar, 2010: 2). Asıl ana fikrinde ekonomik büyümeyi barındıran Avrupa 2020 Stratejisi; sürdürülebilir, akıllı ve kapsayıcı ekonomik büyüme hedeflenmiştir. Bu kapsamda (European Commission, 2010);

- İstihdamla alakalı olarak akıllı büyüme kapsamında, mesleki eğitim ile hayat boyu öğrenme alanlarında hareket halindeki gençlik hareketi başlatılmakla birlikte, AB ülkelerindeki yükseköğretim kurumlarında eğitimin kalitesinin artırılması, uluslararası talebin artırılması, öğrenci ve stajyer mobilitesinin teşviki amaçlanmıştır.
- Sürdürülebilir büyüme alanındaysa; istihdam ile alakalı girişimcilik kültürünün teşvik edilmesi amaçlanmıştır.
- Kapsayıcı büyümeyle ise; nitelikli işgücü sayısını artırarak istihdamı artırmak, mevcut işgücü piyasalarının modernizasyonunu sağlamak, yoksullukla mücadele edilmesini sağlamak, toplumda cinsiyet eşitliğini sağlamak, mesleki eğitim çalışmalarını emek piyasasının yeniliklere uyumunu sağlamakla birlikte,

sosyal güvenlik sistemleri vasıtasıyla toplumsal uyumun sağlanması amaçlanmıştır.

Avrupa İstihdam Stratejisi kapsamında 2020 yılına kadar istihdam ile ilgili gerçekleştirilmesi hedeflenen 5 temel hedef arasında aşağıdakiler yer almaktadır. Bunlar;

- 20-64 yaş grubundaki nüfusta istihdamın %69'dan, %75'lik düzeye çıkarılması,
- Erken okulu bırakma oranlarının %15'lik düzeyden, %10'a düşürülmesi,
- 30-34 yaş grubundaki nüfusta yükseköğretim mezunu oranlarının %31 düzeyinden asgari %40'lık düzeye yükseltilmesi hedeflenmiştir (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Sosyal, Bölgesel Ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, 2017).

Gençler, işgücü piyasasında yetişkinlere nazaran daha zor istihdam edilmesinin yanı sıra, bulacakları işlerde uzun süre istihdam edilmeleri açısından da yetişkinlere göre daha büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Bunun sebebi ise, gençlerin yetişkinlere kıyasla eğitim yetersizlikleri, gençlerin iş yaşamına karşı tutum ve davranışları, gençlerin işten çıkarılma durumlarındaki alternatif maliyetlerinin daha az oluşu, gençlerin tecrübe eksikliği gibi belirtilen farklı sebeplerden kaynaklı olarak, genç işgücünün ya istihdam edilememesi ya da part-time olarak düşük ücretlerle geçici istihdam edilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. AB ülkelerinde genç nüfus, sosyal dışlanmışlık, fakirlik ve işsizlik problemleriyle karşılaşmakta olmakla birlikte, sosyal dışlanma ve fakirliğin asıl kaynağının ise genç işsizliğinin olduğu görülmektedir (Günlü, 2003: 28).

Bundan dolayı AB ülkeleri bilhassa uygulamış olduğu politikalar vasıtasıyla bu problemin çözümüne odaklanmaktadır. AB ülkelerinde genç işsizlik oranlarının azaltılmasına yönelik politika uygulamaları aşağıdaki gibidir. Bunlar (Gündoğan, 1999: 73-75);

- İş ve meslek alanlarında yapılmakta olan eğitimlerin etkinlik ve verimliliklerinin artırılması,
- Gençlerin meslek seçimleri için danışmanlık hizmetlerinin nitelikli hale getirilerek geliştirilmesinin sağlanması,
- Genç işgücüne yönelik eğitim, öğretim reformlarının gerçekleştirilmesi,
- Genç iş gücünün tecrübe eksikliğini giderici yeni ve etkin programların geliştirilmesi uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından önemli bir problem olarak görülen genç işsizliğine yönelik 30 Ekim 2000 yılında hayat boyu öğrenme memorandumunu yayınlanmıştır. Bahsedilen bu memorandumda genç işsizlik oranlarının azaltılmasında eğitimin önemi vurgulanmakla birlikte, AB ülkelerinin hayat boyu öğrenme stratejilerinin aşağıdaki unsurları içermesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Bunlar (European Commission White Paper, 2002);

- Ülkeler arası ortak çalışma unsuru,
- Gençlerin öğrenme olanaklarına ulaşımının kolaylaştırılması unsuru,
- Gençlerin öğrenmeye yönelik taleplerinin doğru belirlenmesi unsuru,
- Yeterli kaynağa sahip olunması unsuru,
- Genç bireyler arasında öğrenme kültürünün oluşturulması unsuru olarak ifade edilmiştir.

2001 yılında Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Bankası (WB) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işbirliğinde; gençlerin istihdam edilebilirliği, girişimcilik, fırsat eşitliği ile istihdam yaratma hususlarında gençlerle ilgili olarak "Gençlik İstihdam Ağı" oluşturulmuştur (Erdayı, 2009: 135).

Gençlerin karar alma mekanizmalarında etkinliğinin artırılması ve gençliğe yönelik faaliyetler yürüten kurum/kuruluşların işbirliğinin artırılmasının amaçlandığı “Avrupa Gençliği İçin Yeni Bir Atılım-Beyaz Kitap” bildirgesi 21 Kasım 2001 yılında deklare edilmiştir (Gür ve Bahçeci 2014: 20). Avrupa Konseyinin 2002 yılındaki toplantısında “Gençlik Alanında Avrupa İşbirliği Çerçevesi” kapsamında gençlerle işbirliğinin sağlanması amaçlanırken, 2003 yılındaki “Eğitim, Gençlik ve Kültür” konulu sonuç bildirisinde; erken okul terkinde bulunan genç oranlarının düşürülmesi, ortaöğretim sonrası eğitimlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, gençlerin becerilerinin geliştirilerek nitelikli hale gelmelerinin sağlanması, gençlerin hayat boyu öğrenme eğitimlerine katılımlarının sağlanması, insan kaynaklarına uzun dönemli yatırımların yapılması, eğitim programlarının online platformlarda sunumunun geliştirilmesi ve gençlerle alakalı politikaların etkinliğinin artırılmasının önemi vurgulanmıştır (Avrupa Konseyi 2503. Oturum, 2003).

2005 yılında Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Gençlik Paketi yayınlanarak; AB üye ülkelerinin tamamının istihdam, bütünleşme ve toplumsal ilerleme konularında ortak olarak harekete geçmelerinin yanı sıra almaları gerekli olan önlemler belirtilmiştir. Bahsedilen önlemler özetle aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Şahin, 2010: 178-179);

- Genç işgücünün istihdam olanaklarının artırılması ve genç istihdamının sürekliliğinin sağlanması amacı güdülen karşılıklı öğrenme programlarının oluşturulması,
- Dezavantajlı genç işgücünün sosyal entegrasyonunu sağlayıcı politikalara önem verilmesi,
- Genç işgücünün eğitim ile alakalı alanlarda başarısız olma durumlarının önlenmesi,
- İş gücü piyasasında, genç işgücüne mesleki bütünleşmesinin sağlanması adına sorumluluklar verilmesi,
- Gençlerin girişimcilik konusunda teşvik edilmesinin yanısıra genç girişimciliğinin sürdürülebilir kılınması amacıyla desteklenilmesi,
- Genç işgücünün hareketliliğinin sağlanarak, belirli süreliğine yurtdışında farklı ülkelerde istihdam edilebilmelerini sağlayıcı sistemlerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi,
- AB üyesi ülkeler arasında gençlere yönelik politikalarda gerekli işbirliklerinin geliştirilmesi,
- Ebeveynler arasında sorumlulukların dağıtılarak, iş ve aile hayatı arasında uzlaşma sağlanması gibi önlemlere vurgu yapılmıştır.

4.4.1.1. Avrupa İstihdam Stratejisinin Kurumsal Bileşenleri

Avrupa İstihdam Stratejisi, istihdam kapsamında ortaya çıkmakta olan ekonomik ve parasal birlikliğin tamamlayıcı yeni bir unsuru olarak yönetim sisteminin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bu kapsamda AİS, AB ülkelerine ait emek piyasası kurumlarının uyumlaştırılmasından ziyade, AB ülkeleri arasındaki istihdam politikalarının esnek koordinasyonunun sağlanmasına yönelik sürecin başlamasına olanak tanımıştır. AİS'in hedefi, AB'de işsizliği azaltmak ve yüksek istihdamı sağlamak adına AB ülkeleri arasında yakınsamanın teşvik edilmesinin sağlanması olarak ifade edilmektedir (Van Rie ve Marx, 2012: 335). AİS, bağlayıcılığı az olan tavsiye, görüş, karar ve programlar gibi yumuşak etkili belgelerle ortaya çıkarılmıştır (Özcüre, 2014: 163).

- AİS'in dört temel kurumsal bileşeni vardır. Bunlar (Weishaupt, 2011: 162);
- İstihdam Rehberleri: Konseyin, Komisyonun önerilerini göz önünde bulundurarak, üye ülkelerin istihdam politikaları için ortak öncelikleri belirlediği yıllık olarak kabul ettiği bir dizi rehber ilkedir.
- Ulusal Eylem Planları: Her üye ülkenin, İstihdam Rehberleri nasıl uygulayacağını gösteren ulusal eylem planlarıdır.
- Ortak istihdam raporu: Komisyon ve Konseyin, üye devletlerin hazırladığı ulusal eylem planlarını inceleyerek oluşturduğu rapordur.
- Öneriler: Konseyin, Komisyonun önerilerine uygun olan, belli bir ülkeye özel öneriler sunulmasına nitelikli oy çokluğuyla karar vermesi sonucu ortaya çıkmaktadır.

AİS'in işleyişinde takip edilen süreç şu şekildedir (Trubek ve Mosher, 2001: 69):

- a) Teori geliştirmek: İstihdam artışını engelleyen nedenler hakkında Komisyonun bir teoriye ihtiyacı vardır. Komisyon bu teoriyi geliştirerek işe başlar.
- b) En iyi uygulamaları ve en iyi performansı gösteren üye devleti belirlemek: Komisyon, istihdam konusunda en iyi performansı sergileyen üye ülkeleri belirleyerek en iyi uygulamaları strateji içine dahil edebilir.
- c) İstihdam rehberleri önerme: Üye devletlerin ulusal istihdam politikalarını düzenlemeleri için üye devletlere istihdam rehberleri önerilir.
- d) Sosyal ortaklar ve sivil toplum ile görüşme: Komisyonun, Avrupa Parlamentosuna, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine danışması gerekmektedir. Bunların dışında resmi olmayan birçok aktör vardır.
- e) İstihdam Komitesi: Komisyon tarafından önerilen rehberleri inceler ve görüş bildirir.
- f) İstihdam rehberlerinin kabul edilmesi: Rehberler, Ekonomik ve Mali İşler Konseyi (ECOFIN) ve Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu'nun ortak toplantısında nitelikli çoğunlukla kabul edilir.
- g) Ulusal düzeyde uygulanması: İstihdam rehberleri kabul edildikten sonra, her üye ülke istihdam politikalarında bu rehberleri göz önünde bulundurarak, ulusal eylem planları hazırlar.
- h) İzleme ve Gözetim: Komisyon üye devletlerin rehberlerde belirtilenleri uygulamalarını yıllık olarak inceler. Uyumu değerlendirmek için Ulusal Eylem Planlarını, uygulama raporlarını ve kendi kaynaklarını kullanır. İstihdam Komitesi bu izleme sürecine katkıda bulunur. Komisyon kendi değerlendirmelerine dayanarak, üye devletlere yönelik önerilerini Konseye sunabilir. Bu tür önerilerde nitelikli çoğunlukla kabul edilir.
- i) Ortak istihdam raporu: Yukarıda sayılanlar yapıldıktan sonra, Komisyon ve Konsey üye devletlere önerilen istihdam rehberlerinin uygulanması ve Birlikteki istihdam durumu hakkında ortak istihdam raporu yazar. İstihdam komitesi bu raporu inceler. Bu rapor Avrupa Konseyi tarafından kabul edilir ve onaylanır.
- j) Yeni Döngü: Ortak istihdam raporuna dayanarak bir sonraki yıl için politikalar belirlenir ve döngü 3.maddeden tekrar başlar. Fakat Komisyon bu noktada, gerekirse Avrupa'da İstihdamı engelleyen nedenler hakkında ki teorisini revize edebilir, üye devletlerin oluşturduğu en iyi uygulamayı yeniden belirleyebilir ve genel stratejik hedefleri değiştirebilir(1. ve 2. adımda bahsedilen konular).

AİS'in Lüksemburg Zirvesi'nde ortaya çıkmasıyla beraber, artık üye ülkeler işgücü piyasalarının yıllık olarak koordinasyonunu yaparken AİS'in belirlediği ortak

önceliklere uygun Ulusal Eylem Planları hazırlamaları gerekmektedir. Ulusal Eylem Planlarının hazırlandığı sürece tüm sosyal tarafların katılımı öngörülmüştür (Ceylan Ataman, 2010: 91).

4.4.1.2. Avrupa İstihdam Stratejisinin Esasları

1997 yılının Kasım ayında gerçekleştirilen Lüksemburg Zirvesi'nde üye ülkeler, sosyal taraflar, Komisyon ve Parlamentodan gelen öneriler temelinde ve büyük oranda Komisyonun önerilerine dayanan AİS'in esasları olan dört ana başlık altında on dokuz ilke kabul edilmiştir (Goetschy, 2001: 127). AİS, bu ilkelerle işgücünün eğitime vurgu yaparak, iş yaratmayı teşvik eden önlemlerle daha aktif bir istihdam politikasını benimsemiştir (Özcüre, 2014:166).

Dört ana başlık ve 19 ilkenin özeti şunlardır (Weishaupt, 2011: 163; European Commission, 1997):

İstihdam Edilebilirliğin Artırılması

- Üye ülkeler; genç ve uzun dönemli işsizlere yeniden eğitime başlama fırsatı, yeniden eğitim veya staj, sırasıyla 6-12 ay sonra bir iş ya da diğer istihdam edilebilirlik tedbirlerinden birinin sağlanması ve bireysel ihtiyaçların erken belirlenmesi üzerine inşa edilen istihdam odaklı ve işsizliği engelleyici stratejiler geliştirmelidir(1.ve 2.İlke).
- İşsiz insanların sayısını artıran refah uygulamalarından, eğitime ve çalışmaya dayalı aktif işgücü piyasalarına doğru bir geçiş sağlanmalıdır. Aktif istihdam politikalarına geçiş konusunda en başarılı üç üye ülkede ortalama yüzde yirmi işsizlik zamanla sağlanmalıdır(3.ilke).
- Yaşam boyu öğrenme ve eğitim sağlanması için bir çerçeve olarak ortaklıklar kurulmalıdır(4. ve 5.ilke).
- Okuldan işe geçişi kolaylaştırmalıdır(6.ve 7.ilke).

Yeni Bir Girişimcilik Kültürü Oluşturmak

- Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için iş faaliyetlerine teşvik etmek adına yönetim yükü ortadan kaldırılmalı ve genel maliyetler azaltılmalıdır. İş yaratmak için sosyal ekonomi dahil, mevcut bütün fırsatlar kullanılmalıdır(8.-10.ilke).
- Özellikle yeteneksiz ve düşük ücretli çalışanlar için ücret dışı çalışma maliyetlerini azaltarak daha istihdam dostu bir vergi sistemi geliştirmelidir(11.ve 12.ilke).

Firmaların ve Çalışanların Adaptasyonunu Teşvik Etmek

- İş sözleşmelerinin daha uyumlu tiplerinin olasılığını incelemek için ve esnek çalışma düzenlemelerini müzakere etmek için sosyal ortaklar bir araya getirilmelidir(13.ve 14.ilke).
- İnsan kaynaklarına yatırım yapmanın önündeki engelleri ve evde çalışmanın geliştirilmesi için vergi ya da diğer teşviklerin olasılığı yeniden incelenmelidir(15.ilke).

Fırsat Eşitliği Politikalarını Güçlendirmek

- Kadın istihdamı aktif bir şekilde desteklenmeli ve kadın-erkek arasında ki işsizlik farkı azaltılmalıdır(16.ilke).
- Bakım hizmetlerine ulaşım geliştirilmelidir(17.ilke).
- Doğum sonrası işe dönüş kolaylaştırılmalıdır(18.ilke).
- Engellilere özel önem verilmelidir(19.ilke).

4.4.1.3. Avrupa İstihdam Stratejisinin Uygulama Yöntemi

AİS'nin uygulanmasında kullanılan yöntem Açık Koordinasyon Yöntemi'dir (AKY). Bu yöntem AB seviyesinde ortak politika belirleme ve belirlenen politikaların izlenmesinde kullanılan yumuşak hukuka (soft-law) dayanan bir sistemdir. AİS, AKY'nin ilk uygulandığı birlik politikası olmasının yanında, AKY'nin kullanıldığı birlik politikalarının en gelişmiş olanıdır (Trubek ve Mosher, 2005: 348).

AKY, Birlik düzeyinde politika yapma süreci ve düzenleyici bir enstrümandır. AKY bir AB yasama süreci değildir. AKY, üye devletlerin tam ya da kısmi yetkinliklerinin altına düştükleri politika alanlarında onları birlik hedefine doğru çekmeyi ve en iyi uygulamaları birlik düzeyinde yaymayı amaçlayan yumuşak hukuka (soft-law) dayanan bir yönetim uygulamasıdır. Üye ülkelerin yetkinliklerini geliştirmede, AB'nin sert hukuku (hard-law) kullanılmadığı için AKY ya da diğer mekanizmalar kullanılmaktadır. Bu mekanizmalar; kılavuzlar, nicel-nitel göstergeler ve kriterler, ulusal ve bölgesel hedefler, akran ve periyodik değerlendirmelerdir. Bunlar kullanılarak, üye devletlerin birbirinden politika öğrenimi gerçekleştirmesi ve zayıf olanın iç politikasını geliştirmesi hedeflenmektedir (Prpic, 2014: 1-2). Yani AKY, AB'ye üye devletlerin kendi ulusal stratejilerini kullanarak çalışmasını içeren esnek bir yönetim biçimidir. Ulusal kurumlar ve stratejilere yer veren bu yöntem, her üye ülkenin bir politika alanında ortak hedefler doğrultusunda ulusal eylem planları yapmalarını ve komisyonun belirlediği kriterlere göre birbirlerini değerlendirerek kendi ulusal politikalarında gerekli değişiklikleri yapmalarını öğütlemektedir (Uyan Semerci, 2013: 178). AKY ile sosyal grupların kendileriyle ilgili kararların alınmasında katılımlarının artırılması da hedeflenmektedir (Demir, 2009: 1). Kısaca AKY, ulusal farklılıklara saygı duyarak ortak küresel ekonomik zorluklarla nasıl başa çıkılacağı konusunda bir öğrenme süreci koordine etmeyi amaçlamakta olup (Rodrigues, 2001: 96), ülkelerarası işbirliği yapılabilmesi adına ölçüleme ile niteliksel ve niceliksel göstergelerin tanımlanmasına dayanmakta ve kısa, orta, uzun vadeli hedeflere ulaşılması için son tarihler sunmaktadır (Demir, 2009: 8).

AKY gibi yeni bir sisteme ihtiyaç duyulmasının temelinde geleneksel olarak AB'de, sosyal politika ve istihdam politikaları belirlemede Birliğin rolünün sınırlı olması yatmaktadır. 1990'lı yıllarda; AB'de ve üye devletlerde sosyal politika ve istihdam politikaları yapma konusunda büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin ilki, sosyal politika vizyonunun değişmesidir. Eski refah devleti politikalarının aksine yeni sosyal politika vizyonunda, aktif politikalar benimsenmektedir. İkinci değişiklik, sosyal politikayı ve istihdam politikasını Avrupalılaştırmaktır. AB'de bu yeni vizyona kadar, üye devletlerin uygulamalarına müdahale edilmek istendiğinde sosyal diyalog ya da topluluk metodu (the Classic Community Method-CCM) olarak bilinen sert hukuk (hard-law) kullanılmıştır. Fakat benimsenen yeni vizyon, bu sert hukuku büyük bir problem olarak görmüştür. Bu yeni vizyonu geliştirebilmek ve uygulayabilmek adına, zayıf olan Ekonomik ve Parasal Birliği (EMU) ve tek pazarı güçlendirmek için harekete geçmek zorunda olan AB, bu amaca ulaşmak için uygun bir uygulama olabilecek Açık Koordinasyon Yöntemini (AKY) ortaya çıkarmıştır (Trubek ve Mosher, 2005: 347).

Bunların yanında, Maastrich Antlaşması sosyal politikalarda ve Avrupa Para Birliği'nde birçok konuda soruna sebep olmuş, Antlaşma öncesi müzakereler sürecinde üye devletler, ortak politikalar belirlenmesinin kendi ulusal çıkarlarını zedelediği için, Antlaşmanın tehlikeye girdiğini tecrübe etmişlerdir (Taşdemir ve Çınar, 2008: 208).

AKY, genellikle uluslar üstü yönetimde ve hükümetler arası görüşmelerde üçüncü bir yol ve yönetim modeli olarak görülmektedir. Bunun nedeni, daha önce kullanılan CCM'ye göre, AKY'yi daha açık ve daha yumuşak yapan, hükümetler arası görüşmelerin daha iyi yapılandırılmasına imkân veren 6 temel özelliğidir. Bunlar: AKY'nin; sorun çözümüne yeni bir yaklaşım getirmesi, katılım için açıklığı sağlaması, yetki devrini kullanması ve farklılıklara saygı duyması, kullanılabilir bilgi üretmek için yeni yollar sunması, politika öğrenimi için potansiyel olması ve kanun yapmanın rolünü üstlenmesidir (Humburg, 2008: 6).

AKY, AB için nispeten yeni bir yönetim aracıdır. Terim, resmi olarak 2000 yılında çıkmasına rağmen benzer bir sistemin kullanılışı daha önceki yıllara dayanmaktadır. Maastrich Antlaşmasında ekonomi koordinasyonunda benzer bir yönetim tipi Geniş Ekonomik Politika Kılavuzları (BEPGS) aracılığıyla kullanılmıştır. 1997 yılında Amsterdam Antlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan AİS'te, AKY'ye bir örnektir (Prpic, 2014: 1-2).

AİS'in uygulamasında kullanılan AKY'nin tarihsel gelişimine bakıldığında mevcut halinin temellerinin Essen Zirvesi'nde atıldığını söylemek mümkündür. Essen Zirvesi'nde alınan kararların hiçbir bağlayıcılığı olamamasına rağmen, üye ülkelere bu kararlara göre iç politikalarını düzenlemeleri öğütlenmiştir. Bunun yanında üye ülkelerin düzenledikleri iç politikaların komisyon tarafından izlenmesi ve takip edilmesi de kararlaştırılmıştır (Schafer, 2004: 8). Daha sonra Amsterdam Antlaşmasının İstihdam başlığıyla birlikte yeni bir yumuşak hukuk metodu ortaya çıkmış ve Lizbon Zirvesi'nde Açık Koordinasyon Yöntemi olarak adlandırılmıştır (Schafer, 2006: 11).

AKY'nin Lizbon Zirvesinde belirlenen işleyişi şu şekildedir (Szyszczak, 2006: 493):

- AB düzeyinde ortak kılavuzların hazırlanması,
- Hedeflerin ve zaman çizelgelerinin düzenlenmesi,
- Kriterlerin düzenlenmesi,
- Ortak göstergelerin düzenlenmesi,
- Üye devletlerin sivil toplum ve diğer paydaşlarını da dahil ederek ulusal eylem planı hazırlaması,
- Üye devletlerarasında en iyi uygulamaların değişimi,
- Eylem planlarının izlenmesi,
- Eylem planlarının uzmanlar ve Komisyon tarafından değerlendirilmesi,
- AB'nin kılavuzları gözden geçirmesi,
- Sonuç değerlendirmesi, şeklindedir.

AKY belirli bir politika alanı için çıkmış olsa bile AB'nin diğer politika alanlarında da kullanılmıştır. AKY, yukarıda da belirttiğimiz gibi BEGPS (AKY benzeri bir sistem uygulanmıştır) ve AİS'in yanı sıra; sosyal korumanın modernizasyonu, sosyal içerme, emeklilik ve sağlık, inovasyon, araştırma ve geliştirme, eğitim, bilgi toplumu, çevre, göç ve girişimcilik gibi alanlarda da kullanılmaktadır (Prpic, 2014: 1-2).

4.4.1.4. Avrupa İstihdam Stratejisinin Mali Kaynakları

4.4.1.4.1. Avrupa Sosyal Fonu

Avrupa Sosyal Fonu (ASF), AB'nin Kurucu Antlaşması olan 1957'de imzalanan Roma Antlaşmasıyla kurulmuştur. 1999 yılında yeniden düzenlenen ASF, AİS'in en büyük mali aracı olarak belirlenmiştir (Elçi, 2007: 52). ASF, üye devletlerin, bölgesel

ve yerel otoritelerle, sosyal ortaklarla, sivil toplumla ve özellikle bireysel vatandaşlarla aralarında ki ortaklığı güçlendirmek için kullanılmaktadır. ASF, AB'nin insana yatırım için en büyük finansal kaynağıdır. ASF, istihdamı desteklemekte, insanların eğitime ve yeteneklerini geliştirmesine yardım etmekte, aynı zamanda insanların iş bulma umutlarını da artırmaktadır (European Commission, 2010: 3).

ASF'nin kaynaklarını nasıl harcayacağı ve hangi alanların öncelikli olacağı belirlenmiştir. Buna göre ASF'nin öncelikleri şunlardır: Yeni becerilere ve yeni çalışma yöntemlerine çalışanların adaptasyonunu artırmak, gençlerin okuldan işe geçişine yardım ederek ve iş arayanlara mesleki eğitim imkânı sağlayarak istihdama ulaşımı kolaylaştırmak, ASF'nin projelerinin büyük kısmını oluşturan mesleki eğitim ve yaşam boyu eğitim fırsatını sunmaktır. ASF'nin önceliklerinden bir diğeri de dezavantajlı grupların(hastalar, azınlıklar, göçmenler vd.) istihdamına yardımcı olmaktır. Bunu da sosyal içerme yoluyla sağlamaya çalışmaktadır (European Commission, 2016: 7). Yani ASF, eğitim ve yeniden eğitim sağlayarak, becerilerini geliştirerek, kariyerlerini geliştirerek ve girişimciliğe teşvik ederek insanlara destek vermektedir. ASF ayrıca genç yaşlı ayrımı gözetmeksizin hem çalışanlara hem de iş arayanlara yardımcı olmaktadır. Bunun yanında ASF, kadın ve erkek arasında ki her türlü ayrımcılıktan kaçınmanın gerekliliğini vurgulamaktadır (European Commission, 2010: 5).

ASF aracılığıyla Avrupa vatandaşlarına yıllık 10 milyar Eurodan fazla yatırım yapılmaktadır. Bu miktara üye devletlerin yaptığı katkılarda eklenmektedir. Uzun dönemli planlar yapılabilmesi ve iş piyasasına insanları dâhil etmeyi sürdürebilmek için ASF'nin bütçesi yedi yıllık hazırlanmaktadır (European Commission, 2010: 6).

4.4.1.4.2. Küreselleşmeye Bağlı Uyum Fonu

Küreselleşmeye Bağlı Uyum Fonu (EGF), 1 Ocak 2007 yılında küreselleşmeden dolayı dünya ticaretinde ki yapısal değişikliklerin bir sonucu olarak işten çıkarılan kişilerle dayanışma içinde olmak ve çok sayıda işsize destek olmak amacıyla kurulmuştur. Fakat daha sonra 'kriz nedeniyle işten çıkarılanları' kapsayacak şekilde değiştirilmiştir. Son zamanlarda da üye devletlerin genç istihdam girişimlerine destek olmak için ek bir araç olmasının yanında serbest çalışanları desteklemek için daha da genişletilmiştir (European Commission, 2016: 4).

Başlangıçta, bu fondan mali yardımlar işgücü piyasasında işten çıkarılan işçilerin işe yeniden dönmesi için tasarlanmış kişisel hizmetlerle koordineli bir uygulamanın parçası olan aktif işgücü piyasası tedbirleri için sağlanmıştır. Son zamanlarda bu fon genç ya da yaşlı işsizliği gibi daha spesifik konularda kullanılmaktadır. EGF, büyük ölçekli kitlesel işten çıkarmalara karşı kısa dönemli yardımlar sağlamaktadır (Reynolds, 2016: 4).

EGF, 2014-2020 periyodu için yıllık 150 milyon Euro değerinde bir bütçeye sahiptir. EGF, işten çıkarılanların iş bulması ya da kendi işlerini kurmalarına yardımcı olacak projelerin maliyetlerine yüzde 60'a kadar destek olmaktadır. EGF, kural olarak tek bir şirket tarafından (tedarikçileri ve alt üreticileri de dâhil olmak üzere) 500 kişiden fazla insanın işten çıkarıldığı yerlerde ve bir ya da daha fazla komşu bölgede özel sektörde çok sayıda kişinin işten çıkarılmasıyla kullanılabilir. EGF, ulusal ya da bölgesel otoriteler tarafından yönetilmektedir (European Commission, 2016: 2). Ayrıca EGF'nin, üye devletlerden sağlanan sosyal yardımların yerine geçemeyeceği açıkça ortaya koyulmuştur. Bunun yerine EGF, bireyleri işgücü piyasasına yeniden girişte daha aktif hale getirmeyi amaçlamaktadır (ÇSGB, 2013: 3).

4.4.1.4.3. Mikro Finansman Araçları

Avrupa Mikro Finansman Olanaklarını Geliştirme (The European Progress Microfinance Facility) 2010 yılında küçük işletme kurmak ya da var olan küçük işletmeyi geliştirmek için kredi (25.000 Euro'nun altında) kullanmayı artırmak için başlatılmıştır. Şu an bu uygulama EaSI Programı aracılığıyla yürütülmektedir. Bu program doğrudan finans girişimcilerine değil aynı zamanda borç vermeyi artırmak amacıyla mikro kredi sağlayıcılarına da imkân verir. Böylece potansiyel kayıp riskini dağıtmayı hedeflemektedir. Mikro kredi sağlayıcıları kamu ya da özel bankalar, banka dışı mikro finans kurumları, kar amacı gütmeyen mikro finans sağlayıcılarıdır (European Commission, 2016: 3).

Mikro girişimcilik için kredi sunmakta olan bu sistemden, şu kişiler yararlanabilir (Ataman, 2010: 96; European Commission, 2017):

- 10 kişiden daha az işçisi olan bir işletme kurmak ya da bu işletmeyi geliştirmek isteyenler,
- İşsiz olanlar,
- İşini kaybedip iş kurmak isteyenler,
- Normal kredi almakta zorluk çeken kişiler (kadınlar, çok genç ya da çok yaşlı olanlar, azınlık grupların üyeleri ve hastalar).

4.4.1.4.4. Katılım Öncesi Yardımlar

Katılım Öncesi Mali Yardımlar (IPA), teknik ve finansal yardımlarla gelişmekte olan ülkelerdeki reformlara AB tarafından sağlanan desteklerdir. IPA 2007-2013 dönemi bütçesi yaklaşık 11.5 milyar Eurodur. IPA II 2014-2020 bütçesi ise 11.7 milyar Euro olarak belirlenmiştir (European Commission, 2016: 7).

IPA özellikle aday ülkeler ve olası aday ülkeler için kullanılan bir fondur. IPA fonu kurumsal geçişlerin ve güçlendirmenin, işbirliğinin, bölgesel gelişmenin, insan kaynakları gelişiminin ve kırsal gelişmenin sağlanması için tahsis edilmektedir (Ceylan Ataman, 2010: 96). IPA'nın amacı, yararlananların birliğe üye olduklarında zorunlulukları ve hakları için siyasi ve ekonomik reformlar yapmalarına yardım etmektir. Bu reformların, IPA'dan faydalanan ülkelerin vatandaşlarına daha iyi fırsatlar sağlaması ve AB vatandaşları gibi yararlanabilecekleri eşit standartları sunması gerekmektedir. Ayrıca IPA, AB'nin sürdürülebilir ekonomik büyüme, enerji, çevre ve iklim değişikliği gibi hedeflerine ulaşmasına da yardım etmektedir (European Commission, 2016: 16).

IPA'dan hâlihazırda yararlanmakta olan ülkeler şunlardır: Makedonya, Karadağ, Sırbistan, Kosova, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Türkiye (European Commission, 2016: 18).

4.4.2. Avrupa 2020 Stratejisi

2010 yılına gelindiğinde AB'de Lizbon Hedeflerine ulaşamamasıyla birlikte, oluşan yeni şartlar altında benzer hedeflerle yeni bir strateji oluşturulması kararlaştırılmış (Akses, 2014: 32) ve AB'nin ekonomisini dönüştürmesi beklenen, aynı zamanda 2020 yılına kadar gerçekleştirilecek olan hedefleri belirleyen "Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi" raporu dönemin AB Komisyonu başkanı Jose Manuel Barosso tarafından 3 Mart 2010'da açıklanmıştır (Akbaş ve Apar, 2010: 2).

Bu yeni stratejiyle Avrupa Komisyonu, ortaya çıkan yeni koşulları göz önünde bulundurarak Lizbon Stratejisinin açıklarını kapatmayı hedeflemiştir (Akses, 2014: 32). Avrupa 2020 Stratejisinin ortaya çıkışında, küreselleşme, iklim değişikliği ve AB’de nüfusun yaşlanması gibi AB ekonomisini sıkıntıya sokan yapısal problemler de etkili olmuştur (Akbaş ve Apar, 2010: 2).

Lizbon Stratejisiyle, dönemin yeni ekonomik düzenine uyum sağlanmaya çalışılırken, Avrupa 2020 Stratejisiyle küresel ekonomik ve mali krizin aşılması ve AB’ye üye ülkelerin borç krizleri ve mali sıkıntılarını aşması hedeflenmektedir (Akses, 2014: 32). Buradan hareketle, Avrupa 2020 Stratejisinin 2008 yılında ki küresel krizin etkilerini aşmak için tasarlandığını söylemek mümkündür. Çünkü Avrupa 2020 Stratejisi, yaşanan ekonomik ve mali kriz sonrasında Avrupa’yı eskisinden daha güçlü duruma getirme fikrinin bir yansımasıdır. Bu strateji, 2008 krizini yeni bir ekonomiye geçiş için bir başlangıç noktası ve fırsat olarak görülmektedir (Akbaş ve Apar, 2010: 2). 2010 yılı AB için krizin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği ve krizden çıkabilmek adına bütün imkânların devreye sokulduğu bir yıl olmuştur. Finansal krizin küresel etkileri, artan ekonomik ve siyasal bağımlılık krizden çıkış için politikaların daha büyük bir kararlılıkla uygulanması mecburiyetini ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda Avrupa 2020 Stratejisi (AİS) hedeflerinin tamamlayıcısı ve önemli bir bileşeni olmuştur (Canbey Özgüler, 2013: 117).

4.4.2.1. Avrupa 2020 Stratejisinin Öncelikleri

Avrupa 2020 Stratejisinin öncelikli amacı krizden çıkıştır. Fakat AB’de krizden çıkmayı engelleyen yapısal zorluklar vardır. Bunlar; Avrupa’nın ortalama büyüme oranının düşük olması, verimlilik konusunda açıklar olması, AR-GE ve inovasyon yatırımlarının düşük olması, bilişim ve teknoloji kullanım düzeyinin istenen düzeyde olmamasıdır (Canbey Özgüler, 2013: 118). Avrupa 2020 Stratejisinin temel fikri “büyüme”dir. Stratejinin hedeflerine, istihdam rehber ilkelerine ve oluşturulan girişimlere bakıldığında hepsinin merkezinde ‘büyüme’ vardır. Büyümenin dışında ‘verimlilik/etkinlik’ ve ‘reform/modernizasyon’ ilkelerinin Stratejinin felsefesini oluşturduğu söylenebilir (Daly, 2012: 274-279). Bu zorlukları aşabilmek ve temel fikir olan ‘büyüme’yi gerçekleştirebilmek için Avrupa 2020 Stratejisi üç temel öncelik üzerine inşa edilmiştir. Bu temel öncelikler; Akıllı Büyüme, Sürdürülebilir Büyüme ve Kapsayıcı Büyümedir.

4.4.2.1.1. Akıllı Büyüme

Strateji metninde; bilgi ve inovasyon temelli bir ekonominin geliştirilmesi olarak açıklanmıştır (European Commission, 2010: 3). Akıllı büyümenin sağlanabilmesi için birlik içinde eğitim kalitesinin yükseltilmesi, araştırma performansının güçlendirilmesi, inovasyon ve bilgi transferinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Değer yaratan yeni mal ve hizmetlerin üretimi, kaliteli yeni işlerin ortaya çıkışı, Avrupa’yı ve tüm dünyayı ilgilendiren toplumsal sorunlarla mücadele edilmesi yalnızca bilgi ve iletişim teknolojilerinden tam kapasiteyle faydalanarak ve yenilikçi fikirlere destek olunarak sağlanabilir. Fakat başarılı olmak için girişimcilik, finans, tüketicilerin ihtiyaçları ve Pazar fırsatları konuları üzerine de odaklanması gerekmektedir (European Commission, 2010: 9-10).

4.4.2.1.2. Sürdürülebilir Büyüme

Strateji metninde, daha verimli kaynaklara sahip, daha yeşil ve daha rekabetçi bir ekonomi olarak tanımlanmıştır (European Commission, 2010: 3). AB, üye ülkelerde KOBİ'ler de dahil olmak üzere bütün işletmelerde bilgi teknolojilerinin ve özellikle çevreye duyarlı yeşil süreçlerin geliştirilmesine ve kaynakların etkin kullanımına dayanan bir rekabet modelini benimsemektedir. Bu tür bir yaklaşım, kaynakların kısıtlı olduğu evrende yüksek karbon salınımının, biyolojik çeşitliğin yok olmasının ve kaynak israfının önlenmesine yardımcı olacaktır. Bununla birlikte, ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumu da güçlendirecektir (European Commission, 2010: 12).

4.4.2.1.3. Kapsayıcı Büyüme

Strateji metninde; sosyal ve bölgesel uyum sağlayan yüksek istihdam düzeyli bir ekonomiye teşvik olarak tanımlanmıştır (European Commission, 2010: 3). Kapsayıcı büyüme ile AB'nin kast ettiği şey; işgücünün niteliğini artırarak yüksek istihdam oranlarını sağlamak, yoksullukla mücadele etmek, işgücü piyasalarını modernleştirmek, mesleki eğitim aracılığıyla işgücünün değişime ayak uydurması ve değişimi yönetmesi, sosyal koruma sistemleri aracılığıyla toplumsal uyumun sağlanmasıdır. Ayrıca, işgücüne katılımın artmasının, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politikaların geliştirilmesinin, büyüme ve toplumsal uyuma katkısı oldukça fazla olacaktır (European Commission, 2010: 16).

4.4.2.2. Avrupa 2020 Stratejisinin Hedefleri

Avrupa 2020 Stratejisinde Avrupa'nın birlikte hareket etmesi halinde Birlik olarak amaçlarına ulaşabilecekleri vurgulanmıştır. Aynı zamanda, krizden daha güçlü çıkabilmek için verimlilik ve sosyal uyumu yüksek düzeyde sunan akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomi düzenine geçişte AB'ye yardımcı olabilecek bir stratejinin olması gerektiği de belirtilmiştir. Bu bağlamda Avrupa 2020 Stratejisinin, 21. yüzyıl için Avrupa'nın sosyal piyasa ekonomisinin vizyonunu ortaya koyduğu belirtilmiştir (European Commission, 2010: 3). Avrupa 2020 Stratejisi, yukarıda bahsettiğimiz "akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme" öncelikleri temelinde, istihdam, eğitim, sosyal içerme, AR-GE, iklim ve enerji konularında birbirini destekleyen 2020'ye kadar gerçekleştirilmesi planlanan beş temel hedef belirlemiştir. Bu hedefler şunlardır (European Commission, 2010: 10):

1. 20-64 yaş arası nüfusun istihdam oranının yüzde 69'dan yüzde 75'e çıkarılması,
2. GSYİH'nın yüzde 3'ünün AR-GE'ye ayrılması; özel sektörün AR-GE'ye yatırım yapabilmesi için koşulların düzeltilmesi ve inovasyon takibi için yeni bir gösterge sisteminin hazırlanması,
3. Sera gazı salınımının 1990 yılına göre en az yüzde 20, şartlar elverişli ise yüzde 30 oranında azaltılması, AB'nin enerji tüketiminde yenilenebilir enerji payının yüzde 20'ye yükseltilmesi ve yüzde 20 oranında enerji verimliliği sağlanması,
4. Okulu erken bırakanların oranının yüzde 15'ten yüzde 10 seviyesine düşürülmesi, 30-34 yaş arası yükseköğrenim mezunu nüfus oranının yüzde 31 seviyesinden en az yüzde 40 seviyesine çıkarılması,

5. 20 milyon insanın yoksulluktan kurtararak ulusal yoksulluk sınırı altında yaşayan AB vatandaşları sayısının yüzde 25 azaltılmasıdır.

Bu hedeflere ulaşılabilmesi için yukarıda bahsettiğimiz üç temel öncelik kapsamında yedi tane girişim belirlenmiştir. Bunlardan aşağıda kısaca bahsedilmiştir.

Avrupa 2020 Stratejisinde Akıllı Büyüme kapsamında üç girişim belirlenmiş ve bu girişimlerin hayat geçirilebilmesi adına birlik düzeyinde ve üye devletler düzeyinde yapılması gerekenler belirtilmiştir. Bu girişimler ve amaçları kısaca şöyledir (European Commission, 2010: 10-12):

- İnovasyon Birliği: İklim değişikliği, enerji ve kaynak verimliliği, sağlık ve demografik değişim gibi Avrupa toplumunun karşı karşıya kaldığı zorluklara karşı inovasyon ve AR-GE yatırımlarının artırılması amaçlanmaktadır.
- Hareket Halinde Gençlik: AB’de yükseköğretim kurumlarının kalitesinin ve uluslararası çekiciliğinin artırılması, uzmanlık ve eşitliği birleştirerek Avrupa’da eğitim ve mesleki eğitimin her düzeyde kalitesinin artırılması, öğrenci ve stajyer hareketliliğini teşvik ederek gençlerin istidam durumunun iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.
- Avrupa İçin Dijital Gündem: Hızlı ve ultra hızlı internete ve birlikte çalışabilen uygulamalara dayalı ‘Dijital Tek Pazar’dan, sürdürülebilir ekonomik ve sosyal faydalar sağlamak için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

Avrupa 2020 Stratejisinde Sürdürülebilir Büyüme kapsamında iki girişim belirlenmiş ve bu girişimlerin hayata geçirilebilmesi adına birlik düzeyinde ve üye devletler düzeyinde yapılması gerekenler belirtilmiştir. Bu girişimler ve amaçları kısaca şöyledir (European Commission, 2010: 14-16):

- Kaynakları Verimli Kullanan Avrupa: Bütün kaynakların etkili bir şekilde kullanıldığı düşük karbonlu ve verimli kaynak ekonomisine doğru geçişi sağlamak ve ayrıca, enerji güvenliğine daha fazla teşvik etmek, rekabeti güçlendirmek, CO2 emisyonlarını azaltmak, kaynak ve enerji kullanımından ekonomik büyümeyi ayırmak amaçlanmaktadır.
- Küreselleşme Çağı için Sanayi Politikası: Girişimciliğin ve özellikle KOBİ’lerin yeşil enerji ve rekabet edilebilirlik bağlamında desteklenmesi, iş dünyasının, sendikalar, akademisyenler, Sivil Toplum Kuruluşlarıyla yakın işbirliği içinde çalışarak AB’nin küresel sürdürülebilir büyümeye daha fazla katkı yapmasının sağlanması amaçlanmaktadır.

Avrupa 2020 Stratejisinde Kapsayıcı Büyüme kapsamında iki girişim belirlenmiş ve bu girişimlerin hayata geçirilebilmesi adına birlik düzeyinde ve üye devletler düzeyinde yapılması gerekenler belirtilmiştir. Bu girişimler ve amaçları kısaca şöyledir (European Commission, 2010: 16-18):

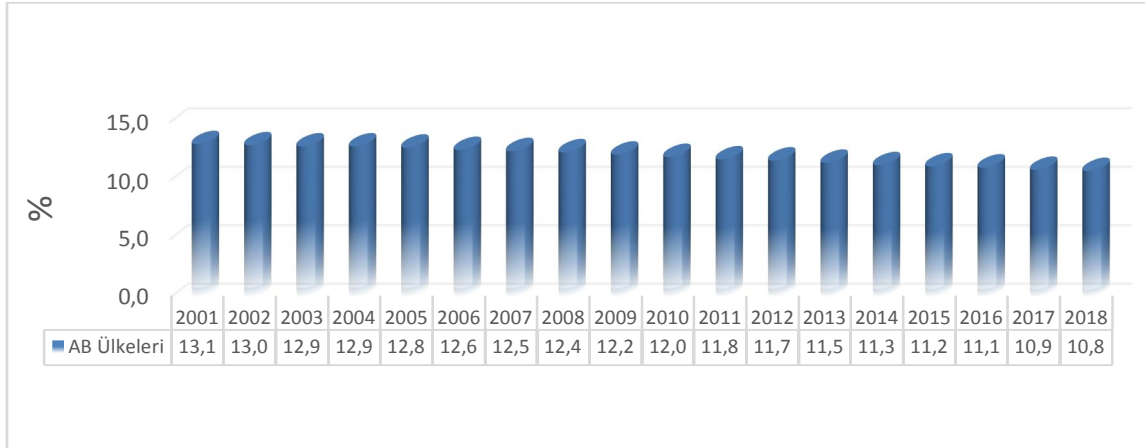
- Yeni Beceri ve İşler İçin Gündem: İstihdamın artırılması ve AB’nin sosyal modelinin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere işgücü piyasalarının modernizasyonu için gerekli şartları oluşturmak, gelecekteki ve şu andaki işlere işgücünün adaptasyonunu yeni yetenekler kazandırarak sağlamak, işsizliği azaltmak ve çalışma verimliliğini artırmak amaçlanmaktadır.
- Yoksulluğa Karşı Avrupa Platformu: Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede Açık Koordinasyon Yöntemini kullanarak üye ülkelerin sürekli etkileşimiyle AB içerisinde ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumun sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu girişimlerin tamamı daha spesifik hedeflerin bir çatısı olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda bu girişimler; politika koordinasyon süreci, AB fonları, bağlayıcı

olmayan öneriler, mevzuat gibi enstrümanlara görevler dağıtılarak gerçekleştirilmesi bakımından Lizbon Stratejisiyle benzerlik göstermektedir (Armstrong, 2012: 289).

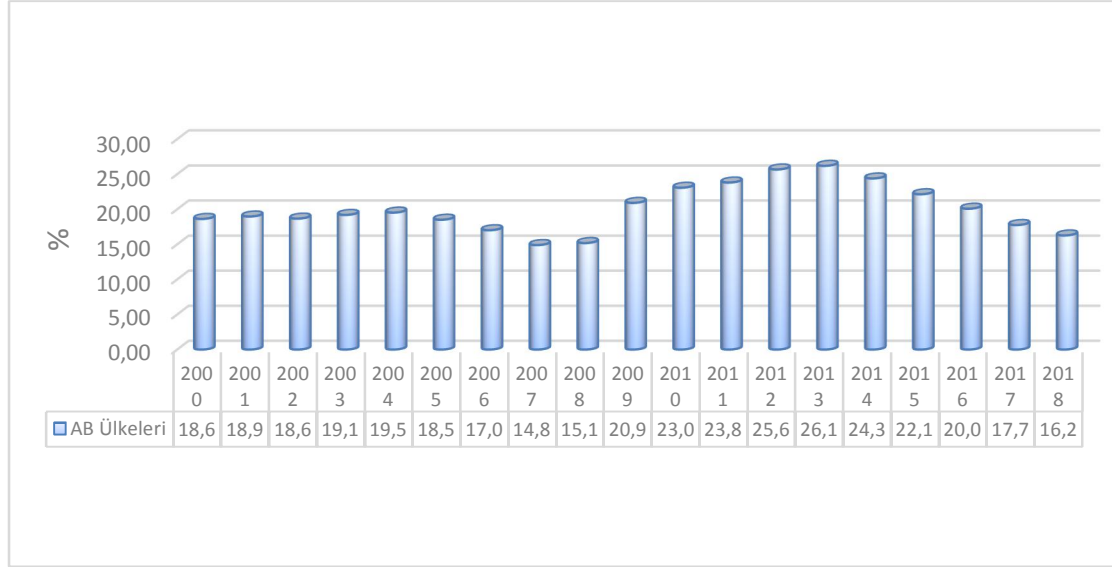
4.4.3. AB Ülkelerinde Genç İşsizliğin Genel Durumu ve Görünümü

Bu bölümde, AB ülkelerinde Eurostat verilerine göre yıllar itibariyle genç işsizliğin durumunun analiz edilmesiyle birlikte, genel görünümünün ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Şekil 4.10. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İşgücünün Toplam İşgücüne Oranı (%) (WB, 17.02.2019, <https://data.worldbank.org/>).

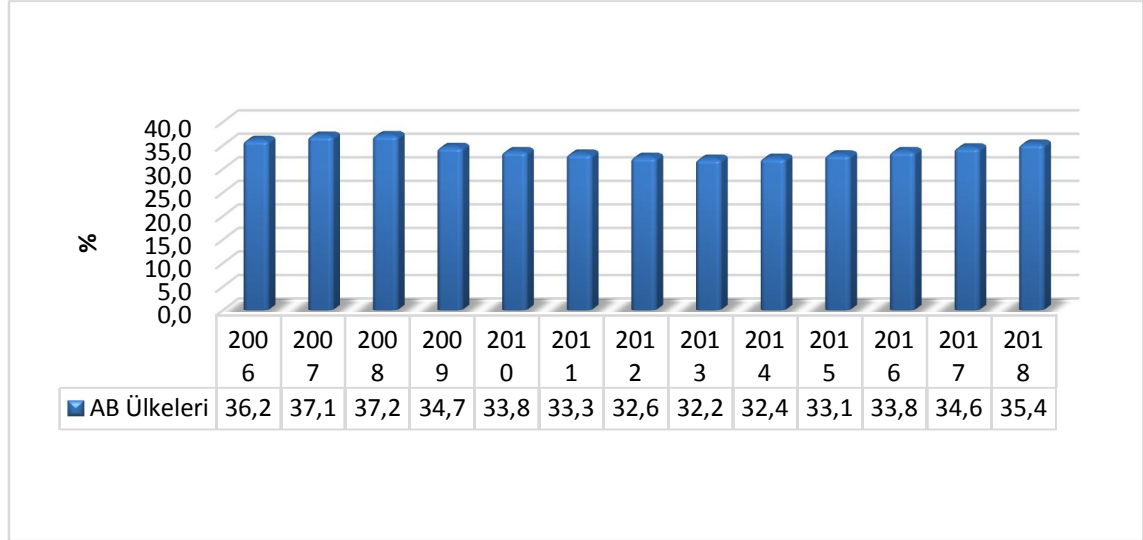
Şekil 4.10, Dünya Bankası 2001-2018 yılları verilerinden derlenen, AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç işgücünün toplam işgücü oranlarının yıllara göre seyrini göstermektedir. Dünya Bankası verilerine göre AB ülkelerinde genç işgücüne katılım ortalaması 2001 yılında %13,1'lik oranla en yüksek seviyede iken, 2018 yılında %10,8'lik oranla en düşük seviyeye gerilediği gözlemlenmektedir. Şekil 4.10'a göre, AB ülkelerinde genç işgücüne katılım oranının 2001 yılından itibaren 2018 yılına kadar sürekli düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. AB ülkelerindeki bu durum, genç işgücünün toplam işgücü içerisindeki payının sürekli olarak azaldığı ve genç işsizliğin sürekli artmasıyla birlikte, genç işgücüne yeterli düzeyde istihdam alanının oluşturulamadığı anlamını taşımaktadır. Sonuç olarak, AB ülkelerinde AİS çerçevesinde uygulanan genç istihdam politikalarının tam anlamıyla başarıya ulaşmadığı, AB ülke ekonomileri açısından hayati önem arz eden genç işsizlik sorununun önlenmesi adına yapısal ekonomik reformlara acil ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4.11. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (WB, 17.02.2019, <https://data.worldbank.org/>).

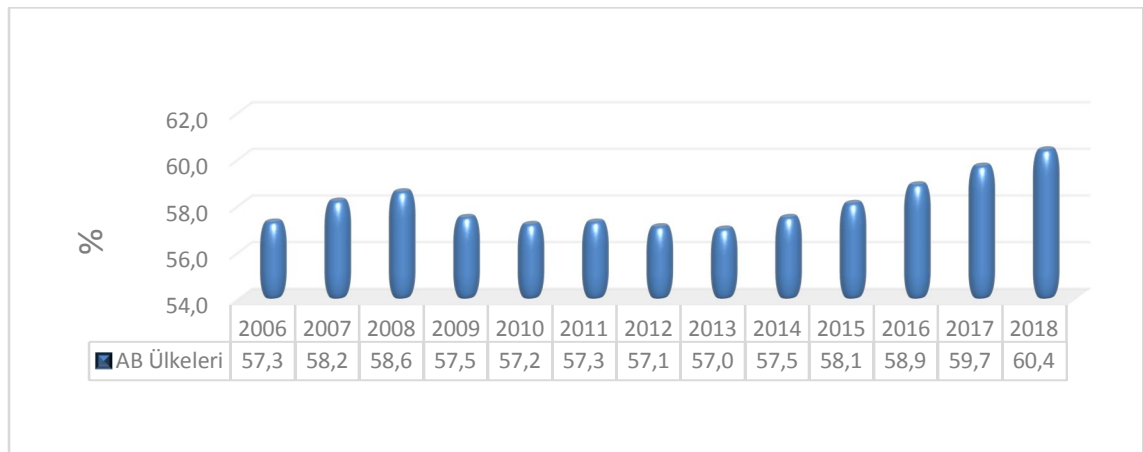
Şekil 4.11, Dünya Bankası 2000-2018 yılları verilerinden derlenen AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının ortalamasının seyrini göstermektedir. Dünya Bankası verilerine göre AB ülkelerinde 2000-2018 yılları arasında, genç işsizlik oranlarının ortalaması %14,89 ile 2007 yılında en düşük seviyede gerçekleşirken, %26,19 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleştiği görülmektedir. AB ülkelerinde genç işsizlik oranının, ele alınan dönem içerisinde 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleşmesi, 2012 yılında derinleşen Avro bölgesi krizi ile birlikte birçok AB ülkesinin teknik olarak resesyona girmiş olmasına ve gelişmiş/gelişmekte olan ülke ekonomilerin birçoğunda borçluluk seviyesinin artmasına bağlanabilir. 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz AB ülkelerini derinden etkilemesinin yanında, genç işsizlik oranlarının bu denli yüksek seviyelere yükselmesinde de önemli bir paya sahip olduğu ifade edilebilir.

Şekil 4.11'e göre, AB ülkelerinde genç işsizlik oranı ortalamasının 2000 yılından (%18,62) itibaren 2004 yılına (%19,52) kadarki süreçte artış eğiliminde olduğu ancak, 2005 yılından (%18,51) itibaren 2008 yılına (%15,18) kadarki süreçte keskin bir düşüşle azalış eğilimine geçtiği görülmektedir. 2008 küresel ekonomik krizin etkisiyle, AB ülkelerinde genç işsizlik oranı ortalamasının 2008 yılından (%15,18) itibaren keskin bir artış ile 2013 yılına (%26,19) kadar artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir. 2013 yılından (%26,19) itibaren ise gerekli tedbirlerin alınması ve genç istihdam politikalarının kısmen etkinlik kazanmasıyla genç işsizlik oranlarının 2018 yılına (%16,26) kadarki periyotta azalan bir ivme kazandığı görülmektedir.

Şekil 4.12. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İstihdam Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

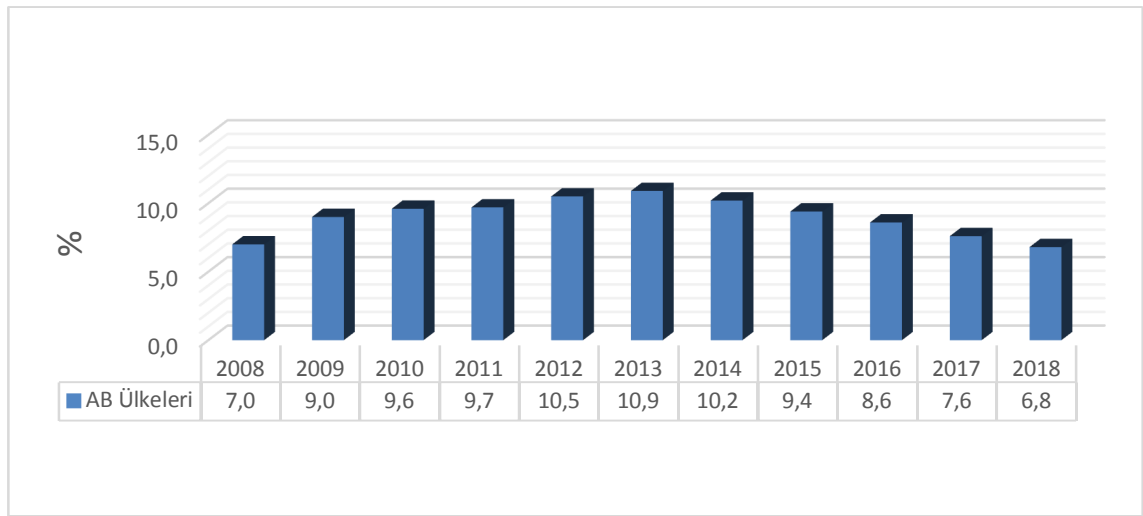
Şekil 4.12, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç istihdam oranı ortalamalarının seyrini göstermektedir. AB ülkelerinde genç istihdam oranı ortalamasının 2006 yılında %36,2’de iken 2008 yılı sonuna kadar artış eğiliminde olduğu ve bir puanlık artış göstererek 2008 yılında %37,2’ye ulaştığı gözlenmektedir. 2008 küresel ekonomik krizin etkilerini derinden yaşayan AB ülkeleri, krizin etkilerini genç istihdam oranlarında da ciddi düzeyde hissetmiştir. 2008 yılında %37,2 olarak gerçekleşen genç istihdam oranı, küresel ekonomik krizin etkisiyle keskin bir düşüş yaşayarak, 2009 yılında yaklaşık 3 puanlık düşüş göstermiş ve %34,7’ye gerilemiştir. AB ülkelerinde genç istihdam oranı ortalaması, 2008 yılından (%37,2) itibaren 2013 yılı sonuna (%32,2) kadar düşme eğilimi göstermesine rağmen, 2014 yılı itibariyle (%32,4) 2018 yılına kadarki periyotta artış eğilimi göstererek olumlu bir tablo ortaya koymaktadır. AB ülkelerinde genç istihdamı açısından bu göstergeler her ne kadar olumlu bir görünüm ortaya koyuyor olsa da yeterli olduğu sonucunu ortaya koymamaktadır.

Şekil 4.13. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Toplam İstihdam Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

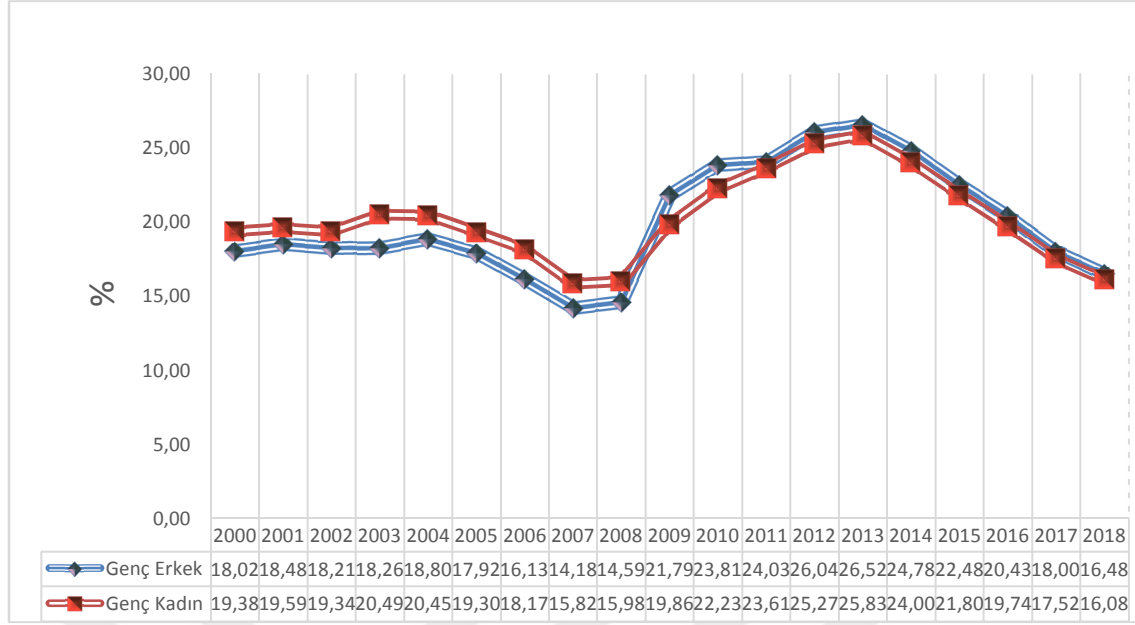

Şekil 4.13, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen AB ülkelerinde yıllara göre toplam istihdam oranı ortalamalarının seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre, AB ülkelerinde 2006-2018 periyotunda en yüksek toplam istihdam düzeyi %60,4'lük oranla 2018 yılında gerçekleşirken, en düşük toplam istihdam düzeyi ise %57,0'lik oranla 2013 yılında gerçekleşmiştir. AB ülkelerinde toplam istihdam oranlarının 2006-2018 periyotunda, 2006 yılından (%57,3) 2008 yılı sonuna kadar (%58,6) artan eğilimde olduğu, 2009-2013 yılları arasında (ortalama %57,22) istikrarlı bir görünümde olduğu ve 2013 yılından (%57,0) itibaren 2018 yılına kadar (%60,4) artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, AB ülkelerinde toplam istihdam oranlarının 2008 ve 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizlerinden etkilendiği ancak, 2013 yılı itibariyle uyguladığı istihdam politikaları sayesinde toplam istihdam oranında önemli bir iyileşme kaydettiği görülmektedir.

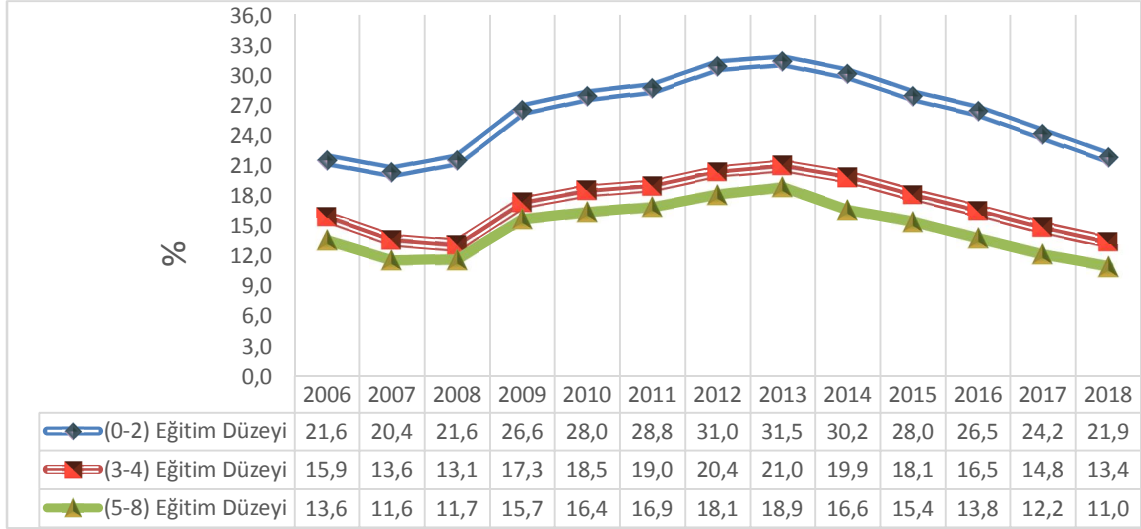
Şekil 4.14. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.14, Eurostat 2008-2018 yılları verilerinden derlenen AB ülkelerinde yıllara göre toplam işsizlik oranı ortalamalarının seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre, AB ülkelerinde 2008-2018 periyotunda en yüksek toplam işsizlik düzeyi %10,9'luk oranla 2013 yılında gerçekleşirken, en düşük toplam işsizlik düzeyi ise %6,8'lik oranla 2018 yılında gerçekleşmiştir. AB ülkelerinde toplam işsizlik oranlarının 2008-2018 periyotunda, 2008 yılından (%7,0) 2013 yılı sonuna kadar (%10,9) artış eğiliminde olduğu, 2014 yılından (%10,2) itibaren ise 2018 yılına (%6,8) kadarki periyotta düşüş eğilimi gösterdiği görülmektedir. Sonuç olarak, AB ülkelerinde toplam işsizlik oranlarının 2008 ve 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizlerinden önemli derecede etkilendiği ancak, 2013 yılı itibariyle uyguladığı istihdam politikaları sayesinde toplam işsizlik oranlarında önemli bir iyileşme kaydettiği görülmektedir.

Şekil 4.15. AB Ülkelerinde Yıllara ve Cinsiyet Durumuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (WB, 17.02.2019, <https://data.worldbank.org/>).

Şekil 4.15, Dünya Bankası 2000-2018 yılları verilerinden derlenen AB ülkelerinde yıllara ve cinsiyet durumuna göre 15-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının seyrini göstermektedir. Şekil 4.15'teki Dünya Bankası verilerine göre, AB ülkelerinde 15-24 yaş grubundaki genç erkek işsizlik oranının, 2000-2008 yılları arasında genç kadın işsizlik oranından daha az olduğu görülürken, 2008 yılından sonraki süreçte bu durumun tam tersi bir hal aldığı, genç erkek işsizlik oranının artışa geçtiği görülmektedir. AB ülkelerinde cinsiyete göre genç işsizlik oranları, 2000 yılında genç erkeklerde %18,02 iken, genç kadınlarda bu oranın %19,38 olduğu görülmektedir. 2008 yılında ise genç erkek işsizlik oranının %14,59 düzeyinde ve genç kadın işsizlik oranının %15,98 düzeyinde gerçekleşerek birbirlerine çok yaklaştıkları görülmektedir. 2009 yılından itibaren ise bu eşitliğin bozularak tam tersi bir duruma dönüştüğü, diğer bir ifade ile genç erkek işsizlik oranının genç kadın işsizlik oranının üzerinde seyrettiği görülmektedir. 2018 yılında ise genç erkek işsizlik düzeyinin %16,48 ve genç kadın işsizlik düzeyinin %16,08 olarak gerçekleşmesiyle birlikte her iki cinsiyet grubunda da genç işsizlik düzeyinin birbirine yaklaştığı görülmektedir.

Şekil 4.16. AB Ülkelerinde Eğitim Seviyesine Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Genç işsizliğin ortaya çıkmasında önemli bir faktör olan eğitim düzeyi hususunda Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması 2011 (ISCED, 2011) standartları ve sınıflandırılması kullanılmaktadır. ISCED, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından eğitim istatistiklerinin ve karşılaştırılabilir göstergelerin toplanması, derlenmesi ve bu bilgilerle hem ulusal hem de uluslararası düzeyde standart kavram, tanım ve sınıflandırmaların sunulması açısından bir araç olarak tasarlanmıştır (www.yok.gov.tr).

UNESCO'nun 2012 yılında yayınladığı ISCED 2011 dokümanlarına göre eğitim düzeyleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (UNESCO, 2012);

- 0-2 Eğitim Seviyesi: Temel eğitimden az, temel eğitimin (ilköğretim) ilk aşaması ve temel eğitimin ikinci aşamasındaki eğitim seviyesi (okul öncesi eğitim, ilkokul ve ortaokul eğitimi)
- 3-4 Eğitim Seviyesi: İleri ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası üniversite derecesinde olmayan eğitim seviyesi (lise, lise sonrası yükseköğretim olmayan eğitim seviyesi)
- 5-8 Eğitim Seviyesi: Yükseköğretimin ilk ve ikinci aşamasındaki eğitim seviyesi (kısa süreli yükseköğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora) olarak belirlenmiştir.

Şekil 4.16, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen, AB ülkelerinde yıllara ve Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması (ISCED 2011) eğitim düzeylerine göre genç işsizlik oranlarının seyrini göstermektedir. AB ülkelerinde eğitim düzeylerine göre genç işsizlik oranlarının gösterildiği Şekil 4.16'dan da görüldüğü üzere, 2006-2018 periyodunda gençler arasında eğitim düzeyi arttıkça genç işsizlik oranlarının azalış gösterdiği görülmektedir. Öncelikle tecrübe eksikliği yüzünden iş bulmakta zorluk yaşayan genç işgücü açısından eğitim, beşeri sermayenin en önemli bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla eğitime yapılan yatırımlar artış gösterdikçe, genç işgücünün eğitim seviyesi yükselmekte, bilgi ve becerileri artmakla birlikte, istihdam olanakları da kolaylaşmaktadır (Şahin, 2014: 64).

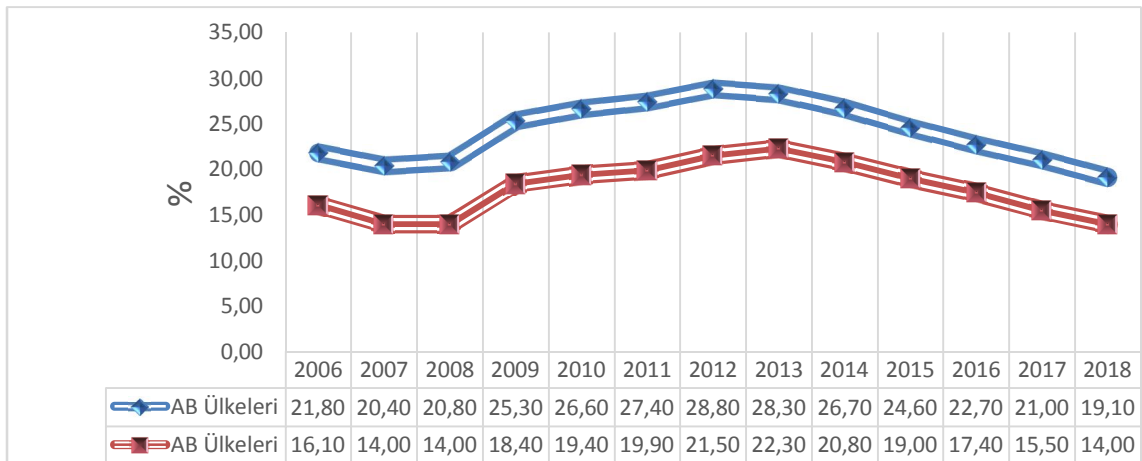
Gençlerin eğitim düzeylerine göre işsizlik oranlarının gösterildiği Şekil 4.16'ya göre; eğitim düzeyleri arasında en yüksek genç işsizlik oranının, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen gençlerde (0-2 eğitim düzeyinde) yaşandığı, onu sırasıyla lise

ve dengi mezunu gençlerde (3-4 eğitim düzeyinde) ve yükseköğretim mezunları gençlerin (5-8 eğitim düzeyi) takip ettiği görülmektedir. Eğitim düzeyleri içerisinde en yüksek genç işsizliğinin 0-2 eğitim düzeyinde iken, en düşük genç işsizliğinin ise 5-8 eğitim düzeyinde gerçekleşmiş olması, AB ülkelerinde eğitim seviyesi arttıkça genç işsizliğinin azalış gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 4.16'daki veriler ışığında, AB ülkelerinde 2006-2018 dönemi içerisinde 0-2 eğitim düzeyinde en yüksek genç işsizlik oranı %31,5 ile 2013 yılında gerçekleşirken, en düşük genç işsizlik oranının ise %20,4 ile 2007 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 3-4 eğitim düzeyinde yıllar itibariyle genç işsizlik oranında en yüksek olduğu dönemin %21,0 ile 2013 yılında ve en düşük olduğu dönemin %13,1 ile 2008 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 5-8 eğitim düzeyinde ise, genç işsizlik oranının en yüksek olduğu dönemin %18,9 ile 2013 yılında ve en düşük olduğu dönemin de %11,0 ile 2018 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 0-2 eğitim düzeyindeki genç işsizlik oranları ile 3-4 eğitim düzeyindeki genç işsizlik oranlarının yıllara göre birbirine paralel şekilde seyrettiği gözlemlenirken, 5-8 eğitim düzeyinde genç işsizlik oranlarının farklı şekilde seyrettiği görülmektedir.

Şekil 4.16'ya göre, AB ülkelerinde 2006-2018 periyotunda bütün eğitim düzeylerinde genç işsizlik oranları 2006 yılından 2008 yılı sonuna kadar düşüş eğiliminde oldukları gözlemlenirken, 2008 yılından itibaren 2013 yılına kadar yükseliş eğiliminde oldukları ve 2013 yılından itibaren tekrar düşüş eğilimine geçtikleri görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz AB ülkelerini derinden etkilemiş ve 2012 yılında yaşanan diğer küresel ekonomik krizin de etkisiyle bütün eğitim düzeylerinde genç işsizlik oranları incelenen dönemde en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Ayrıca AB ülkelerinde bütün eğitim düzeylerinde genç işsizlik oranı ortalamasının 2013 yılında en yüksek seviyeye ulaşmasında, yine aynı yıl oldukça yüksek işsizlik oranlarına sahip bir ülke olan Hırvatistan'ın AB'ye üye olmasının da etkili olduğu söylenebilir.

AB ülkeleri açısından eğitim düzeyi arttıkça genç işsizlik oranlarının azalış göstermesi, eğitim ile genç istihdamı arasında uyumun olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla AB ülkelerinde uygulanan genç istihdam ve eğitim politikalarının etkinlikleri açısından diğer ülkelere iyi uygulama örneği teşkil etmektedir.

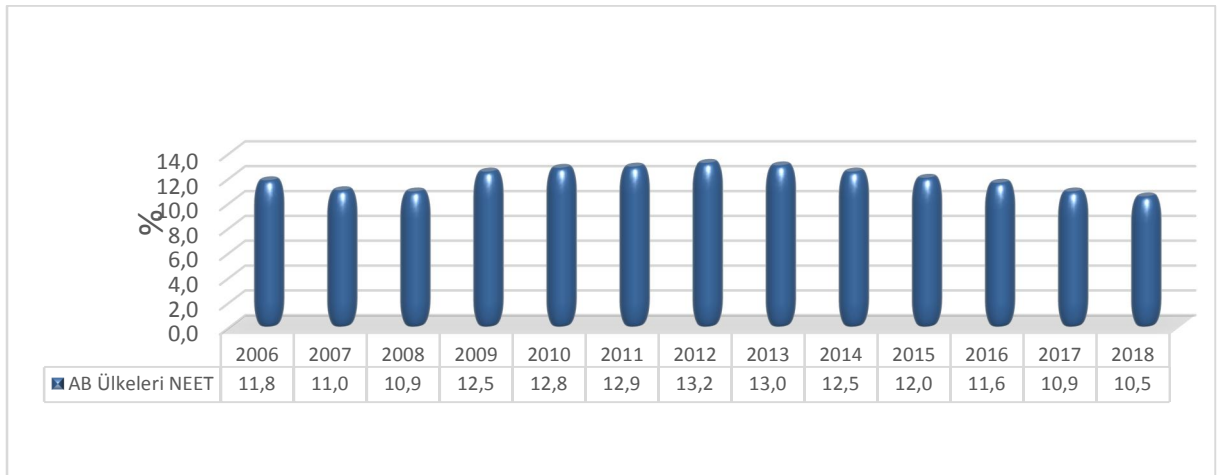

Şekil 4.17. AB Ülkelerinde Yaş Grubuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.17, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen AB ülkelerinde yıllara ve yaş grubuna genç işsizlik oranı ortalamasının seyrini göstermektedir. 15-24 yaş grubundaki genç işsizler kendi arasında 15-19 ve 20-24 yaş grubu olarak iki alt gruba ayrılmaktadır. Şekil 4.17'ye bakıldığında, AB ülkelerinde 2006-2018 periyodunda yaş grupları bakımından, 15-19 yaş grubundaki genç işsizlik oranının, 20-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, 20-24 yaş grubundaki gençlerin, 15-19 yaş grubuna göre daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip olmanın avantajından yararlanarak, istihdam olanaklarının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4.17'ye göre; AB ülkelerinde 2006-2018 dönemi içerisinde, 15-19 yaş grubunda genç işsizlik oranlarının en yüksek olduğu dönem %28,80 ile 2012 yılında iken, en düşük olduğu dönem ise %19,10 ile 2018 yılında olduğu görülmektedir. 20-24 yaş grubunda genç işsizlik oranlarına bakıldığında ise, bu periyotta en yüksek olduğu dönem %22,30 ile 2013 yılında iken, en düşük olduğu dönemin ise %14,00 ile 2007-2008 ve 2018 yıllarında gerçekleştiği görülmektedir. Her iki yaş grubunda da genç işsizlik oranlarının en yüksek olduğu dönemlerin 2012 ve 2013 yıllarında gerçekleşmiş olması, 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkilerinin yanı sıra, 2013 yılında yüksek işsizlik oranlarına sahip bir ülke olan Hırvatistan'ın AB'ye üye olmasına bağlanmaktadır.

Şekil 4.17'de, AB ülkelerinde 2006-2018 periyodunda her iki yaş grubunda da genç işsizlik oranlarının seyrine bakıldığında, 2006 yılından 2008 yılı sonuna kadarki süreçte azalan bir seyirdeyken, 2008 yılından 2013 yılı sonuna kadar artan bir ivmede olduğu ve 2013 yılından itibaren tekrar azalan bir seyir izlediği görülmektedir. Sonuç olarak göstergelerden de anlaşılacağı üzere, AB ülkelerinde her iki yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının 2008 ve 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizlerden derinden etkilenmesinin yanı sıra, ciddi seviyelerde işsizlik rakamlarına sahip olan Hırvatistan'ın da 2013 yılında AB'ye üye olmasının olumsuz etkiler bıraktığı anlaşılmaktadır.

Şekil 4.18. AB Ülkelerinde Yıllara Göre Ne İstihdamda, Ne Eğitimde, Ne de Yetiştirmede Yer Almayan Gençler (NEET) (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.18, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen, AB ülkelerinde yıllara göre ne istihdamda, ne eğitimde, ne de yetiştirmede yer almayan gençlerin (Young People Aged 15-24 Neither in Employment Nor In Education And Training-

NEET) aktif işgücü içerisindeki oranlarının seyrini göstermektedir. 15-24 yaş grubundaki genç işgücünün eğitim almaları sağlanarak istihdam edilmeleri, ülke ekonomik büyümesine katkıda bulunabilmeleri, bütün AB ülkeleri açısından önemli bir gereklilik ve hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfusu gün geçtikçe yaşlanan AB ülkeleri, bir taraftan aktif nüfusta azalma yaşarken, diğer taraftan da aktif nüfus içerisinde giderek azalan genç nüfusun ne istihdamda, ne eğitimde, ne de yetiştirmede yer almaması sorununu yaşamaktadır.

Dolayısıyla yaşlı nüfusun emeklilik, sağlık ve bakım gibi sosyal güvenlik harcamalarından kaynaklı maliyetleri artan AB ülkelerinde, halihazırda aktif nüfus içerisinde az olan genç nüfusun tamamının üretime dahil edilememesi sebebiyle mevcut potansiyelini tam anlamıyla kullanamaması, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesinin yanında sosyal problemleri de ortaya çıkarmaktadır. AB ülkelerinde, ne eğitimde, ne istihdamda, ne de yetiştirmede yer almayan bu gençler, “yaşlı gençler” şeklinde tanımlanmakla birlikte, ciddi oranlara ulaşan bu gençleri eğitim, öğrenim veya iş alanlarına çekebilmek adına politika üretme ve önlem arayışlarını artırma yoluna gittikleri görülmektedir.

Şekil 4.18’de, 2006-2018 periyodu içerisinde AB ülkelerinde NEET oranlarının en yüksek olduğu dönemin %13,2 ile 2012 yılı olduğu görülürken, en düşük olduğu dönemin ise %10,5 ile 2018 yılında olduğu görülmektedir. Şekil 4.18’de, AB ülkelerinde 2006-2018 periyodunda NEET oranlarının seyrine bakıldığında, 2006 yılından 2008 yılı sonuna kadarki süreçte azalış gösterirken, 2008 yılından 2012 yılı sonuna kadarki süreçte artış gösterdiği ve 2013 yılından itibaren ise azalan bir tablo ortaya koyduğu görülmektedir. Araştırma yapılan 2006-2018 dönemi içerisinde en düşük NEET oranının 2018 yılında gerçekleşmiş olması, AB ülkeleri açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

AB ülkelerinde, ne istihdamda, ne eğitimde, ne de yerleştirmede yer almayan gençler oldukça heterojen bir yapı sergilemektedir. Avrupa Eğitim Vakfı (ETF) tarafından bu gençler, pasif ve işsizler olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Belirli dönem boyunca iş arayan, çalışmaya hazır ancak iş bulamayan gençler işsizler şeklinde değerlendirilirken, pasif gençler olarak ifade edilen diğer grup gençler ise (ETF, 2015: 10-11);

- Çalışmayan fakat herhangi bir iş arayışında da olmayan, eğitime devam etme arzusunda olmayan, iş bulma umudunu yitirmiş, cesareti ve umudu kırılmış gençler,
- Yaşlı, engelli, çocuk gibi aile üyelerine bakma sorumluluğu veya ev işlerini yapma yükümlülüğünden dolayı iş aramayan gençler,
- Kendisi engelli ve/veya hasta olan gençler,
- Kendini gerçekleştirme amacıyla seyahat etmek ve/veya sanatsal faaliyetlerle meşgul olmakla birlikte, gönüllü olarak ne eğitimde, ne de istihdamda yer almayan gençler şeklinde ifade edilmektedir.

AB ülkeleri, oldukça önemli buldukları bu NEET sorununu çözebilmek adına Avrupa 2020 stratejisinin öncü girişimi olan, Hareket Halindeki Gençlik ve 2012-2013 yıllarında Gençliğe Yönelik Fırsatlar Girişimi projelerini geliştirmiştir. Avrupa Konseyi bu girişimleriyle, AB ülkelerini birlikte ortak hareket etmeye teşvik etmenin yanında, gençlerin mevcut potansiyellerini ortaya çıkarmalarını, gençlerin eğitim ve öğretim hayatına geri dönmelerini, işgücü ve öğrenci hareketliliğinin sağlanmasını, işgücü ve öğrenci hareketliliğinin sağlanmasını ve gençlerin karşılaştıkları zorlukların ele alınmasını hedeflemektedir (Eurofound, 2012: 1). Şekil 4.18’e bakıldığında 2012 yılından sonra uygulanan politikalar sayesinde NEET oranlarının 2018 yılında %10,5’e

gerilediği görülmektedir. Her ne kadar NEET oranlarında azalış olumlu olarak değerlendirilse de, 2018 yılındaki NEET oranının, her on gençten birinin ne istihdamda, ne eğitimde, ne de yerleştirmede yer almaması anlamına gelmesinden dolayı, AB ülkeleri açısından problemin halen ciddi boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır.

4.4.4. AB Ülkelerinde Genç İşsizliğin Çözümüne Yönelik Uygulanan İstihdam Politikaları

AB ülkelerinde genç işsizlik ile ilgili düzenlemelerin 1990'lı yıllarda başladığı görülmektedir. Bu konudaki ilk çalışmalar 1992 yılında Maastricht Anlaşması ile başlamıştır. Maastricht anlaşmasında, genç istihdam seviyesinin artırılmasıyla birlikte, bu istihdam seviyesinin muhafaza edilmesi ve hayat standartlarının yükseltilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca AB ülkeleri arasında sosyo-ekonomik uyumun ve dayanışmanın güçlendirilmesi öncelikler arasına dahil edilmiştir (Weishaupt ve Lack, 2011: 11).

1993 yılında ise Avrupa Komisyonu tarafından Beyaz Kitap yayınlanarak; AB ülkelerinde yeni istihdam alanlarının yaratılması, hayat boyu eğitim ile mesleki eğitimin geliştirilmesi, iç ve dış esnekliğin sağlanmasıyla birlikte, genç işsizliğin azaltılması ilk kez amaçlanmıştır (Alpagut, 2008: 8). Beyaz Kitap'ta yapısal, teknolojik ve döngüsel işsizlik olarak üç tür işsizliğe dikkat çekilmekle birlikte bu sorunun çözümü için, istihdam fırsatlarının yaratılmasına, eğitim ile yetiştirme sistemlerinin geliştirilmesine ve aktif istihdam politikalarının uygulanarak esneklik artışı sağlanmasına ihtiyaç olduğuna vurgu yapılmıştır (Günlü, 2003: 13).

1994 yılında gerçekleştirilen Essen Zirvesinde ise, AB ülkeleri arasında işsizliğin ortak kaygı unsuru olduğu belirtilerek, süreklilik arz eden bir İstihdam ve Emek Piyasası Komitesi oluşturularak, istihdamın artırılmasına yönelik politika içerikli taahhütler deklare edilmiştir (Taymaz ve Özler, 2004: 13). Essen Zirvesi'nde istihdam oranlarını artış sağlayabilmek adına aşağıdaki kararlar alınmıştır (Essen European Council, 1994: 13):

- Gençler, uzun süreli işsizler, kadınlar ve yaşlılar gibi dezavantajlı gruplara yönelik spesifik istihdam önlemlerinin alınması,
- İşverenlerin ücret harici diğer işgücü maliyetlerinin azaltılması,
- Aktif ve pasif istihdam politikalarının etkinliğinin artırılmasının sağlanması,
- Daha esnek yapılı bir iş organizasyonu sağlanarak, verimliliği baz alan ücretlendirme politikalarının geliştirilmesi ve girişimciliğin teşvik edilmesi,
- Mesleki eğitim harcamalarının artırılması gerekliliği dile getirilmiştir.

1995 yılında Madrid ve 1996 yılında Dublin Zirveleri yapılarak, istihdam konusunda Essen Zirvesi'nde alınan kararları destekler nitelikte yeni kararlar alınmıştır (Uşun, 2004: 73).

1997 yılında Amsterdam Anlaşmasında ise, AB ülkelerinde işsizlik sorununa bakış açısı önemli ölçüde değişiklik göstererek, ortak bir istihdam politikasının gerekliliği birliğe üye ülkelerin ortak görevi olarak kabul edilmiştir (Canbey Özgüler, 2013: 86).

1997 yılında gerçekleşen Lüksemburg İstihdam Zirvesi'nde ise, AB ülkeleri arasında istihdam politikalarında uyum sağlanabilmesi adına; istihdam edilebilirlik, girişimcilik, uyarılma ve eşit fırsatlar olmak üzere dört ana başlık belirlenmiştir (Dinan, 2005: 135). Bununla birlikte, Lüksemburg İstihdam Zirvesi'nde ilk defa istihdam rehber ilkeleri AB ülkeleri tarafından kabul edilerek, üye ülkelerin uymaları gereken kriterler oluşturulmuş ve yakınsama süreci başlatılmıştır. Ayrıca bu zirvede Avrupa İstihdam Stratejisi (AİS) ilk defa ortaya koyulmuştur (Kesici ve Selamoğlu, 2005: 33-34).

2003 yılında Avrupa Komisyonu tarafından, “Avrupa İstihdam Stratejisinin Geleceği: Tam İstihdam ve Herkese İyi İşler İçin Bir Strateji” bildirisi yayınlanmıştır. Bu bildiri ile; işte kalite ve verimliliğin artırılmasını, tam istihdamın sağlanmasını, bütünleştirici ve kapsayıcı işgücü piyasalarının teşvik edilmesini amaçlayan çerçevede iç yeni kılavuz hazırlanmıştır. Avrupa Komisyonunca bununla birlikte, bahsedilen kılavuzların üçer yıllık süreçte değiştirilmemesi ve yıllık uygulamaların her yıl gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır (Gündoğan, 2006: 21-23).

2010 yılında gelindiğinde, Avrupa Komisyonunca Lizbon Zirvesinde belirlenen hedeflere halen ulaşılammış olmasından dolayı, “Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi Raporu” açıklanmıştır. Avrupa 2020 Stratejisi raporu ile AB ekonomisinde dönüşümün sağlanabilmesi amaçlanmakla birlikte, 2020 yılına gerçekleştirilmesi planlanan hedeflenmiştir (Akbaş ve Apar, 2010: 2). Ana fikri ekonomik büyüme olarak belirlenmiş olan bu strateji kapsamında; akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümeye odaklanılmıştır. Bu doğrultuda Avrupa Komisyonunca, özetle aşağıdakiler hedeflenmiştir (European Commission, 2010: 12):

- Akıllı ekonomik büyüme kapsamında istihdamla ilgili olarak; eğitim, mesleki eğitim ve hayat boyu öğrenme alanında “Hareket Halindeki Gençlik” girişimi başlatılmıştır. Bu girişim ile AB ülkelerinde faaliyette olan yükseköğretim kurumlarının daha kaliteli bir seviyeye ulaştırılması, uluslararası seviyede mevcut talebin artırılması, stajyer ve öğrenci hareketliliğinin teşvik edilmesi hedeflenmiştir.
- Sürdürülebilir ekonomik büyüme kapsamında ise, istihdamla alakalı olarak girişimciliğin desteklenmesi hedeflenmiştir.
- Kapsayıcı ekonomik büyüme kapsamında ise, işgücü niteliğinin yükseltilecek istihdam oranlarının artırılması, yoksullukla mücadele edilmesi, işgücü piyasalarının daha modern bir yapıya dönüştürülmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, mesleki eğitim çalışmaları ile işgücünün yeni ekonomik yapıya uyumunun sağlanması ve sosyal koruma sistemleri aracılığıyla toplumsal uyumun sağlanması hedeflenmiştir.

AB ülkelerinde genç işgücü; sosyal dışlanma, işsizlik ve yoksulluk problemleriyle karşı karşıya kalmakla birlikte, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın temel kaynağının ise işsizlik olduğu kabul edilmektedir (Günlü, 2003: 28). AB ülkelerinde genç işgücü açısından ortaya çıkan sorunların temel kaynağı olan genç işsizliğinin çözümü için genç istihdam politikaları üretilerek, bu sorunun çözümü için uygulanmaktadır. AB ülkelerinde, genç işsizliğinin çözümü için aşağıdaki politikalar uygulanmaktadır (Gündoğan, 1999, 73-75);

Dünya genelinde genç işsizlik sorunu, bütün ülke ekonomileri açısından çözümü için politika üretilmesi gereken önemli bir problem olarak kabul edilmektedir. Sosyo-ekonomik ve psikolojik birçok etkisiyle birlikte, küresel bir sorun olarak kabul edilen genç işsizlik sorunun başlıca nedenleri; genç işgücünün yeterinde eğitime yönlendirilememesi, yeni istihdam alanlarının oluşturulamaması, genç işgücünün yetişkinlere nazaran tecrübe eksikliği ve genç işgücünün nitelik bakımından işgücü piyasasına uyum sağlayamaması olarak ifade edilmektedir. Ülkeler her ne kadar genç işsizlik sorununu çözmek adına aktif ve pasif istihdam politikaları üretmiş olsalar da, genç işsizlik oranlarını yeterli düzeylere indirme konusunda başarılı olamadıkları görülmektedir (Taş ve Bilen, 2014: 52).

AB ülkelerinde, Avrupa Komisyonu tarafından çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemini karakterize eden ve risk taşıyan dört ana unsur bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir;

- Ailenin evinden ayrılmak,
- Yüksekokul, teknik lise veya üniversiteyi bitirmek,
- Bir işe girmek veya bir işe sahip olmak,
- Birisiyle birlikte düzenli bir ilişki yaşamaya başlamak şeklinde tanımlanmaktadır.

Ayrıca, AB ülkeleri genelinde genç nüfusun ihtiyaçlarının, 15-24 yaş grubu olmak kaydıyla yaş kriteri üzerinden belirlemenin yanında, sosyal politika çerçevesinde ele alınması ile birlikte, ulus devlet uygulamaları içinde üretilen ve AB ülkeleri düzeyinde prensipte benimsenen farklı politikaların uygulanması olarak ifade edilmektedir. Ancak, AB ülkeleri genelinde genel genç nüfusa yönelik politikalar üretilmesinin yanında, eğitimi, işi ve/veya ailesi olmayan ve özel risk grubu oluşturan gençlere yönelik de politikaların üretilmesi esas alınmaktadır (Yurttagüler, 2007: 46).

4.5. Türkiye ve AB Ülkelerinde Genç İşsizliğin Genel Görünümü ile Karşılaştırmalı Analizi

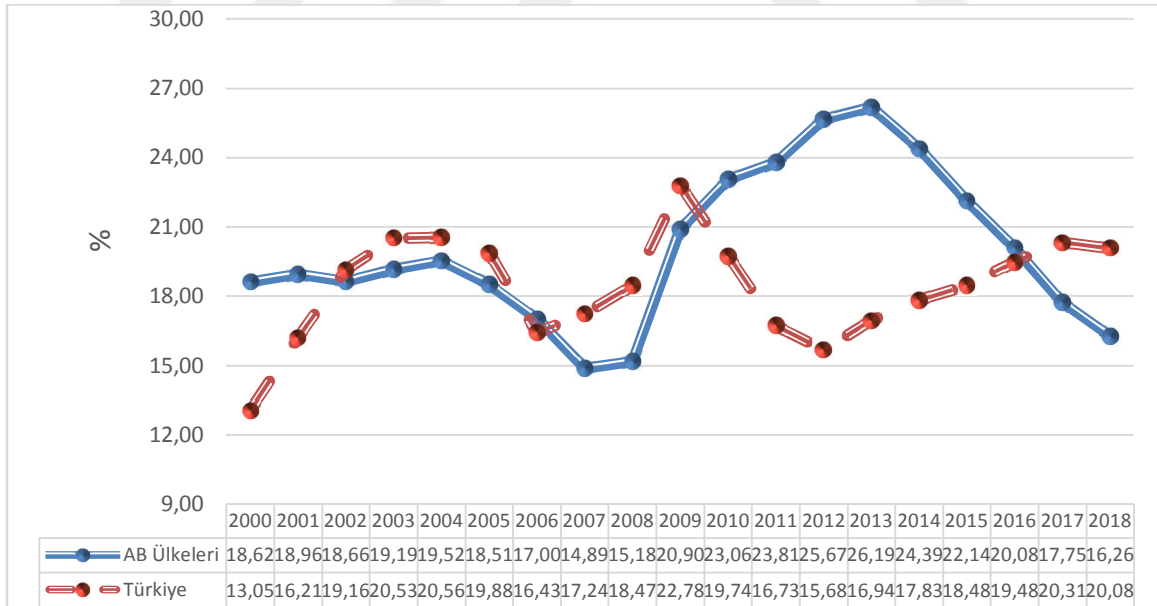

Şekil 4.19. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.19, Eurostat 2001-2018 yılları verilerinden derlenen, Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç işgücünün toplam işgücüne oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre, grafikteki periyotta genç işgücüne katılım ortalamasının en yüksek seviyede olduğu yıl, hem Türkiye (%19,40) hem de AB ülkeleri (%13,1) için 2001 yılı olarak görülmekle birlikte, en düşük seviyede olduğu yıl ise Türkiye (%16,10) ve AB ülkeleri (%10,80) için 2018 yılı olduğu görülmektedir. Şekil 4.19'a bakıldığında hem Türkiye hem de AB ülkelerinde 2001-2018 yıllarının gösterildiği periyotta genç işgücü katılım oranlarının sürekli gerileme seyrinde olduğu gözlenmektedir. Bu durumda, Türkiye ve AB ülkeleri açısından aktif işgücü içerisinde genç işgücünün sürekli düşme eğiliminde olması veya genç işgücünün aktif işgücüne katılım oranındaki payının her geçen yıl giderek azalış

göstermesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu durum, AB ülkeleri ve Türkiye açısından genç işgücüne yeterli düzeyde istihdam alanının oluşturulamadığı ve genç işsizliğinin sürekli artış gösterdiği anlamı da taşımaktadır. Genç işgücünün toplam işgücü içerisindeki payının 2001 yılından 2018 yılına kadarki süreçte hem AB ülkeleri hem de Türkiye’de sürekli azalış göstermesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bunlar özetle; bahsedilen periyotta yaşanan küresel ekonomik krizlerden bütün ülke ekonomilerinin olumsuz etkilenmesi ve genç istihdam politikalarının mevcut ihtiyaca cevap verir nitelikte olmamasının yanında, tam olarak etkinlik gösterememesi olarak ifade edilebilir.

Toplam işgücü içerisinde genç işgücünün oranı, Türkiye ve AB ülkeleri bakımından mukayese edildiğinde, Türkiye’nin AB ülkelerine nazaran daha yüksek oranda bir genç nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Buna rağmen AB ülkelerine nazaran Türkiye’nin genç işgücünün toplam işgücü içerisindeki payının 2001-2018 yılları arasında AB ülkeleri ortalamasının oldukça üstünde olduğu gözlenmektedir. Eurostat verilerinden elde edilen bu göstergeler, Türkiye’nin AB ülkelerine göre genç istihdam politikalarının etkinliğinde ve genç işgücünün toplam işgücüne dâhil olması noktasında oldukça büyük bir başarı elde ettiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, AB ülkeleri için genç işgücünün toplam işgücü içerisindeki payının Türkiye’ye göre oldukça düşük seviyede olmasına rağmen, AİS çerçevesinde uygulanan genç istihdam politikalarının yeterli olmadığı veya etkinlik sağlayamadığı, genç işsizliğinin azaltılması adına biran önce yapısal ekonomik reformlara ihtiyaç olduğu karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan Türkiye ekonomisi açısından bir fırsat penceresi olarak değerlendirilen yüksek genç nüfusun toplam işgücü içerisindeki payının artırılması için genç istihdam politikalarını çeşitlendirmesi ve etkinliğini artırması gerekmektedir.

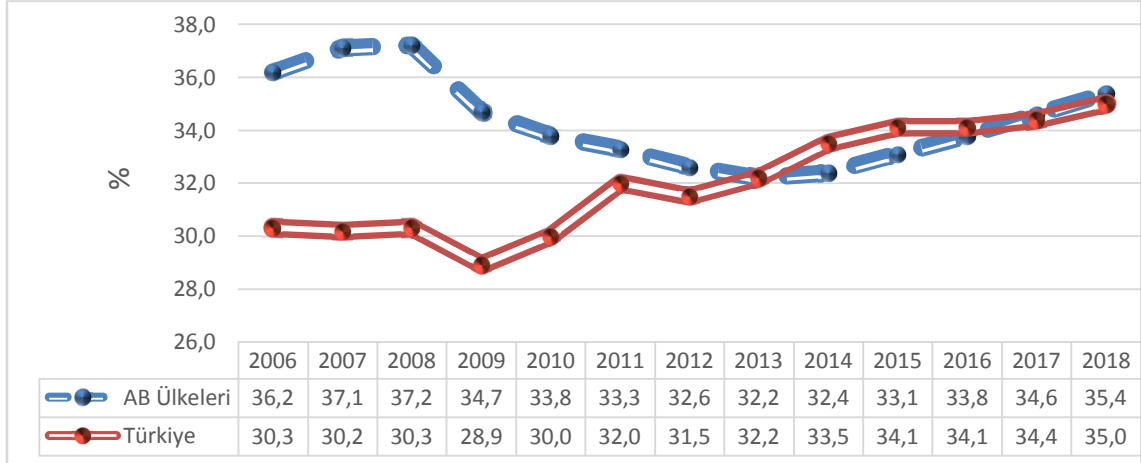
Şekil 4.20. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.20, Eurostat 2000-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranları ortalamasının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre 2000-2018 yılları arasında AB ülkelerinde genç işsizlik oranlarının ortalaması %14,89 ile 2007 yılında en

düşük seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %13,05 ile 2000 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Eurostat verilerine göre yine aynı periyotta AB ülkelerinde genç işsizlik oranlarının ortalaması %26,19 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %22,78 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 4.20’ye bakıldığında en dikkat çekici husus 2008 küresel finansal kriz sonrası AB ülkeleri ve Türkiye’deki genç işsizlik oranlarının ters yönlü seyretmeleri karşımıza çıkmaktadır. 2007-2008 yıllarında yaşanan küresel ekonomik kriz başta ABD, AB ülkeleri olmak üzere bütün dünya ekonomileri üzerinde olumsuz etkiler bırakmıştır. Türkiye ise 2002 yılı öncesi istikrarsız görünümünden uzaklaşıp, güçlü ve istikrarlı bir ekonomik yapıya ulaşmış olmasından kaynaklı olarak bu krizi fırsata çevirmeyi bilmiştir. Bunun en önemli göstergelerinden biri ise, 2008 küresel ekonomik krizinden sonraki süreçte AB ülkelerinde genç işsizlik oranlarında keskin bir artış olmasına rağmen, Türkiye’de bilakis 2009 yılından itibaren genç işsizlik oranlarında keskin bir düşüşün gözlenmesi olarak ifade edilebilir. Şekil 4.20’de de görüldüğü üzere Türkiye’de genç işsizlik oranları 2009 yılından itibaren 2012 yılına kadarki süreçte yaklaşık 7 puanlık bir azalış ile %15,68’e gerilemiş olması, Türkiye’nin bu küresel ekonomik krizi bir fırsata dönüştürdüğü en temel göstergesidir. Buna karşın AB ülkelerinde genç işsizlik oranlarının 2008 küresel ekonomik krizin etkisiyle, 2008 yılından itibaren keskin bir artışla %15,18’’den %26,19’a yükseldiği görülmektedir. AB ülke ekonomileri ve genç işgücü açısından bu durum değerlendirildiğinde 2008 ve 2012 küresel ekonomik krizlerinden derin yara aldıkları görülmektedir.

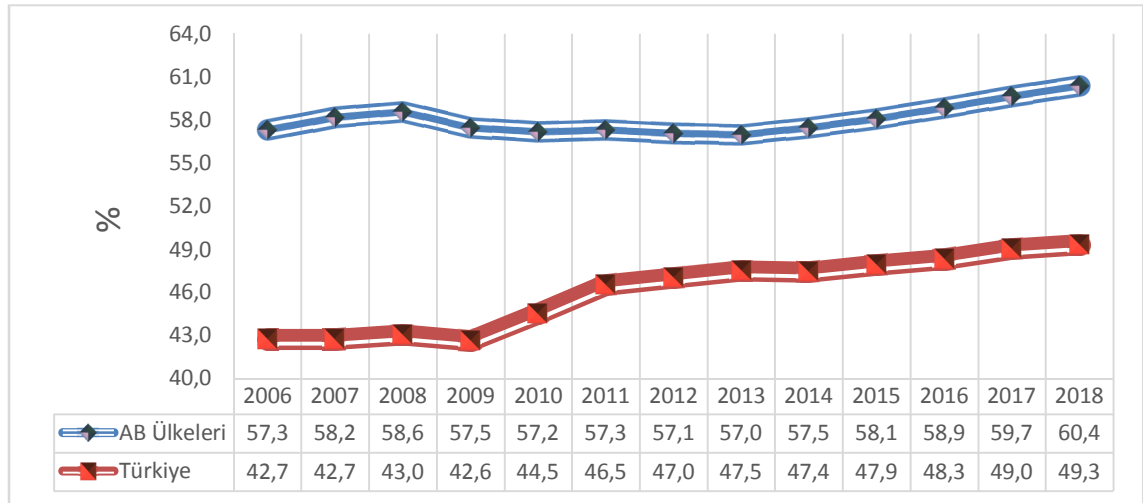
2008 küresel ekonomik kriz ve 2012 yılında derinleşen Avro bölgesi krizi ile birçok AB ülkesi teknik olarak resesyona girmiş, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin birçoğunda borçluluk ile işsizlik artış göstermiştir. Avro bölgesinde yaşanan 2012 yılındaki ekonomik krizin yol açtığı dış talep daralması, Türkiye’nin de bölgeye yaptığı ihracatın azalmasına neden olmanın yanısıra, gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki yüksek ekonomik büyüme hızlarının yerini düşük ekonomik büyüme oranlarına bırakmasına neden olmuştur. Türkiye’nin ekonomik büyümesinde net ihracat etkili olurken, iç tüketimde de ciddi bir düşüşün olması da etki göstermiştir. Türkiye ekonomisi açısından bahsedilen ekonomik daralmayla birlikte 2016 yılında gerçekleşen hain darbe girişimi gibi badirelerin de olumsuz etkisiyle genç işsizlik oranları 2012 yılından itibaren artan bir seyir izlemiş ve 2018 yılında %20,08 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genç işsizlik oranlarının azaltılması hususunda hem AB ülkelerinde hem de Türkiye’de genç istihdam politikalarının ihtiyaca cevap verir nitelikte ve etkinlikte olmadığı görülmekle birlikte, genç işgücünün ekonomik büyümenin kaynağı olarak değerlendirilebilmesi için daha etkin politikaların üretilip uygulanması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.21. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç İstihdam Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.21, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç istihdam oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre 2006-2018 yılları arasında AB ülkelerinde genç istihdam oranları ortalaması %32,20 ile 2013 yılında en düşük seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %28,9 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Eurostat verilerine göre yine aynı periyotta AB ülkelerinde genç istihdam oranlarının ortalaması %37,20 ile 2008 yılında en yüksek seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %35,00 ile 2018 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

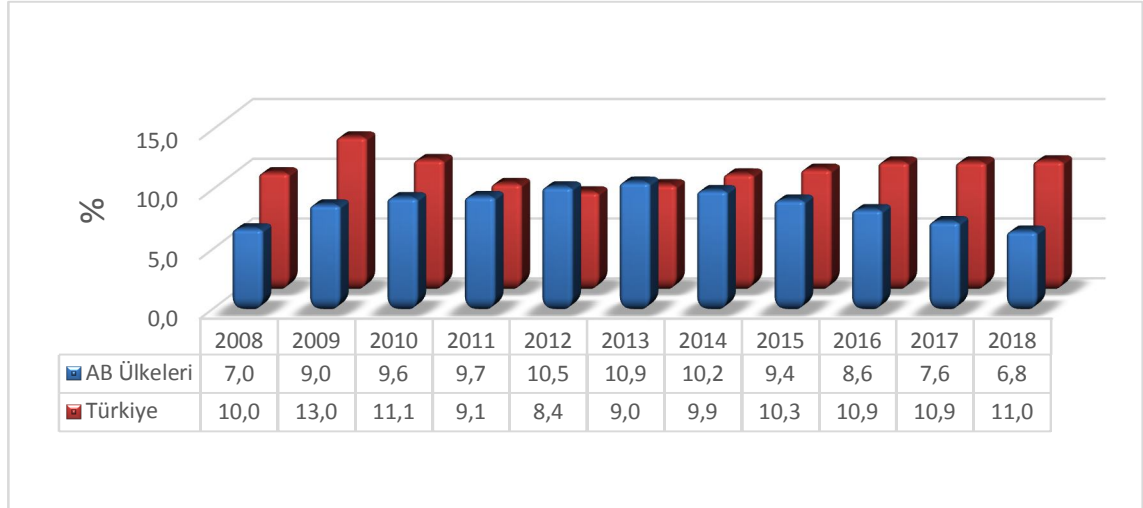
Şekil 4.21’de gösterilen Eurostat verilerine göre Türkiye’deki genç istihdam verilerine bakıldığında, Türkiye genç istihdamı açısından yıllar itibarıyla genel olarak istikrarlı ve artan bir tablo ortaya koymaktadır. AB ülkelerindeki genç istihdam verilerinin durumuna bakıldığında ise, aynı şekilde olumlu bir tablodan söz etmek mümkün görülmemektedir. AB ülkelerinde genç istihdam verilerine bakıldığında 2008 yılına (%37,20) kadarki süreçte artan bir eğilimde olduğu ancak, 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkisiyle keskin bir düşüş göstererek 2009 yılında yaklaşık 3 puanlık azalış ile %34,7’ye gerilediği görülmektedir. AB ülkelerinde genç istihdam oranlarında düşme eğilimi 2013 yılı sonuna kadar devam ederken, Türkiye etkin ve başarılı genç istihdam politikaları sayesinde 2013 yılında genç istihdam oranlarında AB ortalamasına ulaşmayı başarmıştır. 2006 yılında AB ülkelerinde genç istihdam ortalaması %36,20 iken, Türkiye’de genç istihdam oranı %30,30 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, AB ülkeleri ile genç istihdam oranları arasındaki makas farkını başarılı genç istihdam politikalarını uygulamaya koyarak 2006 yılından 2013 yılına kadarki süreçte kapatmakla kalmamış, genç istihdam oranlarındaki istikrarlı artışı devam ettirerek 2013-2017 aralığındaki dönemde AB ülkeleri ortalamasının üstünde bir genç istihdam oranını elde etmeyi başarabilmiştir. AB ülkelerinde genç istihdam oranlarının, her ne kadar 2014 yılı (%32,4) itibarıyla 2018 yılına (%35,40) kadarki periyotta artış eğiliminde olmuş olsa da genç istihdam politikalarının yeterli olduğu anlamına gelmemektedir. Türkiye’de ise genç istihdam oranlarının 2012 yılından itibaren sürekli artan bir ivme kazandığını ve hatta 2006-2018 periyodunda en yüksek genç istihdam oranına %35,0’lik oranla 2018 yılında ulaşıldığı görülmektedir. Şekil 4.21’den de anlaşılacağı üzere, Türkiye’de uygulanan genç istihdam politikalarının genç istihdamının istikrarlı bir şekilde artış göstermesinde etkinlik sağlandığı ve önemli bir başarı elde ettiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4.22. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Toplam İstihdam Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.22, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre toplam istihdam oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre 2006-2018 yılları arasında AB ülkelerinde toplam istihdam oranları ortalaması %57,00 ile 2013 yılında en düşük seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %47,60 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Eurostat verilerine göre yine aynı periyotta AB ülkelerinde toplam istihdam oranlarının ortalaması %60,40 ile 2018 yılında en yüksek seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %49,30 ile aynı şekilde 2018 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 4.22’ye bakıldığında, AB ülkelerinde toplam istihdam oranlarının 2006-2018 periyotunda, 2006 yılından (%57,3) 2008 yılı sonuna kadar (%58,6) artan eğilimde olduğu, 2009-2013 yılları arasında (ortalama %57,22) istikrarlı bir görünümde olduğu ve 2013 yılından (%57,0) itibaren 2018 yılına kadar (%60,4) artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Türkiye’de toplam istihdam oranlarının 2006-2018 periyotundaki seyrine bakıldığında ise, sadece 2009 yılında (%42,60) küçük bir azalış göstermesine rağmen, 2009 yılından itibaren 2018 yılına (%49,30) istikrarlı ve sürekli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında, AB ülkelerinde toplam istihdam oranlarının 2008 ve 2012 yıllarında yaşanan küresel ekonomik krizlerden etkilenmesine rağmen, uygulamaya koydukları istihdam politikaları sayesinde 2013 yılı itibariyle toplam istihdam oranlarında artan bir ivme yakalamayı başarabilmiştir. Toplam istihdam oranları bakımından Türkiye’nin AB ülkeleri ortalamasının oldukça gerisinde olduğu görülmektedir. Ancak toplam istihdam oranları arasındaki Türkiye-AB ülkeleri farkının 2006 yılına nazaran 2018 yılında önemli derecede kapandığı görülmektedir. Burada Türkiye ekonomisi açısından asıl dikkat çekici nokta, 2008 ve 2012 yıllarında yaşanan küresel ekonomik krizleri ile 2016 yılında yaşanan hain darbe girişimi gibi birçok badirelere rağmen toplam istihdam oranlarında 2009 yılından sonraki süreçte sürekli artış göstermesidir. Sonuç olarak, AB ülkeleri toplam istihdam oranları açısından Türkiye’ye göre daha başarılı bir görünüm ortaya koymuş olsa da, Türkiye ekonomisi de bahsedilen ekonomik kırılmalara rağmen güçlü, sürdürülebilir, istikrarlı ve uluslararası yatırımcılara güven veren bir ekonomik tablo ortaya koyabilmiştir.

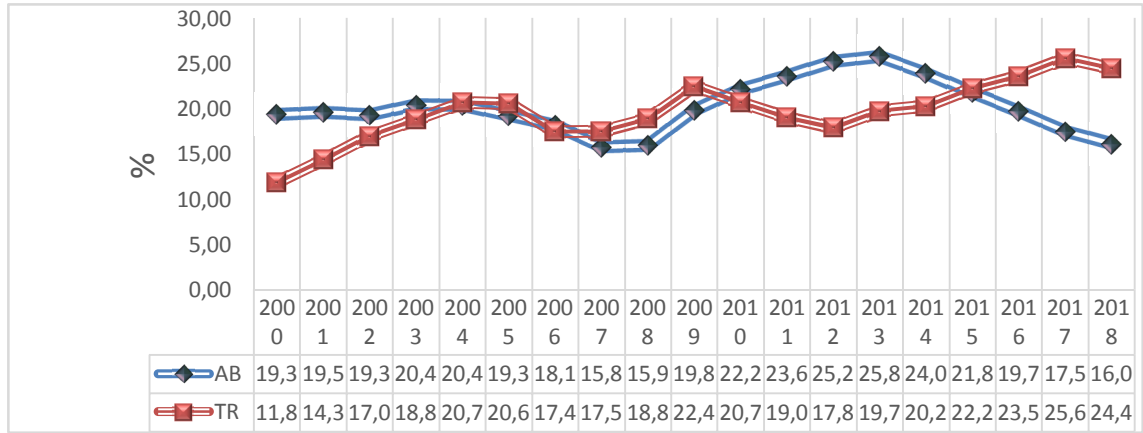
Şekil 4.23. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.23, Eurostat 2008-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre toplam işsizlik oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Eurostat verilerine göre 2008-2018 yılları arasında AB ülkelerinde toplam işsizlik oranları ortalaması %7,0 ile 2008 yılında en düşük seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %8,4 ile 2012 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Eurostat verilerine göre yine aynı periyotta AB ülkelerinde toplam istihdam oranlarının ortalaması %10,9 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %13,0 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 4.23’e bakıldığında, AB ülkelerinde toplam işsizlik oranları ortalamasının 2008-2018 periyotunda, 2008 yılından (%7,0) 2013 yılı sonuna kadar (%10,9) 2008 ve 2012 küresel finansal krizlerin etkisiyle artış eğiliminde olduğu, 2014 yılından (%10,2) itibaren 2018 yılına (%6,8) kadarki süreçte uyguladığı etkin istihdam politikaları sayesinde toplam işsizlik oranının düşme eğilimine geçtiği görülmektedir.

Türkiye’deki toplam işsizlik oranlarının aynı periyottaki seyrine bakıldığında ise, 2008 yılından (%10,0) 2009 yılına (%13,0) kadarki süreçte 2008 küresel finansal krizin de etkisiyle hızlı bir artış gösterdiği, 2009 yılından itibaren 2012 yılı (%8,4) sonuna kadarki süreçte ise uyguladığı etkin istihdam politikaları sayesinde düşüşe geçtiği ancak, 2013 yılı (%9,0) itibarıyla 2018 yılına (%11,0) kadarki süreçte tekrar artış eğilimine geçtiği görülmektedir. Genel olarak bakıldığında Türkiye’deki toplam işsizlik oranlarının AB ülkeleri ortalamasının üzerinde seyrettiği ancak, toplam işsizliğin azaltılması hususunda hem Türkiye hem de AB ülkelerinde istihdam politikalarının etkinliğinin artırılmasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

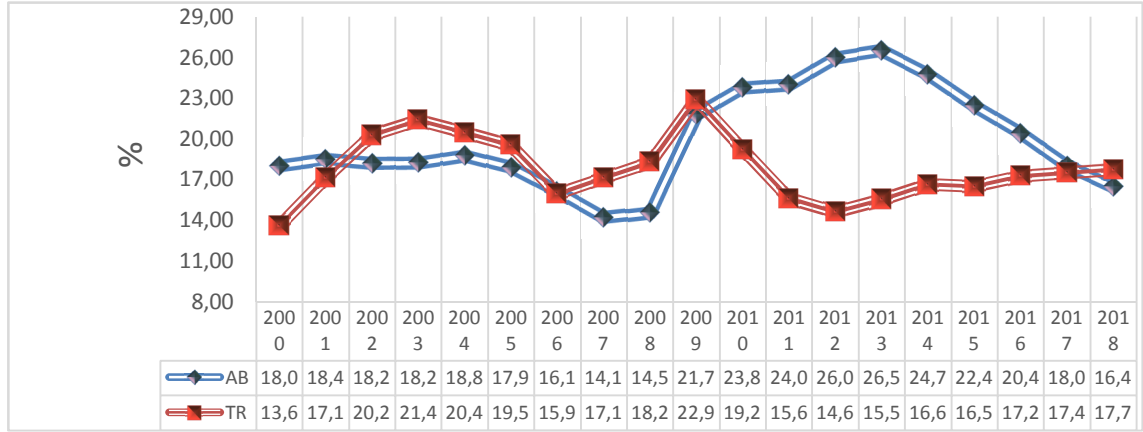

Şekil 4.24. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç Kadın İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.24, Dünya Bankası 2000-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş aralığındaki genç kadın işsizlik oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Dünya Bankası verilerine göre 2000-2018 yılları arasında AB ülkelerinde genç kadın işsizlik oranları ortalaması %15,82 ile 2007 yılında en düşük seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %11,83 ile 2000 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Dünya Bankası verilerine göre yine aynı periyotta AB ülkelerinde genç kadın işsizlik oranlarının ortalaması %25,83 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %25,61 ile 2017 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 4.24’e göre AB ülkelerinde genç kadın işsizlik oranları ortalamasının 2000-2018 periyotundaki seyrine bakıldığında, 2000 yılından (%19,38) itibaren 2007 yılı (%15,82) sonuna kadarki süreçte genel olarak düşme eğiliminde olduğu, 2008 yılı (%15,98) itibariyle 2013 yılı (%25,83) sonuna kadarki süreçte ciddi bir yükselişe geçtiği ancak, 2014 yılından (%24,00) sonraki süreçte genç kadın işsizlik oranlarını azaltmaya yönelik istihdam politikalarının etkinlik kazanarak 2018 yılına (%16,08) kadarki süreçte tekrardan azalan bir ivme kazandığı görülmektedir. Burada AB ülkeleri açısından genç kadın işsizlik oranlarının artmasında, 2008 ve 2012 küresel ekonomik krizlerinin olumsuz ve derin etkileri göze çarmaktadır. Türkiye’de genç kadın işsizlik oranlarının 2000-2018 periyotundaki seyrine bakıldığında ise, 2000 yılından (%11,83) 2004 yılı (%20,45) sonuna kadarki süreçte artış eğiliminde olduğu, 2005 yılından (%20,61) itibaren uygulanan istihdam politikalarının etkinlik göstermesiyle 2006 yılı (%17,48) sonuna kadarki süreçte düşüş eğiliminde olduğu ancak, 2007 yılında baş gösteren küresel ekonomik krizin negatif etkisiyle 2009 yılına (%22,47) kadarki süreçte tekrar artışa geçtiği görülmektedir. 2009 yılında alınan ekonomik tedbirler ve istihdam politikalarının etkinlik kazandırılmasıyla genç kadın işsizlik oranları 2009 yılı (%22,47) itibariyle 2012 yılı (%17,89) sonuna kadar düşüş eğilimine geçmiş ve 2012 küresel ekonomik krizin etkisiyle tekrar yükselişe geçerek 2013-2018 yılına (%24,47) kadarki süreçte artan bir görünüm ortaya koymuştur.

AB ülkeleri ile Türkiye’de genç kadın işsizlik oranları genel olarak ele alındığında, hem AB ülkelerinde hem de Türkiye’de genç kadın işsizliğinin ele alınan periyotta ekonomik konjonktürden kaynaklı sürekli değişen dalgalı bir görüntü ortaya koyduğu söylenebilmekle birlikte, 2018 yılında Türkiyede genç kadın işsizlik oranının %24,47 ile AB ülkeleri genç kadın işsizlik oranı ortalaması olan %16,08 oranının oldukça üstünde olduğu görülmektedir.

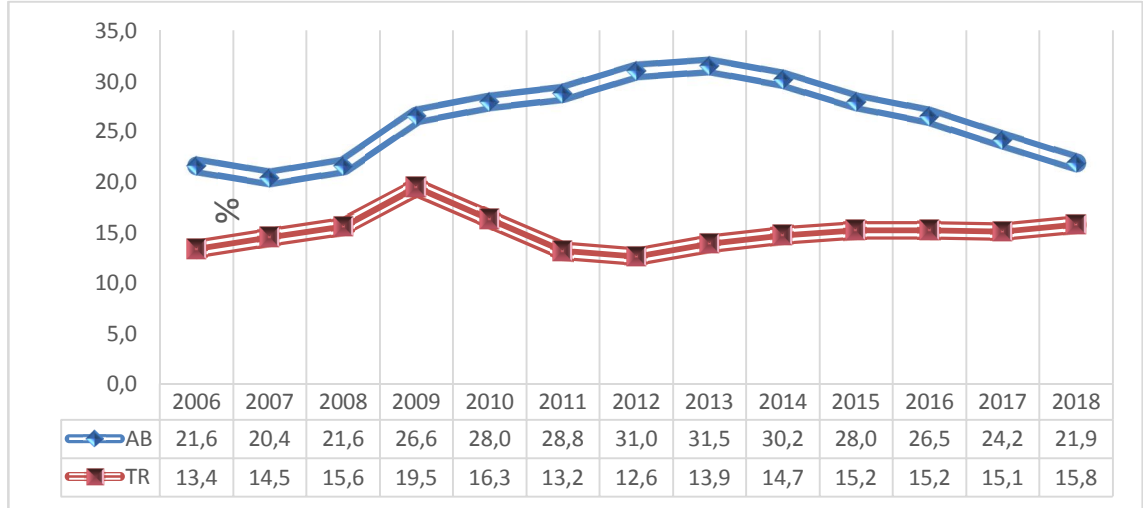

Şekil 4.25. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yıllara Göre Genç Erkek İşsizlik Oranları (%) (WB, 17.02.2019, <https://data.worldbank.org/>).

Şekil 4.25, Dünya Bankası 2000-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş aralığındaki genç erkek işsizlik oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Dünya Bankası verilerine göre 2000-2018 yılları arasında AB ülkelerinde genç erkek işsizlik oranları ortalaması %14,18 ile 2007 yılında en düşük seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %13,63 ile 2000 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Dünya Bankası verilerine göre yine aynı periyotta AB ülkelerinde genç erkek işsizlik oranlarının ortalaması %26,52 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleşirken, Türkiye’de ise %22,93 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

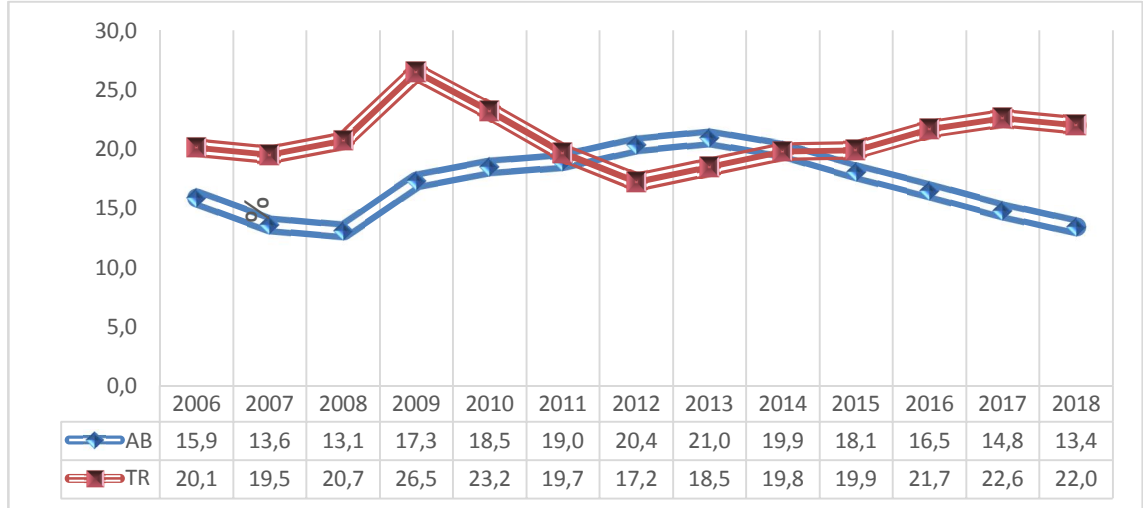
Şekil 4.24’e göre AB ülkelerinde genç erkek işsizlik oranları ortalamasının 2000-2018 periyotundaki seyrine bakıldığında, 2000 yılından (%18,02) itibaren 2004 yılı (%18,80) sonuna kadarki süreçte genel olarak artış eğiliminde olduğu, 2005 yılı (%17,92) itibariyle 2007 yılı (%14,18) sonuna kadarki süreçte düşüş eğilimine geçtiği ancak, 2008 küresel ekonomik krizinin etkisiyle 2008 yılından (%14,59) sonraki süreçte genç erkek işsizlik oranlarının ciddi bir artış kaydederek 2013 yılı (%26,52) sonuna kadar artışa devam ettiği, gerekli ekonomik tedbirlerin ve istihdam politikalarının etkinlik göstererek 2014 yılından (%24,78) sonraki süreçte 2018 yılına (%16,48) kadar genç işsizlik oranı ortalamasının azalan bir ivme kazandığı görülmektedir. Türkiye’de genç erkek işsizlik oranlarının 2000-2018 periyotundaki seyrine bakıldığında ise, 2000 yılından (%13,63) 2003 yılı (%21,40) sonuna kadar artış eğilimindeyken, 2004 yılından (%20,48) 2006 yılına (%15,97) kadar azalışa geçmiş ancak, 2007 yılında baş gösteren küresel ekonomik krizin etkisiyle 2007 yılından (%17,11) 2009 yılı (%22,93) sonunda en yüksek genç erkek işsizlik seviyesine ulaşmıştır. Türkiye’de genç erkek işsizlik oranları 2009 yılı (%22,93) itibari ile gerekli ekonomik tedbirlerin alınması ve istihdam politikalarının etkinlik kazandırılmasıyla 2012 yılına (%14,61) kadar ciddi bir azalış kaydetmiş ancak, 2012 küresel ekonomik krizi ve 2016 yılında yaşanan hain darbe girişimi gibi badireler sonucunda 2018 yılına (%17,74) kadarki süreçte tekrar artış eğilimine geçtiği görülmektedir. Burada dikkat çekici husus, 2008 ve 2012 küresel ekonomik krizleri sonucunda AB ülkelerinde genç erkek işsizlik oranlarında ciddi artışlar kaydedilirken, Türkiye’nin bunu fırsata çevirerek, AB ülkelerindeki durumun aksine genç erkek işsizlik oranlarında önemli bir azalış kaydetmekle kalmayıp, 2012-2013 yıllarında AB ülkeleri ile Türkiye arasındaki genç erkek işsizlik oranları arasındaki farkı yaklaşık 10 puana çıkararak önemli bir başarı elde etmiştir.

Şekil 4.26. Türkiye ve AB Ülkelerinde (0-2) Eğitim Düzeyinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

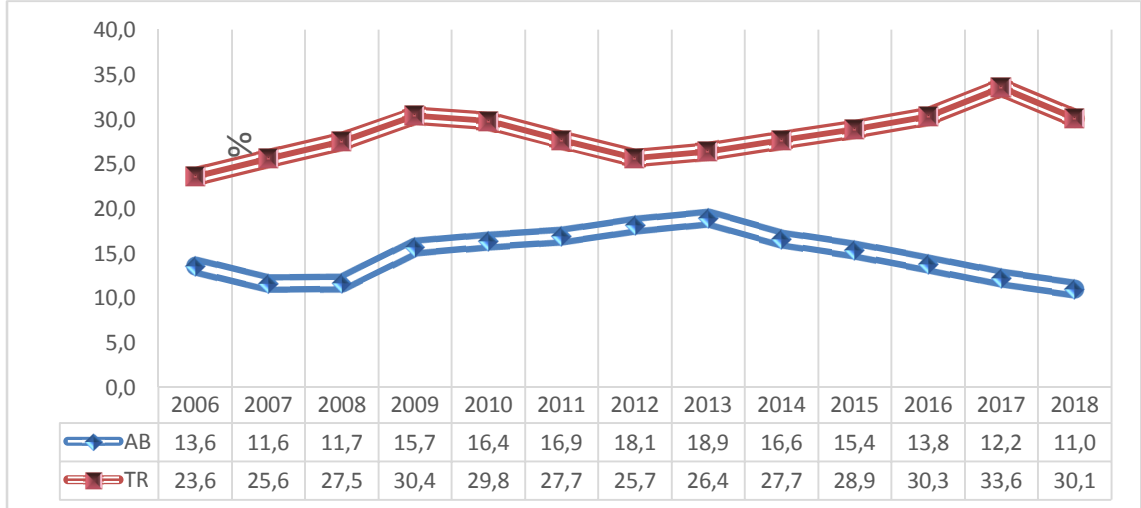
Şekil 4.26, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 0-2 eğitim düzeyinde 15-24 yaş aralığındaki genç işsizlik oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. UNESCO'nun 2012 yılında yayınladığı ISCED 2011 dökümanlarına göre belirlenen eğitim düzeyleri içerisinde 0-2 eğitim seviyesi; temel eğitimden az, temel eğitimin ilk aşaması (ilköğretim) ve temel eğitimin ikinci aşamasındaki eğitim seviyesini (okul öncesi eğitim, ilkokul ve ortaokul eğitimi) ifade etmektedir (UNESCO, 2012). Şekil 4.26'daki veriler ışığında, 2006-2018 dönemi içerisinde 0-2 eğitim düzeyinde AB ülkelerinde genç işsizlik oranları %31,5 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye'de ise %19,5 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Aynı periyotta AB ülkelerinde genç işsizlik oranları %20,40 ile 2007 yılında en düşük seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye'de %12,6 ile 2012 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki 0-2 eğitim düzeyinde genç işsizlik oranları arasındaki en yüksek fark 2012-2013 yılında yaklaşık 20 puanlık farkla gerçekleştiği görülmektedir. 0-2 eğitim seviyesinde Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki genç işsizlik oranları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin AB ülkelerine nazaran daha başarılı bir performans ortaya koyduğu görülmektedir.

Şekil 4.27. Türkiye ve AB Ülkelerinde (3-4) Eğitim Düzeyinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.27, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 3-4 eğitim düzeyinde 15-24 yaş aralığındaki genç işsizlik oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. UNESCO'nun 2012 yılında yayınladığı ISCED 2011 dökümanlarına göre belirlenen eğitim düzeyleri içerisinde 3-4 eğitim seviyesi; ileri ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası üniversite derecesinde olmayan eğitim seviyesi (lise, lise sonrası yükseköğretim olmayan eğitim seviyesi) olarak ifade edilmektedir (UNESCO, 2012).

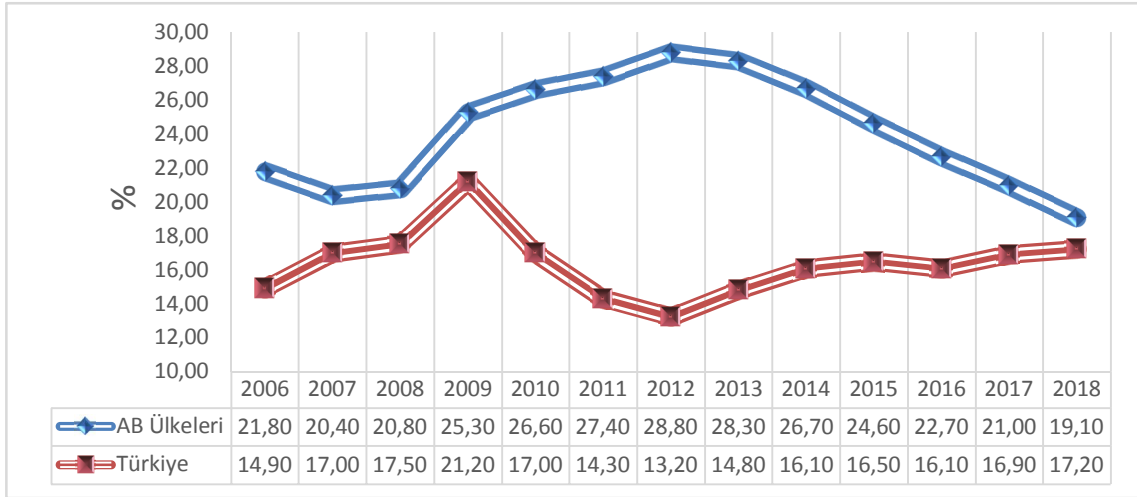
Şekil 4.27'deki veriler ışığında, 2006-2018 dönemi içerisinde 3-4 eğitim düzeyinde AB ülkelerinde genç işsizlik oranları %21,0 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye'de ise %26,5 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Aynı periyotta AB ülkelerinde genç işsizlik oranları %13,10 ile 2008 yılında en düşük seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye'de %17,20 ile 2012 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye ve AB ülkelerinde 3-4 eğitim düzeyine göre genç işsizlik oranları karşılaştırıldığında, 2006-2011 döneminde Türkiye'de AB ülkelerine nazaran daha yüksek bir genç işsizlik oranına sahip olduğu görülürken, 2011-2014 yılları arasında ise tam tersi durumdan bahsetmek mümkündür. 2014-2018 yılları arasında ise AB ülkelerinde 3-4 eğitim düzeyinde genç işsizlik oranlarının Türkiye'nin gerisinde seyrettiği görülmektedir. Genel itibariyle bakıldığında, 3-4 eğitim düzeyine göre genç işsizlik oranları karşılaştırmasında AB ülkelerinde uygulanan eğitim ve istihdam politikalarının Türkiye'ye kıyasla daha etkin ve başarılı olduğu görülmektedir.

Şekil 4.28. Türkiye ve AB Ülkelerinde (5-8) Eğitim Düzeyinde Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.28, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 5-8 eğitim düzeyinde 15-24 yaş aralığındaki genç işsizlik oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. UNESCO'nun 2012 yılında yayınladığı ISCED 2011 dökümanlarına göre belirlenen eğitim düzeyleri içerisinde 5-8 eğitim seviyesi; yükseköğretimin ilk ve ikinci aşamasındaki eğitim seviyesi (kısa süreli yükseköğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora) olarak ifade edilmektedir (UNESCO, 2012).

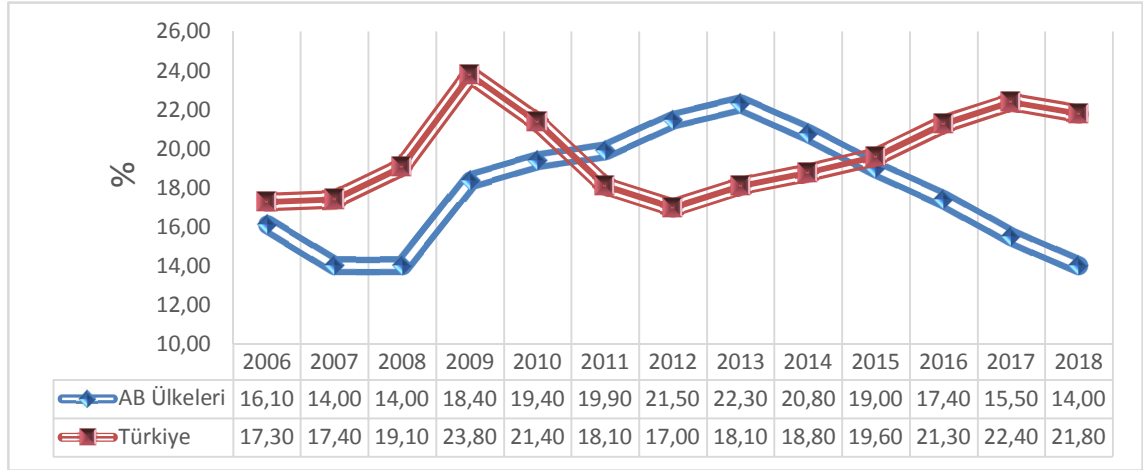
Şekil 4.28'deki veriler ışığında, 2006-2018 dönemi içerisinde 5-8 eğitim düzeyinde AB ülkelerinde genç işsizlik oranları %18,9 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye'de ise %33,6 ile 2017 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Aynı periyotta AB ülkelerinde genç işsizlik oranları %11,00 ile 2018 yılında en düşük seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye'de %23,6 ile 2006 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye ve AB ülkelerinde 5-8 eğitim düzeyine göre genç işsizlik oranları karşılaştırıldığında, AB ülkelerinde eğitim düzeyi arttıkça genç işsizlik oranlarının azalış gösterdiği görülürken, Türkiye açısından aynı durumdan söz etmek mümkün görülmemektedir. Türkiye'nin 2006-2018 periyotunda 5-8 eğitim düzeyine göre genç işsizlik oranları AB ülkelerine kıyasla oldukça yüksek seviyelerde seyrettiği görülmektedir. AB ülkelerinde eğitim politikası ile genç istihdamı arasında oldukça iyi bir uyumdan bahsetmek mümkünken, Türkiye'de uygulanan eğitim politikası ile genç istihdamı uyumu görülmemektedir. AB ülkelerinde uygulanan eğitim ve genç istihdam politikalarının etkinlikleri ile uyumu bakımından değerlendirildiğinde, Türkiye ve gelişmekte olan diğer ülke ekonomileri açısından iyi uygulama örneği olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin de eğitim politikalarını acilen genç istihdamına olumlu katkı sunacak ve ihtiyaca cevap verir nitelikte revize etmesi gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Bütün ülke ekonomileri açısından eğitim düzeyi arttıkça, genç istihdamının da artış gösterdiği görülürken, Türkiye'de durumun tam tersi olması eğitim politikalarının genç istihdamı ile uyumsuz, başka bir ifade ile piyasanın kalifiye işgücü ihtiyacına cevap verir nitelikte olmadığı en temel göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.29. Türkiye ve AB Ülkelerinde 15-19 Yaş Grubunda Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.29, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 15-19 yaş aralığındaki genç işsizlik oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Şekil 4.29'daki veriler ışığında, 2006-2018 dönemi içerisinde AB ülkelerinde 15-19 yaş grubundaki genç işsizlik oranları %28,80 ile 2012 yılında en yüksek seviyede gerçekleşirken, Türkiye'de ise %21,20 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Aynı periyotta AB ülkelerinde 15-19 yaş grubundaki genç işsizlik oranları %19,10 ile 2018 yılında en düşük seviyede gerçekleşirken, Türkiye'de ise %13,20 ile 2012 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

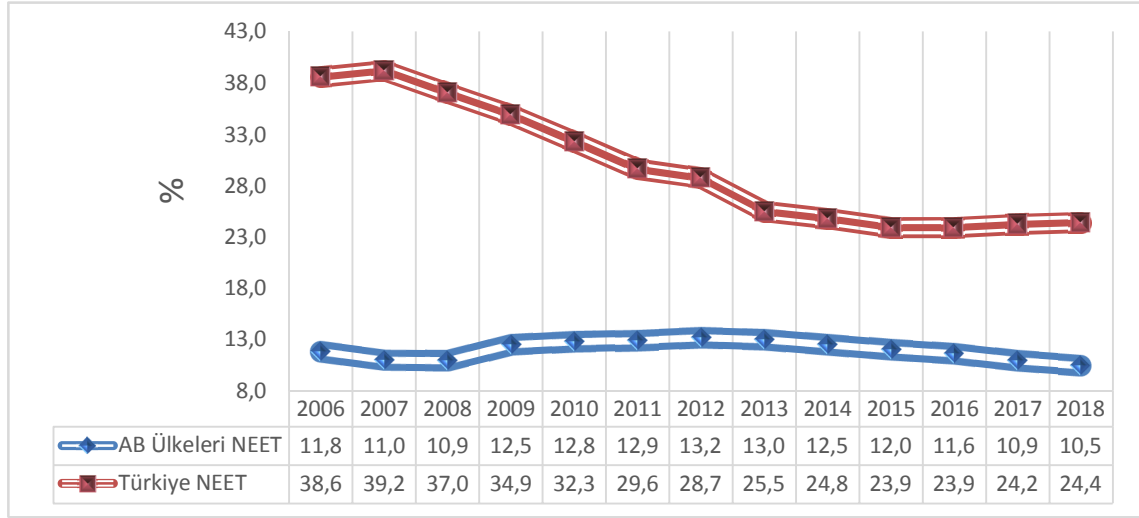
Türkiye ve AB ülkeleri arasında 15-19 yaş aralığında genç işsizlik oranları arasındaki en yüksek fark yaklaşık 15 puanlık fark ile 2012 ve 2013 yıllarında gerçekleşmiştir. AB ülkelerinde 15-19 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının oldukça yüksek seviyelere ulaşmasının sebebi her ne kadar 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkilerine bağlansa da, 2013 yılında hem yüksek işsizlik oranlarına hem de yüksek genç nüfusa sahip olan Hırvatistan'ın AB'ye üye olmasına da bağlanmaktadır. Türkiye'de 15-19 yaş grubundaki genç işsizlik oranları AB ülkelerine oranla oldukça düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bu yaş grubuna yönelik genç istihdam politikalarının AB ülkelerine kıyasla daha başarılı bir performans sergilediği görülmektedir. AB ülkelerinin bilhassa 2008 ve 2012 küresel ekonomik krizlerin etkilerini derinden hissettiği ve bunun doğal yansıması olarak 15-19 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının da artmasında etkili olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ise bu kriz süreçlerini ve sahip olduğu genç nüfusu bir fırsat penceresine dönüştürme başarısını göstererek, genç işsizlik oranlarının AB ülkelerinde artış gösterdiği süreçte, Türkiye'de azaltma başarısını ortaya koyabilmiştir.

Şekil 4.30. Türkiye ve AB Ülkelerinde 20-24 Yaş Grubunda Yıllara Göre Genç İşsizlik Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.30, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 20-24 yaş aralığındaki genç işsizlik oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Şekil 4.30'daki veriler ışığında, 2006-2018 dönemi içerisinde AB ülkelerinde 20-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranları %22,30 ile 2013 yılında en yüksek seviyede gerçekleşirken, Türkiye'de ise %23,80 ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Aynı periyotta AB ülkelerinde 20-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranları %14,00 ile 2007-2008-2018 yıllarında en düşük seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye'de ise %17,00 ile 2012 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 4.30'a göre 2006-2018 periyotunda AB ülkelerinde 20-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranları seyri 2006-2013 yılları arasında artış eğiliminde iken, 2013 yılı sonrası dönemde ise azalış eğilimine geçtiği söylenebilir. Türkiye açısından bakıldığında ise, 2006-2009 döneminde artış eğilimindeyken, 2009-2012 döneminde azalışa geçtiği ancak 2012 sonrası dönemde tekrar eğilimi sergilediği görülmektedir. Genel olarak ele alındığında, 20-24 yaş grubu genç işsizlik oranları bakımından AB ülkelerinin Türkiye'ye nazaran daha başarılı ve etkin istihdam politikalarına sahip olduğu söylenebilir. 2013 yılında 20-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının AB ülkeleri ortalamasının Türkiye'deki genç işsizlik oranından yüksek olması hem 2012 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkisine hem de yüksek genç ve işsizlik rakamlarına sahip bir ülke olan Hırvatistan'ın AB'ye üye olmasına bağlanmaktadır. Şekil 4.30'a göre değerlendirme yapıldığında 20-24 yaş grubunda genç istihdamında AB ülkelerinin Türkiye'ye nazaran daha başarılı olduğu görülmektedir. Türkiye'nin de bu yaş grubuna yönelik istihdam oranlarını artırmak için, AB ülkelerinde uygulanan ve başarı elde edilen genç istihdam politikalarını örnek alması ve uygulaması gerekmektedir.

Şekil 4.31. Türkiye ve AB Ülkelerinde Ne Eğitimde, Ne İstihdamda, Ne de Yerleştirmede Olmayan Gençlerin (NEET) Oranları (%) (EUROSTAT, 15.05.2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Şekil 4.31, Eurostat 2006-2018 yılları verilerinden derlenen, AB ülkeleri ve Türkiye’de yıllara göre ne istihdamda, ne eğitimde, ne de yetiştirmede yer almayan 15-24 yaş grubundaki gençlerin (Young People Aged 15-24 Neither in Employment Nor In Education And Training-NEET) aktif işgücü içerisindeki oranlarının karşılaştırmalı seyrini göstermektedir. Şekil 4.31’deki veriler ışığında, 2006-2018 dönemi içerisinde AB ülkelerinde ne eğitimde, ne istihdamda, ne de yerleştirmede yer almayan gençlerin (NEET) oranlarına bakıldığında %13,20 ile 2012 yılında en yüksek seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye’de ise %39,20 ile 2007 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Aynı periyotta AB ülkelerinde 15-24 yaş grubundaki NEET oranları %10,5 ile 2018 yılında en düşük seviyede gerçekleştiği görülürken, Türkiye’de ise %23,9 ile 2015-2016 yıllarında gerçekleştiği görülmektedir. AB ülkeleri ile Türkiye’de 15-24 yaş grubundaki gençlerin NEET oranları karşılaştırıldığında, Türkiye’de NEET oranlarının AB ülkeleri ortalamasının oldukça üstünde seyrettiği görülmektedir. Her ne kadar Türkiye’deki NEET oranları 2006 yılından sonraki süreçte azalan bir seyir halinde olsa da NEET oranlarının ivedilikle makul seviyelere çekilebilmesi adına politikalar üretilip uygulamaya alınması gerekmektedir. AB ülkelerinde 2006-2018 periyodunda NEET oranlarının seyrine bakıldığında ise, 2006 yılından 2008 yılı sonuna kadarki süreçte azalış gösterirken, 2008 yılından 2012 yılı sonuna kadarki süreçte artış gösterdiği ve 2013 yılından itibaren ise azalan bir tablo ortaya koyduğu görülmektedir. Araştırma yapılan 2006-2018 dönemi içerisinde en düşük NEET oranının 2018 yılında gerçekleşmiş olması, AB ülkeleri açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

15-24 yaş grubundaki genç işgücünün eğitim alarak istihdam edilmelerinin sağlanması hem AB ülkeleri hem de Türkiye ekonomisinin sürdürülebilir bir büyüme kaydedebilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Bu durum aynı zamanda bütün dünya ekonomileri açısından öncelikli bir hedef ve gereklilik olarak da kabul görmektedir. Özellikle her geçen gün yaşlanan bir nüfusa sahip olan AB ülkelerinde genç nüfusun aktif işgücü içerisindeki oranının azalması riskinin yanı sıra, gün geçtikçe azalan genç nüfusun ne istihdamda, ne eğitimde, ne de yetiştirmede yer almaması

riskiyle de karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla yaşlı nüfusun emeklilik, sağlık ve bakım gibi sosyal güvenlik harcamalarından kaynaklı maliyetleri artan AB ülkelerinde, halihazırda aktif nüfus içerisinde az olan genç nüfusun tamamının üretime dahil edilememesi sebebiyle mevcut potansiyelini tam anlamıyla kullanamaması, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesinin yanında sosyal problemleri de ortaya çıkarmaktadır. AB ülkelerinde, ne eğitimde, ne istihdamda, ne de yetiştirmede yer almayan bu gençler, “yaşlı gençler” şeklinde tanımlanmakla birlikte, ciddi oranlara ulaşan bu gençleri eğitim, öğrenim veya iş alanlarına çekebilmek adına politika üretme ve önlem arayışlarını artırma yoluna gittikleri görülmektedir.

AB ülkeleri, oldukça önemli buldukları bu NEET sorununu çözebilmek adına Avrupa 2020 stratejisinin öncü girişimi olan, Hareket Halindeki Gençlik ve 2012-2013 yıllarında Gençliğe Yönelik Fırsatlar Girişimi projelerini geliştirmiştir. Avrupa Konseyi bu girişimleriyle, AB ülkelerini birlikte ortak hareket etmeye teşvik etmenin yanında, gençlerin mevcut potansiyellerini ortaya çıkarmalarını, gençlerin eğitim ve öğretim hayatına geri dönmelerini, işgücü ve öğrenci hareketliliğinin sağlanmasını, işgücü ve öğrenci hareketliliğinin sağlanmasını ve gençlerin karşılaştıkları zorlukların ele alınmasını hedeflemektedir (Eurofound, 2012: 1). Şekil 4.18’e bakıldığında 2012 yılından sonra uygulanan politikalar sayesinde NEET oranlarının 2018 yılında %10,5’e gerilediği görülmektedir. Her ne kadar NEET oranlarında azalış olumlu olarak değerlendirilse de, 2018 yılındaki NEET oranının, her on gençten birinin ne istihdamda, ne eğitimde, ne de yerleştirmede yer almaması anlamına gelmesinden dolayı, AB ülkeleri açısından problemin halen ciddi boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır.

Gelişmekte olan ülke ekonomileri içerisinde yer alan Türkiye açısından genç işgücünün gerekli eğitimleri almaları sağlanarak, iş kollarına uygun, nitelikli ve kalifiye bireylere dönüştürülebilmesi, ekonomik açıdan olduğu kadar toplumsal açıdan da hayati önem arz etmektedir. Dolayısıyla 15-24 yaş grubundaki genç nüfusun bu süreçte ya eğitim alıyor olması ya mesleki kurslarda yetiştiriliyor olması ya da istihdam ediliyor olması gerekmektedir. Maalesef ki aktif nüfus içerisinde yer alan bu yaş grubunda, ne eğitimde, ne yetiştirmede ne de istihdamda yer almayanların payının ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, Türkiye’de NEET oranlarının 2006-2018 sürecinde azalan bir ivme kazanmış olması, genç istihdamı ve ekonomik gelişmeler açısından olumlu olarak değerlendirilebilse de halen ciddi boyutlarda olduğu gerçekliğini ortadan kaldırmamaktadır.

4.6. Genç İşsizlik ile Ekonomik Büyüme İlişkisi

Genç işsizlik ve ekonomik büyüme, bir ülke ekonomisi açısından en temel konulardan ve ülkenin ekonomik performansının da en temel göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Yıldırım Bayraktar, 2009: 66). İktisat literatüründe, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ters yönlü ve güçlü bir ilişki genellikle Okun Yasası olarak ifade edilmektedir. Okun Yasası, reel ekonomik büyüme oranındaki değişim ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişkiyi; $\Delta U_t = 1/k \Delta \ln GDP_t$ formülü ile açıklamaktadır. Formülde, k: Okun katsayısı olarak ifade edilmektedir. Okun “k” katsayısını Amerika için k=3 olarak hesaplamakla birlikte, bu formül yardımıyla işsizlik oranının azaltılabilmesi için gerekli olan ekonomik büyüme oranı hesaplanabilmektedir. Doğal işsizlik oranını aşan her %1’lik işsizlik artışının, Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı (GSYİH) %3 oranında azalttığı sonucuna varılmıştır (Döpke, 2001: 6).

Genç işsizlik olgusu, iktisat literatüründe küresel ekonomik bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde işsizlik

verileri incelendiğinde, genç işsizlik oranının genel işsizlik oranının üzerinde seyretmesinin yanı sıra, genel temayülün aksine eğitim düzeyi yüksek gençlerde işsizlik oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyo-ekonomik ve psikolojik birçok probleme neden olan işsizlik olgusundan en fazla olumsuz etkiye maruz kalan kesimin 15-24 yaş grubunda bulunan genç nüfus olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bütün ülke ekonomileri açısından genç nüfus, toplumun geleceğe yönelik üretim potansiyelini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla genç işsizlik sorunu da her ülke ekonomisi açısından çözüme kavuşturulması noktasında önemli bir gereklilik olarak kabul görmektedir. Genç istihdamın en önemli belirleyicilerinden biri ülkelerin ekonomik büyüme performanslarıdır. İstihdam dostu bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi durumunda, toplam ekonomik faaliyet düzeyi ile birlikte yetişkin istihdam düzeyi de yüksek olacak ve genç istihdam düzeyinin de olumlu yönde etkilenmesini sağlayacaktır. Ülke ekonomilerindeki işgücüne katılım oranlarının yüksek düzeyde gerçekleşmesi, eğitimlerini tamamlayan gençlerin erken yaşlarda işgücüne katılımlarına ilişkin yüksek beklentilerini yansıtırken, yüksek işsizlik oranları ise gençleri çoğu zaman eğitim hayatında daha uzun süre kalmaya zorlamaktadır (OECD, 2009: 40).

Bir ülkede ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi, üretimin artırılmasına ve dolayısıyla daha fazla işgücünün istihdam edilmesine veya işsizlik oranlarının azaltılmasına bağlanmaktadır. Ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişki öngörüsünde bulunan Okun Yasası birçok ülke ekonomisi açısından test edilmiştir. Makroekonomik açıdan en fazla tartışılan konulardan biri olan işsizlik ve ekonomik büyüme ilişkisi halen birçok iktisatçının ilgisini çekmeye devam etmektedir. Çünkü işsizliğin neden olduğu, üretim, refah ve gelir kaybı ile gelir dağılımındaki bozulmalar ülke ekonomilerini olumsuz etkilemektedir. Bir ülke ekonomisi açısından genç nüfusa sahip olmak, kreatif ve dinamik bir yapıya da sahip olmak anlamını taşımakla birlikte, ülke ekonomisinin büyümesi ve kalkınmasında itici güç anlamında da nitelendirilmektedir. Kreatif, yeniliklere açık ve dinamik genç bir nüfus hiç şüphesiz ekonomik büyümenin dinamosu olmakla birlikte, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye de sahip olmaktadır. Diğer değişkenler sabitken (Ceteris Paribus), diğer ülkelere göre daha fazla genç nüfusa sahip bir ülkenin, ekonomik açıdan daha avantajlı olduğu söylenebilir. Ancak bu potansiyelin ülke ekonomisi açısından itici güce dönüştürülmesi için, bahsedilen bu genç nüfusun potansiyelinden istifade edilmesi ve gençliğin belirli işlerde istihdam edilmesi hayati bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşsizlik sorunu çok boyutlu bir konu olması nedeni ile iktisat politikası modellerinde tek başına analiz edilmemekte ve çözümlenememektedir. Büyümenin nasıl oluştuğu, iç pazara mı veya dış pazara mı dönük olduğu, emek yoğun bir büyüme mi olduğu, üretimde emek-sermaye bileşiminin yüzdesinin miktarının ne olduğu, büyümenin sektördeki hızının ne olduğu önem arz etmekte ve büyüme-işsizlik ilişkisinin yönünü ve kuvvetini belirlemektedir (Yılmaz, 2005: 65).

Dünya'da ve Türkiye'de yıllık ekonomik büyüme oranları, işsizlik ve genç işsizlik oranları incelendiğinde, genç işsizlik oranlarının oldukça yüksek düzeylerde seyrettiği görülmektedir. Genç işsizlik oranlarının giderek artan bir eğilimde ve yüksek düzeyde olması, konunun üzerinde önemle durulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, genç işsizlik oranlarının toplam işsizlik oranlarının oldukça üzerinde olması veya işsizlik sorununun genç işgücü üzerinde yoğunlaşması, bu soruna ilişkin istihdam politikalarının üretilmesi, planlaması ve uygulamasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 91).

Aktif istihdam politikalarının üretilmesi bakımından hükümetlerin temel sorumluluğunda olan ekonomik büyüme ve işsizlik birçok bilimsel çalışmanın da

odağında olmuştur. Büyüme ve işsizlik arasındaki ödünleşmenin varlığını farklı dönem ve ülkeler itibariyle araştıran birçok iktisadi çalışma mevcuttur (Prachowny, 1993; Freeman, 2000; Adanu, 2002; Sögner ve Stiassny, 2002; Chrisyopoulos, 2004; Gabrisch ve Buscher, 2005; Yılmaz, 2005; Noor vd., 2007; Moazzami ve Dadgostar, 2009; Tarı ve Abasız, 2009; Barışık vd., 2010; Hussian vd., 2010; Kitov, 2011; Caraianni, 2012; Akay vd., 2016; Arı, 2016). Bu çalışmaların bir kısmı ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Okun yasası çerçevesinde araştırırken, bir kısmı ilgili ilişkinin asimetrik olup olmadığı üzerinde durmuştur. Ancak ampirik olarak, genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye odaklanan sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Literatürdeki bu ihtiyacı giderebilmek veya katkıda bulunabilmek adına genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye ve seçilmiş 15 AB ülke ekonomisinde; genç işsizlik oranları ile ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek amacıyla panel veri analizi yönteminden yararlanılarak, ekonometrik analiz sonuçları ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

5. TÜRKİYE VE 15 AB ÜLKESİNDE GENÇ İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: AMPİRİK ANALİZİ

Tezin bu bölümünde, Türkiye ve seçilmiş 15 Avrupa Birliği ülkesinde uygulanan genç istihdam politikalarının etkinliğini tespit edebilmek amacıyla, genç işsizlik oranlarının ekonomik büyüme oranları üzerindeki etkisi ampirik analizler ile açıklanmaya çalışılmıştır.

5.1. Metodoloji

Ekonometrik analizler vermiş olduğu sonuçlar bakımından, analizde kullanılan verilerin güvenilirliğine bağlı olmaktadır. Bu nedenle ekonometrik analizlerde kullanılan verilerin niteliği, analizlerin doğru sonuçlar verebilmesi adına hayati derecede önem taşımaktadır. Ekonometrik analizlerde; yatay kesit analizi, zaman serisi analizi ve panel veri analizi olmak üzere üç farklı türde analiz kullanılmaktadır. Panel veri analizi ise, zaman serisi ve yatay kesit verilerinin birleşimi sonucunda oluşmaktadır. Panel veriler, zaman içerisinde örneklemelerinin tekrar ettiği bir yatay kesit verisinden elde edilmektedir. Ancak burada aynı ekonomik birim örneklem periyodu boyunca takip edilir. Bu verilerin genel özelliği yatay kesit örnekleme N'nin, zaman periyodu T'den göreceli olarak geniş olmasıdır (Bayraktutan ve Demirtaş, 2011:5). Panel veri analizinin en önemli avantajlarından birisi, araştırmacılara bireylerin davranış değişikliklerinin modellenmesinde çok büyük bir esneklik sunmasına izin vermesidir (Greene, 2003) Panel veri analizinin bir diğer avantajı ise, bireysel heterojenliği kontrol edebilmesidir (Baltagi, 2011: 4).

Çalışmada yatay kesit ve zaman boyutunu dikkate alan, dinamik panel veri analizi kullanılmıştır. Türkiye ve seçilmiş 15 AB ülke ekonomisinde, 1991:Q1-2017:Q27 dönemleri arasında; genç işsizlik oranlarının ekonomik büyüme oranları üzerindeki etkileri ekonometrik yöntemlerle ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Panel veri analizi, t zamanlı ve k değişkenden oluşan bir veri setini, n tane yatay kesit (ülke) için oluşturmaya, böylece grup ve zaman etkilerini görebilmeye olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda bu bölümde sırasıyla; ampirik literatüre, çalışmanın metodolojisine, analizde kullanılan verilerle ilgili bilgiler ile yöntemlere ve son olarak da analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Genç işsizlik oranı ve ekonomik büyüme arasındaki eşbütünleşme ilişkisini analiz etmeden önce modelde bağımsız değişken katsayısının homojenliği; Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Slope Homogeneity Test (Δ testi) ile incelenmektedir. Modelde kesitler arası bağımlılık olup olmadığına karar vermek için Breusch ve Pagan (1980) LM (Lagrange Multiplier) testi, CD (Cross Section Dependent) testi ve CDLM testi (Pesaran (2006)) ile Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen LM_{ndj} (Bias-Adjusted Cross Sectionally Dependence Lagrange Multiplier) testlerinden yararlanılmaktadır. Bu analizler sonucunda, güncel ikinci nesil panel birim kök testlerinden biri olan, kesitler arası bağımlılığı ve yapısal kırılmaları dikkate alan Fourier LM (Nazlıoğlu ve Karul, 2017) Birim Kök Testinden yararlanılmıştır. Değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olup olmadığı ise Westerlund (2007) Multiple Breaks (Çoklu Kırılma) eş bütünleşme testi kullanılarak analiz edilmektedir. Değişkenlerin uzun dönem katsayıları ise kesitler arası bağımlılığı dikkate alan ve Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE (Common Correlated Effects) tahmincisi ile tahmin edilmektedir. Genç işsizlik oranı ile ekonomik büyüme oranı değişkenleri

arasındaki nedensellik ilişkisinin yönü ise Konya (2006) – Panel Granger Nedensellik Testi kullanılarak belirlenmektedir.

Çalışmamızda Türkiye ve seçilmiş 15 AB ülke ekonomisinde; genç işsizlik oranlarının ekonomik büyüme oranları üzerindeki etkilerini inceleyebilmek amacıyla panel veri analizi yönteminden yararlanılarak ekonometrik analiz sonuçları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda kullanılan değişkenlerin, zaman boyutunun (1991:Q1-2017:Q27) yatay kesit boyutundan ($T > N$) büyük olmasından dolayı analizimizde; katsayı homojenlik testi, yatay kesit bağımlılığı testi, ikinci nesil panel birim kök testi, panel eş bütünleşme testi, panel eş bütünleşme katsayı tahmini ve panel nedensellik testleri uygulanmıştır.

5.2. Panel Veri Analizi

Panel veri analizi yöntemi; bireyler, bölgeler ya da ülkeler gibi kesit birimlerin belirlenmiş bir zaman dilimi içerisinde gözlemlenmesinden oluşmaktadır (Baltagi, 2005:4).

Analizlerde kullanılan zaman serisi tek bir birim için çoklu zaman dilimlerinde toplanan verileri kapsamaktadır (Stock ve Watson, 2011: 11). Zaman serilerinin ayrıca “herhangi bir değişkenin belirli bir zaman dilimi içerisinde aldığı değerler dizisidir” şeklinde tanımlanması mümkündür. Zaman serisi verileri düzenli olarak günlük yayımlanabileceği gibi yıllık verilerden oluşabilmektedir (Gujarati ve Porter, 2009: 22).

Yatay kesit verileri ise zaman diliminin belirlenmiş bir noktasından ve farklı birimlerden (firmalar, tüketiciler ülkeler vs.) toplanan verilerden oluşmaktadır (Tatoğlu, 2012:2). Yatay kesit veriler ile birimler arasındaki farklılıklar inceleme altına alınarak değişkenler arasındaki ilişki analiz edilebilmektedir (Stock ve Watson, 2011: 10-11).

Sadece zaman serisi ya da yatay kesit verilerle çalışmanın yetersiz kaldığı durumlarda panel veri tekniği her iki tür ile birlikte çalışmaya olanak vermektedir (Baltagi, 2005:1). Bireyler, firmalar ve ülkeler gibi farklı birimlere ait veriler ile günlük, aylık veya yıllık dönemlere ait zaman serilerinin bir araya getirilmesi ile panel veri seti oluşmaktadır. Kısaca panel veriler hem zaman serileri hem de yatay kesit verilerin birleşiminden oluşmaktadır (Tatoğlu, 2012: 2).

Ekonometrik analizlerde panel veri setlerinin zaman serisi ve yatay kesit veri setleri kullanımına kıyasla bazı avantajları bulunmaktadır. Panel veri setlerinin avantajlarını aşağıdaki şekilde özetlenmesi mümkündür.

- Panel veri tekniğiyle yapılan analizlerde elde edilen sonuçlar daha fazla bilgi sağlamak ve girdiler arasındaki bağlar daha etkin olmaktadır.
- Yatay kesit ve zaman serilerinden oluşturulan panel veri tekniğinde daha fazla gözlem bulunduğundan daha güvenilir tahminler yapılabilmektedir.
- Testi yapılacak olan gözlem sayılarının artmasına bağlı olarak panel veride serbestlik derecesi de büyümektedir (Hsiao, 2003:3).
- Zaman serilerinde çoklu doğrusal bağlantı sorunu ile karşılaşırken panel verilerde kullanılan değişkenlerin almış olduğu değerlerin iki boyuta bağlı olarak değişim gösterebilmesi sebebiyle daha az çoklu bağlantı sorunları ile karşılaşmaktadır (Baltagi, 2005: 5).
- Panel veri tekniğinde sadece yatay kesit veya zaman serilerinde ortaya konulamayan etkiler elde edilebilmekte ve incelenebilmektedir.
- Panel veri tekniğinde heterojenlik kontrol edilebilmekte ve heterojenlik modele katılabilmektedir.

- Analizde kullanılması gereken zaman serilerinin veya yetersiz yatay kesit gözlemlerin olduğu durumlarda analizlerin yapılmasına olanak vermektedir (Matyas ve Sevestre, 1996: 17).
- Panel veri tekniğinde analizlerde ihmal edilmek durumunda bırakılan verilerden kaynaklan sorunların ve tahmin sapmalarının azaltılması mümkün olmaktadır (Pindyck ve Rubinfeld, 1998: 250).
- Panel veri tekniğinde daha karmaşık davranışsal modeller test edilebilmekte ve tahminlerdeki sapmaların azaltılmasına imkân verilmektedir (Baltagi, 2005: 6).
- Panel verilerde analizde kullanılan birimlere ilişkin daha iyi tahmin sonuçları elde edilebilmektedir.
- Panel veri zaman boyutunu da dikkate alan bir teknik olduğundan dinamik bir modelin kurulmasına izin vermektedir (Demirhan, 2009: 81).

Genel olarak bakıldığında panel veri analizlerinde, zaman serisini ve yatay kesitleri dikkate almakta, serbestlik derecesini artırmakta, veri setlerinin genişletilmesine olanak vermekte ve çoklu doğrusal bağlantı olasılığını azaltarak daha güvenilir ve etkin tahminlerin yapılmasına imkân vermektedir (İlgün, 2016: 76). Bu şekilde veri setine dâhil edilen çok sayıda birimlerden ve bu birimlere ait değişkenlerin zaman içerisindeki değişimlerin analiz edilerek yorumlanması mümkün olmaktadır (Stock ve Watson, 2011:14).

Bunlarla birlikte panel veri setlerinde kullanılan birimler aynı gözlem sayısına sahip olduğunda “dengeli panel”, her birimin gözlem sayısı farklı olduğunda ise “dengesiz panel” olarak isimlendirilmektedir (Gujarati ve Porter, 2009: 393).

Panel veri yönteminin avantajları ve dezavantajlarının hala gelişim sürecinde olduğu söylenebilir. Geliştirilen yeni testler ile panel veri yöntemi geliştirilmeye devam etmektedir. Panel veri modelleri genel anlamda statik ve dinamik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Panel veride kullanılan kesit birimi sayısı (N) zaman sayısından (T) az olduğunda statik, tam tersi durumda ise dinamik panel olarak isimlendirilmektedir (Frees, 2004: 28).

5.3. Panel Birim Kök Testleri

Bir zaman serisinde analiz yapılmadan önce kullanılan serinin durağan ya da durağan olmama durumunun incelenmesi gerekmektedir. Bir zaman serisinin durağan olması o serinin ortalamasının, varyansının ve iki dönem arasındaki ortak varyansının zaman serisi içerisinde sabit kalması anlamına gelmektedir. Zaman serisinin ortalaması, varyansı veya her ikisi birden zamanla değişiyor ise bu durum zaman serisinin durağan olmadığını göstermektedir (Gujarati ve Porter, 2009: 240-241).

Oluşturulan ekonometrik modellerde kullanılan değişkenler arasında anlamlı ilişkiler elde edilebilmesi için ise zaman serilerinin durağan olması gerekmektedir (Tarı, 2010: 374). Analizde kullanılan değişkenlere ait durağan olmayan zaman serilerine analiz uygulandığında elde edilen ilişkiler gerçek olmaktan ziyade sahte regresyon şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Tatoğlu, 2012:199; Tarı, 2010: 374).

Bu nedenlerden dolayı ekonometrik bir analize başlamadan önce kullanılan değişkenlerin durağan olup olmadıklarının birim kök testi ile belirlenmesi, sahte regresyon sorununun önceden giderilmesi ve iktisadi olarak anlamlı analiz sonuçlarının elde edilebilmesi açısından önem arz etmektedir (Kaplan, 2016: 164).

Panel birim kök testleri ile ilgili literatürde başlıca Levin ve Lin (1992, 1993), Quah (1994), Im, Pesaran ve Shin (1997, 2003), Maddala ve Wu (1999), Choi (1999, 2001), Kao (1999), Harris ve Tzavalis (1999), Hadri (2000), Levin, Lin ve Chu (2002),

Breitung (2000) ve Harris ve Sollis (2003) gibi çeşitli panel birim kök testleri geliştirmiştir (Baltagi ve Kao, 2000: 2).

5.3.1. Birinci Nesil Birim Kök Testleri

Panel birim kök testleri, kesitler arası bağımlılık olup olmamasına bağlı olarak testler birbirinden ayrılmaktadır. Bunları; Levin, Lin ve Chu (LLC) (2002), Breitung (2000), Maddala ve Wu (1999), Choi (1999), Hadri (2000) ve Im, Pesaran ve Shin (IPS) (2003) panel birim kök testleri şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

5.3.1.1. Levin, Lin&Chu (LLC) Testi

Levin, Lin ve Chu (2002) tarafından önerilen birim kök testinde bireysel tanımlı keşişimler ve zaman trendleri göz önüne alınmaktadır. Ayrıca birimler arasında hata varyansı ile daha yüksek sıradan seri kolerasyonun serbestçe değişmesine izin verilmektedir. Tek zaman serisi için birim kök testlerinin standart olmayan dağılımlarına karşın panel test istatistikleri durağan olan panel veride olduğu gibi sınırlayıcı normal dağılıma sahip bulunmaktadır. Test ayrıca durağan panellerde regresyonun i-istatistikleri standart normal dağılıma yakınsama gösterirken LLC birim kök testinde elde edilen istatistiklerin asimptotik varyans ve ortalamalarının regresyon denkleminin farklı tanımlamaları altında değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır (Levin, Lin ve Chu, 2002:1).

Levin, Lin&Chu (2002) panel birim kök sınamasında ilk olarak aşağıdaki model tahmin edilmektedir:

$$\Delta y_{it} = \mu_i + \theta_t + \delta_i t + \rho y_{it-1} + \sum_{j=1}^k \alpha_j \Delta y_{it-j} + e_{it} \quad (1)$$

Modelde y birim kök sınaması yapılacak seriyi, Δ , birinci dereceden fark işlemcisini, sabit etkileri zaman etkilerini ve t trendi (genel eğilimi) ifade etmektedir. LLC (2002) testinin temel varsayımları sabit etkilerin ülkeden ülkeye değiştiği, ρ 'nun panel veri setindeki bütün yatay kesitler için homojen olduğu ve yatay kesitler arasında bağımlılık olmadığıdır. Bu varsayımlar altında LLC (2002) panel birim kök testinde sıfır ve alternatif hipotez aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (Asteriou ve Hall, 2007: 367):

$$H_0 ; \rho = 0$$

$$H_1 ; \rho > 0$$

Burada sıfır hipotezi ile panel veri setinin birim kök içerdiğini, alternatif hipotez panel veri setinin birim kök içermediğini sınamaktadır. Bu, sıfır hipotezinin reddilmesi paneli oluşturan bütün serilerin durağan olduğunu ve aynı hata düzeltme katsayısı ile ortalamaya döndüğünü ifade etmektedir (Güloğlu ve İspir, 2009). LLC (2002) panel birim kök sınaması yaklaşımına göre, sıfır hipotezi standart normal dağılım gösteren aşağıdaki test istatistiği ile sınamaktadır.

$$t_\rho = \frac{\hat{\rho}}{s.e(\hat{\rho})} : N(0,1) \quad (2)$$

LLC (2002) testinin zayıf noktalarından birisi ρ 'nun panel veri setindeki bütün yatay kesitler için homojen olduğu varsayımdır. Testin bu eksikliği Im, Pesaran&Shin (IPS, 2003)'de önerilen panel birim kök yaklaşımı tarafından giderilmiştir.

5.3.1.2. Im, Pesaran&Shin (IPS) Testi

Im, Pesaran ve Shin (IPS) testinin en önemli özelliği verileri birleştirmek yerine tüm birimler için zaman serilerine ayrı ayrı kök birim testi uyguluyor olmasıdır. IPS panel birim kök testi istatistiği tüm bireysel ADF test istatistiklerinin ortalamasıdır. Test için kurulan hipotezler aşağıdaki şekildedir.

$H_0: \rho_i < 0$ bütün yatay kesitler için ($i= 1,2,\dots,N_1$)

$H_a: \rho_i = 0$ en az bir yatay kesit için ($i= N_1+1,\dots,N$)

Sıfır hipotezi yatay kesitlerin her birinin birim kök içerdiğini yani durağan olmadığını, alternatif hipotez paneldeki yatay kesitlerin bir veya bir kısmının birim kök içermediğini (durağan olduğunu) ifade etmektedir. Dolayısıyla, IPS (2003) testi bir serinin ortalamaya dönme hızını gösteren hata düzeltme katsayılarının (ρ_i) yatay kesitler için farklı olduğunu göstermektedir. IPS (2003) testinde sıfır hipotezini sınamak için ilk olarak her bir yatay kesit için ρ_i katsayısına ait t-istatistiği hesaplanmakta; ikinci olarak t-istatistiklerinin ortalaması alınmakta ve son olarak test istatistiğinin standart normal dağılıma sahip olması için normalleştirme yapılmaktadır. IPS (2003)'de panel birim kök sınamasında kullanılan test istatistiği aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$t_{IPS} = \frac{\sqrt{N}[\bar{t} - \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N E(t_{iT} / \rho_i = 0)]}{\sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \text{var}(t_{iT} / \rho_i = 0)}} \Rightarrow N(0,1) \quad (3)$$

LLC (2002) ve IPS (2003) testlerinde sıfır hipotezi, serinin birim kök içerdiği yani durağan olmadığıdır. Bu testler alternatif hipotezi destekleyen güçlü kanıtlar olmadığı sürece sıfır hipotezini kabul etmektedir. Dolayısıyla, serilerin durağanlık veya bütünleşme dereceleri analiz edilirken sıfır hipotezinin serilerin birim kök içermediğini sıyanan testlerin de kullanılması analizin güvenilirliği açısından önem arz etmektedir (Hadri 2000: 148).

5.3.1.3. Breitung Testi

Breitung (2000) LLC and IPS test istatistiklerinin yerel gücünü incelemektedir. Breitung, LLC ve IPS testlerinin bireysel-spesifik trend dahil edildiğinde güç kaybına uğradığını bulmuştur. Bu, genelde sapmaların düzeltilmesi nedeniyle. Breitung sapmaların ayarlanmasını içermeyen bir test istatistiği önermektedir. Bu test istatistiğinin gücü, Monte Carlo deneyimlerine göre LLC ve IPS testlerinden önemli derecede yüksektir. Simülasyon sonuçları, LLC ve IPS testlerinin gücünün deterministik terimlerin belirlenmesine oldukça duyarlı olduğunu göstermiştir. Breitung (2000) aşağıdaki gibi bir temel bileşenler modeli ile üretilen bir panel data serisi (y_{it}) önermesinde bulunmaktadır:

$$y_{it} = \mu_i + \beta_{it} + X_{it} \quad (4)$$

Burada,

$$x_{it} = \sum_{k=1}^{p+1} \alpha_{ik} x_{i,t-k} + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

ve $s \leq$ için $X_{is} = 0$ 'dır. ε_{it} 'nin saf rastsal olduğu varsayılmaktadır. $E(\varepsilon_{it}^2) = \sigma_1^2$ 'dir. Tüm i, t ve bazı $\delta > 0$ için, $E|\varepsilon_{it}|^{2+\delta} < \infty$ 'dir. Ayrıca bunlara ilaveten ε_{it} 'nin $i \neq j$ olmak üzere tüm t ve s için ε_{js} 'den bağımsız olduğu varsayılmaktadır.

Breitung panel birim kök testinde de LLC ve IPS'de olduğu gibi tüm birimlerin sabit otoregresif parametreye sahip olduğu ($\rho_i = \rho$) varsayılmaktadır. H_0 hipotezi fark durağanlıktır:

$$H_0 = \sum_{k=1}^{p+1} \alpha_{ik} - 1 = 0 \quad \text{tüm } i=1, \dots, N \text{ için} \quad (6)$$

Alternatif hipotez altında ise Y_{it} (trent) durağandır. Farklı bir ifade ile $\rho_i < 0$ (tüm i 'ler için)'dir.

5.3.1.4. MW (Maddala-Wu) ve Choi Testi

Maddala-Wu (1999) tarafından literatüre kazandırılan panel birim kök testi, Fisher (1932)'i izleyerek birim kök test istatistiklerinin basitçe modifiye edildiği bir test yöntemi olarak tanımlanması mümkündür. Bu test yöntemi klasik birim kök testlerinin olasılık değerlerinin bir araya getirilmesi esasına dayanmaktadır.

Choi (2001) testi panel verilerde yatay kesit bağımlılığını göz önüne almayan birim kök testlerinden biridir ve eş bütünleşme olup olmadığı sınımlanmaktadır. Maddala-Wu testinde olduğu gibi bu testte her bir yatay kesit için hesaplanmakta olan birim kök istatistiklerinin p değerinin bileşimine dayanan test Fisher (1932)'den türetilmiştir.

İ yatay kesiti için herhangi bireysel birim kök testinden elde edilen p değerleri π_i olarak tanımlandığında aşağıdaki asimptotik sonuçlar N sayıda yatay kesit için birim kök vardır hipotezi altında aşağıdaki sonuçları vermektedir.

$$-2 \sum_{i=1}^N \log(\pi_i) \rightarrow X_{2N}^2 \quad (7)$$

Bu sonucu Choi ise şu şekilde göstermektedir.

$$Z = \frac{1}{\sqrt{N}} \sum_{i=1}^N \theta^{-1}(\pi_i) \rightarrow N(0,1) \quad (8)$$

Burada $\Phi-1$ standart normal kümülatif dağılım fonksiyonunun tersidir ve bunun için ADF ve PP birim kök testleri kullanılarak hem asimptotik χ^2 hem de standart normal istatistikler hesaplanmaktadır. Bu testte sıfır hipotezi ve alternatif hipotez IPS testindeki hipotezlerle aynıdır. Fisher tipi test denklemleri için dışsal değişkenler belirlenebilir. Test denklemlerinde dışsal değişken kullanılmamakla birlikte bireysel sabitler (sabit etkiler) ya da bireysel sabitler ve trendler kullanılabilir. Maddala ve Wu (1999) testinde, her bir yatay kesit ADF regresyonunda kullanılan gecikme sayısı belirlenmeli iken Choi testinde ise oto korelasyonu düzeltme yöntemi olarak kernel hesaplaması gerekmektedir.

5.3.1.5. Hadri Testi (2000)

Hadri (2000) çalışmasında hata terimlerine dayalı Lagrange Multiplier (LM) testi geliştirmiştir. Hadri testinde panelin herhangi bir serisinde birim kök yoktur sıfır hipotezi test edilmektedir (Hadri, 2000: 148-149).

Hadri sıfır hipotezinin serinin durağan olduğu, alternatif hipotezin serinin durağan olmadığını sınavan bir panel birim kök testi geliştirmiştir. Bu yaklaşımda sabit ve sabit ve trendli olmak üzere aşağıdaki yapısal modeller kullanılmaktadır.

$$y_{it} = \mu_{it} + e_{it} \quad (\text{Sabitli model}) \quad (9)$$

$$y_{it} = \mu_{it} + \delta_{it} e_{it} \quad (\text{Sabit ve trendli model}) \quad (10)$$

Burada $\mu_{it} = \mu_{it-1} + \mu_{it}$ bir rassal yürüyüş sürecidir ve ε_{it} ve μ_{it} yatay kesitler arasında ve zaman boyutunda karşılıklı bağımsız ve özdeş dağılmaktadır. Hadri (2000) testinde panel veri setinin durağan olduğunu sınavan sıfır hipotezi ve panel veri setinin durağan olmadığını sınavan alternatif hipotez aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

$$H_0: \sigma_e^2 = 0$$

$$H_1: \sigma_e^2 > 0$$

Eşitlik (9) ve (10)'da hata terimleri (ε_{it}) bağımsız ve özdeş dağıldığı için sıfır hipotezinin reddedilmemesi eşitlik (9)'de serinin düzeyde durağan; eşitlik (10)'da trendde durağan olduğunu gösterir. Hadri yaklaşımında geriye doğru iterasyon yöntemi kullanılarak seçilen model EKK ile tahmin edilmekte ve daha sonra elde edilen hata terimlerine dayalı bir LM istatistiği hesaplanmaktadır. Bu istatistik aşağıdaki gibidir.

$$LM = \frac{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{1}{T^2} \sum_{t=1}^T S_{it}^2}{\hat{\sigma}_e^2} = \frac{1}{\hat{\sigma}_e^2} \frac{1}{NT^2} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T S_{it}^2 \right) \quad (11)$$

Burada S_{it} kalıntıların kısmi toplamını ifade etmektedir.

$$S_{it} = \sum_{t=1}^T \hat{e}_{it} \quad \text{ve } H_0 \text{ hipotezi altında } \hat{\sigma}_e^2, \sigma_e^2 \text{ 'nin tutarlı tahmincisidir.}$$

$$\hat{\sigma}_e^2 = \frac{1}{NT} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{e}_{it}^2 \quad (12)$$

Durağanlık temel hipotezi altında Z test istatistiği ise,

$$Z = \frac{\sqrt{N} \left\{ LM - E \left[\int_0^1 V(r)^2 dr \right] \right\}}{\sqrt{\int_0^1 V(r)^2 dr}} \quad \text{şeklindedir.} \quad (13)$$

5.3.2. İkinci Nesil Birim Kök Testleri

Birinci nesil birim kök testleri paneli oluşturmakta olan yatay kesit birimlerinin bağımsız olduğu ve bu birimlerden biri üzerinde yaşanan şok etkisinin tüm yatay kesit birimleri üzerinde aynı derecede etkilendikleri varsayımı üzerine hareket etmektedir. Fakat günümüzde uluslararası ekonomilerin birbirleriyle sıkı ilişki içerisinde olduğu

düşünüldüğünde paneli oluşturan yatay kesit birimlerinden herhangi birinde ortaya çıkan şoktan diğer birimlerin farklı etkilenmesi durumu daha gerçekçi bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla yatay kesit birimleri arasındaki bağımlılığı dikkate alan ikinci nesil birim kök testleri geliştirilmiştir. Başlıca ikinci nesil birim kök testleri ise; Im, Pesaran ve Shin (2003), Pesaran (2007), SURADF (Breuer, Mcknown ve Wallace, 2002), Bai ve Ng (2004), PAN KPSS (Carrion-I Silvestre et al. 2005), CADF (Pesaran, 2007) ve Fourier LM (Nazhoğlu ve Karul, 2017)'dir.

5.3.2.1. Im, Pesaran ve Shin (2003) Panel Birim Kök Testi

Im, Pesaran ve Shin (2003) panel birim kök testi, birinci nesil panel birim kök testlerine alternatif olarak geliştirmiş ikinci nesil panel birim kök testlerindedir. İkinci nesil birim kök testlerinde birinci nesil nesil birim kök testlerinin aksine ortak bir otokorelasyon yerine her bir birim için kendi otokorelasyon katsayısı kullanılması uygun görülmüştür. Im, Pesaran ve Shin (2003) testinde Levin, Lin ve Chu (2002) testinden farklı olarak paneldeki birimler arasında heterojenliğe izin vermektedir (Şimşek, 2008: 231).

Testte y_{it} birinci derece otoregresif süreç için üretilmiş olsun;

$$y_{it} = (1 - \phi_i)\mu_i + \phi_i y_{i,t-1} + \varepsilon_{it} \quad i = 1, \dots, N \quad \text{ve} \quad t = 1, \dots, T \quad (14)$$

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \beta_i y_{i,t-1} + \varepsilon_{it} \quad (15)$$

Bu test için hipotez testleri aşağıdaki gibi kurulmaktadır;

$$H_0: \beta_i = 0$$

$$H_1: \beta_i < 0$$

Im, Pesaran ve Shin (2003) testinde t istatistiği denklem (16)'daki gibi kurulmaktadır;

$$\tilde{t} - \text{bar}_{NT} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \tilde{t}_{iT} \quad (16)$$

Elde edilen standartlaştırılmış $\tilde{t} - \text{bar}_{NT}$ istatistiğine karşılık Im, Pesaran ve Shin (2003) testinde W_{tbar} testinde aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

$$W_{\text{tbar}} = \frac{\sqrt{N \left\{ \tilde{t} - \text{bar}_{NT} - \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N E[\tilde{t}_{iT}(P_i, 0) | \beta_i = 0] \right\}}_{T, N}}{\sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \text{Var}[\tilde{t}_{iT}(P_i, 0) | \beta_i = 0]}} \quad (17)$$

5.3.2.2. Phillips ve Sul (2003) Panel Birim Kök Testi

Phillips ve Sul (2003) yöntemi, Moon ve Perron (2003) panel birim kök testi sürecine benzemektedir. Phillips ve Sul panel birim kök testinin farkı ise sadece bir faktöre izin vermesi ile Moon ve Perron panel birim kök testindeki F_t zaman boyunca aynı standart normal dağılım gibi bağımsız dağılımalı yapıya sahiptir. Çarpanlarına ayrılmış veri (de-factored), yatay kesit birimleri asimptotik korelasyonsuzsa aşağıdaki mevcut dönüşümleri uygulayarak, bağımsız yatay kesit verileri ile çalışmak üzere

tasarlanmış panel birim kök testlerini yatay kesit bağımlılığı olan panel verilere de uygulanabilme olanağı sunmaktadır (Gutierrez, 2006: 524).

$$G_{OLS}^{++} = \frac{1}{\sqrt{N\sigma_{\xi}^2}} \sum_{i=1}^{N-1} \left[\frac{(\hat{\rho}_i^+ - 1)}{\hat{\sigma}_{\hat{\rho}_i^+}} \right] \quad (18)$$

Burada $\hat{\rho}_i^+$ ve $\hat{\sigma}_{\hat{\rho}_i^+}$ yatay kesit otoregresif tahmin edicileri olmakla birlikte, her bir yatay kesit birimi için hesaplanan hata terimleri çarpanlarına ayrılmış (de-factored) veriden elde edilmektedir. μ_{ξ} ve σ_{ξ} parametreleri sırasıyla asimptotik ortalama ve varyansı göstermektedir.

$$G_{OLS}^+ = \sum_{i=1}^{N-1} \left[\frac{(\hat{\rho}_i^+ - 1)}{\hat{\sigma}_{\hat{\rho}_i^+}} \right] \quad (19)$$

Phillips ve Sul (2003) panel birim kök testine göre, birim sayısı N ve zaman serisi boyutu olan $T(N, T \rightarrow \infty)$ sonsuza giderken denklem standart normal dağılıma yakınsamaktadır. Bai ve Ng (2004) ve Phillips ve Sul (2003) panel birim kök testleri bize meta-analiz testleri önermektedir.

$$Z = \frac{1}{\sqrt{N}} \sum_{i=0}^{N-1} \Phi^{-1}(\rho_{\hat{\rho}_i^+}) \quad (20)$$

5.3.2.3. SURADF Panel Birim Kök Testi

Breuer vd. (2002) tarafından geliştirilen SURADF panel birim kök testini önceki versiyonlarından ayıran en önemli özelliği, bu panel birim kök testinde SUR (Seemingly Unrelated Regression) çerçevesinde boş ve alternatif hipotezlerin panelin her bir birimi için ayrı ayrı hesaplanabilir olanağı sunması olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca tek denklemlilerden panel birim kök testlerine geçişte daha güçlü özellikler kullanılmaktadır ve panelin hangi üyelerinin birim kök içerip içermediğinin belirlenmesini sağlamaktadır. SUR modelinde test istatistikleri standart normal dağılıma sahip değildir ve kritik değerler simülasyon yoluyla elde edilmektedir. Hesaplanan kritik değerler, test edilen seriler için tahmini kovaryans matrisi ve panelin örneklem boyutu ve sayısı için belirlenmektedir (Breuer, Mcnown & Wallace, 2002: 531).

ADF testine dayalı SURADF testi (21) nolu eşitlikte ifade edilmektedir.

$$\begin{aligned} \Delta y_{1,t} &= \alpha_1 + \beta_1 y_{1,t-1} + \sum_{j=1}^{k_1} \delta_{1,j} \Delta y_{1,t-j} + u_{1,t} & t = 1, \dots, T \\ \Delta y_{2,t} &= \alpha_2 + \beta_2 y_{2,t-1} + \sum_{j=1}^{k_2} \delta_{2,j} \Delta y_{2,t-j} + u_{2,t} & t = 1, \dots, T \\ &\vdots & \vdots \\ \Delta y_{N,t} &= \alpha_N + \beta_N y_{N,t-1} + \sum_{j=1}^{k_N} \delta_{N,j} \Delta y_{N,t-j} + u_{N,t} & t = 1, \dots, T \end{aligned} \quad (21)$$

Eşitlik (21)'de $\beta_j = (p_j - 1)$, p_j otoregresyon katsayısıdır. SURADF yönteminde her ülke için ayrı ayrı test edilen N sayıdaki boş ve alternatif hipotezler (22) nolu eşitliklerdeki gibi oluşturulmaktadır.

$$H_0^1: \beta_1 = 0; \quad H_A^1: \beta_1 < 0 \quad (22)$$

$$\begin{array}{ll} H_0^2: \beta_2 = 0; & H_A^2: \beta_2 < 0 \\ \vdots & \vdots \\ H_0^N: \beta_N = 0; & H_A^N: \beta_N < 0 \end{array}$$

SURADF test istatistiğinin kritik değerlerden küçük olması durumu serinin durağan olduğu olduğunu göstermektedir.

$$\Delta\alpha_{it} = x_i + \beta_i\alpha_{i,t-1} + \rho_i f_t + u_{it} \quad (23)$$

5.3.2.4. Bai ve Ng (2004) Panel Birim Kök Testi

Bai ve Ng (2004) I_0 ve I_1 gözlenemeyen değişkenlerin bir arada olduğu gözlenen değişkenlerin durağanlığını test etmeye çalışmanın zor ve genellikle yanıltıcı bir süreç olduğunu savunmaktadır. Yazar birimlerin $i = 1, \dots, N$ ve $t = 1, \dots, T$ kadar yaklaşık L faktörlü dinamik doğrusal olduğunu varsaymaktadır.

$$y_{it} = \alpha_i + \gamma_i' f_t + e_{it} \quad (24)$$

$$e_{it} = \lambda_i e_{it-1} + e_{it} \quad (25)$$

$$f_t = \beta f_{t-1} + \mu_t \quad (26)$$

Bai ve Ng (2004) gözlenmiş süreci (y_{it}) bileşenlere ayırmayı önermektedir. Bunlardan ilki gözlenemeyen kısmı oluşturan sıra dışı hatalar (e_{it}), ikinci bileşeni ise ortak faktörlerdir (f_t). Ortak faktörler f_t ve L faktör yükleri ile ilişkili γ_i' tahmini, farkı alınmış veriler (Δy_{it}) üzerinden gerçekleştirilen temel bileşenler yöntemi ile elde edilmektedir.

Her bir yatay kesit birimlerinin sıra dışı hataları Arttırılmış Dickey Fuller Testi kullanılarak ayrı ayrı test ($H_0: \lambda_i = 1$) elde edilir. L=1 olduğu durumda, faktörün birim kök ($H_0: \beta = 1$) sahip olup olmadığı ADF test süreci kullanılarak test edilir. Bai ve Ng havuzlandırılmış p değerlerinin bireysel tek değişkenli test istatistikleri ve Fisher testinin bir varyansını oluşturulmasını önermişlerdir.

$$P_{\hat{\epsilon}} = \frac{-2 \sum_{i=1}^N \log(p_{\hat{\epsilon}i}) - 2N}{\sqrt{4N}} \quad (27)$$

Burada $P_{\hat{\epsilon}i}$, yatay kesit birimi (i)'ler ADF testlerinden elde edilen p değerleridir. Sonuç olarak ortaya çıkan H_0 (sıfır hipotezi) altında N sonsuza giderken ($N \rightarrow \infty$) Fisher Testi standart normal dağılıma sahiptir. Test istatistiğinin pozitif değerleri için büyük ölçüde sıfır hipotezi reddedilir (Silva, K.Hadri & Tremayne, 2009: 347-348).

Bai ve Ng (2004) panel birim kök testinin genel özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Moon ve Perron (2003) ile Bai ve Ng (2004) panel birim kök testleri dengelenmiş N sayıda yatay kesit birimi ile T sayıda zaman serisinde oluşan paneller için tasarlanmıştır.
- Yatay kesit birimlerin olası k_0 entegrasyon ilişkilerinin varlığını göz önüne alan Bai ve Ng panel birim kök testi bir veya daha fazla faktörün entegre olması olasılığına izin vermektedir (Barbieri, 2006: 33).

5.3.2.5. Carrion-i Silvestre (2005) PANKPSS Panel Birim Kök Testi

Hadri (2000) tek değişkenli KPSS testine dayalı, Carrion-i Silvestre vd. (2005) tarafından geliştirilen panel KPSS (PANKPSS) testi, serilerde hem yatay kesit bağımlılığı hem de yapısal kırılmaların varlığı durumunda, paneli oluşturan serilerin durağanlığını test etmektedir. Bu test her bir yatay kesit birimi için en fazla beş kırılmaya kadar farklı tarihlerde ve sayılarda yapısal kırılmaları gösterip, hem panelin geneli hem de her yatay kesit birimi için serilerin durağanlığını hesaplayabilmektedir (Carrion-i Silvestre, Barrio-Castro ve López-Bazo, 2005: 160-172).

Serilerde yapısal kırılmaları dikkate alan panel birim kök testi olan PANKPSS aşağıda gösterilen şekilde formüle edilmektedir;

$$y_{it} = \alpha_{i,t} + \beta_{it} + e_{it} \quad (i = 1, 2, \dots, N \quad t = 1, 2, \dots, T) \quad (28)$$

(28) numaralı denklemde $\alpha_{i,t}$,

$\alpha_{i,t} = \sum_{k=1}^{m_i} \theta_{i,k} D(T_{b,k}^i)_t + \sum_{k=1}^{m_i} \gamma_{i,k} DU_{i,k,t} + \alpha_{i,t-1} + U_{i,t}$ şeklinde tanımlanmaktadır. $\alpha_{i0} = \alpha_i$ olmakla birlikte bir sabittir. $\alpha_{i,t}$ eşitliğinde kukla değişkenler $D(T_{b,k}^i)_t$ ve $DU_{i,k,t}$ 'dir. $T_{b,k}^i$, i yatay kesit için k kırılma tarihi olmak üzere, ($k = 1, \dots, m_i, m_i \geq 1$) kukla değişkenler aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.

$D(T_{b,k}^i)_t = 1 \quad t = T_{b,k}^i + 1$ ve diğer durumlarda 0, $DU_{i,k,t} = 1 \quad t > T_{b,k}^i$ ve diğer durumlarda 0. Ek olarak y_{it} ve $\alpha_{i,t}$ eşitliklerindeki hata terimlerinin ($\varepsilon_{i,t}$ ve $U_{i,t}$) karşılıklı bağımsız dağıldıkları varsayılmaktadır. Buna göre, testin hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmaktadır.

$H_0: \sigma_{U,i}^2 = 0$ seri durağandır.

$H_A: \sigma_{U,i}^2 \neq 0$ seri durağan değildir.

Bu hipotezler altında y_{it} ve $\alpha_{i,t}$ eşitlikleri (29) numaralı denklemdeki gibi yeniden elde edilebilir.

$$y_{it} = \alpha_i + \sum_{k=1}^{m_i} \theta_{i,k} DU_{i,k,t} + \beta_{it} + \sum_{k=1}^{m_i} \gamma_{i,k} DT_{i,k,t}^* + \varepsilon_{i,t} \quad (29)$$

Denklem (29)'da kukla değişken, $t > T_{b,k}^i$ ve diğer durumlarda 0 olmak üzere; $DT_{i,k,t}^* = t - T_{b,k}^i$ olur (Carrion-i Silvestre vd., 2005: 160-161). PANKPSS panel birim kök testi, Bai-Perron (1998) yöntemini izleyerek belirlenen yapısal kırılma tarihleri, hata kareler toplamının minimum olduğu noktalar olarak tespit edilmektedir. Bai-Perron (1998) bu işlem için iki farklı süreç önermiştir. Birincisi, Liu, Wu ve Zidek (1997) (LWZ) tarafından geliştirilen, Bayesian bilgi kriteri ve değiştirilmiş Schwarz bilgi kriterine, ikincisi ise artarda F istatistiğinin hesaplanmasına dayanmaktadır. PANKPSS panel birim kök testinde yapısal kırılma sayısı belirlenirken trendli model için birinci süreç, trendsiz model için ise ikinci süreç kullanılmaktadır (Carrion-i Silvestre vd., 2005: 164).

5.3.2.6. Pesaran (2007) CADF Panel Birim Kök Testi

Pesaran (2007) tarafından geliştirilen bu testte CADF istatistiği ile hem panelin her birimine ilişkin bireysel sonuçlar, hem de kesit ortalamaları alınarak genişletilen CIPS (Cross sectionally IPS) istatistiği ile panelin geneline ilişkin sonuçlar elde edilmektedir. CADF panel birim kök testi, bireysel serilerin birinci farkları ve gecikme düzeylerinin yatay kesit ortalamaları ile ADF regresyonunun genişletilmiş bir şekli olarak ifade edilmektedir. Bu panel birim kök testi, yatay kesit (N) ve zaman (T) boyutunun nispeten küçük olduğu durumlarda dahi oldukça tutarlı sonuçlar vermektedir. Ayrıca hem $T > N$ hem de $N > T$ olması durumlarında da kullanılabilir (Pesaran, 2007: 266-267). $\alpha_{i,t}$ 'nin t zamanda i yatay kesit biriminde gözlemlenebilir bir değer olduğu varsayılmaktadır. Buna göre $\alpha_{i,t}$, basit dinamik doğrusal heterojen panel veri modeline göre (30) numaralı denklemdeki gibi elde edilmektedir.

$$\alpha_{i,t} = (1 - \varphi_i)\mu_i + \varphi_i\alpha_{i,t-1} + \varepsilon_{it} \quad (i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T) \quad (30)$$

Burada, başlangıç değeri α_{i0} , sıklık fonksiyonu ile sonlu ortalama ve varyansa, hata terimi ε_{it} ise tek faktörlü bir yapıya sahiptir. $\varepsilon_{it} = p_i f_t + u_{it}$ eşitliğinde f_t , her ülkenin gözlemlenemeyen ortak etkilerini, u_{it} ise bireysel spesifik hata terimini ifade etmektedir. $\alpha_{i,t}$ ve ε_{it} eşitlikleri manipüle edilerek (31) numaralı denklemden elde edilmektedir.

$$\Delta\alpha_{i,t} = x_i + \beta_i\alpha_{i,t-1} + \rho_i f_t + u_{it} \quad (31)$$

(24) numaralı denklemde, $x_i = (1 - \varphi_i)\mu_i$, $\beta_i = -(1 - \varphi_i)$ ve

$\Delta\alpha_{i,t} = \alpha_{i,t} - \alpha_{i,t-1}$ 'dir. Buna göre, $\varphi_i = 1$ olmak üzere CADF panel birim kök testinin hipotezleri aşağıdaki gibi elde edilmektedir;

$H_0: \beta_i = 0$ (tüm i 'ler için) seri durağan değildir.

$H_A: \beta_i < 0$ ($i = 1, 2, \dots, N_1, \beta_i = 0, i = N_1 + 1, N_1 + 2, \dots, N$) seri durağandır.

$N \rightarrow \infty$ ve δ , 0'dan büyük, 1'den küçük veya 1'e eşit ($0 < \delta \leq 1$) olmak üzere 0'dan farklı ve sabit bir değere yakınsadığında, N_1/N varsayımıyla bireysel sonuçların bir kısmında durağanlık ortaya çıkmaktadır. Im vd. (2003), çalışmalarında da belirtildiği üzere bu koşul panel birim kök testlerinin tutarlılığı için gereklilik arz etmektedir. Buna göre CADF regresyonu (32) numaralı denklemdeki şekilde elde edilebilmektedir.

$$\Delta\alpha_{i,t} = \alpha_i + b_i\alpha_{i,t-1} + c_i\bar{\alpha}_{t-1} + d_i\Delta\bar{\alpha}_t + e_{it} \quad (32)$$

Bireysel CADF panel birim kök testinin ($\Delta\alpha_{i,t}$) kritik değerleri, EKK regresyonuna dayalı 50.000 replikasyon uygulanarak sabitsiz ($\alpha_{i,t-1}$), sabitli ($\bar{\alpha}_{t-1}$) ve sabitli-trendli ($\Delta\bar{\alpha}_t$) olmak üzere üç farklı durum için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Uygulamada tablo kritik değerler T ve N'nin oytuna göre %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyine göre belirlenmektedir (Pesaran, 2007: 269).

Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF panel birim kök testinde her bir yatay kesite ait birim kök test istatistiklerinin ortalaması alınarak panelin geneli için birim kök test istatistiği (CIPS) hesaplanabilmektedir. CIPS birim kök test istatistiği, denklem (33)'daki şekilde formüle edilerek elde edilebilmektedir;

$$y_{it} = \alpha_{i,t} + \beta_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (i = 1, 2, \dots, N \quad t = 1, 2, \dots, T) \quad (33)$$

5.3.2.7. Pesaran (2007) Panel Birim Kök Testi

İkinci nesil panel birim kök testleri, birinci nesil panel birim kök testlerine kıyasla daha az kısıtlayıcı özelliklere sahip oldukları gözlemlenmektedir. Bu testler birimler arası korelasyonu dikkate almaktadır. Pesaran (2007) panel birim kök testinde, faktör yüklemelerini tahmin etmek yerine birimler arası korelasyonu yok etmek için basit bir yöntem önerilmektedir. ADF regresyonun gecikmeli yatay kesit ortalamaları ile genişletilmiş halini kullanmakta ve bu regresyonun birinci farkı birimler arası korelasyonu yok etmektedir. Bu da yatay kesit genelleştirilmiş Dickey Fuller (CADF) olarak adlandırılmaktadır (Tatoğlu, 2012: 223). Bu regresyon aşağıdaki gibidir;

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + b_i y_{i,t-1} + c_i y_{t-1} + d_i \Delta y_{it} e_{it} \quad (34)$$

t oranı $t_i(N, T)$ tarafından gösterilmek istenirse;

$$t_i(N, T) = \frac{\Delta y_i' M_W y_{i,t-1}}{\hat{\sigma}_i (y_{i,t-1}' M_W y_{i,t-1})^{1/2}} \quad (35)$$

şeklinde ifade edilmektedir (Pesaran, 2007: 269).

Pesaran (2007) panel birim kök testinde hata teriminde ya da faktörde otokorelasyon durumunda regresyon genişletilmektedir. $AR_{(p)}$ hata belirleme için EKK t -oranını veren CADF istatistiği yatay kesit/zaman serileri için genişletilen regresyon;

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + b_i y_{i,t-1} + c_i \bar{y}_{t-1} + \sum_{j=0}^p d_{ij} \Delta \bar{y}_{t-j} + \sum_{j=1}^p \delta_{ij} \Delta y_{i,t-j} e_{it} \quad (36)$$

ile gösterilmektedir (Pesaran, 2007: 283). Bu panel birim kök testindeki genişletme derecesi, bir bilgi kriteri ile ya da ardışık testlerle seçilebilmektedir. CADF regresyonu tahmin edildikten sonra CIPS istatistiğini elde etmek için gecikmeli değişkenlerin t istatistiklerinin ortalamaları ($CADF_i$) alınmaktadır.

$$CIPS = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (CADF_i) \quad (37)$$

Denklemden CIPS istatistiğinin birleşik asimptotik limiti standart değildir ve bu testte kritik değerler çeşitli T ve N değerleri için hesaplanmıştır (Tatoğlu, 2012: 224).

5.3.2.8. Nazhoğlu ve Karul (2017) Fourier Panel LM

Zaman serileri analizindeki gelişmeler panel çerçevesine kolayca genişletilebildiğinden, zaman serileri bağlamında Fourier yaklaşımına dayanan birim kök testleri panel birim kök literatüründe yeni bir yönelime yol açmıştır. Lee ve diğ. (2015) bu açıdan, yapısal değişikliklerin deterministik açıdan düzeltilmesine olanak sağlamak için Enders ve Lee (2012b) tarafından yapılan Fourier DF tipi testte panel versiyonunu geliştirmiştir (Nazhoğlu ve Karul, 2017: 2).

Yapısal kırılmalı birim kök testlerinin güvenilirliği için en önemli husus kırılma tarihlerinin, sayılarının ve formlarının isabetli bir şekilde önceden tespit edilebilmiş olmasıdır. Burada meydana gelebilecek güçlükler Fourier birim kök testleri ile aşılmaya

çalışılmaktadır. Zira bu tip testler sadece sert kırılmalara değil kademeli (gradual) kırılmalara (yumuşak geçişlere) da izin vermektedir ve testin modellenmesi aşamasında kırılma formunun ve tarihlerinin önceden biliniyor olmasına gerek yoktur. Bu çalışmada uygulanan nihai test yöntemi de Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından ileri sürülen, kademeli geçişe ve kesitlerarası bağımlılığa izin veren LM tipi panel durağanlık testidir Nazlıoğlu ve Karul (2017), Becker vd. (2006)'nın Fourier durağanlık testine dayanan kademeli yapısal kırılma ile basit bir panel durağanlık testi önermektedir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017: 2).

Nazlıoğlu ve Karul (2017), aşamalı yapısal değişimler, yatay kesit bağımlılığı ve heterojenite içeren bir panel LM testi önererek panel birim kök literatürünü ani olmayan kırılmalar ile genişletmektedir. Test prosedürü, yapısal kaymaların bir Fourier yaklaşımı ile modellendiği Enders ve Lee (2012a) tarafından geliştirilen zaman serisi LM testinin bir panel versiyonudur. Önerilen Fourier panel LM (bundan sonra FP-LM) testi, zaman serisi ve panel veri literatüründeki mevcut prosedürlere dayanmaktadır. Bununla birlikte, FP-LM testi, yapısal değişimlerin keskin bir süreç olarak modellendiği Im vd. (2005 ve 2012) ve Westerlund (2012) tarafından geliştirilen panel LM birim kök testlerinden elde edilen sonuçları karşılaştırarak şokların yapısını daha iyi analiz etmeye yardımcı olmaktadır. Bireysel istatistiğin dağılımı sadece Fourier frekansına bağlıdır ve panel istatistiği standart bir normal dağılıma sahiptir. Testin küçük örneklem özellikleri, farklı veri üretme süreçleri için Monte Carlo simülasyonları ile incelenmiştir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017: 3). Nazlıoğlu ve Karul (2017) şu sonuca ulaşmışlardır:

(i) Zaman (T) ve yatay kesit (N) boyutlarından bağımsız olarak testin boyutu nominal boyuta yakındır.

(ii) Testin gücü T veya N veya her ikisi de arttıkça artar.

(iii) Test tutarlıdır.

Söz konusu testin boş hipotezi “birim kök vardır” varsayımı üzerine kuruludur. Bahsedilen bu boş hipotezi varsayımı altında test prosedürü şöyle açıklanmıştır;

$$y_{it} = \alpha_{i\lambda}(t) + r_{it} + \lambda_i F_t + \varepsilon_{it} \quad (38)$$

$$r_{it} = R_{i,t-1} + \mu_{it} \quad (39)$$

(38) ve (39) numaralı denklemlerde, r_{it} , rassal yürüyüş sürecini, F_t , gözlemlenemeyen ortak faktörü, λ_i , ağırlıkları temsil etmektedir ve denklemin deterministik terimi, zamanın bir fonksiyonu olan $\alpha_{i\lambda}(t)$ olarak tanımlanmaktadır. (40) numaralı denklem ise, κ , fourier frekans olmak üzere, $b_i \neq 0$ iken de sabit terimde ve trendde oluşacak, formu önceden bilinmeyen yapısal kırılmaların fourier sürecini göstermektedir.

$$\alpha_{i,t} = a_i + b_i t + \sum_{k=1}^n \gamma_{ki} \sin\left(\frac{2\pi\kappa t}{T}\right) + \sum_{k=1}^n \gamma_{ki} \cos\left(\frac{2\pi\kappa t}{T}\right), \quad n \leq T/2 \quad (40)$$

Kesitler arası bağımlılığın varlığı halinde, (31) numaralı denklem,

$Z_t = \left[1, \sin\left(\frac{2\pi\kappa t}{T}\right), \cos\left(\frac{2\pi\kappa t}{T}\right)\right]'$, $\delta_i = [a_i b_i \gamma_{1i} \gamma_{2i}]'$, $\tilde{\delta}_i = \delta_i - \tilde{\delta} \tilde{\lambda}_i$ ve $\tilde{\lambda}_i = \frac{\lambda_i}{\lambda}$ olmak üzere ve ortak faktörün (F_t) yerini bağımlı değişkenin kesit ortalamasına ($\bar{y}_t$) bırakması suretiyle aşağıdaki forma dönüşmektedir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017:189-190);

$$y_{it} = \alpha_r(t) + \lambda_r \bar{y}_t + \varepsilon_{it} \quad (41)$$

Enders ve Lee (2012a) tarafından önerilen LM istatistiği;

$$\hat{\tau}(k) = \phi''/se(\phi'')$$

$P_{LM}(k)$ panel istatistiği, k tane bireysel istatistiklerin ortalaması ile elde edilir ve

$$P_{LM}(k) = N^{-1} \sum_{k=1}^n \hat{\tau}(k)$$

Şeklinde hesaplanır.

$T \rightarrow \infty$ ve $N \rightarrow \infty$ olduğu durumda yani Lindberg-Levy merkezi limit teoreminden, $P_{LM}(k)$, ortalama $\xi(k)$ ve varyans $\zeta^2(k)$ ile standart normal dağılıma yakınsayabilir. Yani;

$$Z_{LM}(\kappa) = \frac{\sqrt{N}(P_{LM}(k) - \xi(\kappa))}{\zeta(\kappa)} \sim N(0,1) \quad (42)$$

Denklemleri elde edilir. Burada; $\xi(\kappa)$ ve $\zeta(\kappa)$, κ . frekanstaki bireysel istatistiklerin sırasıyla ortalama ve varyansların ortalamasını ifade etmektedir ve bu değerler, kapalı form ifadesi mevcut değilse, test istatistiğinin sınırlayıcı dağılımına ilişkin Monte Carlo simülasyonu gerçekleştirilerek elde edilebilir (Westerlund, 2012).

5.4. Model ve Veri Seti

Türkiye ve 15 AB üyesi ülkede genç işsizlik oranı ile ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkinin araştırıldığı bu çalışmada kullanılan veriler 1991-2017 yılları için Dünya Bankası tarafından yayınlanan Dünya Kalkınma Göstergelerinden (World Development Indicators) elde edilmiştir. Veri seti oluşturulurken, çalışmada ele aldığımız bütün ülkeleri kapsayacak şekilde veri aralığı incelenmiş ve analiz için seçilmiş olan yıllarda yayınlanmış verileri tam olan ülkeler (Türkiye ve 15 AB Ülkesi) analize dâhil edilmiştir. 2017 yılından sonraki yıllar için ise bütün ülkeler için verilere ulaşılmamasından dolayı 1991:Q1-2017:Q27 dönemlerine ait verilere analizimizde yer verilmiştir. Genç işsizlik oranı, toplam aktif nüfus içerisindeki 15-24 yaş aralığındaki genç işsizlerin yüzdelik payı türünden alınırken, ekonomik büyüme verisi ise yıllık toplam Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) olarak alınmıştır.

Türkiye ve seçilmiş 15 AB ülkesinde uygulanan genç istihdam politikalarının etkinliğini tespit etmek ve analize dahil edilen ülke ekonomilerindeki genç işsizlik oranı ile ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkinin analizi için kullanılan veri seti ve değişkenlere ilişkin açıklayıcı bilgiler Tablo 5.1. ve Tablo 5.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 5.1. Değişkenlerin Tanımlanması

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
LG	Logaritmik Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (ABD \$)	(Dünya Bankası, 2018)
LU	Logaritmik Genç İşsizlik Oranı	(Dünya Bankası, 2018)

Tablo 5.1.'de gösterilen ve logaritmik dönüşümleri yapılan değişkenlerle oluşturulan model denklem (43)'deki gibidir:

$$\text{Model: } LG_i = \alpha_i + \beta_i LU + \varepsilon_{it} \quad (43)$$

($i = 1, \dots, 16$) ve ($t = 1991, \dots, 2017$)

Tablo 5.2. Modele Dâhil Edilen Ülkeler

Sıra	Ülke	Sıra	Ülke
1	Belçika	9	İngiltere
2	Danimarka	10	Finlandiya
3	Almanya	11	İsveç
4	İrlanda	12	Avusturya
5	İspanya	13	Portekiz
6	Fransa	14	Polonya
7	İtalya	15	Çekya
8	Hollanda	16	Türkiye

Kaynak: (WB, 17.02.2019, <https://data.worldbank.org/>).

Tablo 5.2.'de modele dahil edilen 15 Avrupa Birliği ülkesi olan (Belçika, Danimarka, Almanya, İrlanda, İspanya, Fransa, İtalya, Hollanda, İngiltere, Finlandiya, İsveç, Avusturya, Portekiz, Polonya, Çekya) ve Türkiye'ye yer verilmiştir.

Modelde i ; kesit boyutunu ve t ; zaman boyutunu göstermektedir. Denklem (43)'ü tahmin edebilmek için öncelikle homojenlik ve yatay kesit bağımlılığı testleri yapılmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre hangi panel birim kök, eş bütünleşme ve eş bütünleşme tahminci testlerinin yapılacağına karar verilecek (Çınar, 2010: 594) ve seçilen yöntemlerle seriler arasındaki uzun dönem ilişkisi araştırılacaktır. Son olarak seriler arasında nedensellik ilişkisinin yönü panel nedensellik testi ile belirlenecektir.

5.4.1. Katsayı Homojenlik Testi

Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından eğitim katsayılarının homojen olup olmadığının test edilmesi amacıyla delta testi geliştirilmiştir:

$$\tilde{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S - k}{\sqrt{2k}} \right) \quad (44)$$

$(N, T) \rightarrow \infty$ giderken sıfır hipotezi altında hata terimi normal dağılım göstermektedir. Delta testi asimptotik normal dağılıma sahiptir.

Delta test istatistiği ise aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\tilde{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S - E(\tilde{Z}_{iT})}{\sqrt{Var(\tilde{Z}_{iT})}} \right) \quad (45)$$

Yukarıdaki eşitlikte ortalama $E(\tilde{Z}_{iT}) = k$ ve varyans $Var(\tilde{Z}_{iT}) = \left(\frac{2k(T-k-1)}{T+1} \right)$ 'a eşittir.

5.4.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Yatay kesit bağımlılığının test edilmesinde çeşitli testler kullanılmaktadır (Breusch ve Pagan, 1980; Pesaran, 2004; Pesaran vd., 2008). Yatay kesit bağımlılığının test edildiği Breusch ve Pagan (1980) çalışmasında test istatistiği aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Pesaran vd., 2008):

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\beta}_{ij}^2, \quad \sim X^2 N(N-1)/2 \quad (46)$$

Sıfır hipotezi altında LM testi $N(N-1)/2$ serbestlik derecesinde asimptotik kıkare dağılımına sahiptir. LM testi N küçük ve T yeterince büyük olduğunda geçerlidir. Pesaran (2004) tarafından geliştirilen test istatistiği aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right) \quad (47)$$

Boş H_0 hipotez altında, T yeterli büyüklükte iken $CD \rightarrow N(0,1)$ fonksiyonun limiti $N \rightarrow \infty$ 'dur. Ayrıca LM testinden farklı olarak sabit ve T ve N değerlerinde ortalaması sıfırdır.

Breusch ve Pagan (1980) testi faktörler sıfır ortalamaya sahip olduğunda boş hipotezi reddetmekte başarısız olmaktadır. Bu sorunu çözmek amacıyla Pesaran vd. (2008) tarafından $CDLM_{adj}$ testleri geliştirilmiştir. Bu testte LM istatistiğinin varyans ve ortalaması kullanılarak LM testi geliştirilmiştir.

Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen $CDLM_{adj}$ istatistiği aşağıda belirtilmiştir:

$$LM(p)_{adj} = \sqrt{\frac{2}{p(2N-p-1)}} \sum_{s=1}^p \sum_{i=1}^{N-s} \frac{(T-k) \hat{\rho}_{Li+s}^2 - \mu_{Ti,i+s}}{\theta_{Ti,i+s}} \sim N(0,1) \quad (48)$$

M_{Tij} ve V_{Tij} sırasıyla ortalamayı ve varyansı ifade etmektedir. Sıfır hipotezi altında ilk olarak $T \rightarrow \infty$ ve daha sonra $N \rightarrow \infty$ yakınsadığında LM_{adj} asimptotik olarak normal dağılıma sahiptir.

Yatay kesit bağımlılık testlerinde hipotezler aşağıdaki biçimde oluşturulmaktadır.

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Test sonuçlarına göre, H_0 hipotezi kabul edilirse analize birinci nesil panel birim kök testleri ile devam edilir. Ancak, H_0 hipotezi reddedildiğinde ve ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilirse, analize ikinci nesil panel birim kök testleri ile devam edilmektedir (Baltagi, 2008: 284).

5.4.3. Panel Birim Kök Testleri

Son birkaç on yıldır artan küreselleşme eğilimleri, iktisadi araştırmalarda kesitler arası bağımlılığın önemini artırırken, diğer yandan da dünya ekonomisinde meydana gelen krizler ve ülkelerin ekonomik yapılarındaki dönüşümler, yapısal kırılmaları son derece önemli hale getirmektedir. Bu çalışmanın özelinde ise özellikle ülkelerin ele alınan dönemde zaman zaman farklı döviz kuru rejimi uygulamaları, farklı ekonomi politikaları geliştirmeleri ve ortaya çıktıktan sonra etkisi hızla küresel ekonomiyi kapsayan ekonomik krizler nedeniyle, yatay kesit bağımlılığın yanı sıra yapısal kırılmalara da izin veren yöntemlerin uygulanması gereği doğmaktadır.

Bu bağlamda, kesitlerarası bağımlılığı ve yapısal kırılmaları dikkate alması ve çok sayıda yapısal kırılmaya izin vermesi itibarı ile son yıllarda birçok araştırmacının ilgi odağı olan ve Carrion-i-Selvestre vd. (2005) tarafından geliştirilmiş durağanlık testi, bu çalışmanın da temel metodlarından birini teşkil etmektedir. Test, Hadri (2000) testinin, her bir kesit için ortalama ve veya trendde meydana gelmiş keskin (sharp) yapısal kırılmaların varlığı varsayımı altında, genişletilmiş bir versiyonudur. Carrion-i-

Selvestre vd. (2005), durağanlık boş hipotezi altında, test prosedürünü şöyle açıklamaktadır;

$$r_{i,t} = a_i + \sum_{k=1}^{m_i} Q_{i,k} DU_{i,k,t} + \beta_i t + \sum_{k=1}^{m_i} \gamma_{i,k} DT_{i,k,t}^* + \varepsilon_{i,t} \quad (49)$$

Burada $DT_{i,k,t}^*$ trend kuklası olmak üzere $t > T_{b,k}^i$ için $t - T_{b,k}^i$; aksi durum için 0, yine $DU_{i,k,t}$ da sabit kuklası olmak üzere $t > T_{b,k}^i$ için 1 ve aksi durum için 0 olarak tanımlanmaktadır. $T_{b,k}^i$, i kesitteki k kırılma tarihidir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017: 189-190). $\bar{\varepsilon}_{it}$ ve $\hat{\omega}_{ij}^2$ sırasıyla her bir kesit için tahmin edilmiş (49) numaralı denklemden elde edilen hata terimleri ve onların varyansları ve $S_{it} = \sum_{j=1}^t S_{it}^2 \bar{\varepsilon}_{ij}$ olmak üzere, bireysel $LM_i(\lambda_i)$ istatistiği ve onun ortalamasından ibaret panel LM (λ) istatistiği şu şekilde hesaplanabilir;

$$LM_i(\lambda_i) = KPSS_i = \hat{\omega}_i^{-2} T^{-2} \sum_{t=1}^T S_{it}^2 \quad (50)$$

$$LM(\lambda) = N^{-1} \sum_{i=1}^N LM_i(\lambda_i) \quad (51)$$

ξ ve ζ^2 sırasıyla kesitler için hesaplanmış $LM_i(\lambda_i)$ istatistiklerinin ortalaması ve varyanslarının (bireysel LM istatistiklerinin sırasıyla birinci ve ikinci momentlerinin) ortalamaları olmak üzere, durağanlık boş hipotezi için nihai test istatistiği $Z(\lambda)$ da aşağıdaki gibidir. Carrion-i-Selvestre vd. (2005) kesitler arası bağımlılığın varlığı halinde test istatistiklerinin dağılım özelliklerinin sınırlı olacağından dolayı, bütün testler için (panel ve bireysel) bootstrap kritik değerlerini önermektedir.

$$Z(\lambda) = PKPSS = \frac{\sqrt{N}(LM(\lambda) - \xi)}{\zeta^2} \sim N(0,1) \quad (52)$$

Yapısal kırılmalı birim kök testlerinin güvenilirliği için en önemli husus kırılma tarihlerinin, sayılarının ve formlarının isabetli bir şekilde önceden tespit edilebilmiş olmasıdır. Burada meydana gelebilecek güçlükler Fourier birim kök testleri ile aşılmaya çalışılmaktadır. Zira bu tip testler sadece sert kırılmalara değil kademeli (gradual) kırılmalara (yumuşak geçişlere) da izin vermektedir ve testin modellenmesi aşamasında kırılma formunun ve tarihlerinin önceden biliniyor olmasına gerek yoktur. Bu çalışmada uygulanan nihai test yöntemi de Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından ileri sürülen, kademeli geçişe ve kesitlerarası bağımlılığa izin veren LM tipi panel durağanlık testidir (Fourier Panel KPSS). Söz konusu testin boş hipotezi “birim kök vardır” varsayımı üzerine kuruludur. Bahsedilen bu boş hipotezi varsayımı altında test prosedürü şöyle açıklanmıştır;

$$y_{it} = \alpha_{i\lambda}(t) + r_{it} + \lambda_i F_t + \varepsilon_{it} \quad (53)$$

$$r_{it} = R_{i,t-1} + \mu_{it} \quad (54)$$

(53) ve (54) numaralı denklemlerde, r_{it} , rassal yürüyüş sürecini, F_t , gözlemlenemeyen ortak faktörü, λ_i , ağırlıkları temsil etmektedir ve denklemin deterministik terimi, zamanın bir fonksiyonu olan $\alpha_{i\lambda}(t)$ olarak tanımlanmaktadır. (50) numaralı denklem ise, κ , fourier frekans olmak üzere, $b_i \neq 0$ iken de sabit terimde ve trendde oluşacak, formu önceden bilinmeyen yapısal kırılmaların fourier sürecini göstermektedir.

$$\alpha_{i,t} = \alpha_i + b_i t + \gamma_{1i} \sin\left(\frac{2\pi k t}{T}\right) + \gamma_{2i} \cos\left(\frac{2\pi k t}{T}\right) \quad (55)$$

Kesitler arası bağımlılığın varlığı halinde, (55) numaralı denklem, $Z_t = \left[1, \sin\left(\frac{2\pi k t}{T}\right), \cos\left(\frac{2\pi k t}{T}\right)\right]'$, $\delta_i = [\alpha_i, b_i, \gamma_{1i}, \gamma_{2i}]'$, $\bar{\delta}_i = \delta_i - \bar{\delta} \tilde{\lambda}_i$ ve $\tilde{\lambda}_i = \frac{\lambda_i}{\lambda}$ olmak üzere ve ortak faktörün (F_t) yerini bağımlı değişkenin kesit ortalamasına ($\bar{y}_t$) bırakması suretiyle aşağıdaki forma dönüşmektedir (Nazlıoğlu ve Karul, 2017:189-190);

$$y_{it} = \alpha_r(t) + \lambda_r \bar{y}_t + \varepsilon_{it} \quad (56)$$

Buna göre, $\hat{\varepsilon}_{ij}$, (56) numaralı denklemde her bir kesit için EKK ile tahmin edilmiş hata terimi, $\hat{\omega}_i^2$, yine her bir kesit için uzun dönem hata terimi varyansı ve $\hat{S}(\kappa)_{it} = \sum_j^t \varepsilon_{ij}$ iken, KPSS bazlı bireysel test istatistikleri $\eta_i(\kappa)$ ve onların ortalamasından oluşan panel istatistiği $FP(\kappa)$, şu şekilde hesaplanabilmektedir (Hadri ve Kurozumi, 2012: 31-34);

$$\eta_i(\kappa) = FKPS_{i} = \hat{\omega}_i^{-2} T^{-2} \sum_{t=1}^T \hat{S}(\kappa)_{it}^2 \quad (57)$$

$$FP(\kappa) = N^{-1} \sum_{i=1}^N \eta_i(\kappa) \quad (58)$$

$\xi(\kappa)$ ve $\zeta(\kappa)$, κ . frekanstaki bireysel istatistiklerin ortalama ve varyansların ortalaması iken, panel durağanlık testi için nihai test istatistiği $FZ(\kappa)$ de önce T ve sonra N sonsuza giderken standart normal dağılım özelliği göstermektedir. Nazlıoğlu ve Karul (2017) söz konusu istatistik için düşük örneklem performansını da yüksek bulmuşlardır.

$$Z_{LM}(\kappa) = \frac{\sqrt{N_T}(FP(\kappa) - \xi(\kappa))}{\zeta(\kappa)} \sim N(0,1) \quad (59)$$

5.4.4. Panel Yapısal Kırılmalı Eş Bütünleşme Testi

Serilerin düzeyde durağan olmadığı durumda değişkenler arasında uzun dönem ilişkinin varlığının incelenmesi gerekmektedir. Literatürde bu amaçla çok sayıda test önerilmektedir. Yatay kesit bağımlılığının dikkate alınmadığı eş bütünleşme testlerine örnek olarak Kao (1999), Pedrone (1999), dikkate alındığı testlere örnek olarak ise Westerlund (2006), Westerlund ve Edgerton (2007) gösterilebilir. Bu çalışmada sabit ve trendde yapısal kırılmaya izin veren Westerlund (2006) tarafından geliştirilen panel eş bütünleşme testi kullanılacaktır. Bu yöntem açıklayıcı değişkenler arasında içsellik sorunu ve çoklu doğrusal bağlantı durumlarında istatistiksel olarak güçlüdür ve her kesit için farklı sayıda ve farklı tarihlerdeki kırılmalara izin vermektedir. Diğer yandan söz konusu test yatay kesit bağımlılığının olduğu ve olmadığı durumlarda kullanılabilir. Westerlund (2006) zaman ve yatay kesit boyutu olan y_{it} değişkeni için aşağıdaki denklem sisteminden hareket etmektedir;

$$\begin{aligned} y_{it} &= Z'_{it} y_{it} + x'_{it} \beta_i + e_{it} \\ e_{it} &= r_{it} y_{it} + u_{it} \\ r_{it} &= r_{it-1} + \Phi_i u_{it} \end{aligned} \quad (60)$$

Burada $x_{it} = x_{it-1} + v_{it}$ K boyutu açıklayıcı değişken vektörü, Z_{it} ise deterministik bileşenler vektörüdür. j ile gösterilmekte olan indeks $j=1, \dots, M_i + 1$ yapısal kırılmaları işaret etmektedir ve $T_{i1}, \dots, T_{iM_i}$ dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Yapısal kırılma tarihleri Bai ve Perron (1998)'un kalıntı karelerinin toplamının global minimizasyonu yöntemi ile veriden içsel olarak elde edilmektedir.

$$\hat{T}_i = \underset{T_i}{\operatorname{argmin}} \sum_{j=1}^{M_i+1} \sum_{t=T_{ij-1}}^{T_{ij}} + 1 (y_{it} - Z'_{it} \hat{\gamma}_{ij} - x'_{it} \hat{\beta}_i)^2 \quad (61)$$

$\hat{\omega}_{i1,2}^2 = \hat{\omega}_{i1,1}^2 - \hat{\omega}'_{i2,1} \hat{\Omega}_{i2,2}^{-1} \hat{\omega}_{i1,2}$ ve $S_{it} \sum_{k=T_{ij-1}}^t + 1 e_{ik}^*$ şeklinde tanımlandığında panel LM test istatistiği;

$$Z(M) \equiv \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^{M_i+1} \sum_{t=T_{ij-1}+1}^{T_{ij}} (T_{ij} - T_{ij-1})^{-2} \hat{\omega}_{i1,2}^{-2} S_{it}^2 \quad (62)$$

e_{ik} tahmininde DOLS veya FMDOLS kullanılabilir. Testte boş hipotez tüm yatay kesitlerde eş bütünleşmenin varlığı, alternatif hipotez ise bazı kesitlerde eş bütünleşmenin olmadığı şeklindedir.

$$H_0: \Phi_i = 0, \text{ tüm } i=, \dots, N$$

$$H_1: \Phi_i \neq 0, i = 1, \dots, N_1 \text{ ve } \Phi_i \neq 0, i=N_1 + 1, \dots, N$$

Yatay kesit bağımlılığının varlığı durumunda kritik değerler bootstrap dağılımından elde edilmektedir.

5.4.5. Panel Eş Bütünleşme Katsayı Tahmincisi

Değişkenler arasında eş bütünleşmenin tespiti durumunda, uzun dönem ilişkinin büyüklüğü ve yönünün belirlenmesi gerekmektedir. Uzun dönem katsayıların tahmincileri; Kao (1999) tarafından geliştirilen panel OLS, panel DOLS ve FMOLS tahmincileri, Mark vd.'nin önerdiği Dinamik SUR, Pedroni (2000, 2001) tarafından kullanılan panel DOLS ve FMOLS ile Pesaran (2006) CCE tahmincileri kullanılabilir. Çalışmanın bir sonraki aşamasında eş bütünleşme vektörü Pesaran (2006) Ortak İlişkili Etkiler (Common Correlated Effect) modeli kullanılarak tahmin edilecektir. CCE eşbütünleşme tahmincileri nispi olarak küçük N ve T değerlerinde de istatistiksel olarak güvenilir sonuçlar üretmektedir. Bu yöntem çoklu gözlemlenemeyen ortak etkilerden kaynaklı yatay kesit bağımlılığını dikkate almakta, diğer yandan heterojen panel durumunda eğim katsayısının yatay kesitlerde farklılaşmasına izin vermektedir. Doğrusal heterojen panel veri modeli şu şekildedir;

$$y_{it} = \alpha'_i d_t + \beta'_i x_{it} + e_{it} \quad (63)$$

Burada d_t $n \times 1$ boyutundaki gözlemlenen ortak etkiler vektörü, x_{it} $k \times 1$ boyutunda gözlemlenen bireysel spesifik açıklayıcı değişkenler vektörüdür ve hata terimi;

$e_{it} = \gamma'_i f_t + e_{it}$ olarak iki kısımdan oluşmaktadır. f_t gözlemlenemeyen ortak etkiler vektörüdür. Gözlemlenemeyen faktörler tüm değişkenlerin kesit ortalamaları regresyona dahil edilerek modellenmektedir. Pesaran (2006) iki tahminci geliştirmiştir. CCEMG (Common Correlated Effects Mean Group Estimator) bireysel CCE tahmincilerinin

aritmetik ortalamasıdır. CCEP (Common Correlated Effects Pooled Estimator) ise β_i 'nin, y_{it} bağımlı değişkenin x_{it} , d_t ve onun yatay kesit ortalamaları üzerine havuzlanmış regresyonundan elde edilmektedir;

$$\hat{b}_{CCEMG} = (1/N) \sum_{i=1}^N \hat{b}_i \quad (64)$$

$$\hat{b}_{CCEMG} = (\sum_{i=1}^N \theta_i X_i' \bar{M}_w X_i)^{-1} \sum_{i=1}^N \theta_i X_i' \bar{M}_w y_i \quad (65)$$

5.4.6. Panel Nedensellik Testi

Konya (2006) tarafından literatüre kazandırılan panel nedenselliğin temeli Zellner (1962) tarafından geliştirilen görünürlü ilişkisiz regresyon (GİR) tahmincilerine dayanmaktadır. Literatürde bulunan panel nedensellik testlerinin aksine Konya panel nedensellik testinde her bir yatay kesit birimi için hesaplanan bootstraplı kritik değerler kullanılmaktadır. Kullanılan tahminci ve kritik değerler sayesinde yatay kesit bağımlılığı varsayımı gevşetilmektedir (Konya, 2006). Testin sağladığı bir başka kolaylık ise birim köklü veya eş bütünleşik olmayan seriler kullanılarak nedensellik analizi yapılabilmesidir. Bu durumda birim kök ve eş bütünleşme testlerinin yapılması zorunluluğu ortadan kalkmakta ve değişkenlerin düzey değerleri ile işlem yapılabilmektedir (Konya, 2006). Panel veri analizlerinde yatay kesit bağımlılığı söz konusu iken GİR tahmincileri EKK tahmincilerine göre daha etkin sonuçlar vermektedir. Bu durumda Konya panel nedensellik testinin kullanılması daha güvenilir sonuçlar elde edilmesi açısından önem arz etmektedir.

Konya panel nedensellik testi için kullanılacak denklem sistemi şu şekildedir. (Konya, 2006).

$$\begin{aligned} Y_{1,t} &= \alpha_{1,1} + \sum_{i=1}^{ly_1} \beta_{1,1,i} Y_{1,t-i} + \sum_{i=1}^{lx_1} \delta_{1,1,i} X_{1,t-i} + \varepsilon_{1,1,t} \\ Y_{2,t} &= \alpha_{1,2} + \sum_{i=1}^{ly_2} \beta_{1,2,i} Y_{2,t-i} + \sum_{i=1}^{lx_2} \delta_{1,2,i} X_{2,t-i} + \varepsilon_{1,2,t} \\ &\vdots \\ &\vdots \\ Y_{N,t} &= \alpha_{1,N} + \sum_{i=1}^{ly_N} \beta_{1,N,i} Y_{N,t-i} + \sum_{i=1}^{lx_N} \delta_{1,N,i} X_{N,t-i} + \varepsilon_{1,N,t} \end{aligned} \quad (66)$$

$$\begin{aligned} X_{1,t} &= \alpha_{2,1} + \sum_{i=1}^{ly_2} \beta_{2,1,i} Y_{1,t-i} + \sum_{i=1}^{lx_{21}} \delta_{2,1,i} X_{1,t-i} + \varepsilon_{2,1,t} \\ X_{2,t} &= \alpha_{2,2} + \sum_{i=1}^{ly_2} \beta_{2,2,i} Y_{2,t-i} + \sum_{i=1}^{lx_{22}} \delta_{2,2,i} X_{2,t-i} + \varepsilon_{2,2,t} \\ &\vdots \\ &\vdots \\ X_{N,t} &= \alpha_{2,N} + \sum_{i=1}^{ly_2} \beta_{2,N,i} Y_{N,t-i} + \sum_{i=1}^{lx_{2N}} \delta_{2,N,i} X_{N,t-i} + \varepsilon_{2,N,t} \end{aligned} \quad (67)$$

Denklemlerde sisteminde yer alan l Akaike ve Schwarz bilgi kriterleri yardımıyla belirlenen uygun gecikme uzunluğunu ve N yatay kesit birim sayısını ($j = 1, \dots, N$), t ise zaman boyutunu ($t = 1, \dots, T$) ifade etmektedir (Konya, 2006: 982-983). Konya panel nedensellik testi için Wald test istatistiği hesaplanmaktadır ve tüm yatay kesit birimleri için ortak bir temel hipotez gerektirmemektedir. Bunun nedeni ise her bir yatay kesit birimi için özel kritik değerler hesaplanıyor olmasıdır (Aydın, 2016).

Bu sistemde $\delta_{1,j,i}$ değişkeni tüm birimler için sıfıra eşit değil iken $\beta_{2,j,i}$ değişkeni tüm birimler için sıfıra eşit ise; X'ten Y'ye doğru tek yönlü bir Granger nedensellik söz konusudur. $\delta_{1,j,i}$ ve $\beta_{2,j,i}$ değişkenlerinin her ikisi de sıfıra eşit değil ise X ile Y arasında çift yönlü bir nedensellik söz konusu iken; $\delta_{1,j,i}$ ve $\beta_{2,j,i}$ değişkenlerinin her ikisi de sıfıra eşit ise X ve Y arasında bir nedensellik söz konusu değildir.

5.5. Bulgular

Birinci nesil panel birim kök testleri yatay kesit bağımsızlığı varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayım ülkelerin birisinde yaşanan bir şokun diğer ülkeleri etkilemediği anlamına gelir. Ancak uluslararası ticarete liberalleşme eğilimi çerçevesinde iktisadi olarak ülkeler birbirinden giderek daha fazla etkilenmektedir. Dolayısıyla şokların transferinin mümkün olduğu durumlarda yatay kesit bağımlılığı varsayımına dayanan ve yapısal kırılmaları dikkate alan, ikinci nesil panel birim kök testleri ile yapısal kırılmalı panel birim kök testlerinin kullanılması gerekmektedir. Açıklanan bu iktisadi nedenlerin yanında yatay kesit bağımlılığının test edilmesi, geleneksel testlerin dayandığı dağılımlar ve t istatistiklerinin yatay kesit bağımsızlığı altında geçerli olması nedeniyle istatistiki açıdan da önemlidir.

5.5.1. Katsayı Homojenlik Test Sonuçları

Panel veri analizlerinde, zaman serilerinde olduğu gibi sahte regresyon sorununu önlemek için serilerin durağan olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak zaman serisi analizlerinden farklı olarak, panel birim kök testlerinden hangisinin yapılacağına karar verebilmek için öncelikle serilerin homojen olup olmadığını ve kesitler arası bağımlılık olup olmadığını test etmek gerekmektedir. Homojenlik testi, ülkelerden birinde gerçekleşen değişim ile diğer ülkelerin aynı düzeyde etkilenip etkilenmediğini test etmektedir. Bu bağlamda, ekonomik yapıları birbirinden farklı olan ülkeler için oluşturulan modellerde katsayıların heterojen olması; ekonomik yapıları benzer ülke grupları için oluşturulan modellerde ise katsayıların homojen olması beklenmektedir.

Bu çalışmada, homojenliği test etmek için Pesaran ve Yagamata (2008) tarafından geliştirilen Slope Homogeneity Test (Delta Testi) kullanılmıştır. Delta testi, büyük örneklem için, Δ_{adj} testi, küçük örneklem için geçerlidir.

Homojenite testinde sıfır hipotezi aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

H_0 : Eğim katsayıları homojendir.

H_1 : Eğim katsayıları heterojendir.

Tablo 5.3. Homojenite Delta Test Sonuçları

Testler	Test İstatistiği	Olasılık P Değeri
Delta Tilde	3.468*	0.000
Delta Tilde _{adj}	3.678*	0.000

Not: “*” %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir. Gauss 10 programı kullanılarak elde edilmiştir.

Tablo 5.3.'te gösterilen homojenite Δ_{adj} test sonuçlarına göre; Delta testlerinde modelde eğim katsayısının homojen olduğu üzerine kurulu H_0 hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilerek, katsayının heterojen olduğuna karar verilmiştir. Bu

durum, genç işsizlik oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ülkeden ülkeye farklılık arz ettiğini ortaya koymaktadır. Ülkelerin ekonomik yapı açısından önemli farklılıklara sahip olmalarından dolayı bu sonuç beklentilerle uyumlu olarak kabul edilmektedir. Bundan sonraki aşamada verilerin durağanlığı ve yatay kesit bağımlılığını da dikkate alan ikinci nesil birim kök testi ile araştırılacaktır.

5.5.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte dünyada, bir ülke ekonomisinde ortaya çıkan bir şokun diğer ülkeleri de etkilemesi söz konusudur. Bu durum, ampirik analizlerde yatay kesit bağımlılık “cross-section dependency” testleri ile belirlenebilmektedir. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığın bulunması durumunda, bu durumun göz önünde bulundurulması elde edilen analiz sonuçlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Breusch ve Pagan, 1980).

Ampirik bulgulara göre sıfır hipotezinin (H_0 : “Kesitler arası bağımlılık yoktur”) reddedilememesi, ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığını yani bir ülkede ortaya çıkan makroekonomik bir şokun diğer ülkeleri etkilemediğini göstermektedir. Bu durumda modele birinci nesil panel birim kök testleri uygulamak gerekmektedir. Ancak, sıfır hipotezi reddedilir ve kesitler arası bağımlılığının olduğu tespit edilirse bu durumda da modele ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir (Baltagi, 2008: 284).

Değişkenlerde kesitler arası bağımlılığı test etmek için Breusch ve Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD ve CDLM testleri ile Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen LM_{adj} testi kullanılmıştır.

Tablo 5.4.’te yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarına yer verilmiştir. Tablo 5.4.’te yer alan yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeyinde kesitler arası bağımlılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuca göre, bir ülkede ortaya çıkan bir değişiklik diğer ülkeleri de etkilemektedir.

Tablo 5.4. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler	LG		LU		
	Testler	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
CD _{lm1} (BP,1980)		516.552***	0.000	197.486***	0.001
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)		25.597***	0.000	5.002***	0.000
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)		3.227***	0.001	-2.405***	0.008
LM _{adj} (PUY, 2008)		6.817***	0.000	4.483***	0.000
Eş Bütünleşme Denklemi					
		İstatistik Değeri		Olasılık Değeri	
CD _{lm1} (BP,1980)		1853.972***		0.000	
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)		111.927***		0.000	
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)		41.572***		0.000	
LM _{adj} (PUY, 2008)		29.044***		0.000	

Not: “***” işareti %1 ve “**” işareti %5 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Kesitler arası bağımlılığı dikkate almamak, makroekonomik şokların paneli oluşturan ülkeleri etkilemediğini varsaymaktır. Ancak bu karşılaşılan bir durum değildir. Bu sebeple, bulguların etkinliği için kesitler arası bağımlılığı dikkate alan

ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir (Nazlıoğlu, 2010: 142).

Bu anlamda, yatay kesit bağımlılığı testleri, serilerin birim kök içerip içermediğini, birinci nesil mi yoksa ikinci nesil testlerle mi sınamanın doğru olacağına karar vermeye olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla yatay kesit bağımlılığı tespit edildiği için analize ikinci nesil testlerle devam etmenin doğru olacağına karar verilmiştir.

5.5.3. Panel Birim Kök Test Sonuçları

Yapısal kırılmalı birim kök testlerinin güvenilirliği için en önemli husus kırılma tarihlerinin, sayılarının ve formlarının isabetli bir şekilde önceden tespit edilebilmiş olmasıdır. Burada meydana gelebilecek güçlükler Fourier birim kök testleri ile aşılmaya çalışılmaktadır. Zira bu tip testler sadece sert kırılmalara değil kademeli (gradual) kırılmalara (yumuşak geçişlere) da izin vermektedir ve testin modellenmesi aşamasında kırılma formunun ve tarihlerinin önceden biliniyor olmasına gerek yoktur. Analiz sonuçları, ikinci nesil panel birim kök testlerinden olan Reese&Westerlund (2016) tarafından geliştirilen PANICCA testini, Westerlund ve Edgerton (2007)'ın LM eşbütünleşme testini ve Pesaran (2006) tarafından geliştirilen ve CCE tahmincisi testlerini yapmaya olanak sağlamaktadır. Bu çalışmada uygulanan nihai test yöntemi de Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından ileri sürülen, kademeli geçiş ve kesitlerarası bağımlılığa izin veren İkinci Nesil Panel Fourier LM tipi panel birim kök testidir (Fourier Panel LM). Söz konusu testin boş hipotezi “birim kök vardır” varsayımı üzerine kuruludur.

Testin sıfır hipotezi, “ H_0 : Birim kök içerir”; alternatif hipotezi ise “ H_1 : Birim kök içermez” şeklinde kuruludur. Tablo 5.5.'te bağımlı değişken LG'nin Fourier LM birim kök testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 5.5. LG Bağımlı Değişkeni İçin Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları

Ülkeler	Fourier tau LM1	Fourier tau LM2	Fourier tau LM3
Belçika	-2.3896	0.5262	0.3121
Danimarka	-2.0830	0.4158	-0.0234
Almanya	-2.7852	1.2549	1.3886
İrlanda	-0.4944	-1.4744	-1.2045
İspanya	0.9460	-1.0772	0.6062
Fransa	-2.5499	-0.0746	0.0790
İtalya	0.4725	-0.6450	0.0454
Hollanda	-1.5925	-0.0028	-0.6703
İngiltere	-0.5486	-1.9707	-0.6238
Finlandiya	1.3927	1.3305	0.8346
İsveç	0.7497	1.1087	1.1105
Avusturya	-2.7775	0.4348	0.0441
Portekiz	-0.6515	-0.6948	-0.7938
Polonya	-0.6850	-0.2564	-1.7087
Çekya	-2.1319	-0.4990	-2.2577
Türkiye	-0.7587	-2.0211	-1.4817
Panel Sonuçları			
Z_{LM} (İstatistik Değeri)	12.7457	10.9653	10.9833
Olasılık Değeri	1.0000	1.0000	1.0000

H_0 boş hipotezi %90, %95 ve %99 güven aralığında reddedilemez sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla ekonomik büyüme bağımlı değişkeni birim kök içermektedir. Tablo 5.6.'da ise bağımsız değişken LU'nun Fourier LM birim kök testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 5.6. LU Bağımsız Değişkeni İçin Fourier LM Birim Kök Testi Sonuçları

Ülkeler	Fourier tau LM1	Fourier tau LM2	Fourier tau LM3
Belçika	-0.4081	-0.8151	-2.1827
Danimarka	-2.3100	-2.1225	-0.8442
Almanya	-1.4686	-2.0378	-1.3327
İrlanda	0.0908	-1.9613	-0.5163
İspanya	-1.0184	-0.4960	-0.6008
Fransa	-1.1280	0.1239	-1.4041
İtalya	-1.3137	0.9148	-0.0676
Hollanda	-0.0398	-0.2503	-0.3388
İngiltere	-0.1566	-1.7548	-1.0881
Finlandiya	0.2214	-1.2129	-1.5128
İsveç	0.1177	-1.5319	-0.6962
Avusturya	-0.7016	-1.5411	-2.4767
Portekiz	-2.4008	-1.2136	-0.9426
Polonya	-1.0741	-1.9629	-0.7348
Çekya	-0.8475	-1.5123	-1.4152
Türkiye	-3.8746	-1.2665	-2.5731
Panel Sonuçları			
Z_{LM} (İstatistik Değeri)	12.5729	5.7964	5.4996
Olasılık Değeri	1.0000	1.0000	1.0000

H_0 boş hipotezi %90, %95 ve %99 güven aralığında reddedilemez sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla genç işsizlik bağımsız değişkeni birim kök içermektedir. Birim kök içermesi, panel çoklu yapısal kırılmalı eş bütünleşme testlerinde uzun dönem ilişkisini araştırmamıza olanak sağlamaktadır. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin seviyede birim kök içermesi çoklu yapısal kırılmalı eş bütünleşme testlerinden biri olan Westerlund (2006) eş bütünleşme testinin uygulanmasına olanak sağlamaktadır.

5.5.4. Panel Yapısal Kırılmalı Eş Bütünleşme Test Sonuçları

Serilerin düzeyde durağan olmadığı tespit edilmişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığının incelenmesine olanak tanımaktadır. Literatürde bu amaçla çok sayıda test önerilmektedir. Yatay kesit bağımlılığının dikkate alınmadığı eş bütünleşme testlerine örnek olarak Kao (1999), Pedrone (1999), dikkate alındığı testlere örnek olarak ise Westerlund (2006), Westerlund ve Edgerton (2007) gösterilebilir. Bu çalışmada sabit ve trendde yapısal kırılmaya izin veren Westerlund (2006) tarafından geliştirilen panel eş bütünleşme testi kullanılacaktır. Bu yöntem açıklayıcı değişkenler arasında içsellik sorunu ve çoklu doğrusal bağlantı durumlarında istatistiksel olarak güçlüdür ve her kesit için farklı sayıda ve farklı tarihlerdeki kırılmalara izin vermektedir. Diğer yandan söz konusu test yatay kesit bağımlılığının olduğu ve olmadığı durumlarda kullanılabilir.

Tablo 5.7. Yapısal Kırılmalı Panel Eş Bütünleşme Test Sonuçları

	LM Test İstatistiği	Asimptotik Olasılık Değeri	Bootstrap Olasılık Değeri
Yapısal Kırılmasız Model			
<i>Sabitli</i>	23.560	0.000	0.000
<i>Sabit ve Trendli</i>	4.030	0.000	0.060
Yapısal Kırılmalı Model			
<i>Sabitli</i>	10.611	0.000	0.600
<i>Sabit ve Trendli</i>	34.236	0.000	0.860
Kırılma Tarihleri			
	<i>Sabitli Model</i>	<i>Sabit ve Trendli Model</i>	
<i>Belçika</i>	2002-2007	1999-2008	
<i>Danimarka</i>	2002-2007	1999-2008	
<i>Almanya</i>	2006-2011	1999-2006	
<i>İrlanda</i>	1995-2002	1999-2006	
<i>İspanya</i>	2002-2007	2002-2008	
<i>Fransa</i>	2002-2007	1999-2008	
<i>İtalya</i>	2002-2007	2002-2008	
<i>Hollanda</i>	2002-2007	1999-2008	
<i>İngiltere</i>	1995-2003	2008	
<i>Finlandiya</i>	1995-2003	1999-2008	
<i>İsveç</i>	2002-2007	2002-2012	
<i>Avusturya</i>	2005	1999-2012	
<i>Portekiz</i>	1995-2002	1999-2008	
<i>Polonya</i>	1995-2005	1996-2011	
<i>Çek Cumh.</i>	1995-2004	1996-2007	
<i>Türkiye</i>	2002-2007	2000-2007	

Not: Bootstrap olasılık değerleri 100 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Asimptotik olasılık değerleri, standart normal dağılımdan elde edilmiştir. Gecikme ve öncül 1 olarak alınmıştır.

Tablo 5.7'deki yapısal kırılmalı panel eş bütünleşme test sonuçlarına göre, Türkiye ile birlikte analize dâhil edilen 15 AB ülkesinin genelinde de 1991-2017 dönemi içerisinde yaşanan 2001 ve 2008 küresel ekonomik krizlerinden etkilendikleri, Sabit ve Trendli Modelde yakalanan kırılma yıllarından görülmektedir. Tablo 5.7'deki eş bütünleşme test sonuçlarına göre, 2001 ve 2008 küresel ekonomik krizlerinden etkilenen ülkeler; Türkiye, Portekiz, Finlandiya, Hollanda, İtalya, Fransa, İspanya, Danimarka ve Belçika ülkeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada dikkat çekici sonuçlardan biri de eş bütünleşme testinde 1991-2017 döneminde İngiltere'nin sadece 2008 küresel ekonomik krizden etkilendiği görülmektedir.

Elde edilen ve tablo 5.7.'de gösterilen sonuçlara göre “eş bütünleşme vardır” boş hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde reddedilememektedir. Yatay kesit bağımlılığı olduğundan bootstrap olasılık değerine bakılır. Sonuç olarak tablo 5.7'deki bootstrap değerlerine bakıldığında, bootstrap olasılık değeri 0.05'den büyük olduğu yani; genç işsizlik oranları ve ekonomik büyüme değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Tablo 5.7'de aynı zamanda sabitte kırılma ile sabitte ve trendde kırılma durumları için uygulanan panel eş bütünleşme testinin belirlendiği her bir ülke için ikişer kırılma tarihi sunulmakla birlikte, Sabitli Modelde Avusturya'da, Sabit ve Trendli Modelde ise İngiltere'de tek kırılma tarihi sunulmaktadır.

5.5.5. Panel Eş Bütünleşme Katsayı Tahminci Sonuçları

Eş bütünleşme ilişkisi tespit edildikten sonra eş bütünleşme katsayıları, kesitler arası bağımlılığı dikkate alan, katsayılar da heterojenite tespit edildiği durumlarda da kullanılabilen ve Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE (Common Correlated Effects) yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. CCE tahminci testleri, bağımsız değişkenlerin seviyede birim kök içermediği ya da birinci dereceden eş bütünleşik olduğu durumlarda tutarlılık göstermektedir (Gazel, 2016: 48). CCE modeli hem $T > N$ durumunda hem de $N > T$ olduğunda kullanılabilir. Yatay kesit bağımlılığına izin verilmekte olan modelde kullanılan değişkenlerin aynı ya da farklı durağanlık derecesinde analiz edilebilmesi mümkün olabilmektedir. CCE tahminleri bağımsız değişkenler ve gözlenemeyen ortak etkilerin durağan ve dışsal olduğunu varsaymakla birlikte, bunların durağan I_0 , birinci dereceden eşbütünleşik I_1 olduğu durumlarda da tutarlıdır (Pesaran vd., 2008: 50). Panelin geneli için geçerli olan eşbütünleşme katsayısı ise uzun dönem eş bütünleşme parametreleri Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCEMG yöntemi ile hesaplanmaktadır (Pesaran, 2006: 967-1012).

Eşbütünleşme, CCE ile tahmin edilmekte ve değişkenlerin eş bütünleşme katsayılarının tahmin sonuçları Tablo 5.8'de gösterilmektedir. Tablo 5.8.'de analize dâhil edilen Türkiye ve 15 AB ülkesindeki genç işsizlik oranlarının (LU), ekonomik büyüme oranları (LG) üzerindeki etkisi tek tek incelenmektedir.

Öncelikle LU bağımsız değişkeninin, LG bağımlı değişkeni üzerindeki etkisi ülke bazında ve genel olarak analiz edilmiştir. Tablo 5.8'deki elde edilen sonuçlara göre; Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa ve Polonya dışındaki analize dahil edilen bütün ülkelerde genç işsizlik oranlarının (LU), ekonomik büyüme oranları (LG) üzerindeki etkisi %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Diğer taraftan İrlanda, İtalya, İngiltere, İsveç ve Türkiye'de genç işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, diğer ülkelere nazaran çok daha yüksek iken; Almanya, Hollanda, Finlandiya, Portekiz, Avusturya'da genç işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi daha düşük ve negatiftir. Dolayısıyla, bahsedilen 10 ülkede genç işsizlik oranlarında bir artış, ekonomik büyümede düşüşe neden olmaktadır. Ancak Çekya'da katsayı istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen, değişkenler arasındaki ilişki pozitif bulunmuştur. Daha açık bir ifadeyle, Çekya'daki genç işsizlik oranlarındaki bir artış ekonomik büyümeyi de arttırmaktadır.

Tablo 5.8'deki elde edilen sonuçları ülke bazında değerlendirmek gerekirse; genç işsizlik oranında meydana gelen %1'lik bir artış, ekonomik büyüme oranını Almanya'da %0.10, İrlanda'da %0.28, İtalya'da %0.26, Hollanda'da %0.05, İngiltere'de %0.33, Finlandiya'da %0.11, İsveç'te %0.32, Avusturya'da %0.14, Portekiz'de %0.18 ve Türkiye'de %0.22 oranında azaltmaktadır. Ancak Çekya'da genç

işsizlik oranındaki %1'lik bir artış, ekonomik büyüme oranını %0.11 oranında arttırarak, test sonucunun anlamlı olmasına rağmen diğer ülkelerin aksine değişkenler arasında pozitif etkiyi ortaya koymaktadır. Çekya özelindeki bu durum, teorik açıdan oldukça tutarlı bir yaklaşım sunan Okun Yasasına karşın, iktisadi sistemlerde zamanla meydana gelen yapısal kırılmalar, güçlü ve tutarlı bir yapıyı da zayıflatabildiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda teknolojik gelişme, verimlilikteki artış, finansallaşma, hizmet sektörünün baskın konumu, talep yapısındaki hızlı değişim sonucu istihdam koşullarındaki esnekleştirme ve şirketlerin kurumsal yapılarındaki değişim sonucu Çekya açısından genç işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki son günlerde daha sık gündeme gelen “istihdamsız büyüme” durumu ile açıklanabilmektedir. Ayrıca Durech vd. (2014), Çekya’nda Okun Yasası’nın geçerliliğini 1995-2011 yılları için test etmiştir. En küçük kareler regresyon analizinin yapıldığı çalışmada Okun Yasası’nın Çekya’nda geçersiz olduğu bulgulanmıştır. Bunun nedeni ise, sanayisizleşme ve beşeri sermayenin yetersizliği olarak tespit edilmiştir. Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa ve Polonya ülkelerindeki sonuçlar istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Analizden elde edilen bu bulgular, genç işsizlik oranındaki değişimlerin, ekonomik büyüme oranını etkilediğini göstermektedir. Panelin genelinde ise, genç işsizlik oranlarındaki bir artışın, ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiye yol açtığını bulgusunu ortaya koymaktadır. İşsizliğin artması önemli bir üretim faktörü olan emeğin üretim sürecinden kopması anlamına gelmekte ve ekonominin atıl kapasiteyle çalışmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede iktisat politikalarının iş yaratımı ve istihdamı artırıcı şekilde tasarlanması, ekonomik büyümeyi etkileyecektir. Başta kamu harcamaları ve özel sektörün teşvik edilmesiyle oluşturulacak politikalar, tam istihdam, sürdürülebilir büyüme ve refah paylaşımı bağlamında önemli iktisadi ve sosyal kazanımlar sağlayacaktır.

Analize dâhil edilen ülke ekonomilerinde elde edilen sonuçlar, ülkelerin heterojen bir yapı sergilemesinden ötürü, farklı şekillerde temellendirilebilmektedir. Bugüne kadar yapılan bilimsel çalışmalarda, genç işsizliğinin nedenleri birçok görüş tarafından değişik şekilde gruplandırılarak ifade edilmiştir. Bu görüşler özetle; demografik, yapısal ve konjonktürel yaklaşımlar olmak üzere üç başlıkta toplanmaktadır.

- ✓ Demografik yaklaşıma göre genç işsizliği; işgücüne dâhil olan genç bireylerin sayısına oranla genç nüfus adına yaratılan işlerin daha düşük düzeyde olmasıyla açıklanmaktadır.
- ✓ Yapısal yaklaşıma göre genç işsizliği; iktisadi gelişmelerle ilişkili olarak genç nüfusta yaşanan işsizlik rakamlarının yüksek olacağı görüşüne dayandırılmaktadır.
- ✓ Konjonktürel yaklaşıma göre genç işsizliği ise; iktisadi faaliyetlerin eksikliğinden kaynaklandığına dayandırılmaktadır (Basmacı, 2011: 30).

Hemen hemen her ülke ekonomisi açısından, genç nüfus hayati öneme sahiptir. Çünkü genç nüfus, yaratıcı ve dinamik yapısı sayesinde ülke ekonomisinin büyüme ve kalkınmasında dinamo gücü olarak kabul görmektedir. Yeniliklere açık, dinamik ve kreatif niteliklere sahip bir genç nüfus, ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde pozitif bir etki yaratabilmektedir. Diğer tüm değişkenlerin sabit olması varsayımında, genç nüfusa sahip ülkelerin diğer ülkelere nazaran daha avantajlı bir konumda olduğu savunulmaktadır. Ancak bahsedilen bu potansiyelin ekonomik açıdan bir güce dönüştürülebilmesi için genç nüfusun potansiyelinden faydalanılabilmesi yani, genç

işgücünün belirli iş gruplarında istihdam edilmesi şartına bağlanmıştır (Günaydın ve Çetin, 2015: 18).

Kişi başına düşen milli gelirdeki artışın kaynağı olarak literatürde genel olarak üç faktör sıralanmaktadır. İktisadi büyümenin kaynakları olan bu faktörler; işgücü (beşeri sermaye), sermaye ve teknoloji olarak belirtilmektedir (Yılmaz, 2007: 24). İktisadi büyümenin gerçekleşmesi için, sıralanan üç faktörün aynı anda etkili olması gerekmektedir. Genç işgücünü iktisadi büyüme kaynaklarından farklı kılan en önemli özelliği; söz konusu faktörün “beşeri” bir unsur olmasıdır. Kısacası; genç işgücü iktisadi büyümenin kaynakları arasında yer alırken; aynı zamanda iktisadi büyümenin gerçekleşmesi neticesinde ortaya çıkan sonuçlardan bizzat etkilenen bir yapıdadır. Genellikle, iktisadi büyümenin gerçekleşmesi ülkedeki üretim kapasitesinin artırılma çabalarını beraberinde getirmekte; böylece genç işgücüne yönelik yeni istihdam alanları da ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada ele alınan Türkiye ve AB ülke ekonomileri açısından elde edilen sonuçları ülkeler özelinde değerlendirmek gerekmektedir. Örneğin her ülkenin demografik, ekonomik ve yapısal özelliği farklılık arz etmesinden dolayı, genç işsizliği sorununa yaklaşımı veya uygulamaya alacağı genç istihdam politikalarında da farklılık arz edebilmektedir. Bu noktada Avrupa Birliği düzeyinde istihdam ve işsizlikle ilgili ilk detaylı düzenlemeler, 1990’lı yılların başlarında yapılmıştır. Bu dönemde, işsizliği azaltacak ve istihdam yaratan ekonomik büyümeyi sağlayacak aktif işgücü piyasası politikalarına büyük önem verilmeye başlanmıştır. 1992’de imzalanan Maastricht Anlaşması ile diğer kararların yanı sıra istihdamın yükseltilmesi AB’nin temel ilkeleri ve öncelikleri arasında gösterilmiştir. 1994 yılında yapılan Essen Zirvesi ile işsizlikle mücadele etmek için beş temel alanda tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir. Bunlar; mesleki eğitim harcamalarını arttırmak, istihdam odaklı bir ekonomik büyüme sağlamak, ücret dışı işgücü maliyetlerini azaltmak, aktif işgücü piyasası politikalarının etkinliğini arttırmak ve gençler, uzun süreli işsizler, kadınlar, yaşlılar gibi işsizlikten daha fazla etkilenen kesimlere özel tedbirler geliştirmek şeklinde sayılabilir. Essen Zirvesi’nden sonra, Madrid ve Dublin’de de zirveler yapılmış; 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile AB, istihdam konusunda ortak hareket üzere karar almıştır. Amsterdam Antlaşması’ndan birkaç ay sonra Lüksemburg’da yapılan İstihdam Zirvesinde ilk istihdam rehber ilkeleri kabul edilmiş ve üye devletler için uygulama kriterleri oluşturulmuştur. Avrupa İstihdam Stratejisi somut olarak ortaya çıktıktan sonra Avrupa Konseyi, uygulanmasını takip etmek ve yeni hedefler belirlemek üzere 2000’li yıllarda çeşitli zirveler gerçekleştirmiş ve ara değerlendirme toplantıları yapmıştır. 2000 yılında yapılan Lizbon Zirvesi Açık Koordinasyon Yönteminin ortaya konulması ve rehberler hazırlanması açısından önemlidir. Lizbon Zirvesini takip eden süreçte Stockholm Zirvesi (2001) ve sonrasında 2002 yılında Barselona Zirvesi yapılmıştır. Kopenhag Bildirisi ile Lizbon’da var olan hedeflere ulaşabilmek için belirlenen kurumsal eksiklikler için çözüm yolları önerme yolunda bir adım atılmıştır. 2004’te Maastricht bildirisi ile Kopenhag bildirisi gözden geçirilmiş ve 2005 yılında Lizbon’da alınan politikalar revize edilmiştir. Lizbon Zirvesinde belirlenen hedeflere 2010 yılına gelindiğinde halen ulaşılamaması nedeniyle 3 Mart 2010 tarihinde; Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi raporu deklare edilmiştir. Açıklanan bu rapora göre 2020 yılına kadar AB ekonomisinde gerçekleştirilecek hedeflerin belirlenmesinin yanında, ekonomik dönüşümün sağlanması da amaçlanmıştır (Akbaş ve Apar, 2010: 2). Asıl ana fikrinde ekonomik büyümeyi barındıran Avrupa 2020 Stratejisi; sürdürülebilir, akıllı ve kapsayıcı ekonomik büyümeyi hedeflemektedir.

Hem Avrupa Birliği 2020 İstihdam Stratejisinde hem de Türkiye 2023 Ulusal İstihdam Stratejisinde gençlere yönelik belirlenen politikaların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Genel olarak ortak stratejilere bakıldığı zaman şu hususlar ön plana çıkmaktadır (ÇSGB, 2014: 81-82);

- Gençleri işgücü eğitimleri ile desteklemek,
- Gençlere yönelik danışmanlık hizmetleri vermek,
- Genç girişimciliği desteklemek,
- Genç istihdamı artırmak,
- Hayat boyu öğrenme anlayışını benimsetmek.

Bununla beraber, genç işsizlik 2008’de başlayan Küresel Ekonomik Krizinin yarattığı en önemli problemlerin başında gelmektedir. AB ülkelerinde genç işsizlik oranları, özellikle 2008 küresel ekonomik krizi sonrasında yüksek artışlar gözlenmiştir. Kriz sonrası da 2008 öncesi alınan kararlar ve benimsenen uygulamalar her ne kadar sürdürülmeye çalışılsa da 2007 ve 2008 yılında AB ülkelerinde genç işsizlik oranı %15’lerde iken, 2009 yılında %20.9’a çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda Avrupa’da meydana gelen borç krizinin de etkisiyle bu oran 2013 yılında %26.1 ile bu periyottaki en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Avrupa ülkelerinin genel problemi olarak karşımıza çıkan eğitim sistemindeki katılık, genç işsizlik probleminin temel sebebinin oluşturmaktadır. Bunun en tipik örneklerinden biri ise, İtalya’da genç işgücünün eğitimden işgücü piyasasına geçişte oldukça önemli problemler yaşaması olarak gösterilebilir. Aynı şekilde İspanya’ya da bakıldığında eğitim sisteminin polarize bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür (Eichhorst ve Franziska, 2014: 5). Erken dönemde okulu terk oranlarının yüksek olduğu İspanya’da, aktif istihdam politikalarının da etkinliği sınırlı kalmıştır. Mesleki eğitim faaliyetlerinde de birçok ülkenin gerisinde kalan İspanya, genç işsizliğinin ve NEET oranlarının yüksek olduğu bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır (García, 2011: 4-17).

Portekiz’de de mesleki eğitimin yetersizliği genç işsizlikteki en temel problemlerden biridir. Almanya, İsveç, Avusturya, Danimarka gibi ülkelerde uygulanan dual sistem yani iş ve okul sürecindeki çıraklık eğitimi uygulamasının Akdeniz ülkelerindeki yoksunluğu genç işsizliğin çözülememesindeki temel noktalardan biri olmaktadır (Eichhorst ve Franziska, 2014: 7). OECD 2015 yılında yayınladığı Portekiz ile ilgili raporda Portekiz’in eğitim alanında revizyona gitmesi gerektiğine, eğitimde kalitenin artması ve eşitliğin sağlanmasına, istihdamın önündeki engellerin kaldırılması gerektiğine, girişimciliğin desteklenmesine, yüksek yetenek gerektiren işler oluşturulması hususuna değinmiştir (OECD, 2015: 31-101). İtalya da “Moratti Schools”, “Testo Unico” gibi 2011 yılından sonra devreye giren çıraklık eğitimi veren okullar kurarak, mesleki eğitim anlamında gençlere yetkinlik kazandırmaya çalışmıştır (Eichhorst ve Franziska, 2014: 5). İspanya ve Portekiz’de de yine aynı şekilde 25 yaş altı gençler için “Workshop Schools” denilen niteliksiz ya da az nitelikli gençlere nitelik kazandırmaya yönelik okullar açılmıştır. Buna ek olarak “Second Chance Schools” adı altında gençlerin işgücü piyasasına yönelik vasıf eksikliklerini gidermek için uygulama okulları kurulmuştur (Yavaş, 2010: 110). İspanya’da orta vadede toplu pazarlığı güçlendirmek, meslek kılavuzu oluşturan servisleri güçlendirmek, mesleki eğitimi desteklemek ve güçlendirmek, iş ve işçi bulma hizmetlerine yönelik faaliyetleri güçlendirmeye yönelik adımlar atılmıştır (Sánchez, 2012: 17-19). Türkiye’de bu çerçevede aktif istihdam politikalarına öncelik vermiş, İŞKUR kapsamında genç işsizliği azaltmaya yönelik uygulamaları hayata geçirmiştir. Bunların başlıcaları; mesleki bilgi beceri düzeyini yükseltmek amacıyla mesleki eğitim faaliyetleri, genç

girişimciliği desteklemek amacıyla KOSGEB-İŞKUR ortaklığıyla girişimcilik eğitimleri, SGK'nın sorumluluğunda gençlerin kayıt dışı çalışmalarıyla mücadele faaliyetleri, mesleğe adaptasyonu kolaylaştırmak adına yapılan işgücü uyum programları, İŞKUR aracılığıyla yapılan istihdam fuarlarıdır (ÇSGB, 2014: 81-82).

Türkiye’de genç işsizlik de benzer sorunlar ekseninde şekillenmiştir. Genç nüfus potansiyeli oldukça yüksek olan Türkiye’nin bu demografik fırsat penceresini 2040 yılına kadar değerlendirebileceği öngörülmektedir (Bayraktar ve İncekara, 2013: 23). Öte yandan, genç nüfusun fazla olması genç işsizliğin yüksek olmasında etkili olan faktörlerden birisi olabilmektedir. Türkiye’de bu anlamda eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasında etkin bir bağ kurulamamıştır. Gençlerin iş tecrübesindeki eksiklikler, piyasaya ilk kez giriyor olmaları vb. sebepler işveren açısından maliyet unsuru olarak görülmekte, bu sebepten gençler istihdam edilme hususunda ikinci planda kalabilmektedir. Buna ek olarak kayıt dışı ekonominin varlığı ve gençleri işten çıkarmanın nispeten maliyetinin düşük olması gençler açısından dezavantajlı bir durum olmaktadır (Karabıyık, 2009: 302).

Bu göstergeler, Türkiye açısından gençlerin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Eğer Türkiye, gençlere yönelik özel politikalar izlemezse, genç nüfusun sahip olduğu potansiyeli avantaja çeviremediği gibi, yakın gelecekte önemli sorunlarla karşı karşıya kalacaktır. Gerçekten Türkiye’de, 2023 yılına kadar artacak olan çalışma çağındaki nüfusta daha büyük bir genç işsizliği ile karşılaşılması ve genç nüfusun sahip olduğu potansiyelin kullanılmamasının sonuçlarının, 2040 yılından sonra yaşanan nüfusun sosyal güvenlik sisteminden kaynaklı ağırlaşacak ekonomik yükler gibi sorunları ile daha da ağırlaştırması muhtemel görülmektedir.

Türkiye ve 15 AB ülkesini içeren panel genelinde elde edilen Eşbütünleşme Katsayıları Tahminci Sonuçları (CCE) tablo 5.8’de sunulmuştur.

Tablo 5.8. Eşbütünleşme Katsayıları Tahminci Sonuçları (CCE)

CCE	$LG=f(LU)$		
	Katsayı	Std. Hata	p-değeri
	-0.129***	0.033	0.000***
Ülke Sonuçları			
<i>Belçika</i>	-0.009	0.077	0.904
<i>Danimarka</i>	0.010	0.031	0.744
<i>Almanya</i>	-0.100	0.045	0.026**
<i>İrlanda</i>	-0.283	0.046	0.000***
<i>İspanya</i>	-0.087	0.061	0.015
<i>Fransa</i>	-0.014	0.102	0.888
<i>İtalya</i>	-0.269	0.071	0.000***
<i>Hollanda</i>	-0.052	0.027	0.054*
<i>İngiltere</i>	-0.336	0.085	0.000***
<i>Finlandiya</i>	-0.118	0.054	0.029**
<i>İsveç</i>	-0.325	0.067	0.000***
<i>Avusturya</i>	-0.147	0.041	0.000***
<i>Portekiz</i>	-0.184	0.035	0.000***
<i>Polonya</i>	-0.031	0.097	0.746
<i>Çekya</i>	0.119	0.055	0.031**
<i>Türkiye</i>	-0.225	0.224	0.035**

Not: “***” işareti %1, “**” işareti %5 ve “*” işareti %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Eş bütünleşme testi sonucunda Türkiye ve 15 AB ülkesini içeren panel genelinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

$$LG_{it} = \alpha_{it} - 0,129LU_{it} + \varepsilon_{it} \quad (68)$$

Analizden elde edilen bulgulara göre, CCE eş bütünleşme tahminci sonuçları, Türkiye ve 10 AB ülke grubunda, panel sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Buna göre, panel eş bütünleşme katsayı tahmincisinde kullanılan Türkiye ve 10 AB ülkesinde (Almanya, İrlanda, İtalya, Hollanda, İngiltere, Finlandiya, İsveç, Avusturya, Portekiz, Çekya) genç işsizlik oranındaki %1'lik bir artış, ekonomik büyümeyi %0.12 düzeyinde azaltmaktadır. Dolayısıyla seçilen ülke grubunda genç işsizlik değişkeni ile ekonomik büyüme değişkenleri arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Türkiye'de genç işsizlik oranındaki %1'lik bir artışın, ekonomik büyümeyi %0.22 azalttığı bulgusu elde edilmiştir. Çekya özelinde ise, panel sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen, diğer ülkelerin aksine genç işsizlik oranında %1'lik bir artışın, ekonomik büyümeyi de %0.11 artırdığı bulgusu elde edilmiştir. Analizde yer alan; Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa ve Polonya ülkelerindeki panel sonuçları ise istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Burada Türkiye özelinde dikkat çekici nokta, analize dâhil edilen bütün ülkelerin genelinde, genç işsizlik oranlarında %1'lik artışa karşın ekonomik büyüme oranlarını yaklaşık %0.12 düzeyinde azalttığı bulgusuna karşın, Türkiye'nin genç işsizlik oranındaki %1'lik bir artış, ekonomik büyüme oranında %0.22 ile analize dâhil edilen tüm ülkelerin genel ortalamasından (%0.12) daha büyük bir etkiye sebep olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum Türkiye'nin genç nüfus potansiyelinin oldukça yüksek olduğunu ve Türkiye'nin bu demografik fırsat penceresini 2040 yılına kadar iyi değerlendirmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5.5.6. Panel Nedensellik Test Sonuçları

Genç işsizlik oranı ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi; Kónya (2006) tarafından literatüre kazandırılan nedensellik testi ile sınanmaktadır. Literatürde bulunan panel nedensellik testlerinin aksine Kónya panel nedensellik testinde her bir yatay kesit birimi için hesaplanan bootstraplı kritik değerler kullanılmaktadır. Kullanılan tahminci ve kritik değerler sayesinde yatay kesit bağımlılığı varsayımı gevşetilmektedir (Kónya, 2006). Testin sağladığı bir başka kolaylık ise birim köklü veya eş bütünleşik olmayan seriler kullanılarak nedensellik analizi yapılabilmesidir. Bu durumda birim kök ve eş bütünleşme testlerinin yapılması zorunluluğu ortadan kalkmakta ve değişkenlerin düzey değerleri ile işlem yapılabilmektedir (Kónya, 2006). Panel veri analizlerinde yatay kesit bağımlılığı söz konusu iken GİR tahmincileri EKK tahmincilerine göre daha etkin sonuçlar vermektedir. Bu durumda Kónya panel nedensellik testinin kullanılması daha güvenilir sonuçlar elde edilmesi açısından önem arz ettiği için tercih edilmiştir.

Tablo 5.9.'da (Kónya, 2006) nedensellik test sonuçlarına yer verilmiş ve seçilmiş ülke gruplarında genç işsizlik oranından, ekonomik büyüme oranına doğru ($LU \rightarrow LG$) ve ekonomik büyüme oranından, genç işsizlik oranına doğru ($LG \rightarrow LU$) nedensellik ilişkisi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5.9. Konya (2006) Nedensellik Testi

Ülke Sonuçları	LU→LG		LG→LU	
	Wald İstatistiği	Olasılık Değeri	Wald İstatistiği	Olasılık Değeri
<i>Belçika</i>	18.005	0.430	1.954	0.220
<i>Danimarka</i>	14.802	0.360	2.615	0.080*
<i>Almanya</i>	1.812	0.530	4.638	0.000*
<i>İrlanda</i>	1.387	0.830	3.954	0.020*
<i>İspanya</i>	81.414	0.110	2.649	0.060*
<i>Fransa</i>	113.562	0.010*	0.098	0.880
<i>İtalya</i>	26.432	0.400	2.640	0.050*
<i>Hollanda</i>	72.915	0.110	1.767	0.050*
<i>İngiltere</i>	1.405	0.570	0.320	0.350
<i>Finlandiya</i>	11.012	0.340	25.635	0.030*
<i>İsveç</i>	9.721	0.070*	0.962	0.260
<i>Avusturya</i>	22.083	0.910	13.004	0.280
<i>Portekiz</i>	4.540	0.330	5.836	0.340
<i>Polonya</i>	12.067	0.050*	6.008	0.200
<i>Çekya</i>	13.856	0.020*	0.006	0.990
<i>Türkiye</i>	2.815	0.420	2.249	0.420
Panel Fisher	51.803	0.015*	55.254	0.007*

Not: “***” işareti %1, “**” işareti %5 ve “*” işareti %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Seçilmiş ülke gruplarında genç işsizlik oranı değişkeninden, ekonomik büyüme oranı değişkenine doğru nedensellik yoktur hipotezi %5’lik anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. Bu anlamda seçilen ülke gruplarında genç işsizlik oranından ekonomik büyüme oranlarına doğru nedensellik tespit edilmiştir.

Seçilmiş ülke gruplarında ekonomik büyüme oranı değişkeninden, genç işsizlik oranı değişkenine doğru nedensellik ilişkisine rastlanılmıştır. Ekonomik büyüme oranı, genç işsizlik oranının nedeni değildir, sıfır hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. Dolayısıyla söz konusu analize dahil edilen ülke gruplarında ekonomik büyüme oranından, genç işsizlik oranına doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, analize dahil edilen ülke gruplarında genç işsizlik oranı değişkeninden, ekonomik büyüme oranı değişkenine doğru ($LU \rightarrow LG$) ve ekonomik büyüme oranı değişkeninden, genç işsizlik oranı değişkenine doğru ($LG \rightarrow LU$) nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Genç işsizlik sorunu, sosyo-ekonomik ve siyasal sonuçları bakımından geçmişte olduğu kadar günümüz toplumları açısından da oldukça önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası kuruluşlar (ILO, BM, vb.) gençliği 15-24 yaş grubundaki bireyler olarak tanımlarken, Türkiye’de ise 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı sonrasında 15-24 yaş gurubu genç nüfus olarak kabul edilmiştir. Türkiye’de özellikle 11. BYKP’ında genç nüfusa ve genç istihdama yönelik eylem planları ön plana çıkmıştır. Yeniliklere açık, dinamik ve gerekli donanımına sahip genç nüfusun istihdam edilmiş olması, ülke ekonomileri açısından ekonomik büyüme ve kalkınmalarına pozitif etkide bulunduğu gözlenmiştir. Bahsedilen bu genç nüfusun, ülke ekonomisi açısından fırsat penceresine dönüştürülmesi ise, genç işgücünün belirli iş gruplarında istihdam edilerek potansiyelinden faydalanılması şartına bağlanmıştır.

Sürdürülebilir ekonomik büyüme dünyadaki bütün ülke ekonomilerinin temel hedeflerinin başında gelmektedir. Geçmişten günümüze geliştirilen ekonomik büyüme teorileri, klasik üretim faktörleri olan; toprak, emek, sermaye ve girişimci faktörlerinin ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği noktasında yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Geliştirilen büyüme teorilerine göre kalıcı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin belirlenmesinde her ne kadar fiziksel faktörler önem arz etse de, beşeri sermaye özelinde her ülke açısından bir fırsat penceresine dönüştürülebilecek genç işgücü faktörünün hayati öneme sahip olduğuna dikkat çekilmektedir. Beşeri sermaye içerisinde genç işgücünün kalıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkısı, verimliliği artırıcı etkisinden dolayı büyük önem taşımaktadır.

1973-1979 yıllarında petrol fiyatlarındaki artışlardan kaynaklı ekonomik krizler, ülke ekonomileri üzerinde uzun süreli negatif etkiler yaratmakla birlikte, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere ülkelerin büyük bir kısmının Neo-liberal ekonomik sistemi benimsemesine neden olmuştur. Bu süreçte en dikkat çekici değişim, hemen hemen bütün ülke ekonomilerinde genç işsizlik sorunsalının yapısal bir soruna dönüşerek artış göstermesi ve küresel bir soruna dönüşmesidir. Bugüne kadar yapılan bilimsel çalışmalarda, genç işsizliğinin nedenleri farklı görüş ve sebeplere dayandırılarak çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Bunlardan bazıları ülke ekonomisine doğrudan etki eden makroekonomik faktörlerle açıklanırken, bazıları ise genç işgücünün bireysel özelliklerinden kaynaklı mikroekonomik faktörler olarak ifade edilmiştir. Küresel rekabet artışı ve teknolojik gelişmelerde görülen yenilikler, işgücü piyasası koşullarını da etkilemekte ve işverenler yeterli bilgi, donanım ve tecrübeye sahip olmayan gençleri istihdam etmek istememektedir. Özellikle 15-24 yaş aralığındaki genç işgücü, mezun olduktan sonra işgücü piyasası koşulları ile ilk defa tanışmasından kaynaklı olarak mesleki tecrübe ve bilgi donanımı bakımından yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, genç nüfusun maaş beklentileri ile işgücü piyasasının kendilerine sunduğu imkânların da uyumsuzluk gösterdiği görülmektedir. Genç nüfusun hızlı artışına rağmen ihtiyaca cevap verir nitelikte yeni iş alanlarının yaratılamaması, eğitim-istihdam arasındaki bağın doğru kurulamaması gibi birçok neden de genç işsizlik sorununu çözümü zor bir problem haline getirmektedir. Genç işsizlik sorunu, her ne faktörden kaynaklanırsa kaynaklansın, hemen hemen bütün ülke ekonomileri açısından mikro ve/veya makro genç istihdam politikası araçları ile acil çözüme kavuşturulması gereken önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genç işgücünün istihdamını artırmak ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla hemen hemen bütün ülke ekonomilerinde çeşitli genç istihdam politikaları geliştirilmiştir. Bahsedilen genç istihdam politikaları genel olarak; aktif ve

pasif istihdam politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Pasif istihdam politikaları, genç işsizlik sorununun ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları hafifletmeye çalışmakla birlikte, genç işsizlere belirli bir ekonomik güvence sağlamayı amaçlarken çeşitli argümanları da kullanmaya olanak tanımaktadır. Aktif istihdam politikaları ise, işgücü piyasasında emek talebini artırmak ve emek arzını geliştirerek uzun dönemde işgücü piyasasını düzenlemeyi amaçlayarak; bir yandan mesleki eğitim programları, işbaşı eğitim programları, iş arama yardımları, istihdam artırıcı sübvansiyonlar, doğrudan kamu sektöründe istihdam programları, mikro girişimcilere yönelik destek programları gibi araçlarla genel olarak etkin politikalar uygulamanın yanı sıra, diğer yandan da öncelikle gençler, kadınlar ve engelliler gibi dezavantajlı gruplara yönelik özel tasarlanmış politikalarla sorunun çözümüne yönelik müdahalelerde bulunmaktadır.

Bununla birlikte pasif istihdam politikaları, genellikle gelişmiş ülke ekonomilerinde işsizlik sebebiyle bireylerin satın alma güçlerini muhafaza etmelerini sağlayarak, işsizliğin ortaya çıkarabileceği toplam talep daralmalarından kaynaklı işsizliğin de önüne geçebilmek adına bir nevi otomatik stabilizatör görevi gören politikalarından oluşmaktadır. Pasif istihdam politikalarının 20. yüzyılın son çeyreğinde genç işsizliğin çözümünde yeterince etkin olmaması ve ülke bütçelerine büyük ekonomik yükler getirmesi sebebiyle, aktif istihdam politikaları geliştirilmiş ve aktif istihdam politikaları daha fazla uygulama alanı bulmuştur. Aktif ve pasif istihdam politikaları, farklı amaçlara ulaşmak için uygulanmakla birlikte, birbirinin ikamesi değil tamamlayıcısı olan politikalar olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra, her ne kadar günümüz ülke ekonomilerinde aktif istihdam politikalarının pasif istihdam politikalarına kıyasla daha çok uygulama alanı bulduğu görüntüsü ortaya konulmuş olsa da, günümüz uygulamalarında yalnızca tek başına aktif veya pasif istihdam politikalarının uygulanmasının yerine, genç işsizliği ve genç işsizliğin ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçları önleyebilmek adına aktif ve pasif istihdam politikalarının birlikte uygulanmasının daha etkili çözümler sunabileceği ortaya koyulmuştur. Ayrıca söz konusu aktif ve pasif genç istihdam politikaları sayesinde, genç işgücünün emek piyasası hakkında bilgi düzeyinin artış gösterdiği ve işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştırdığı gözlenmiştir.

Her ülkenin gelişmişlik düzeyi, demografik yapısı ve işgücü piyasası özellikleri farklılık göstermesinden dolayı, uygulanan genç istihdam politikaları da ülkeden ülkeye farklılık arz edebilmektedir. Bu kapsamda AB ülkeleri giderek artan genç işsizlik sorununun çözümü için Avrupa İstihdam Stratejisi'ni geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur. AB ile tam üyelik müzakerelerini sürdüren Türkiye de bu gelişmeleri yakından takip ederek, 2004 yılından itibaren pasif istihdam politikalarının yanında, çeşitli aktif istihdam politikaları da geliştirerek uygulamaya koymuştur. Türkiye'de genç işsizliğin çözümüne yönelik uygulanan başlıca pasif istihdam politikaları; işsizlik sigortası, işsizlik yardımı, çalışma paylaşımı, iş kaybı tazminatı, kısa çalışma ödeneği, ücret garanti fonu, ihbar ve kıdem tazminatı uygulamaları olduğu görülmektedir. Türkiye'de genç işsizliğin çözümüne yönelik başlıca aktif istihdam politikaları ise; mesleki eğitim programları, işbaşı eğitim programları, girişimcilik eğitim programları, ücret istihdam sübvansiyonları, doğrudan kamu sektörüne yönelik istihdam programları, toplum yararına çalışma programları, engellilere ve eski hükümlülere yönelik programlar ile meslek araştırma ve geliştirme programları şeklinde uygulandığı görülmektedir.

Türkiye ve AB ülkelerinde uygulanan genç istihdam politikalarının etkinliğinin karşılaştırmalı analizinin yapılması adına; yıllara göre genç işsizlik, genç istihdam, ekonomik büyüme, demografik yapı, eğitim düzeylerine göre genç işsizlik ve istihdam

düzeyleri gibi çeşitli değişkenlerden faydalanılmıştır. Yapılan karşılaştırmalı analizler sonucunda; Eurostat 2001-2018 yılları verilerine göre, Türkiye ve AB ülkelerinde yıllara göre 15-24 yaş grubundaki genç işgücünün toplam işgücüne katılım oranı karşılaştırıldığında, genel periyotta Türkiye'nin AB ülkelerine kıyasla üstün bir konumda olduğu görülmüştür. 2008 küresel ekonomik krizi ve 2012 yılında etkisini artıran Avro bölgesi ekonomik krizi ile birçok AB ülkesi teknik olarak resesyona girmiş, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin birçoğunda borçluluk ile genç işsizlik oranları artış göstermiştir. Aynı zamanda, 2012 yılındaki ekonomik krizin yol açtığı dış talep daralması ve genç işsizlik oranları artışı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki yüksek ekonomik büyüme hızlarının yerini düşük ekonomik büyüme oranlarına bırakmasına neden olmuştur. AB ülkelerinde genç istihdam oranlarında düşme eğilimi 2013 yılı sonuna kadar devam ederken, Türkiye'de ise 2005 yılından itibaren İŞKUR tarafından uygulanan etkin ve başarılı genç istihdam politikaları sayesinde, Türkiye'nin 2013 yılında genç istihdam oranlarının AB ülkeleri ortalamasına ulaştığı görülmüştür. Ayrıca, 2001 ve 2008 küresel ekonomik krizleri sonrası Türkiye ve AB ülkelerinde genç işsizlik oranlarındaki değişimin ters yönde hareket ettiği gözlenmiştir. Küresel ekonomik krizler özellikle AB ülkeleri üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarırken, Türkiye'nin 2002 yılı sonrası yapısal ekonomik reformları sayesinde istikrarlı bir ekonomik yapı ortaya koyarak, ekonomik krizleri fırsata çevirebildiğini göstermiştir. Bunun yanında Türkiye, AB ülkeleri ile genç istihdam oranları arasındaki makas farkını, İŞKUR'un etkin ve başarılı genç istihdam politikaları sayesinde, 2006 yılından 2013 yılına kadarki süreçte kapatmakla kalmamış, genç istihdam oranlarındaki istikrarlı artışı devam ettirerek 2013-2017 döneminde AB ülkeleri ortalamasının üstünde bir genç istihdam oranına ulaşmıştır. Türkiye özellikle son yıllarda genç istihdam politikalarının etkinliği konusunda AB ülkelerine göre genel düzeyde başarılı bir tablo ortaya koysa da eğitim politikaları ile genç istihdam politikaları uyumu ve genç nüfusun eğitim-öğretimden iş hayatına geçişte yaşadığı zorluklar gibi bir takım konularda acil çözüme kavuşturulması gereken önemli yapısal sorunları olduğu da tespit edilmiştir. Örneğin, Türkiye'nin 0-2 eğitim düzeyinde AB ülkelerine göre oldukça başarılı bir performans ortaya koymasına rağmen; 3-4 eğitim düzeyi ile 5-8 eğitim düzeyinde genç işsizlik oranı karşılaştırmasında ise AB ülkelerinin Türkiye'den daha başarılı bir tablo ortaya koydukları görülmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere, AB ülkelerinde eğitim politikaları ile genç istihdam politikaları arasında oldukça iyi bir uyumdan bahsetmek mümkünken, Türkiye açısından eğitim- genç istihdam politikalarında uyumsuzluk olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Türkiye'de eğitim düzeyi arttıkça genç işsizlik oranının da artış göstermesi bunun en açık göstergesidir. Türkiye'de bu durumun sebepleri araştırıldığında, eğitim politikaları ile genç istihdam politikaları arasındaki uyumsuzluktan ve gençlerin işgücü piyasasına geçişte yaşadıkları zorluklar karşımıza çıkmaktadır.

Bunlarla birlikte Türkiye ve AB ülkelerinde 15-19 yaş grubu genç işsizlik oranları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin AB ülkelerine göre genç istihdam politikalarının etkinliği konusunda daha başarılı bir tablo ortaya koyduğu görülmüştür. AB ülkelerinin bahsedilen yaş grubunda başarısız olmasının sebebi, bu yaş grubuna yönelik uyguladığı genç istihdam politikalarının ihtiyaca cevap verir nitelikte olmamasının yanı sıra, 2013 yılında hem yüksek işsizlik oranlarına hem de yüksek genç nüfusa sahip olan Hırvatistan'ın AB'ye üye olmasına da bağlanmaktadır. Bunlara rağmen 20-24 yaş grubuna göre genç işsizlik oranı karşılaştırmasında ise, AB ülkelerinin Türkiye'ye göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'de 20-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının yüksek olması, bu yaş grubundaki genç

nüfusun yükseköğretimden işgücü piyasasına geçişte karşılaştığı zorluklara bağlanmaktadır. İŞKUR, bu yaş grubunun işgücü piyasasına geçişini kolaylaştırmak amacıyla, Türkiye'deki bütün üniversitelerde "İŞKUR Temas Noktaları" oluşturmuş ancak, beklenen etkinlik sağlanamamıştır. Ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığı da bu probleme çözüm üretebilmek adına 2020 yılına kadar 60 üniversitede "Genç Ofis" açmış ve 2020 yılı sonuna kadar bütün üniversitelerde bu hizmeti sunmayı planlamaktadır.

Ayrıca AB ülkeleri ile Türkiye'de 15-24 yaş grubundaki gençlerin NEET (Young People Aged 15-24 Neither in Employment Nor in Education and Training-NEET) oranları karşılaştırılmasında, Türkiye'de NEET oranlarının AB ülkeleri ortalamasının oldukça üstünde seyrettiği görülmüştür. 15-24 yaş grubundaki genç işgücünün eğitim alarak istihdam edilmelerinin sağlanması hem AB ülkeleri hem de Türkiye ekonomisi adına, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme kaydedilebilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. AB ülkeleri, oldukça önemli buldukları bu NEET sorununu çözebilmek adına Avrupa 2020 stratejisinin öncü girişimi olan, "Hareket Halindeki Gençlik" ve 2012-2013 yıllarında "Gençliğe Yönelik Fırsatlar Girişimi" projelerini geliştirmiştir. Avrupa Konseyi bu girişimleriyle; AB ülkelerini birlikte ortak hareket etmeye teşvik etmenin yanında, gençlerin mevcut potansiyellerini ortaya çıkarmalarını, gençlerin eğitim ve öğretim hayatına geri dönmelerini, işgücü ve öğrenci hareketliliğinin sağlanması ile gençlerin karşılaştıkları zorlukların ele alınmasını hedeflemektedir (Eurofound, 2012: 1). Türkiye'de ise, bu sorunun çözümü adına; zorunlu eğitimin 8 yıldan 12 yıla çıkarılmasını ve eğitim sisteminin 4+4+4 şeklinde kademelendirilmesini öngören ilköğretim ve eğitim kanunu, 20 Şubat 2012 tarihinde mevcut hükümet tarafından TBMM'ye kanun teklifi olarak sunulmuş ve kanunlaştırılmış ve uygulamaya koyulmuştur. Türkiye'de bu sorunun çözümüne yönelik ayrıca İŞKUR aracılığıyla; mesleki eğitim programları, işbaşı eğitim programları, girişimcilik eğitim programları ve toplum yararına çalışma programları gibi aktif istihdam politikaları geliştirilerek uygulamaya koyulmuştur.

Belirtilen bu sebeplerden ve beşeri sermaye içerisinde genç işgücünün ekonomik büyüme üzerindeki etkinliğini ölçerek, ülke ekonomilerine yeni politika tavsiyeleri ve projeksiyon sunabilecek nitelikte çalışmalara ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalarda genç işsizlik düzeyinin artış göstermesi durumunda, hem bireylerin hem de toplumların önemli bir refah kaybına uğradıkları, ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınma hızlarında da önemli gerilemeler kaydedildiği görülmüştür. Araştırmada, genç istihdam politikalarının etkinliğini analiz edebilmek adına, ülkelerin genç işsizlik ve ekonomik büyüme verileri gibi çeşitli ekonomik göstergelerden faydalanılmıştır.

Ayrıca çalışmada, Türkiye ile 15 AB ülke ekonomisinde; genç işsizlik oranlarının ekonomik büyüme oranları üzerindeki etkileri ampirik olarak analiz edilmiştir. Çalışmada analize dâhil edilen ülke grupları değerlendirilirken dinamik panel veri analizi ve güncel ekonometrik yöntemlerden yararlanılmıştır. Bununla birlikte, 1991-2017 dönemine ait Dünya Bankası verileri kullanılmış, Türkiye ile 15 AB ülke (Belçika, Danimarka, Almanya, İrlanda, İspanya, Fransa, İtalya, Hollanda, İngiltere, Finlandiya, İsveç, Avusturya, Portekiz, Polonya, Çekya) ekonomisine ait genç işsizlik oranları (LU) bağımsız değişken, ekonomik büyüme oranı (LG) ise bağımlı değişken olarak modele dâhil edilmiştir. Çalışmada genç işsizlik oranlarında meydana gelen değişimin, analize dâhil edilen ülke ekonomileri açısından ekonomik büyüme oranlarını ne yönde etkilediği ölçülmüştür. Analize dâhil edilen ülke ekonomilerinde, genç işsizlik oranlarındaki meydana gelebilecek bir artışın, ekonomik büyüme oranlarını azaltıcı etkisinin test edilmesi amacıyla, öncelikle bağımsız değişken katsayısının homojenliği

ve kesitler arası bağımlılık olup olmadığı test edilmiştir. Bu analizler sonucunda, güncel ikinci nesil panel birim kök testlerinden biri olan ve yapısal kırılmaları dikkate alan Nazlıoğlu ve Karul (2017) tarafından geliştirilen Panel Fourier LM Birim Kök Testinden yararlanılmıştır. Değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olup olmadığı ise, Westerlund (2006)'nın çoklu yapısal kırılmaları dikkate alan eş bütünleşme testi yapılmıştır. Değişkenlerin uzun dönem katsayıları, kesitler arası bağımlılığı dikkate alan ve Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE (Common Correlated Effects) tahmincisinden yararlanılmıştır. Ayrıca araştırmada, genç işsizlik oranı ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi; Kónya (2006) tarafından literatüre kazandırılan nedensellik testi ile sınanmıştır. Kónya (2006)'nın nedensellik test sonuçlarına göre, seçilmiş ülke gruplarında; genç işsizlikten, ekonomik büyümeye doğru (LU→LG) ve ekonomik büyümeden, genç işsizliğe doğru (LG→LU) nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Analizden elde edilen sonuçlara göre, ülke ekonomileri açısından genç işsizlik oranları ile ekonomik büyüme oranları arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Bunların yanında, ampirik analize dâhil edilen Türkiye ve 15 AB ülkesindeki genç işsizlik oranlarının (LU), ekonomik büyüme oranları (LG) üzerindeki etkisi tek tek incelenmiştir. Öncelikle LU bağımsız değişkeninin, LG bağımlı değişkeni üzerindeki etkisi ülke bazında ve genel olarak analiz edilmiştir. Analizden elde edilen sonuçlara göre; Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa ve Polonya dışındaki analize dâhil edilen bütün ülkelerde genç işsizlik oranlarının (LU), ekonomik büyüme oranları (LG) üzerindeki etkisi %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan İrlanda, İtalya, İngiltere, İsveç ve Türkiye'de genç işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, diğer ülkelere nazaran çok daha yüksek iken; Almanya, Hollanda, Finlandiya, Portekiz, Avusturya'da genç işsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi daha düşük ve negatif olduğu sonucu elde edilmiştir. Dolayısıyla, bahsedilen 10 ülkede genç işsizlik oranlarında bir artış, ekonomik büyümede düşüşe neden olmuştur. Ancak Çekya'da katsayı istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen, değişkenler arasındaki ilişki pozitif bulunmuştur. Elde edilen sonuçları ülke bazında değerlendirmek gerekirse; genç işsizlik oranında meydana gelen %1'lik bir artış, ekonomik büyüme oranını Almanya'da %0.10, İrlanda'da %0.28, İtalya'da %0.26, Hollanda'da %0.05, İngiltere'de %0.33, Finlandiya'da %0.11, İsveç'te %0.32, Avusturya'da %0.14, Portekiz'de %0.18 ve Türkiye'de %0.22 oranında azalttığı görülmüştür. Burada Türkiye özelinde dikkat çekici nokta ise, analize dâhil edilen bütün ülkelerin genelinde, genç işsizlik oranlarında %1'lik artışa karşın ekonomik büyüme oranlarını yaklaşık %0.12 düzeyinde azalttığı bulgusuna karşın, Türkiye'nin genç işsizlik oranındaki %1'lik bir artış, ekonomik büyüme oranında %0.22 ile analize dâhil edilen tüm ülkelerin genel ortalamasından (%0.12) daha büyük bir etkiye sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Türkiye'nin genç nüfus potansiyelinin oldukça yüksek olduğunu ve Türkiye'nin bu demografik fırsat penceresini 2040 yılına kadar iyi değerlendirerek avantaja dönüştürmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tüm bu elde edilen bulgular, çalışmadaki ampirik ve karşılaştırmalı analizlerin sonuçları, AB'ye katılım müzakere sürecinde aday ülke olan Türkiye'nin 2023 yılına kadar revize ettiği ve geliştirdiği hedeflerini gerçekleştirerek AB katılım antlaşmasını imzalaması halinde, nüfus ve işgücü yapısının özellikleri baz alındığında AB ülkeleri arasında ilk on içerisinde yer alabileceğine işaret etmektedir. AB 2020 Stratejisi karşısında bütüncül bir yaklaşımla irade belgesi mahiyetindeki Ulusal İstihdam Stratejisi'ni oluşturan Türkiye, AB üyeliği olsa da olmasa da, AB ülkeleri ile kıyaslandığında ileriki yıllar için ciddi bir gelişme gösterebileceği izlenimi vermiştir.

Nitekim 2000’li yıllar sonrasında yaşanan krizlere rağmen işgücü piyasası verilerindeki gelişmeler ve ekonomik büyüme göstergeleri bu umudu güçlendirmektedir. Türkiye’nin 2023 yılına kadar gerçekleştirmeyi planladığı stratejik hedeflerin ara dönem değerlendirmesinde, tüm sosyal ortakların yapıcı ve etkin katılımı, kurumların ve akademisyenlerin nitelikli çalışmaları ile sağlıklı bir zemini oluşturmaları ve mevcut politikaların birlikte karar alarak diyalog mekanizması ile uygulamaya geçirilmesi genç işsizliğini azaltırken, sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin de gerçekleşmesine olanak sağlayacaktır. Bu noktada özellikle, genç işgücünün yükseköğretimden işgücü piyasasına geçişte yaşanan sorunlara çözüm niteliği taşıyan “İŞKUR Temas Noktaları” etkinliğinin artırılması ve Genç Ofis uygulamasının tüm üniversitelerde yaygınlık kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de genç istihdam politikalarının ihtiyaca cevap verir nitelikte çeşitlendirilerek, etkinliğinin daha da artırılması gerekmektedir. Türkiye, genç nüfus açısından dünyada çok az ülkenin sahip olduğu önemli bir potansiyele sahiptir ve genç nüfustan kaynaklanan imkânlara sahip olması bakımından demografik fırsat penceresinde bulunmaktadır. Bu fırsat penceresinin 2040 yılında kapanacağı öngörülmektedir. Bu sebeple 2040 yılına kadar Türkiye, sahip olduğu genç nüfusun yeteneklerine göre eğitim olanakları sağladığında ve bu potansiyel nüfusu üretime kanalize ettiği takdirde, yüksek ve sürdürülebilir bir büyüme gerçekleştirebilecek ve bu süreçte genç işsizlik sorununu çözebilme imkânını elde edebilecektir.

KAYNAKLAR

- ABBAS, S., 2014. Long Term Effect of Economic Growth on Unemployment Level in Case of Pakistan, *Journal of Economics and Sustainable Development*, 5(11), ss.103-108.
- ABDOU BAOUA, M., 2016. Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nijer İçin Zaman Serisi Analizi (1971–2014), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.27.
- ABEL, A., BERNANKE, B., 1994. *Macroeconomics*, Addison-Wesley Publishing Company, ss.97.
- ACAR, H., 2008. Türkiye'nin Ulusal Gençlik Politikası Nasıl Yapılandırılmalıdır, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* (1), ss.8-9.
- ADAK, N., 2010. Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 21, Sayı 2, ss.105-116.
- AGHION, P., HOWITT, P., 1992. A Model of Growth Through Creative Destruction, *Econometrica*, 60, ss. 323–351.
- AĞAYEV, S., 2010. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eştümleşme ve Panel Nedensellik Analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), ss.159-184.
- AKBAŞ, G. ve APAR, A., 2010. Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı Sürdürülebilir Ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi, Ankara, ss.2, http://www.abgs.gov.tr/files/SBYPB/SosyalPolitikaveİstihdam/avrupa_2020_stratejisi.pdf (07.11.2017).
- AKBIYIK, N., KOÇ, M., 2011. Kıdem Tazminatı Ve Kıdem Tazminatı Fonunun İktisadi Ve Sosyal Sonuçları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Y.2011, C.16, Isparta, ss.253-284.
- AKBULUT, H., 2013. Transfer Harcamaları Ve Büyüme İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler için Dinamik Panel Veri Analizi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.15-16.
- AKHTAR, S., SHAHNAZ, L., 2005. Understanding the Youth Unemployment Conundrum in Pakistan: Preliminary Empirical Macro-Micro Analysis, Discussion Paper Series No. 4, Center for Research on Poverty Reduction and Income Distribution, Islamabad. Time Series Evidence from Pakistan, *Proceedings of 3rd., Macroeconomic Annual*, ss.15-78.
- AKSES, S., 2014. Avrupa 2020 Stratejisi, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınlar, ss.32-269.
- AKTAN, C. C., 2002. Lord Keynes, Keynezyenler ve Fonksiyonalistler. Web: http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-iflas/lord-keyne:htm (16 Eylül 2017).
- _____, 2000. *Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi*, İzmir: Anadolu Matbaacılık, ss.1.
- _____, 2001. *Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık, ss.16.
- _____, 2008. *Yeni İktisat Okulları*, 2.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss.10-12.
- AKTAN, C.C., ŞEN, H., 2001. Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri, *Yeni Türkiye*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı. 42(11), ss.3-1230.
- AKTÜRK, F., 1999. Türkiye'de İşgücü Piyasası, İstihdam ve İşsizlik, *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi*, Sayı:3, Ankara, sayı:19, ss.190-191.

- AKYÜZ, Y., 1980. Emek-Değer Teorisi ve Nitelikli İşgücü Sorunu, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:441, ss.11, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/068.pdf>, (Erişim Tarihi: 05 Aralık 2017).
- _____, 2009. Sermaye Bölüşümü ve Büyüme, 3.Basım, No.7, Ankara: Eflatun Yayınevi, ss.66-67.
- ALAN, Ş., 2008. Sinai Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyümeye Etkisi, Uzmanlık Tezi, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Ankara, ss.27.
- ALPAGUT, G., 2008. AB’nde Güvenceli Esneklik ve Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler. TİSK Akademi, 3 (5), 6-37.
- ALTAŞLI, Y., IŞIK, M., 2017. Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İstihdam Üzerine Etkileri (1980-2013). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 22(2), ss.567-585.
- AMANKRAH, J.Y., 2012. Youth Unemployment in Ghana: Prospects and Challenges. <https://www.cepa.org.gh/researchpapers/Youth73.pdf> (05.04.2018).
- ANDAÇ, F., 2010. İşsizlik Sigortası, TÜHİS, 2. Baskı, Ankara, ss.57.
- APAYDIN, F., 2013. Büyümenin Ekonomi Politikası: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, ss.23-26.
- ARDIÇ, K., AYDIN, Y., 2011. İktisat Okulları ve Emek Piyasaları. İstanbul: Derin Yayınları, ss.59-140.
- ARDIÇ, O., 2006. Mikro İktisat, Seçkin Yayıncılık, 4.Baskı, Ankara, ss.175.
- AREN, S., 2008. İstihdam Para ve İktisadi Politika (13. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi, ss.51-58.
- _____, 2011. İstihdam Para ve İktisadi Politika. Ankara: İmge Kitabevi, ss.56.
- ARMSTRONG, K., 2012. EU Social Policy and the Governance Architecture of Europe 2020, Transfer: European Review of Labour and Research, 18(3), ss.285–300.
- ARSLAN, M., ZAMAN, R., 2014. Unemployment and its Determinants: A Study of Pakistan Economy (1999-2010), Journal of Economics and Sustainable Development, 5(13), ss.20-24.
- ASTERIOU, D., HALL, D., 2007. Applied Econometrics: a Modern Approach, Using Eviews and Microfit. Revisited Edition. Newyork: Palgrave Macmillan, ss. 367.
- ATAMAN, B. C., 1998. İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 53(1), ss.59-72.
- _____, 1999. İşgücü Piyasasının Temel Prensipleri ve İstihdam Politikaları, İstihdam ve Danışmanlık Hizmetleri Eğitim Programı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, ss.66–67.
- ATEŞ, S., 1998. Yeni İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamiklerinin Analizi. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, ss.9.
- AVRUPA KONSEYİ, 2003. Eğitim, Gençlik ve Kültür. Konseyin 2503. Oturumu, 5-6 Mayıs, 8430/03, Brüksel, s. 5, 6, 21, 22, 23, <http://www.yok.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 17.08.2019).
- AY, S., 2012. Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi. 19 (2), ss.321-341.
- AYDEMİR, C., 2013. Türkiye’de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 27(1), ss.115-139.

- AYDIN, N., 2008. Türkiye’de Ekonomik Büyüme (1968–2005): Solow Büyüme Muhasebesi ve Regresyon Modeli, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, ss.14-16.
- AYGÜN, D. ve KAYA, U., 2013. TMS-19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı Kapsamında Kıdem Tazminatı Karşılıklarının Muhasebeleştirilmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Güz 2013, Cilt:9, Yıl:9, Sayı:2, 9, ss.151-169.
- AYHAN, A., 2002. 4477 Sayılı Kanuna Göre İşsizlik Sigortasının Önemi, Yararlanma Koşulları ve Sağlanan Yardımlar, Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 1(7), ss.2-3.
- AYHAN, F., 2008. İşsizlik ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Türkiye Üzerinde Analizine Yönelik Bir Uygulama, Balıkesir Üniversitesi, S.B.E. Balıkesir.
- AYVAZ, Z., 1990. Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik Sorunları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.20.
- BAI, J., NG, S., 2004. A Panic Attack on Unit Roots and Cointegration, *Econometrica*, 72 (4), ss. 1127-1178.
- BAI, J., PERRON, P., 1998. Estimating And Testing Linear Models With Multiple Structural Changes. *Econometrica*, (66), ss. 47-78.
- BALKAN, B., BAŞKAYA, Y.S., TÜMEN, S., 2013. TCMB. TCMB Ekonomi Notları: Web: <http://www.tcmb.gov.tr/research/ekonominotlari/2013/tr/EN1329.pdf> (Erişim Tarihi: 23.09.2017).
- BALTAGI, B. 2005. *Econometric Analysis of Panel Data*, Third Edition, John Wiley&Sons Inc, England, ss. 5-314.
- BALTAGI, B., ve KAO, H. C., 2000. “Nonstationary Panels, Cointegration in Panel and Dynamic Panels: A Survey”, Center for Policy Research Working Papers, No: 16., ss. 44.
- BALTAGI, B.H., 2011. *Econometrics*, Fifth Edition, Springer, New York.
- BANERJI, A., SAKSONOV, S., LIN, H., BLAVY, R., 2014. Youth Unemployment in Ad-vanced Economies in Europe: Searchingfor Solutions, IMF Staff Discussion Note.
- BARAN, G.A., 2013. Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış, Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Araştırmaları Dergisi, Gençlik ve Spor Bakanlığı Ulusal Süreli Yayın, Hakemli Dergi, Hazırlık ve İçerik: Adamor Toplum Araş.Merk., c.1, s.1, ss.6-25.
- BARBER, W.J., 2008. İktisadi Düşünce Tarihi, Çeviren: İhsan Durdu, İstanbul: Metropol Yayınları, ss.235.
- BARBIERI, A.F., 2006. Household Life Cycles, Population Mobility and Land Use in the Amazon: Some Comments and Research Directions. Population and Environment Research Network, Ecuador, ss. 33.
- BARIŞIK,S., ÇEVİK , E.İ. ve ÇEVİK, N.K., 2010. Türkiye’de Okun Yasası, Asimetri İlişkisi ve İstihdam Yaratmayan Büyüme: Markov-Switching Yaklaşımı, Maliye Dergisi, Sayı: 159.
- BARRETO, H., HOWLAND, F., 1993. There Are Two Okun’s Law Relationships Between OutputandUnemployment, [http://www.wabash.edu/dept/economics/Faculty% 20 Work/Okun/okun93.pdf](http://www.wabash.edu/dept/economics/Faculty%20Work/Okun/okun93.pdf) (18.01.2018).
- BASILGAN, M., 2011. Ekonomik Gelişmenin Yaratıcı Yıkımı: Schumpeteryan Girişimci, Amme İdaresi Dergisi, 44(3), ss.27–56.

- BASMACI, G.S., 2011. Genç İşsizliği ve Türkiye'de Genç İşsizliğine Yönelik Çözüm Arayışları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, ss.30-151.
- BAŞTERZİ, S., 1994. İşsizlik Sigortası; Ankara, ss.32-145.
- BAYAR, Y., 2014. Effects of Economic Growth, Export and Foreign Direct Investment Inflows on Unemployment in Turkey, Investment Management and Financial Innovations, 11(2), ss.20-27.
- BAYRAKTAR, S., İNCEKARA, A., 2013. Türkiye'nin Genç İşsizlik Profili. Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, , ss.15-38.
- BAYRAKTUTAN, Y., DEMİRTAŞ, I., 2011. Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari Açığın Belirleyicileri: Panel Veri Analizi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (2), ss.1-28.
- BEKİROĞLU, C., 2010. Türkiye'de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.20-189.
- BERANEK, W. ve KAMERSCHEN, D., 2011. Unemployment Benefits and Unemployment, <http://www.scirp.org/journal/PaperInformation.aspx?paperID=8698>, ss.29. (16.01.2019).
- BERBER, M., 2006. İktisadi Büyüme ve Kalkınma (3. Baskı). Trabzon: Derya Kitabevi, ss.84-99.
- _____, 2013. Makro İktisat, Ekin Yayınları, 1.Baskı, Bursa, ss.60-61.
- BERBEROĞLU, N., 1996. Makro Ekonomi Teorisi, Birlik Ofset, Eskişehir, ss.148.
- BERHANI, R., 2015. Economic Growth and Openness in Transition: A Study of Western Balkans. Academic Journal of Interdisciplinary Studies MCSER Publishing, Rome-Italy. 4, 1, ss.423-434.
- BETCHERMAN, G. ve Diğerleri, 1999. Active Labor Market Policies: Policy Issues For East Asia'', Washington D.C. : World Bank, Social Protection Unit, ss.1-6.
- BİÇERLİ, M.K., 2004. Çalışma Paylaşımı İşsizlikle Mücadelede Etkili Bir Politika mıdır?, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1-2, ss.59-453.
- _____, 2005. Aktif İstihdam Politikaları İşsizliği Azaltır mı?', Çimento İşveren Dergisi, Cilt 19, Sayı 6, ss.5-10.
- _____, 2009.Çalışma Ekonomisi, Beta Yayıncılık, Ankara, ss.502-507.
- _____, 2011. Çalışma Ekonomisi, Beta Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, ss.492-506.
- BLANCHARD, O.J., SUMMERS, L., 1986. Hysteresis and the European unemployment problem. In: S. Fischer (ed.), NBER Macroeconomics Annual, Cambridge, MIT Press.
- BLANCHFLOWER, D.G., FREEMAN, R., 1996. Growing into Work, Paper Presented at the National Bureau of Economic Research (NBER) Conference on Youth Unemployment and Employment in Advanced Countries, Winston-Salem, North Carolina, 12-14 Dec.
- BM., 2005. World Youth Report 2005: Young People Today, and in 2015, United Nations Publication, ss.23.
- BORJAS, G.J., 2015. Çalışma Ekonomisi. (6 b.). Bursa: Dora Yayınevi, ss.591.
- BOROTAV, K., 2006. Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002), 10.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, ss.22.

- BOZDAĞLIOĞLU, U.Y., 2008. Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı.20, Aydın, sayı: 57, ss.45-65.
- BREITUNG, J., 2000. The Local Power Of Some Unit Root Test For Panel Data, Nonstationary Panels, Panel Cointegration and Dynamic Panels, Advances in Econometrics, 15, ss. 161-177.
- BREUER, J.B., MCNOWN, R., WALLACE, M., 2002. Specific Unit Root Test with Panel Data, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 64(5): ss. 527-546.
- BULUT, V., 2011. Türkiye'de İşsizlik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Çözümlemesi ile İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, ss.6-9.
- BULUTAY, T., 1995. Employment, Unemployment and Wages in Turkey, ILO, ss.28-189.
- BULUTAY, T., vd., 1974. Türkiye Milli Geliri (1923-1948), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, ss.86.
- CABELLERO, R., 1993. Comment on Bean and Pissarides, European Economic Review. 37, ss. 855-859.
- CANBEY ÖZGÜLER, V., 2013. Avrupa Birliği ve Türkiye İşgücü Piyasalarının Karşılaştırmalı Analizi, İstanbul: Cinius Yayınları, ss.85-118.
- CAPORALE, T., DOROODIAN, K., 1996. Cyclical Unemployment: Sectoral Shifts or Aggregate Disturbances? A vector Autoregression Approach, Applied Economics Letters, 3(2), ss.127-130.
- CAROLEO, F.E., PASTORE, F., 2007. A Note On Youth Unemployment in the EU, Annals of the University of Petroşani, Economics, 7, ss.37-130.
- CARRION-I SILVESTRE, JOSEP, L., BARRIO-CASTRO, TOMAS, D., LÓPEZ BAZO, E., 2005. Breaking The Panels: An Application To The GDP Per Capita. Econometrics Journal. 8 (2), ss. 159-175.
- CEYLAN ATAMAN, B., 2010. Avrupa İstihdam Stratejisi, Ed.Berrin Ceylan Ataman, Avrupa Birliği İstihdam ve Sosyal Politikası, Ankara: Siyasal Kitabevi, ss.89-99.
- CHOI, I., 2001. Unit Root Tests for Panel Data, Journal of International Money and Finance, (20), ss. 249-272.
- CHOUDHRY, M.T., MARELLI, E., SIGNORELLI, M., 2010. Youth Unemployment and the Impact of Financial Crises, This Paper Were Presented at the 11th bi-annual EACES Conference, University of Tartu, Estonia, August 26-28, ss.1-15.
- COLES, B., 1995. Youth and Social Policy: Youth Citizenship and Young Careers, London: UCL Press, ss.8.
- ÇAPANOĞLU, S., 2010. Geçmişten Günümüze Lizbon Stratejisi ve 2020 İçin Yeni Bir Vizyon Işığında "AB 2020" Stratejisi (No. 12), İstanbul, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/gecmisten_gunumuze_lizbon_stratejisi_ve_2020_icin_yeni_bir_vizyon_isiginda_ab_2020_stratejisi.pdf (18. 12. 2017).
- ÇELİK, K., 2001. Makro İktisada Giriş, Murathan Yayınevi, Trabzon, ss.142-143.
- _____, 2010. The Experience of Youth Unemployment in Turkey Youth Employment and the Future of Work. (Ed: J. Evans & W. Shen) Strasbourg: Council of Europe Publishing, ss.111-116.
- _____, 2011. Makro İktisada Giriş, Murathan Yayınevi, Trabzon, ss.142.

- ÇETİN, E., 2017. Kısa Çalışma Ödeneği Nedir, Nasıl Faydalanılır?, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/kisa-calisma-odeneği-nedir-nasil-faydalanilir/391036>, (20.11.2018).
- ÇETİN, M., 2010. Finansal Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.68-69.
- ÇETİNKAYA, E., 2010. Genç İşsizliğin Teorik Açıklamaları, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt:58, Sayı:1, ss. 45-57.
- ÇİFTÇİ, D.D., 2015. Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Genişletilmiş Solow Büyüme Modeli Denemesi ve Ampirik Uygulama. Doktora tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, ss.10-23.
- ÇİVİ, H., 1981. Türkiye’de Planlı Dönemde İstihdam ve İşsizlik Sorunu: 1962-1978, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5(1-2), ss.1-29.
- ÇOBAN, O., 2009. Makro İktisat, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, ss.81-82.
- ÇONDUR, F., BÖLÜKBAŞ, M., 2014. Türkiye’de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. Amme İdaresi Dergisi, 47(2), ss.77-93.
- ÇÖĞÜRCÜ, İ., 2013. Dış Borçların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme (1980–2009), Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.107-108.
- ÇSGB, 2004. Türkiye’de İşsizliğin Önlenmesi ve İstihdamın Arttırılması, M. Cem Tokar (ed), Yayın no: 117, Ankara, ss.70.
- _____, 2013. Kıdem Tazminatı, Çalışma Meclisi Hazırlık Toplantısı Raporu, Miki Matbaacılık, Ankara, ss.3-24.
- _____, 2014. Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) Eylem Planları (2014-2016), ss. 81-82, <http://www.uis.gov.tr/Media/Books/UIS-tr.pdf> (15.03.20018).
- DALY, M., 2012. Paradigms in EU social policy : a critical account of Europe 2020, Transfer: European Review of Labour and Research, 18(3), ss.273–284.
- DAR, A. ve TZANNATOS, Z., 1999. Active Labor Market Programs: A Review of The Evidence from Evaluations, Social Protection Department Working Paper, World Bank, Washington, ss.17-25.
- DAVISON, C.M., 2004. Education and Employment Patterns Among Northern Aboriginal Youth: a Study of Resiliency, Development and Community Health. http://www.rha.is/static/files/NRF/OpenAssemblies/Yellowknife2004/3rd-nrf_plenary-3_davison_yr_paper.pdf (27.02.2018).
- DEMİR, G., 2009. Neo-liberal Yeniden Yapılanma Süreci ve Ekonomik Demokrasi. ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources, 11(2), ss. 1-8.
- DEMİR, Ö., 1996. Kurumcu İktisat, Ankara: Vadi Yayınları, ss.20.
- DEMİR, S., 2015. Bireysel Kredilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, ss.76-100.
- DEMİRHAN, A., 2009. Bankaların Sektörel Paylarındaki Değişimin Nitel Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modeliyle Analizi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi, 20 (64), ss. 78-97.
- DIAMOND, P.A., 1981. Mobility Costs, Frictional Unemployment, and Efficiency, Journal of Political Economy, 89(4), ss.798-812.
- DIETRICH, H., 2001. The German Immediate Action Programme to Reduce Youth Unemployment: Programme for Training, Qualification and Employment of

- Young People. Discussion Paper, Peer Review The German Immediate Action Programme, , ss.1-32.
- DİLİK, S., 2000. Türkiye’de İşsizlik Sigortası’nın Kuruluşu Yönünden 25.08. 1999 Gün ve 4447 Sayılı Kanun’un Eleştirisi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1), ss.1-15.
- DİNAN, D., 2005. Avrupa Birliği Ansiklopedisi, (Çev. Hale Akay), İstanbul: Kitap Yayınları, Cilt:1-2, 1. Baskı, ss.135.
- DİNÇER, C., 1997. Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası, ss.19.
- DİNLER, Z., 2004. İktisada Giriş, Ekin Yayınevi, Onuncu baskı, Bursa, ss.452.
- _____, 2006. İktisada Giriş. (göz.gez.bs.). Bursa: Ekin, ss.518.
- _____, 2009. İktisada Giriş, Ekin Yayın Evi, Bursa, ss.481-596.
- DİRİMTEKİN, H., 1981. Makro İktisat. Eskişehir: Bizim Kitabevi, ss.206.
- DİRİÖZ ÇAPAR, S., 2012. İstihdamın Artırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü, Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları, ss.117-120.
- DOĞAN, G., 2012. İstihdam ve Genç İşsizlik, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, ss.53-75.
- DOPKE, J., 2001. The “Employment Intensity” of Growth in Europe (No. 1021). Kiel Working Paper, ss.6.
- DOYAR, B.V., 2015. Enerji Tüketimi-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Nevşehir, ss.46-70.
- DPT, 1984. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Yayın no: 1974, Ankara, ss.131-133.
- _____, 1989. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Yayın no: 2174, Ankara, ss.309-316.
- _____, 1995. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara, ss.55.
- _____, 2000. Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara, ss.103.
- DURAK, Ş., KAYA,V., 2014. Türkiye’de İşsizlik ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar: Tarihsel Bir Bakış”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.28, Sayı.2, ss.55-73.
- DURECH, R, MINEA, A., MUSTEA, L., SLUSNA, L., 2014. Regional Evidence On Okun’s Law in Czech Republic and Slovakia, Economic Modelling, 42; ss. 57-65.
- DURUEL, M., 2007. Avrupa Birliği’nde Uzun Dönemli İşsizliğe Karşı Uygulanan İstihdam Politikaları, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (53), ss.397-408.
- DÜNDAR, S.O., 2007. Mikro Finansman, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara, ss.2.
- EĞİLMEZ, M., 2013. Makro Ekonomi Türkiye’den Örneklerle, İstanbul: Remzi Yayınevi, ss.28-194.
- EICHORST, W., FRANZISKA, N., 2014. Youth Unemployment in Mediterranean Countries, IZA Policy Paper, No 80, ss. 1-11.
- ELÇİ, Ş., 2007. İnovasyon, Kalkınma ve Rekabetin Anahtarı, İnomer Rekabet ve Kalkınma, Ankara, ss.52.

- ELLIOTT, R. F., 1997. Karşılaştırmalı Çalışma Ekonomisi. Çevirenler: Mehmet Beşeli ve ark. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları Yayın no:210, Ankara, ss.468.
- ENDE, V.D. vd., 2012. Analysis of Costs and Benefits of Active Compared to Passive Measures, Final report, European Commission, ss.229-232.
- ERAYDIN, K., GÜL, E., ÇEVİK, B., DEMİR, E., 2012. Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması. Türkiye İş Bankası A.Ş. Yayını, Ankara, ss.9.
- ERDAYI, A.U., 2009. Dünya'da Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye, Çalışma ve Toplum Dergisi, (3), ss.130-162.
- ERDOĞAN, E., 2009. İktisada Giriş: Mikro ve Makro İktisat (2. b.), Pozitif Matbaa, Ankara, 2009, ss.237.
- EROL, S.I., 2013. Gençlere Yönelik Aktif İstihdam Politikaları: Japonya, G. Kore, Çin ve Türkiye Örnekleri, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi c.24 sayı: 6 / cilt: 25 sayı, ss.24-25.
- ESEN, E., 2007. Post Keynesyen İstihdam Analizi ve Türkiye Uygulaması. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, ss.12.
- ESER, B., 2012. Ekonomik Büyüme ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Uygulaması. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, ss.9-33.
- ESER, K., EKİZ GÖKMEN, Ç., 2009. Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1(2), ss.41-56.
- ESSEN EUROPEAN COUNCIL, 1994. Essen European Council Bulletin of the European Communities, 12, 10 December, ss. 13.
- EŞ, G., 2014. Teori ve Uygulama Bağlamında Vergilemenin İktisadi Kalkınma ve Büyüme İle İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.14.
- ETF, 2015. Young People Not In Employment, Education Or Training (Neet) An Overview In ETF Partner Countries, European Training Foundation, ss. 10-11.
- EU (2018): EU Innovation Union Scoreboard 2018, European Commission 2018, (13.04.2019).
- EUROFOUND, 2012. Neets - Young People Not In Employment, Education Or Training: Characteristics, Costs And Policy Responses In Europe, Publications Office Of The European Union, Luxembourg. https://www.eurofound.europa.eu/Sites/Default/Files/Ef_Publication/Field_Ef_Document/Ef1254en.Pdf, ss.1.
- EUROPEAN COMMISSION WHITE PAPER, 2002. A New Impetus For European Youth, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fc66784d-f7c5-4e8fb47a-92ebb44f1d64> (12.05.2019).
- EUROPEAN COMMISSION, 2000. Social Inclusion of Young People, Official Journal, C 374 of 28.12.2000. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2000:374:FULL&from=LV>, (03.05.2019).
- _____, 2010. Youth on the Move, Brussels, <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0477:FIN:EN:PDF>, (23.06.2019).
- _____, 1994. Tourism Unit, & Commission of the European Communities. Tourism Unit. (1994). Eurotourisme (Vol. 64). Office for Official Publications of the European Communities, ss.8.

- _____, 1996. Expert Group on the Urban Environment, European Commission. Directorate-General for Environment, Nuclear Safety, & Civil Protection. (1996). European Sustainable Cities: Report. European Communities.
- _____, 2010. Commission Regulation (EU) No 37/2010 of 22 December 2009 on pharmacologically active substances and their classification regarding maximum residue limits in foodstuffs of animal origin. Off J Eur Union, 15, 1-72.
- _____, 2010. Product Market Review 2010-11, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-8_en.pdf, ss. 1-18 (12.01.2018).
- _____, 2016. Overview - Instrument for Pre-accession Assistance, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en, ss. 1-27 (28.12.2017).
- EUROSTAT DATA, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (15.05.2019).
- EYÜBOĞLU, D., 2003. 2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları, Milli Prodüktivite Yayınları, Ankara, ss.12.
- FEND, H., 1994. The Historical Context of Transition to Work and Youth Unemployment, Youth Unemployment and Society (Ed: A. C. Petersen & J. T. Mortimer) Cambridge University Press, ss.77-94.
- FIALOVA, K. ve SCHNEIDER, O., 2008. Labour Market Institution and Their Effect on Labour Market Performance in the New EU Members Countries. CESIFO Working, ss.2421.
- FOUQUAU, J., 2008. Threshold Effects In Okun's Law: A Panel Data Analysis, Economic Bulletin, Vol:5.
- FREES, E. W., 2004. Longitudinal and Panel Data: Analysis and Applications in the Social Sciences, Cambridge University Press, ss. 28-484.
- GALLAWAY, L., 1963. Labor Mobility, Resource Allocation, and Structural Unemployment, E. American Economic Review, 53(4), ss.694-716.
- GARCÍA, J., 2014. Youth unemployment in Spain: causes and solutions, Working Papers, 11/31, ss. 1-25.
- GARIBALDI, P. ve MAORA, P., 2002. Anatomy of Employment Growth, Economic Policy, 17(34), ss.67-114.
- GAZEL, S., 2016. Finansal Gelisme ve Ekonomik Büyüme ilişkisi: 1990-2014 Yillari Zordaki Onlu Ülkeler Uygulaması/The Relationship Between Financial Development and Economic Growth: An Analysis on Troubled Ten Countries 1990-2014. Business and Economics Research Journal, 7(3), ss.48.
- GEDİZ, B., YALÇINKAYA, M.H., 2000. Türkiye'de İstihdam – İşsizlik ve Çözüm Önerileri : Esneklik Yaklaşımı, Celal Bayar Üniversitesi, ss.3.
- GERMİR, H.N., 2012. Türkiye'de İstihdam Politikalarının Etkinliği, Adalet Yayınları, Birinci Baskı Ankara, ss.53.
- GHELLAB, Y., 1998. Minimum Wages and Youth Unemployment, Employment and Training Papers 26, ILO Publishing, Geneva, ss.9.
- GHOSE, A., MAJID, N., ERNST, C., 2010. Küresel İstihdam Sorunu, International Labour Office, Geneva, ss.17.
- GOETSCHY, J., 2001. The European Employment Strategy From Amsterdam to Stockholm: Has it Reached its Cruising Speed? Industrial Relations Journal, 32(5), ss.119-418.

- GÖÇMEN, M., 2012. Ülkemizdeki İşsizlik Sigortası ve İşsizlik Fonu Uygulamaları, Kamu-İş Dergisi, C:12, S:2/2012, Ankara, ss.140.
- GÖRMEZÖZ, G., 2007. Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalgalanmaların İstihdam Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, ss.50-55.
- GREEN, C., LOON, A., MANGAN, J., 2000. Youth labour markets, education and employment destination: result from the queensland survey of youth.Labour Market Research Unit Department of Employment and Training, 2000 (1). <http://training.qld.gov.au/resources/employers/pdf/wp1-youth-labour-market.pdf> (16.08.2017).
- GREENE, W. H., 2003. Econometric Analysis, Fifth Edition, Pearson Education, Inc., Upper Saddle River, New Jersey.
- GRONAU, R., 1971. Information ve Frictional Unemployment, American Economic Review, 61(3), ss.290-301.
- GUJARATI, D., ve PORTER, D., 2009. Essentials of Econometrics, McGraw-Hill Education, 4. Edition, ss. 22-576.
- GÜLOĞLU, B. ve İSPİR, S., 2009. Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye’de Satın Alma Gücü Paritesi Ön Savının Panel Birim Kök Sınaması, Pamukkale Üniversitesi İİBF Salı Seminerleri.
- GÜNAYDIN, D., ÇETİN, M., 2015. Genç İşsizliğin Temel Makroekonomik Belirleyicileri: Ampirik Bir Analiz, Pamukkale Üniversitesi SBE Dergisi, 22, ss.17-34.
- GÜNDOĞAN, N., 1999. Genç işsizliği ve Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 54, Sayı 1, ss.19-79.
- _____, 2001. Genç İşsizliği, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss.28.
- _____, 2006. Avrupa Birliği’nde Yeni Bir Yönetişim Biçimi Olarak Açık Koordinasyon Yöntemi ve Avrupa İstihdam Stratejisi, Çimento İşveren Dergisi, 11-26.
- GÜNDOĞAN, N., BİÇERLİ K. 2004. Çalışma Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, web-ofset 2. Baskı 254s. <http://forum.memurlar.net/topic.aspx?id=378706>, (18.01.2018), ss.209.
- _____, 2003. Çalışma Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss.8.
- GÜNEY, A., 2009. İşsizlik Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri, Kamu iş; 10(4), ss.135-159.
- GÜNGÖR, K., 2017. İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış Ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler.Web: http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf. (Erişim Tarihi:24 Ağustos 2017).
- GÜNLÜ, R., 2003. Avrupa Birliği’nde İstihdam, Eğitim ve Meslek Eğitimi. Ankara: Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu, Yayın No: 6., ss. 13-28.
- GÜR, B.S., DALMIŞ, İ., KIRMIZIDAĞ, N., ÇELİK, Z., BOZ, N., 2012. Türkiye’nin Gençlik Profili, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, ss.14.
- GÜR, E., BAHÇECİ, D., 2014. Karşılaştırmalı Bir Analiz: Avrupa’da Gençlerin Katılımı Ve Gençlik Politikası. İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençlerin

- Katılımı Projesi Kitapları , No: 10 İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 481, Birinci Baskı, ss. 20.
- GÜRÇAN, Ö, 2010. Türkiye’de İl Bazında Dış Ticaretin Ekonomik Büyümeye Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.11-31.
- GÜRSEL, S. ve GÖKÇE, U., 2010. İstihdamda Dezavantajlı Grupların İşgücüne Katılımını Artırmak, Betam Yayınevi , ss.30.
- GÜVERCİN, D., 2007. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ekonomik Büyüme İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.25-27.
- HADRI, K., 2000. Testing for Stationarity in Heterogeneous Panel Data, *Econometric Journal*, 3, ss. 148-161.
- HADRI, K., KUROZUMI, E., 2012. A Simple Panel Stationarity Test in The Presence of Serial Correlation And a Common Factor, *Economics Letters*, 115(1), ss. 31-34.
- HALİLOĞLU, A., 2011. Türkiye’de İktisadi Büyüme ve İstihdam: 1980-2008, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.35-39.
- HAN, E., KAYA, A.A., 2008. Kalkınma Ekonomisi (6. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.2.
- HARRIS, R. D. F., ve TZAVALLIS, E., 1999. “Inference for Unit Roots in Dynamic Panels Where the Time Dimension is Fixed”, *Journal of Econometrics*, Elsevier, 91(2), ss. 201-226.
- HARRIS, R., ve SOLLIS, R., 2003. *Applied Time Series Modelling and Forecasting*, Wiley, 1. Edition, ss.316.
- HART, P.E., 1990. Types of Structural unemployment in The United Kingdom, *International Labour Review*, 129(2), ss.213-228.
- HEPKARŞI, N., 2013. İhracat- Büyüme İlişkisi: Yapısal Kırılmalı Bir Analiz, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, ss.9-12.
- HSIAO, C., 2003. *Analysis of Panel Data*, Cambridge University Press, United Kingdom, ss. 3-562.
- HSIAO, F. S. T., ve HSIAO, M. C. W., 2006. FDI, Exports, and GDP in East and Southeast Asia-Panel Data Versus Time-Series Causality Analyses, *Journal of Asian Economics* 17, ss. 1082-1106.
- <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/kayit/>, (18.11.2018).
- https://www.muhasabenet.net/haber.php?haber_id=7289, (18.11.2018).
- HUANG, H.C., LIN, S.C., 2008. Smooth-time-varying Okun’s Coefficients, *Economic Modelling*, Vol. 25, ss. 363-375.
- HUMBURG, M., 2008. The Open Method of Coordination and European Integration: the Example of European Education Policy, ss. 6.
- HUNT, E.K., 2005. İktisadi Düşünce Tarihi, Çeviren: Müfit Günay, Ankara: Dost Kitapevi, ss.311.
- İM, K., PESERAN, M. H., SHIN, Y., 2003. Testingfor UnitRoots in Heterogeneous Panels, *Journal of Econometrics*, 115, ss. 53–74.
- İŞİĞİÇOK, E., 1994. Zaman Serilerinde Nedensellik Çözümlemesi, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, ss.36.
- İŞİĞİÇOK, Ö., 2014. Temel Sosyal Politika Sorunları, Y. Alper, A. Tokol (Ed.), Sosyal politika, Bursa: Dora Yayınevi, ss.137-138.

- İŞİK EROL, S. 2013. Gençlere Yönelik Aktif İstihdam Politikaları, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:24, Sayı: 6, ss.26- 40.
- İLGÜN, M. F., 2016. Mali Sürdürülebilirlik: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30 (1), ss. 69-90.
- İNCE, Ö., 2006. Yeni Büyüme Teorileri; Türkiye İçin Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss.27.
- İNCEKARA, A., BAYRAKTAR, S., 2013. Türkiye'nin Genç İşsizlik Profili. Çalışma İlişkileri Dergisi (Journal Of Labour Relations, 4 (1), ss. 22.
- İNCEKARA, B., 2010. Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye'de İşsizlik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.19.
- İNÇİ, A.G., 2009. İçsel Büyüme Modeli Çerçevesinde Türkiye'de Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.56.
- İSLAMOĞLU, E. ve NAMAL, K., 2014. Bir Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Girişimcilik Programlarının Etkinliği: KOSGEB Yeni Girişimcilik Destek Programı Örneği, Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 5, Sayı:8, ss.28-30.
- İŞKUR, <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/ucret-garanti-fonu/>, (18.09.2018).
- _____, 2002. İŞKUR'da Yeniden Yapılanma, Ankara, ss.13.
- _____, 2007. Dördüncü Genel Kurul Çalışma Raporu, <https://media.iskur.gov.tr/13581/4-genel-kurul-raporu.pdf>, Ankara, ss.70. (14.08.2018).
- _____, 2009. V. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, ss. 36.
- _____, 2011 Yılı Faaliyet Raporu, ss.12-13. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal/raporlar/> (23.09.2019).
- _____, 2013. Türkiye İş Kurumu 2012 Yılı Faaliyet Raporu, ss.38.
- _____, 2017 Yılı Faaliyet Raporu, ss.1. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal/raporlar/> (23.09.2019).
- _____, 2017. 9. Genel Kurul Çalışma Raporu, ss.76-844.
- _____, 2018. Türkiye İş Kurumu 2017 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, ss.51-79.
- _____, <https://www.iskur.gov.tr/isveren/kisa-calisma-odeneği>, (18.09.2018).
- İZGİ, B.B., 2012. Genç İşsizliğin Eğitim İle Olan İlişkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 41, ss.295-310.
- KABAKLARLI, E., PERİHAN, E.H., BULUŞ, A., 2011. Economic Determinants of Turkish Youth Unemployment Problem: Co Integration Analysis, <http://kastoria.tekoz.gr/icoae2/wordpress/wp-content/uploads/2011/10/028.pdf>. (18.01.2018).
- KAFKAS, E.T., 2014. Avrupa Birliği İşsizlikle Mücadele Stratejisi Işığında Türkiye İçin İşsizlik Sorununda Yeni Bir Paradigma: Çalışma Kredisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi, Ankara, ss.18.
- KANCA, O.C., 2012. Türkiye'de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analiz, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 21, Sayı2, ss.1-18.
- KAO, C., 1999. Spurious Regression and Residual-Based Tests for Cointegration in Panel Data, Journal of Econometrics, 105, ss. 1-44.

- KAPAR, R., 2006. Aktif İşgücü Piyasası Politikaları, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 55, Sayı 1, İstanbul, ss.341-371.
- KAR, M., TABAN, S., 2006. Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Analizi, 1969–2001, Sosyal Bilimler Dergisi, 2006/1, ss.120-162.
- KARABIYIK, İ., 2009. Avantaj ve Dezavantajlarıyla Genç İşsizliğin Değerlendirilmesi, EÜHFD, Cilt 13, Sayı 3-4, ss. 293-320.
- KARABULUT, A., 2007. Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü Ve Etkinliği. T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, ss.12-209.
- KARACAN, S. ve SAVCI, M., 2011. Türkiye Muhasebe Standartları-19 (Tms-19) Çerçevesinde Kıdem Tazminatı Karşılığının Hesaplanması Ve Muhasebeleştirilmesi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (22) 2011/2: 12, ss.127-128.
- KARADENİZ, O. ve KUMAŞ, H., 2017. Türkiye’de İşsizlik Sigortası Ödeneğinden Yararlanan İşsiz Sayısının Düşük Olma Nedenleri: AB Ülkeleri İle Bir Karşılaştırmalı Bir Analiz, Sosyo Ekonomi Dergisi, 25 (33), ss.195-220.
- KARADUMAN, Ö., 2006. Avrupa Birliği’nde Aktif İstihdam Politikaları ve Türkiye, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss.131.
- KARAKAYALI, H., 2005. Makro Ekonomi, 5. baskı. Emek Matbaası, Manisa, ss.358.
- KASNAKOĞLU, H., 2001. Eksik İstihdam Kavramı ve İstatistiksel Ölçümü, Ankara: DİE Yayınları Çalışma İstatistikleri, ss.63.
- KAVAK, Y., 1997. Eğitim İstihdam ve İşsizlik İlişkileri, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, ss.23.
- KAYA, A.A., ALTIN, O., 2009. Türkiye’de Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi, Ege Akademik Bakış, 9(1), ss.251–259.
- KAYALI, G.S., 2015. Genç işsizlik, Ankara: Türk Metal Yayınları, ss.59.
- KAZGAN, G., 1997. Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen: Ne Getiriyor? Ne Götürüyor? Nereye Gidiyor?, Altın Kitaplar, 2. Baskı, ss.71-72.
- _____, 2005. Türkiye Ekonomisinde Krizler (1921-2001) Ekonomi Politik Açıdan Bir İrdeleme, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss.203-204.
- _____, 2012. İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi. İstanbul: Remzi Yayınevi, ss.43-96.
- KELLEÇİ, S.Ü., TÜRK, Z., 2016. Genç İşsizliğin İncelenmesi: OECD Ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırması. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 13, ss.8-25.
- KEPENEK, Y. ve YENTÜRK, N., 2009. Türkiye Ekonomisi, 22.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, ss.46.
- KESİCİ, M. R., 2010. Türkiye Ekonomisinin Yüksek Büyüme Evresinde İstihdam ve İşsizlik. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, ss.7-26.
- _____, 2011. Avrupa Emek Piyasası Dinamikleri ve Avrupa İstihdam Stratejisi Temelinde Türkiye’nin Uyumu, Çalışma ve Toplum Dergisi, (1), ss.75–115.
- KESİCİ, M.R., ve SELAMOĞLU, A., 2005. Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm, “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 7(2), ss.25–51.
- KEYNES, J. M., 2006. The General Theory of Employment, Interest and Money. India: Atlantic Publishers and Distributor, ss.14.

- KILIÇ, C., 2005. Avrupa Birliği'nin Yeni Üye Ülkelerinde İstihdam ve İşsizlik Göstergelerinin Türkiye ile Karşılaştırmalı Analizi, MESS Mercek Dergisi, ss. 2-143.
- KİRPİK, E., 2011. Kıdem Tazminatı ve İhbar Tazminatı Hakkında Genel Esaslar, MuhasebeTr, <http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/erkankipik/002/>, (18.11.2018).
- KLUVE, J. ve SCHMIDT, C., 2002. Can Training and Employment Subsidies Combat European Unemployment?, Economic Policy, 17(35), ss.409-448.
- KOCACIK, F., 2000. Çalışma Sosyolojisi, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas, ss.53.
- KOÇ, Y., 2014. Marksist Emek Değer Kuramı ve Emperyalist Dönemde Kapitalist Sömürü. Bilim ve Ütopya Dergisi, 239, ss.1-13.
- KÓNYA, L., 2006. Exports and Growth: Granger Causality Analysis on OECD Countries with a Panel Data Approach, Economic Modeling, 23, ss. 978-992.
- KONYA, S., 2012. İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejilerinin Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.22.
- KORAY, M., 2000. Sosyal Politika. I. Baskı, Ezi kitabevi. Bursa, ss.140-156.
- _____, 2005. Sosyal Politika, İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, ss.214-216.
- KORKMAZ, A. ve MAHİROĞULLARI, A., 2013. İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları. Ekin Basım Yayın, ss.87-112.
- _____, 2007. İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları: Türkiye ve AB Örnekleri, Ekin Yayınevi, Ankara, ss.85-93.
- KOSGEB, 2013. Strateji Geliştirme ve Mali Hizmetler Dairesi Başkanlığı Verileri, ss.15.
- KÖKOCAK, A., 2005. Kamu Ekonomisinde Hareket Alanı ve Teorik Yaklaşımlar, Mevzuat Dergisi, Temmuz 2005 <http://www.mevzuatdergisi.com/2005/07a/02.htm>, (24 Ekim 2017).
- KÖKSAL, M., 2016. Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.36.
- KÖSTEKLİ, Ş.İ., 1999. Dünyada ve Türkiye 'de İşsizlik, Türk-İş Eğitim Yayınları No: 24, Ankara, ss.8-64.
- KUTLU, M.Ö., 2013. Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.31.
- KYEI, K. A., GYEKYE, K. B., 2011. Determinants of Unemployment in Limpopo Province in South Africa: Exploratory Studies. Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences (JETEMS), 2(1), ss.54-61.
- LAVARD, P.R.G. ve NICKELL, S.J., 1980. The Case For Subsidising Extra Jobs, The Economic Journal, Vol. 90, ss.52.
- LEVIN, A., LIN, C. F., ve CHU, C. J., 2002. Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties, Journal of Econometrics, 108 (1), ss. 1-24.
- LI, X, GREENAWAY, D., ve HINE, R. C., 2003. Imports of Services and Economic Growth: A Dynamic Panel Approach, GEP, School of Economics, University of Nottingham, ss.19.
- LIPSEY, R.G. vd., 1994. İktisat 2, Çeviren: Ahmet Çakmak, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, ss.115-324.
- LIU, J., WU, S., ZIDEK, J.V., 1997. On Segmented Multivariate Regressions. Statistica Sinica, 7, ss. 497-525.

- LORDOĞLU, K., ÖZKAPLAN, N., TÖRÜNER, M., 1999. Çalışma İktisadı, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, ss.56.
- LORDOĞLU, K., ve ÖZKAPLAN, N., 2005. Çalışma İktisadı. İstanbul: Der Yayınları, ss.65-427.
- MADDALA, G. S., ve WU, S., 1999. A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data and A New Simple Test, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 61, ss. 631-652.
- MAHİROĞULLARI, A., KORMAZ, A., 2013. İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları, Ekin Basım Yayın, Bursa, ss.87.
- MAKAL, A., 2003. Cumhuriyet'in 80.Yılında Türkiye'de Çalışma İlkeleri, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Tartışma Metinleri, ss.3.
- MALLEY, J., MOLANA, H., 2008. Output, Unemployment and Okun's Law: Some Evidence from G7, Economics Letters, Vol:101, ss. 113-115.
- MANİSALI, E., 2003. İktisada Giriş. İstanbul: Der Yayınları, ss.162.
- MANKIW, G.N., 2009. Makroekonomi, Çeviri Editörü, Ömer Faruk Çolak, Ankara: Eflatun Yayınevi, I. Baskı, ss.176.
- MAQBOOL, M.S., SATTAR, T.M.A., BHALLI, M.N., 2013. Determinants of Unemployment: Empirical Evidences from Pakistan, Economic and Social Review, 51(2), ss.191-207.
- MARX, K., 1844. El Yazmaları Ekonomi, Politik ve Felsefe, Çeviren: Kenan Somar, Ankara: Sol Yayınları, 1973, ss.157.
- MASOUD, N., 2014. A Contribution to the Theory of Economic Growth: Old and New. Journal of Economics and International Finance, 6(3), ss.47-61.
- MATYAS, L., ve SEVESTRE, P., 1996. The Econometrics of Panel Data:A Handbook of the Theory with Applications, Second Revised Edition, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, ss. 17-948.
- MATYAS, L., ve SEVESTRE, P., 2008. The Econometrics of Panel Data Fundamentals and Recent Developments in Theory and Practice, Third Edition, Germany: Springer, ss. 950.
- MAURO, L., CARMELI, G., 2000. Long run growth and investment in education: Does Unemployment Matter?, Journal of Macroeconomics. Vol: 25, ss. 123-137.
- MEAGER, N., 2009. The Role Of Training And Skills Development in Active Labour Market Policies, International Journal of Training and Development, 13(1), ss.1-18.
- MOFFITT, R., 2014. Unemployment Benefits and Unemployment, IZA World of Labor, Johns Hopkins University, USA, and IZA, Germany, ss.1-2.
- MOLLAMAHMUTOĞLU, H., 2008. İş Hukuku, 3.Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, ss.678.
- MOON, H.R., PERRON, P., 2003. Panel Evidence on Units Root in Exchange Rate Interest Rates With Crosssectional Dependence. Manuscript, USC.
- MOROIANU, N., MOROIANU, D., 2012. Models of the Economic Growth and Their Relevance, Theoretical and Applied Economics Volume XIX (2012), No. 6(571), ss.135-142
- MSIGWA, R., KIPESHA, E.F., 2013. Determinants of Youth Unemployment in Developing Countries: Evidences from Tanzania, Journal of Economics and Sustainable Development 4(14), ss.67-77.
- MURAT, S., 2007. Dünden Bugüne İstanbul'un İşgücü ve İstihdam Yapısı, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007-73, İstanbul, ss.167-169.

- MURAT, S., ŞAHİN, L., 2011a. AB' ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Avrupa Birliği Araştırmaları Yayın No: 2011-35, İnter Basım, İstanbul, ss.21-57.
- _____, 2011b. Gençlerin İstihdamı/İşsizliği Bakımından Türk Eğitim Sisteminin Değerlendirilmesi, Çalışma ve Toplum, 3, 2011, ss.37.
- MURATOĞLU, Y., 2011. Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki ve Türkiye'de Okun Yasasının Sınanması, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, ss.15-42.
- MÜTEVELLİOĞLU, N. ve AKSOY, B., 2010. İşsizlikle Mücadelede İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının İşlevi, Çalışma İlişkileri Dergisi, C. 1, S. 1, ss.19-22.
- NAZLIOĞLU, S., KARUL, C., 2017. A panel stationarity test with gradual structural shifts: Re-investigate the international commodity price shocks. Economic Modelling, 61, ss. 181-192.
- O'CONNELL, P., 1999. Astonishing Success: Economic Growth and the Labour Market in Ireland, International Labour Organization: Employment and Training Papers No:44, Ireland, ss.41.
- O'HIGGINS, N., 1997. The Challenge of Youth Unemployment, Employment and Training Paper, ILO, Geneva, ss.27-28.
- _____, 2003. Trends in the Youth Labour Market in Developing and Transition Countries, Social Protection Unit Human Development Network The World Bank, Social Protection Discussion Paper Series, 0321. <http://documents.worldbank.org/curated/en/748591468137996900/pdf/278760SP0discussion003021.pdf> (23.02.2018).
- _____, 2004. Recent Trends in Youth Labour Markets and Youth Employment Policy In Europe and Central Asia, Discussion Paper 85 Ottobre, ss.31.
- OBASAJU, B.O., LAWAL, A.I., ROTIMI, E.M., OGUNJOBI, O., 2013. An 'Econographic' Analysis of the Relevance of the Thomas Malthus Theory to Nigeria and Ethiopia. European Journal of Business and Management. 5, 28, ss.13-26.
- OECD, 2009. Jobs for Youth (Des Emplois Pour Les Jeunes) Australia. <https://www.oecd.org/els/42481505.pdf>, ss.40, (18.03.2018).
- _____, 2015. OECD skills strategy diagnostic report Portugal, <http://www.oecd.org/skills/nationalskillsstrategies/Diagnostic-report-Portugal.pdf>. ss. 7-101, (8.12.2018).
- _____, 2016. Society at a Glance 2016 OECD Social Indicators, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-2016_9789264261488-en#page1. ss. 10, (: 9.12.2018).
- OK, S., 2008. Ekonomik Büyüme İle İstihdam Arasındaki İlişkinin Zayıflama Nedenleri ve Bu İlişkinin Güçlendirilmesinde İşkur'un Rolü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara, ss.3.
- OKUR, A., 2014. Türkiye'de Genç İşsizliği ve Nedenleri. Ankara: Gazi Kitapevi. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Küresel Krizde İşsizlikle Mücadele ve Genç İstihdamının Arttırılmasına Yönelik Tedbirler. Ankara, ss. 45.

- OLGUN, N., 2012. 1980 Sonrası Türkiye'nin Enflasyon ve Büyüme İlişkisi: Ampirik Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.33.
- ONARAN, Ö., 2000. Türkiye'de Yapısal Uyum Sürecinde Emek Piyasasının Esnekliği, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı: 86, Ay: Güz, İstanbul: Birikim Yayınları, ss.199.
- ORHAN, O., 1989. Keynesyen ve Monetarist İstikrar Politikaları. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, ss.39.
- ÖCAL, T., 2007. Öcal, Makro İktisat, İstanbul. İkinci Sayfa-Arkan Yayıncılık, 2007, ss.12.
- ÖNDER, İ., 2007. Kapitalist İlişkiler Bağlamında ve Türkiye'de Devletin Yeri ve İşlevi, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar İktisat Üzerine Yazılar 1, Derleyen: Ahmet Haşim. Köse, Fikret Şenses, Erinç Yeldan, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.251.
- ÖREN, K. ve ŞAHVERDİOĞLU, H., 2016. Türkiye'de Genç İşsizliği ve Genç İşsizliğin Giderilmesinde Aktif İstihdam Politikaları, Gençlik Araştırmaları Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, ss.27.
- ÖZAYDIN, M.M., 2013. Genç İşsizlikle Mücadelede Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Rolü ve Önemi, Gençlik Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 120-145.
- ÖZCÜRE, G., 2014. Avrupa Birliği'nin İstihdam ve Sosyal Politikası, Derin Yayınları: İstanbul, ss.162-175.
- ÖZDEMİR, S., 2006. Refah Devletinin Gelişme ve Bunalım Dönemlerinde İş Piyasaları, İktisat Fakültesi Mecmuası, (Prof.Dr. Toker Dereli'ye Armağan Özel Sayısı), Cilt:55, Sayı:1, İstanbul, İÜ. İktisat Fakültesi Yayını, ss.696.
- _____, 2007. Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İTO Yayınları, Yayın No. 2007/57, İstanbul, 2007, ss.194-263.
- ÖZDEMİR, S., ERSÖZ, H.Y. ve SARIOĞLU, İ., 2006. İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2006-45, İstanbul, ss.67-68.
- ÖZDURAK, T.S., 2015. Makro İktisat. İstanbul, İkinci Sayfa, ss.32-35.
- ÖZEL, H.A., 2012. Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2,1, ss.63-72.
- ÖZER, S., 2014. Türkiye'de Dış Borç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1980–2010 Dönemi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, ss.37.
- ÖZKAPLAN, N., 1994. Çalışma Ekonomisi. İstanbul Kavram Yayınları, 2. Baskı, ss.66.
- ÖZSAĞIR, A., 2000. Küresel İşsizlik Krizi ve İşsizlikle Mücadele Politikaları, Sosyal Siyaset Konferansları, İstanbul, İÜ Yayın No.4223, 43-44. Kitap, ss.285.
- _____, 2008. Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği. KMU İİBF Dergisi, 14, 1, ss.1-16.
- ÖZŞUCA, Ş.T., 2003. Esneklik Güvenlik İkileminde Türkiye Emek Piyasası, İmaj Yayınevi Ankara, ss. 145.
- ÖZTAN, E. ve AKAY, H., 2005. Avrupa İstihdam Stretjisi, Ed. Desmond Dinan, Avrupa Birliği Ansiklopedisi, İstanbul: Kitap Yayınevi, ss.135-137.
- PAMUK, Ş., 2008. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme, Seçme eserler 2, İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ss.24-28.

- PARASIZ, İ. ve BİLDİRİCİ, M., 2002. Modern Emek Ekonomisi, Bursa: Ezgi Kitabevi, ss.107-374.
- PARASIZ, İ. Vd., 2000. İktisat Teorisi, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.550-551.
- PARASIZ, İ., 1985. Monetarist Keynesgil Tartışması. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6(1), ss.2.
- _____, 1998. Türkiye Ekonomisi 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları, Bursa: Ezgi Kitabevi, ss.23-278.
- _____, 2000. İktisat Teorisi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss.550-551.
- PARLAKKAYA, R., 2010. Yasal Mevzuat ve TMS-19: Çalışanlara Sağlanan Faydalar Türkiye Muhasebe Standardında Kıdem Tazminatı ve Muhasebe Uygulaması, Selçuk Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13 (19), ss.269-291.
- PEKİN, T., 2007. Makro Ekonomi, Zeus Kitabevi, Yayın No: 2, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Yeni Basım, 2. Basım, İzmir, ss.92BEKİR-105.
- _____, 2012. Makro Ekonomi. İzmir, Zeus Kitabevi. 6. Baskı, ss.92-137.
- PERUGINI, C., SIGNORELLI, M., 2010. Youth Labour Market Performance in European Regions. Economic Change and Restructuring, Cilt: 43 Sayı: 2 Springer US, ss.151-185.
- PESARAN, H., M. ve YAMAGATA, T., 2008. Testing Slope Homogeneity in Large Panels, Journal of Econometrics, Sayı:142, ss. 50-93.
- PESARAN, M. H., 2006. Estimation and Inference in Large Heterogeneous Panels with a Multifactor Error Structure, Econometrica, 74 (4), ss. 967-1012.
- _____, 2007. A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross Section Dependence, Journal of Applied Econometrics, 22 (2), ss. 265-312.
- PETERSON, W. C., 1994. Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme. (T. Güllap, Çev.) Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları İİBF Yayınları, ss.89.
- PHILLIPS, P.C.B., SUL, D., 2003. Dynamic Panel Estimation and Homogeneity Testing Under Cross Section Dependence, Econometrics Journals, Volume 6, ss.217-259.
- PINDYCK, R. S., ve RUBINFELD, D. L., 1998. Econometric Models and Economic Forecasts, Fourth Edition, McGraw-Hill, New York, ss. 250-634.
- PRPIC, M., 2014. The Open Method of Coordination, At a Glance, European Parliamentary Research Service, PE542.142. European Parliament, October Issue, ss. 1-2.
- QUAH, D., 1994. Exploiting Cross-Section Variations for Unit Root Inference in Dynamic Panels, Economics Letters, 44, ss. 1-9.
- SAAT, U., 2011. Türkiye'de İşsizlik Sigortasının Gelişimi, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, Çanakkale, ss.100.
- SACIK, Y.S., 2009. Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Açardan Bir İnceleme, KMÜ İİBF Dergisi, Yıl: 11, Sayı 16, ss.162-171.
- SAEED, K., 2008. Limits to Growth Concepts in Classical Economics, ss.1-41.
- SÁNCHEZ, F., 2012. Youth Unemployment in Spain Situation and Policy Recommendations, Friedrich Ebert Stiftung, ss. 17-19.
- SARDADVAR, S., 2011. Neoclassical Growth Theory and Standard Models (chap. 2). Economic Growth in the Regions of Europe, Contributions to Economics, ss.9-22.

- SATLIGAN, N., 2008. Marksist İktisat El Kitabı, İstanbul: Yordam Yayınları, ss.44-46.
- SAVAŞ, V.F., 1997. İktisadın Tarihi, İstanbul: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, ss.742.
- _____, 1998. Politik İktisat, 3.Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, ss.167.
- _____, 2007. İktisadın Tarihi (5. Baskı.). Ankara: Siyasal Kitabevi, ss.757.
- SAYAN, S., 2008. Yürürlükteki Kıdem Tazminatı Düzeninin Sağladığı, Sadece Kayıtlı Olarak Çalışan Nispeten Küçük Bir Kesime Yönelik Potansiyel Bir Korumadan İbarettir, <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/Mart2008/ForumMart2008.pdf>, Ankara Sanayi Odası, Ankara, ss. 52-54. (21.04.2018).
- SAYIN, A.K., 2005. İstihdam Hizmetlerinin Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Türkiye İş Kurumu, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, C. 49, S. 1, ss.410-412.
- SAYIN, F., 2011. Türkiye’de 1988-2010 Döneminde Eğitim ve Büyümenin Genç İşsizliğine Etkisinin Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 4, ss. 33-53.
- _____, 2012. Türkiye’de 1988-2010 Döneminde Eğitim ve Büyümenin Genç İşsizliğine Etkisinin Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 4, ss. 33-53.
- SCARPETTA, S., SONNET, A., MANFREDI, T., 2010. Rising Youth Unemployment During The Crisis: How to Prevent Negative Long-term Consequences on a Generation?. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 106, OECD Publishing. Paris, ss.1-34.
- SEÇER, B., 2006. Uluslararası Boyutuyla Genç İşsizliği ve Gençlere Yönelik İstihdam Politikaları, TİSK Akademî, 1(2), ss.78-97.
- SELAMOĞLU, A., 2002. Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, ss.33-63.
- SERTKAYA, Y., OKUR, A., 2016. Türkiye’de Genç İşsizliğinin Belirleyicilerine Yönelik Ekonometrik Bir Analiz, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 3, Nisan 2016, ss. 155-168.
- SHERRADEN, M.W., 1985. Chronic Unemployment: A Social Work Perspective, Social Work, 30(5), ss.152-408.
- SIMON, C.J., 1988. Frictional Unemployment and The Role of Industrial Diversity, Quarterly Journal of Economics, 103(4), ss.715- 728.
- SIMS, E., 2012. Intermediate Macroeconomics: Economic Growth and the Solow Model. http://www3.nd.edu/~esims1/solow_model.pdf, (18 Ağustos 2018).
- SKOUSEN, M., 2003. Modern İktisadın İnşası, Çeviren: Metin Toprak, Mustafa Acar, Ekrem Erdem, Ankara: Liberte Yayınları, ss.456.
- SMITH, A., 2011. Milletlerin Zenginliği, (H. Derin, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, ss.455-710.
- SNOWDON, B., VANE, H.R., 2012. Modern Makroekonomi Temelleri, Gelişimi ve Bugünü (Çeviri: YILDIRIM, N, MUMCU AKAN, H., ARI, A., KARAGÖZ ÖZENÇ, F., ENGİN BALIN, B., KABLAMACI, A., ATINAY, C., ERSOY, E.) Ankara: Efil Yayınevi, ss.41-539.
- SOLOW, R.M., 1994. Perspectives on Growth Theory. The Journal of Economic Perspectives. 8, 1, ss.45-54.

- SOMASHEKAR, N.T., 2003. Development and Environmental Economics: Economic Development And Growth (chap. 1), ss.8-9. www.newagepublishers.com/samplechapter/000186.pdf, (16 Ekim 2017),
- STANDING, G., 1983. The Notion of Structural Unemployment; International Labor Review; Vol. 122 No. 2, ss.138.
- STEWART, M., 1980. Keynes Devrimi. (A. Baltacıgil, Çev.) İstanbul: Minnetoğlu Yayınları, ss.80.
- STIGLITZ, J., 1997. Reflections on the Natural Rate Hypothesis: Journal of Economic Perspectives, ss.3-10.
- STOCK, J. H., ve WATSON, M. W., 2011. Introduction to Econometrics, 3rd Edition, Pearson Press, ss. 10-840.
- SÜRÜCÜ, M., 2014. İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya Ve Türkiye Örnekler. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, ss.42-104.
- SWEEZY, P., 2007. Kapital Gelişme Teorisi, Çeviren Gülsün Akalın, İstanbul: Kaldelon Yayınları, ss.92-93.
- ŞAH, M., 2008. Derneklerin Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Önemi, Denetçilik Tezi, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, ss.71.
- ŞAHİN, L., 2010. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Genç İşsizlik Sorunu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, ss.178-179.
- ŞAKAR, M., 2006. Gerekçeli ve İçtihatlı İş Kanunu Yorumu, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, ss.3.
- ŞİMŞEK, M., KADILAR, C., 2010. Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi, Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 11(1), ss.115-140.
- ŞİRİNER, İ., DOĞRU, Y., 2005. Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme, Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(2), ss.164.
- TABAN, S., KAR, M., 2014. Kalkınma Ekonomisi, Bursa: Ekin Yayınevi, ss.120-121.
- TABAN, S., ŞENGÜR, M., 2014. Türkiye'de Ar-Ge ve Ekonomik Büyüme, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(1), ss.355-376.
- TALAS, C. 1979. Sosyal Ekonomi, S. Yayınları. İstanbul, ss.89-90.
- _____, 1976. Sosyal Ekonomi, Dördüncü Baskı, S Yayınları, Ankara, ss.111.
- _____, 1999. Ekonomik Sistemler, Ankara: İmge Kitapevi, ss.22-23.
- TARI, R., 2010. Ekonometri, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, ss. 374-534.
- TAŞ, H.Y., 2011. İşkur'un Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin İstihdam Üzerine Etkileri: Yalova İşkur Örneği, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı:61, ss.168.
- TAŞ, H.Y., BİLEN, M., 2014. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Genç İşsizliği Sorunu ve Çözüm Önerileri, Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 3(6), ss.50-69.
- TAŞ, S. ve BOZKAYA, G., 2012. Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'de Uygulanan İstihdam Politikaları, KSU İİBF Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, ss.167.
- TAŞAR, İ., 2015. İçsel Büyüme Modelleri Çerçevesinde Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Yapısal Dönüşümü. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya, ss.1-6.
- TAŞDEMİR, H., ÇINAR, M., 2008. Avrupa Birliği Hukukunda Bir Esnek Hukuk Aracı Olarak Açık Koordinasyon Yöntemi ve Entegrasyona Kazandırdıkları, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, ss.201-208.

- TATOĞLU, F., 2012. Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamaları, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 2-306.
- TAYMAZ, E., ÖZLER, Ş., 2004. Labour Market Policies and EU Accession: Problems and Prospects for Turkey. ERC Working Paper in Economics, Ankara, ss.13.
- TETİK, A., 2012. Dünya'da ve Türkiye' de İşsizlikle Mücadelede Uygulanan Politikalar (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, ss.202.
- TEZEL, Y.S., 2002. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), 5. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss.103.
- TOKER, M., 2002. İşsizlik Sigortası. Sayıştay Dergisi, Sayı: 46-47, Temmuz-Aralık, ss.89-90.
- TOKSÖZ, G., 2007. İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi ve Bölgeler Arası Dengesizlikler, Birleşik Metal İş, Çalışma ve Toplum, Ekonomi Hukuk Dergisi, İnternet Baskısı, Sayı:15, ss.22-23.
- TORUN, M., ARICA, F., 2011. 2008 Global Ekonomik Krizin Genç İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi, Yönetim Bilimleri Dergisi, 9(1), ss.163-177.
- TÖRÜNER, M., 2000. Çalışma Ekonomisi, Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.240.
- TÖRÜNER, M., LORDOĞLU, K., 1991. Çalışma Ekonomisi, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., ss.212.
- TRUBEK, D. ve MOSHER, J., 2005. New Governance, EU Employment Policy, and the European Social Model, Jean Monnet Working Paper No.6(1), ss.1-348.
- TUBADJI, A., 2012. Youth Unemployment in Greece Economic and Politic Perspectives, Friedrich Ebert Stiftung, ss. 23.
- TUNALI, İ., İLHAN, B.Y., 2009. Türkiye'de İşgücü Piyasasına Geçiş Aşamasındaki Gençler. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss.1.
- TÜMERDEM, R., 2007. Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygılarını Etkileyen Etmenler, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(20), ss.32-45.
- TÜRKBAL, A., 1993. İktisada Giriş. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, ss.386.
- UĞUR, S., 2011. Türkiye'de İşsizlik Sigortasının Gelişimi, Yönetim Bilişimleri Dergisi, Cilt:9, Sayı: 2, ss.100.
- ULUSOY, A. ve CURAL, M., 2004. Üretim ve İstihdam Politikaları Yeniden Yapılandırılmalı, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 19(1-2), ss.36-58.
- UNAY, C., 1996. Makro Ekonomi, Ekin Yayınları, Bursa, ss.203.
- _____, 1999. Makro Ekonomi, 7. Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa, ss.348.
- _____, 2001. Makro Ekonomi, Bursa: Vipaş A.Ş Yayınları, ss.351.
- UNDP, 2008. Turkey Human Development Report Youth in Turkey, ss. 2-87, <http://www.undp.org.tr> (Erişim Tarihi: 18.07.2019).
- UNESCO, 2012. International Standard Classification of Education, ISCED 2011, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000219109>, (12.10.2019).
- UŞEN, Ş., 2007. AB Ülkeleri ve Türkiye de Aktif Emek Piyasası Politikaları, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 13, Ankara, ss.66-71.
- UŞUN, E., 2004. Avrupa Birliği'nde İşsizlikle Mücadele, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 11(1), ss.69-82.

- UYAN SEMERCİ, P., 2013. Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Çayır K. ve Ceyhan MA (Der.). Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar, ss. 149-178.
- UYAR BOZDAĞLIOĞLU, Y., 2008. Türkiye’de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:20, ss.47-60.
- UYAR, E., 2005. Türkiye’de uygulanan işsizlik ve istihdam politikalarının Avrupa Birliği uyum sürecine etkileri (1980 sonrası). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.10-11.
- UYSAL, D., 2007. Türkiye’de İstihdam, İşsizlik, ve İstihdam Politikaları, Türkiye Ekonomisi Makro Ekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ed.: Ahmet AY, Çizgi Kitapevi, Konya, ss.55-79.
- UYSAL, D., ALPTEKİN, V.,2009. Türkiye Ekonomisinde Büyüme İşsizlik İlişkisinin Var Modeli Yardımıyla Sınanması (1980-2007), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:25, ss. 69-78.
- ÜÇLER, G., 2011. Kamu Harcama Çeşitleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi İçin Ekonometrik Bir Analiz (1970–2009), Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.85.
- ÜLKER, K., 2002. Türkiye’de İşsizlik Sigortası Uygulamasının Muhtemel Ekonomik Etkileri. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.Eskişehir:Anadolu Üniversitesi, ss. 6-7.
- ÜNEN, Ç., 2015. Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde Wagner Yasası Analiz (1998-2014). Yüksek Lisans Tezi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Kayseri, ss.42-60.
- ÜNSAL, E., 2005. Makro İktisat, 6. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, ss.32-91.
- _____, 2007. Makro İktisat,(7.Basım). Ankara: İmaj Yayınları, ss.37.
- ÜNSAL, E.M., 2009. Makro İktisat, 8. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, ss.12.
- ÜSTÜNEL, B., 1990. Makro Ekonomi, Ofset Beşinci Bası, Mısırlı Matbaacılık, İstanbul, ss.168-191.
- VAN RIE, T., MARX, I., 2012. The European Union at Work? The European Employment Strategy From Crisis to Crisis. JCMS: Journal of Common Market Studies, 50(2), ss.335-356.
- VARÇIN, R., 2004. İstihdam ve İşgücü Piyasası Politikaları, Siyasal Kitabevi, Ankara, ss.10-94.
- VILLAVERDE, J., MAZA, A., 2009. The Robustness of Okun’s Law in Spain, 1980-2004 Regional Evidence”, Journal of Policy Modeling, Vol.:31, ss. 289-297.
- WALSH, K., 2009. The Development of Employment Policy in The EU Leading up European Employment Strategy 1997, European Employment Observatory (EEO), October 2009. <http://www.eu-employmentobservatory.net/resources/reports/EUEmploymentPolicyBeforetheES1997-Walsh.pdf>, (18.09.2018).
- WALTERSKIRCHEN, E., 1999. The Relationship Between Growth, Employment And Unemployment In The EU European Economists For An Alternative Economic Policy(TSER Network), Workshop In Barcelona.
- WEINBERG, J.A., 2011.How Many Kinds of Unemployment?, Region Focus, 14(4), ss.44.
- WEISHAUP, J.T., 2011. From the Manpower Revolution to the Activation Paradigm. Explaining Institutional Continuity and Change in an Integrating Europe, ss.162-163.

- WEISHAUP, J.T., LACK, K.K., 2011. The European Employment Strategy: Assessing the Status Quo. *German Policy Studies*, 7 (1), ss. 11-12.
- WESTERLUND, J., 2007. Testing for Error Correction in Panel Data, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 69(6), ss. 709-748.
- WHEEN, F., 2006. Karl Marx Das Kapital Biyografi, Çeviri: Orhan Düz, İstanbul: Güncel Yayıncılık, ss.44-59.
- WHITE, S., KENYON, P., 2001. Enterprise based Youth Employment Policies, Strategies and Programmes Skills, Working Paper, ILO, Geneva, ss.43.
- WORLD BANK, 2007. World Development Report:2007, Development and The Next Generation, ss.109.
- _____, <https://data.worldbank.org/>, (17.02.2019).
- YAKUBU, I., 2012. Malthusian Population theory and the Nigerian Economy: A Political Economy Approach. *International Journal of Human Resource Studies*, 2, 4, ss.197-206.
- YALÇIN, E., 2005. İktisadi Büyüme ve Dış krediler. Uzmanlık Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara, ss.4.
- YANPAR, A., 2007. Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.14.
- YARDIMCI, P., 2006. İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekonomisinde İçsel Büyümenin Dinamikleri, *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, Yıl: 9(10), ss.50-115.
- YAVAŞ, H.K., 2010. Türkiye’de Genç İşsizliği ve İstihdam Politikalarının Genç İşsizliğine Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, ss.26-33.
- YAVUZ, H.B., 2017. Aktif İşgücü Piyasası Politika Uygulamalarının Etkilerinin Değerlendirilmesi: Bir Meta Analiz Çalışması, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), ss.105-523.
- YEDİPARMAK, G., 2014. Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (2003–2012), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.75.
- YELDAN, E., 2010. Global Crisis and Turkey: A Macroeconomic Assessment of the Effects of Fiscal Stimulus Measures on Employment and Labour Markets, in *Crisis and Turkey: Impact Analysis of Crisis Response Measures*, International Labour Organization Publications, Ankara, ss.9-39.
- YILDIRIM BAYRAKTAR, K., 2009. İçsel Büyüme Teorisi Açısından İnsan Sermayesinin Büyüme Üzerine Etkisinin Analizi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.48-66.
- YILDIRIM, K., KARAMAN, D., TAŞDEMİR, M., 2006. Makroekonomi, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı: Ankara, ss.66-352.
- _____, 2010. Makro Ekonomi (9. b.). Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.21.
- _____, 2012. Makro Ekonomi, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 10. Baskı, Ankara, ss.365.
- YILDIRIM, K., ÖZER, M., 2006. İktisat Teorisi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss.372.
- YILDIRIM, K., ve KARAMAN, D., 2001. Makro Ekonomi, Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, ss.113-308.

- YILMAZ UÇAN, A., 2017. Türkiye’de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2015 Dönemi Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD., ss.25.
- YILMAZ, A., 2005. Türkiye’de İşsiz Nüfus, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), ss.43-65.
- YILMAZ, M., 2008. Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.62.
- YILMAZ, Ö.G., 2005. Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi, İstanbul Ün. Ekonometri ve İstatistik Dergisi, (2), ss. 11-29.
- YUTTAGÜLER, L., 2007. Sosyal dışlanma ve gençlik. Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, ss.46.
- YÜCEOL, H.M., 2005. Küreselleşme Yoksulluk ve Emek Piyasası Politikaları. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2), ss.506-507.
- YÜLEK, A.M., 1997. İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Kamu Politikaları Üzerine, Hazine Dergisi, (6), ss.8.
- ZAIM, S., 1981. Çalışma Ekonomisi. (10 b.). İstanbul: Filiz Kitabevi, ss.152-193.
- _____, 1997. Çalışma Ekonomisi, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 10. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, ss.157-193.
- ZELLNER, A., 1962. An Efficient Method Of Estimating Seemingly Unrelated Regression Equations And Tests Of Aggregation Bias. Journal of the American Statistical Association, 57, ss. 500-509.

ÖZGEÇMİŞ

- Adı** : Mustafa
Soyadı : KARAKUŞ
Doğum Yeri : Hatay/İskenderun
Medeni Hali : Evli
E-Posta : karakusmustafa@outlook.com
- Deneyimler** :
- 2009 - 2010 Memur
Türkiye İş Bankası A.Ş.
Kahramanmaraş Şubesi
- 2010-2014 Öğretim Görevlisi
Gümüşhane Üniversitesi
- 2016 – 2018 Memur
Milli Eğitim Bakanlığı
- 2016 – ... Genel Sekreter
Gençlik ve Spor Bakanlığı, Türkiye Herkes İçin Spor
Federasyonu
- 2018 - ... Öğretim Görevlisi
İskenderun Teknik Üniversitesi
- Eğitim Durumu** :
- 2015 – 2020 Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İktisat(Doktora)
- 2007 – 2010 Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İktisat(Tezli Yüksek Lisans)
- 2002 – 2006 Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İktisat(Lisans)
- Eserler** :
- Yabancı Diller** : İngilizce (İleri Seviye)